

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Кафедра інженерної педагогіки та мовної підготовки

**Всеукраїнська науково-практична конференція
студентів, магістрантів і молодих дослідників з
міжнародною участю**

**«МОЛОДИЙ НАУКОВЕЦЬ
XXI СТОЛІТТЯ»**

14 листопада 2019 року

**Кривий Ріг
2019**

УДК 001-057.4(063)

Молодий науковець XXI століття: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, магістрантів і молодих дослідників з міжнародною участю (Кривий Ріг, 14 листопада 2019 року) / Міністерство освіти і науки України, Криворізький національний університет. – Кривий Ріг, 2019. – 388 с.

НАУКОВО-ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Ступнік Микола Іванович – д-р техн. наук, професор, ректор Криворізького національного університету

Вербицький Віктор Іванович – канд. техн. наук, доцент, перший проректор Криворізького національного університету

Моркун Володимир Станіславович – д-р техн. наук, професор, проректор з наукової роботи Криворізького національного університету

Кашубіна Юлія Богданівна – канд. екон. наук, доцент, в. о. проректора з науково-педагогічної та виховної роботи Криворізького національного університету

Чубаров Владислав Анатолійович – канд. техн. наук, доцент, декан факультету інформаційних технологій

Тарасова Олена Володимирівна – канд. психол. наук, доцент, в. о. завкафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Пасічна О. В. – канд. філол. наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету

Хоцькіна С. М. – канд. пед. наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету

Басюк Л. Б. – канд. пед. наук, старший викладач кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету

Гладир Я. С. – канд. філол. наук, старший викладач кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету

Савченко А. Л. – канд. філол. наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету

Ланова І. В. – старший викладач кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету

Фасольняк Ю. Ю. – викладач кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки Криворізького національного університету

ГУМАНІЗАЦІЯ ТА ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

МОЯ КРАЇНА – БЕРЕГ СЛОНОВОЇ КІСТКИ

Гбогу Арсен (Кот д'Івуар)

Наук. кер. – Гладир Я. С., канд. філол. наук, ст. викл.

Криворізький національний університет

Я приїхав із африканської країни, яка називається дуже поетично – Берег Слонової Кістки, офіційно – Республіка Кот д'Івуар (République de Côte d'Ivoire). Це західноафриканська держава, мешканці якої зветься івуарійцями. Наша столиця – Ямусукро. Символ моєї країни – слон.

Першими європейцями, яких побачили івуарійці в середині IV ст., були португальці. Довгий час уся Західна Африка, у тому числі й Берег Слонової Кістки, була центром работоргівлі. Європейські работоргівці заснували добре укріплені форти-колонії. На початку XX ст. територію сучасного Кот д'Івуару захопили вже французькі завойовники, і моя країна увійшла до складу Французької Західної Африки, тому французька мова й сьогодні є офіційною мовою Кот д'Івуару. Лише в 1960 році на цих територіях утворилося декілька незалежних африканських держав, у тому числі й Кот д'Івуар.

Сучасний Кот д'Івуар – унікальне явище, своєрідний етнографічний музей, адже тут мешкають представники всіх народностей гвінейського західноафриканського узбережжя. Недарма релігійну більшість моєї країни складають носії прадавніх гвінейських вірувань і традиційних культів, що є незвичайним і самобутнім культурним явищем. У більшості населених пунктів міської і сільської місцевості постійно проводяться фестивалі, які

засвідчують і демонструють різноманітні релігійні обряди – як самобутні гвінейські, так і християнські та мусульманські. Фестивалі засвідчують автентичний спосіб мислення мого народу, специфіку його світобачення. Найбільш яскравий національний елемент фестивалів – відомі на весь світ кот д'івуарійські маски. Найбільш поширені майстри виготовлення масок – народи бауле та якуба. А от народ сенуфо відомий особливими масками сенуфо – стилізованими масками уособлень. Найвідоміша з масок сенуфо – чарівна маска-вогонь, яка поєднує в собі подобу антилопи, бородавочника та гієни, тварин-оберегів сенуфо.

Моя країна дуже багата на корисні копалини. Алмази, залізо, золото, марганець, нафта, нікель, газ, титан – це ще не повний їх перелік.

Так само багата й природа Кот д'Івуару. Це нескінченні вічнозелені екваторіальні ліси з безцінних порід африканського дерева: лофіра, іроко, червоне басамське дерево, ебенове дерево, мангра, бамбук. У національних парках водяться рідкісні африканські тварини: леви, гепарди, шакали, буйволи, антилопи, крокодили, слони, ящірки, черепахи. Особливо багато в Кот д'Івуарі рідкісних видів змій та ящірок. Смертоносна муха цеце теж найбільш розповсюджена саме в Кот д'Івуарі.

Місто Абіджан, моє улюблене місто, здавна називають Парижем Західної Африки, і не дарма. Раніше Абіджан був офіційною столицею, але сьогодні залишається культурною столицею, одним із найкрасивіших міст Кот д'Івуару. На архітектуру Абіджана приїздять подивитися із усього світу. Готель Іворі, побудований італійцями кафедральний собор Сен-Пол, прохолодний Парк-дю-банко – це далеко не весь перелік справжніх абіджанських чудес.

Національний вид спорту в Кот д'Івуарі – футбол. Навряд чи знайдеться по всій країні хоча б вуличка, де немає

футбольних воріт.

Коли я закінчу своє навчання в Україні, я повернуся до моєї улюбленої рідної країни, щоб зробити її кращою, допомогти Берегу Слонової Кістки розв'язати всі проблеми й внутрішні суперечності. Недарма батьківщина назавжди залишається в серці людини.

Література

1. Paul Désalmand; Konan-Dauré, N'Guessan (2005), Histoire de l'éducation en Côte d'Ivoire: de la Conférence de Brazzaville à 1984 (in French), Abidjan: CERAP.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Жиляєва А. І., Гівці А. М.

Наук. кер. – Агапоненко М. О., Степанчук Н. О., викладачі
*Автотранспортний коледж ДВНЗ «Криворізький
національний університет»*

Процес входження України до європейського культурного та освітнього простору характеризується зростанням ролі вивчення іноземної мови в процесі підготовки кваліфікованого фахівця будь-якої спеціальності. Тепер здатність спілкуватися іноземною мовою та використовувати її в професійній діяльності стала не тільки рисою, притаманною інтелектуальній, високоосвіченій людині, але й необхідним складником підготовки кваліфікованого фахівця.

Унаслідок розгортання цих процесів гостро постає проблема впровадження якісно нових методів організації навчально-виховного процесу, насамперед інтерактивних методів навчання.

Слід відзначити, що поняття «інтерактивні методи»,

«інтерактивні технології» у науковій літературі розробляються та вдосконалюються. Разом з тим, слово «інтерактивний» походить від англійського «inter» – взаємний та «act» – діяти. Отже, «інтерактивний» означає здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу із чим-небудь (наприклад, із комп'ютером) або ким-небудь (із людиною). Таким чином, інтерактивні методи навчання – це насамперед навчання, під час якого здійснюється взаємодія того, хто навчає, з тими, кого навчають, та, водночас, діалог між тими, кого навчають – один з одним та з навчальною групою. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. О. Комар указує, що «технології є активними, оскільки в них істотно змінюється і роль того, хто навчає (замість ролі інформатора – роль менеджера), і тих, хто навчається (інформація – не мета, а засіб для виконання дій і операцій професійної діяльності)». Конструювання навчального процесу в сучасній педагогічній літературі розглядається, з одного боку, як навчання через інформацію, а з іншого – навчання через діяльність.

Звідси зрозуміло, що інтерактивні методи, перш за все, реалізуються в корпоративній формі навчання, яка передбачає роботу в малих групах або парах, поєднаних спільною навчальною метою. Учасники інтерактивної взаємодії не тільки спілкуються, а й за допомогою міміки, жестів, дій, вправ вступають у стосунки один з одним та з групою, розв'язуючи спільні завдання.

Упровадженням інтерактивних методів та інтерактивних технологій у навчальний процес активно займаються Д. Джонсон, І. Зязюн, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Семенова, Г. Фрейман, О. Якубовська та ін.

Застарілі підходи в навчанні, які передбачають лише просте передавання знань від викладача до студента, не є

ефективними в процесі професійної підготовки. Якісна професійна підготовка майбутніх фахівців передбачає оволодіння ними ґрунтовними базовими знаннями, комунікативними вміннями, навичками іншомовного спілкування, конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій, умінням регулювати свій емоційний стан, працювати в команді, а цього можна досягти через активне використання інтерактивних методів у навчальному процесі.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що навчання вимагає адаптації нових технологій і методів навчання, а в контексті професійної мовної підготовки додає ще й певних особливостей.

Метою дослідження цієї проблеми в межах даної теми є пошук оптимальних інтерактивних методів навчання іноземної мови в закладах вищої освіти в процесі фахової підготовки майбутніх спеціалістів.

Психологічною основою інтерактивних методів є декілька важливих закономірностей. Виявлено, що найкраще засвоєння людиною фактів, явищ, усвідомлення норм і цінностей відбувається у процесі безпосередньої практичної діяльності, коли інформація подається у всіх можливих видах її представлення (вербальному, наочному, звуковому та ін.), а також якщо в цій діяльності людина має змогу навчати інших, тобто в процесі взаємного навчання.

Отже, складовою частиною інтерактивних методів є імітаційно-ігрова діяльність, учасники якої надають і приймають допомогу та підтримку, обмінюються інформацією й «матеріальними ресурсами», навчають один одного вести дискусію та аргументувати.

Разом з тим, зарубіжні дослідники Д. Джонсон, Р. Джонсон, Е. Джонсон-Холубек, Е. Форман схиляються до думки, що рушійною силою розвитку особистості при цьому є соціокогнітивний конфлікт між точками зору

учасників групи, який сприяє розвиненню кмітливості, збуджує потребу оволодівати знаннями та їх переосмислювати.

Дослідники І. Зязюн, В. Кан-Калик, Л. Кондрашова, В. Семиченко, М. Смультсон, М. Тарасевич потрактовують педагогічний діалог як дію в педагогічному процесі, яка дає можливість кожному партнерові для самовираження у спілкуванні. Засвоєння навичок діалогу ефективно відбувається в процесі формування свідомого орієнтування у структурі діалогу, засвоєння знань про фази діалогу, стратегії його ведення. Виробленню цих якостей сприяють дискусійні інтерактивні вправи.

Отже, використання інтерактивних методів навчання у процесі підготовки майбутніх фахівців сприяє ґрунтовному засвоєнню професійних знань, умінь та навичок, розвитку професійних здібностей та професійних настанов, формуванню компетентності та професіоналізму, орієнтації на творчу професійну діяльність.

Література

1. Кондрашова Л. В. Проблеми вищої школи у світлі національної доктрини розвитку освіти України / Л. В. Кондрашова // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 39–43.

2. Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – Вип. 18 – К. : ІЗИН, 1996. – 152 с.

3. Педагогічні технології у неперервній освіті / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. / За заг. ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 501 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАУКИ І НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ В ТЕХНІЧНІЙ ТВОРЧОСТІ

Левшаков С. С.

Наук. кер. – Федорова О. В., канд. фіз-мат. наук, доцент
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Наукові знання – це перевірені практикою результати пізнання дійсності, певні її відображення у свідомості людини. Головною функцією наукових знань є узагальнення розрізнених уявлень про закони природи, суспільства й мислення. Наукове пізнання являє собою рух людської думки до знань про різні сфери діяльності, зокрема творчої, технічної, а також специфічної – технічної творчості.

Методологічна цінність науки й наукового пізнання залежить від того, якою мірою вона спирається на пізнання загальних істотних зв'язків в об'єктивному світі. Знання про сукупність принципів і методів, що застосовуються в тій чи іншій спеціальній науковій дисципліні, складають стрижень конкретно-наукової методології. Наприклад, для технікознання величезне регулятивне значення мають закон збереження й перетворення енергії, другий початок термодинаміки, які забороняють роботи із винаходу «вічного двигуна». Тісний зв'язок інженерної діяльності із практичними потребами викликає необхідність своєчасного обліку в технічних науках і швидко змінюються, регулюючись соціально-економічним характером.

Знання, що застосовуються на предметно-чуттєвому рівні певного наукового дослідження, складають базу його методики. В емпіричному дослідженні методика забезпечує збір і первинну обробку дослідних даних, регулює практику науково-дослідницької роботи – експериментально-виробничу діяльність. Теоретична робота теж вимагає своєї

методики. Тут її приписи відносяться до діяльності з об'єктами, вираженими в знаковій формі. Наприклад, існують методики різного роду обчислень, розшифровки, проведення уявних експериментів тощо. На часовому етапі розвитку науки як на її емпіричному, так і на теоретичному рівнях найважливіша роль належить комп'ютерній техніці. Без неї неможливі сучасний експеримент, моделювання різних обчислювальних та формоутворювальних фігур.

Будь-яка методика створюється на основі більш високих рівнів знань, але є сукупністю вузькоспеціалізованих установок, що включає досить жорсткі обмеження – інструкції, проекти, стандарти, технічні умови тощо. На рівні методики встановлюється те, що існує ідеально, в думках людини, зникається із практичними операціями, завершуючи методичну освіту. Без них метод являє собою щось уможлидне й не отримує виходу до зовнішнього світу. У свою чергу, практика дослідження неможлива без управління з боку ідеальних установок. Добре володіти методикою – показник високого професіоналізму.

Наукові методи можна розділити за різними критеріями залежно від поставлених при їх використанні завдань. Зокрема, можна говорити про методи загальні й специфічні, практичні й логічні, емпіричні й теоретичні, уживані при відкритті й обґрунтуванні. Спільними варто назвати методи, які застосовуються в людському пізнанні взагалі, у той час як специфічними – ті, якими користується тільки наука. До перших належать аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, індукція, дедукція, аналогія та ін.; до других – наукове спостереження, експеримент, ідеалізація, формалізація, аксіоматизація, сходження від абстрактного до конкретного тощо. Практичними є методи, що застосовуються на практичному, тобто предметно-чуттєвому рівні наукового пізнання, у той час як логічні методи – це логічні «фігури», які є результатом узагальнення мільярдів раз повторюваних

практичних дій. До числа перших належать спостереження, вимірювання, практичний експеримент, предметне моделювання, до числа інших – доказ, пояснення, виведення наслідків, виправдання, уявний експеримент, знакове моделювання та ін. Існують методи, пристосовані переважно до обґрунтування знань (експеримент, доказ, пояснення, інтерпретація), інші ж «працюють» більше на відкриття (спостереження, індуктивне узагальнення, аналогія).

На підставі обраної методології створюється робоча гіпотеза. Для складання робочої гіпотези необхідно ретельно вивчити вітчизняні та зарубіжні літературні джерела, а також виробничі звіти щодо проведених аналогічних досліджень. Уся отримана інформація повинна бути критично проаналізована з метою з'ясування, що вже досягнуто й розроблено, які ще залишилися неясності, суперечності й недопрацювання. При цьому виявляються методичні помилки і прорахунки попередніх дослідників, а також окреслені ними перспективи поліпшення й удосконалення наявної теорії. У робочій гіпотезі встановлюються основні фактори, що впливають на об'єкт дослідження, до числа яких зараховують причини, умови та рушійні сили, що викликають зміни в ньому. Для створення робочої гіпотези найбільш важливими і вирішальними є причинно-наслідкові зв'язки і взаємодії, передбачувані напрямки й ходи розвитку, очікувані результати. При цьому робоча гіпотеза повинна бути експериментальною й логічно простою.

Робоча гіпотеза, залежно від напрямку і теми технічної праці, може бути викладена словесно й доповнена графічними зображеннями передбачуваних функціональних зв'язків. Якщо головні зв'язки та фактори означуваного завдання не викликають сумнівів, то розвиток творчого процесу доцільно представити у вигляді математичних

моделей, виражених певною системою взаємозалежних математичних формул. Наприклад, так, як це робив Леонардо да Вінчі у своїх попередніх записах щодо технічних моделей.

Отже, вибір методів пізнання здійснюється на основі конкретного уявлення про зображуваний об'єкт. Цей вибір зумовлюється принципами аналогії з використанням відомих співвідношень, узятих чи то із природних образів, чи то зі схожих моделей. Іноді цей вибір робиться евристичним шляхом на підставі інтуїції. Слід зауважити, що один й той самий об'єкт можна описати за допомогою різних математичних моделей. Тому процес наукового пізнання рухається від наукової ідеї до концепцій методологічного характеру, які, у свою чергу, націлені на розуміння творчих інтенцій, зокрема в технічній творчості.

Література

1. Буш Г. Я. Методы технического творчества / Г. Я. Буш. – Рига, 1972. [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.metodolog.ru/00931/00931.html>.

2. Леонардо да Винчи. Избранные произведения. [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0594/index.shtml>.

КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ СУЧАСНОГО МАРОККО

Рашіді Юнесс (Марокко)

Наук. кер. – Гладир Я. С., канд. філол. наук, ст. викл.

Криворізький національний університет

Мою рідну країну, Марокко, часто називають культурною столицею Африки, і це не дарма. Відвідати Марокко зазвичай їдуть не тільки тому, що там гарно, спокійно й затишно. Їдуть не лише поціновувачі екзотичної природи чи рідкісних тварин, але ще й музики, кіно, театру,

справжнього мистецтва. Марокканська назва країни – «Ель Магріб», або «Крайній Захід». Вона засвідчує місце найзахіднішої країни Африки. Релігія Марокко – іслам. Діти починають вивчати Коран із п'яти років, а молитовна кімната є на кожній заправці та на кожному вокзалі.

У Марокко високий рівень життя, цінуються професії викладача, лікаря. Так, навіть молодший лікар-асистент отримує близько тисячі євро на місяць у державних закладах медицини, при цьому бензин коштує 1 євро, а вартість односторбого верблюда (дромедара) дорівнює тисячі євро. Для жебраків Марокко сповна нормальна річ – їздити на таксі. Недарма ж у країні прекрасні дороги, і мережа автострад постійно розширюється. Марокканці щиро люблять короля Мохаммеда II'того, який зупинив війну й забезпечив людям можливість для непоганого життя.

Марокканці за кермом – це дуже спокійні, поважні та ввічливі водії. Зупиняючись на світлофорі, вони можуть раптом почати гучно сигналити, але роблять вони це з добрими намірами – щоб побажати вам доброго дня та міцного здоров'я.

Можливо, мало хто знає, що, наприклад, у Рабаті проходить щорічний фестиваль сучасної музики, виступають Дженніфер Лопес, Стінг, Елтон Джон. У Рабаті ж будується найбільший в Африці театр, а в Маракеші проходить міжнародний кінофестиваль. У столиці є декілька симфонічних оркестрів, один із яких – Королівський симфонічний оркестр – вважається найкращим на Африканському континенті.

У Марокко ж виготовляють і унікальний різновид вина – сіре вино. Це специфічний різновид рожевого, технологією його виготовлення володіють лише в кількох країнах світу. Коштує це унікальне вино близько ста тридцяти гривень, і багато людей розповідають, що куштували таке вино лише один раз у житті – у Марокко.

Але слід пам'ятати, що «Бербер-віскі» – це міцний напій із зеленого чаю, м'яти та цукру.

Більшість мешканців Марокко – бербери, які мають самобутню культуру й мову. Равлики для марокканців – повсякденна звичайна їжа, а от яловича печінка – навпаки, вишуканий делікатес, який не кожному по кишені.

У Фесі працює університет, заснований донькою туніського торговця Фатимою. Він вважається найстарішим університетом на Землі й носить назву Аль-Каруїн, на честь родини засновниці.

У Марокко виготовляють найціннішу й найрідкіснішу з олій – араганову. Арганія колюча росте виключно тут. Технологія виробництва рідкісної олії є засекреченою й досі не автоматизована.

У моїй рідній країні знімається безліч найпопулярніших європейських та американських фільмів та телесеріалів. Наприклад, «Гладіатор», «Астерікс і Обелікс: Місія Клеопатра», «007: Спектр», серіал «Гра престолів». Марокканське телебачення постійно показує мексиканські серіали різних років, перекладені арабською мовою. Цікаво, що найбільше їх дивляться чоловіки.

Марокко – країна на межі перетину двох культурних світів, країна контрастів і парадоксів, країна, що поєднує арабську та європейську культури. Побувавши там один раз, туди хочеться повертатися знову й знову. Я дуже люблю свою країну.

КОТ-Д'ІВУАР – МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Саного Бе Ладжі (Кот-д'Івуар)

Наук. кер. – Суховенко Н. І., ст. викладач

Криворізький національний університет

Моя країна – Республіка Кот-д'Івуар (République de Côte

d'Ivoire). Це держава в Західній Африці. Наші сусіди на півночі – Малі та Буркуна-Фасо, на сході – Гана, на заході – Ліберія і Гвінея. На півдні країна омивається Гвінейською затокою Атлантичного океану.

До 1986 року назва країни офіційно перекладалася на різні мови як Республіка Берег Слонової Кістки.

Територія – 322 462 тис. км². Південну частину Кот-д'Івуару займає низовина, що підвищується на півночі, переходячи у нагір'я висотою 460–1800 м.

Клімат тропічний. Кількість опадів складає 820–4000 мм на рік. Головні ріки – Бандама (950 км) та Комое (900 км). Прибережна територія країни покрита тропічними лісами, на плоскогір'ї – савани.

Адміністративно Кот-д'Івуар поділяється на 14 районів, з яких 2 – автономні: Абіджан та Ямусукро. Райони поділяються на 31 регіон, 108 департаментів, 497 субпрефектур.

Кот-д'Івуар – незалежна суверенна держава. Незалежність Кот-д'Івуару від Франції було проголошено 7 серпня 1960 року.

У моєї батьківщини дуже давня історія. На її території проживають більше як 60 африканських народів і етнічних груп (бауле, анї, бакве, бамбара, бете, гере, дам) Найпоширеніші мови – анї та баулі. Близько 50% населення проживає в містах. Столиця (політична) країни – Ямусукро. Це дуже красиве місто в центрі країни. У столиці країни багато коледжів. Найкращий політехнічний університет країни знаходиться також тут.

У місті багато пам'ятників. Наприклад, найбільша католицька релігійна споруда – Базіліка-Нотр-Дам де-ла Пе. Вона нагадує базиліку Святого Петра в Римі. Ця споруда присвячена Діві Марії. Вона – найбільша католицька святиня у світі, занесена до книги рекордів Гіннеса (висота 158 м). Освячена Базиліка була пантіфіком Іваном

Павлом II у 1990 р. Одночасно тут можуть молитися 18 000 осіб.

Місто Абіджан – економічна столиця Кот-д’Івуару. Це – місто-порт. Географічне положення країни дозволяє контролювати морські транспортні шляхи між Америкою, Європою та Азією й Австралією.

Близько 25% населення країни – імігранти, що приїхали на заробітки з Беніну, Буркіна-Фасо, Гани, Гвінеї, Мавританії, Малі, Ліберії, Нігеру, Того та Сенегалу. Вони важко працюють у порту. Це важливий порт на березі Гвінейської затоки. Коли я вчився в Абіджані в університеті «Локо група», я дуже любив після занять приходити в порт. Там було багато кораблів з усього світу, вирувало бурхливе життя країн Західної Африки та багатьох країн світу. Коли день добігав кінця, то сонце, яке так багато працювало, занурювалося в теплі води Атлантичного океану і відпочивало, гойдаючись на хвилях. Разом із сонцем відпочивали і люди, океан давав їм наснагу на майбутній день. Так цікаво бачити цей вир життя!

Кот д’Івуар – слабозвинена аграрна країна. Сільське господарство спеціалізується на експортних культурах: кава (збір 101 тис. т), какао-боби (67 тис. т). Планації цих культур належать колонізаторам. Для внутрішніх потреб вирощується кукурудза, земляний горіх, рис, просо. Тваринництво розвинуто слабо.

У країні видобуваються алмази (108 тис. каратів, 1955 рік), золото, марганцеві руди. Працюють невеликі підприємства лісової, деревообробної, харчової промисловості. Залізниця Абіджан – Уагадугу сполучає головний порт Кот д’Івуару з північним сусідом Буркіна-Фасо.

Зараз я навчаюся в Україні. Моїй країні дуже потрібні кваліфіковані спеціалісти, які зможуть упроваджувати нові технології та розвивати економіку країни. На даний час я

опановую українську мову. Мені цікаво вивчати її, бо вона відкриває двері до вивчення математики, електротехніки, майбутньої спеціальності. Я буду наполегливо вчитися, щоб допомогти моїй країні бути економічно сильною і незалежною та впевнено крокувати в майбутнє!

ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В РАБОТЕ ЭКСКУРСОВОДА

Юсуф Дилек (Турция)

Науч. рук. – Сичкарь А. Ю. канд. пед. наук, доцент
Криворожский национальный университет

Знакомство с новой страной – всегда захватывающее и волнующее событие, приносящее с собой массу новой информации, новых впечатлений, новых знаний. И помогает этому событию стать незабываемым, увлекательным и полезным гид (экскурсовод) – проводник-профессионал, который знакомит туристов с достопримечательностями страны, города, местности.

Моя профессия – гид, и я знакомяю туристов, гостей моей страны, с моей родиной – Турцией, ее историей – прошлым и настоящим, ее памятными местами, ее загадками и уникальностью.

Думаю, что одно из обязательных условий успешной работы экскурсовода – знание иностранных языков, позволяющих говорить с туристами на их родном языке. Поэтому, кроме родного турецкого языка, я знаю английский и немецкий, сейчас изучаю русский, а потом изучу украинский язык. И я хочу, используя новый для меня язык, немного рассказать о моей родине – Турции.

Турция – древнее государство на западе Азии и частично на юге Европы. Страна омывается Средиземным, Эгейским, Мраморным и Черным морями. В Турции

проживает 85 млн. человек. Столица Турции – город Анкара – один из крупнейших исторических, туристических и культурных центров страны и второй по величине город Турции.

Крупнейшим древним и уникальным городом Турции является Стамбул. Это удивительный город. На протяжении многих веков он имел разные названия. Мы знаем его как Византию, Константинополь, Царьград и, наконец, Стамбул! Стамбул – уникальный город! Он разделен Босфорским проливом на две части. Одна часть города находится в Европе, а вторая – в Азии. Это город, находящийся одновременно в Европе и Азии, он соединяет Европу и Азию [1].

Босфорский пролив, соединяющий Черное и Мраморное моря, является самым древним проливом, известным человечеству. Интересно, что корабли по Босфору водят только турецкие лоцманы, потому что лоции так сложны, что никакие навигационные приборы не помогают.

На протяжении столетий Стамбул был столицей Восточно-Римской и Османской империи. Века оставили на нем незабываемые исторические следы – памятники, которые сегодня вызывают большой интерес и восхищение туристов. Экскурсию по Стамбулу обычно начинают с бухты Золотой Рог и Софийского собора – Ай-Софии. Сегодня Святая София – это прекрасный музей, неповторимый архитектурный и исторический памятник, самый большой и один из старейших (ему 1000 лет) кафедральных соборов мира. Большой интерес вызывает расположенная недалеко от Ай-Софии мечеть Султан-Ахмед (1617 г.) и дворец Топ-Капы (1456 г.) [2].

Стамбул – древний, чудесный, загадочный город. Тут можно ходить часами, наслаждаясь необыкновенной красотой исторических памятников, мечетей, дворцов, прекрасных фонтанов, античного ипподрома.

Стамбул – город контрастов: это и древний исторический центр Турции, и красивый современный (19 млн. населения) город [2], в котором прекрасно и естественно уживаются старина и современность. Сюда приезжает множество туристов из разных стран мира. Только в этом году Стамбул посетило 16 млн. человек!

Кроме Стамбула, Турция славится многими другими историческими, архитектурными и культурными центрами: это и столица Турции – Анкара, и города Анталия, Каппадокия, Измир, и многие другие.

Турция привлекает со всего мира туристов не только архитектурой, историческими местами, музеями, но и многочисленными прекрасными курортами, замечательными парками, пляжами, отелями, чудесной турецкой кухней, а главное – гостеприимством и радушием нашего народа.

Мы с удовольствием знакомим гостей Турции с нашей историей, культурой, нашей прекрасной страной, и тот, кто побывал у нас хоть раз, обязательно сюда вернется.

Литература

1. Галенко О. І. Стамбул // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2012. – Т. 9. – С. 792. – ISBN 978-966-00-1290-5.

2. Витол А. В. Османская империя: начало XVIII в. / Витол А. В. – М. : Наука. Главная редакция восточной литературы, 1987. – 133 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ЗВО

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Бреккель І. О.

Наук. кер. – Хоцкіна С. М., канд. пед. наук, доцент
Криворізький національний університет

У наш час, коли активно запроваджуються норми та принципи Болонського процесу, для української вищої освіти важливо взяти все найкраще з європейського досвіду, але при цьому не розгубити своїх здобутків [1, с. 8].

На сьогодні проблема творчої діяльності є вкрай важливою. Актуальність проблеми зумовлена потребою у висококваліфікованих і творчих працівниках, професіоналах своєї справи, які могли б творчо здійснювати інноваційну діяльність.

Аналіз літератури свідчить про те, що багато вітчизняних та зарубіжних науковців досліджували різноманітні проблеми, які пов'язані з творчою діяльністю. Так, наприклад, українські вчені С. Д. Максименко, К. С. Максименко, М. В. Папуча досліджували феномен творчості психології особистості в ракурсі прогнозування розвитку особистості й життєвого шляху людини, В. О. Моляко вивчав проблему творчого практичного мислення [2], М. В. Савчин досліджував творчу (креативну) особистість з урахуванням індивідуально-психологічних властивостей [3], Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук аналізували творчість професіоналів як феномен когнітивної сфери особистості. Водночас проблема творчої компетентності фахівця потребує

подальшого дослідження.

У психологічній енциклопедії подано значення терміна «творчість» так: 1) високосвідома діяльність людини, спрямована на створення продуктів матеріальної і духовної культури, що має суспільно-історичну цінність; 2) теоретична та практична діяльність людини, яка зумовлює одержання об'єктивно нових результатів [6, с. 352]. Щодо компетентності, то в умовах професійної діяльності відповідно до визначення Міжнародного Департаменту стандартів IBSTPI термін «компетентність» означає «спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу».

Психологія виокремлює особистісний і процесуальний аспекти творчої особистості. Певні закономірності та чинники становлення творчості особистості знайшли своє відображення в роботах науковців – представників креативної психології, у тому числі Д. Мак-Миллана, Є. Торренса, І. Тостера та ін. Творчу компетентність науковці розглядають як системне явище, певну сукупність взаємопов'язаних елементів, до яких відносять здібності, творчий процес, ступінь індивідуального розвитку творчих здібностей, певні якості особистості (саме ці якості й забезпечують успіх творчої діяльності, яку, до речі, можна стимулювати та спрямовувати).

Структурними компонентами творчої особистості фахівця є спрямованість, компетентність, індивідуально-психологічні властивості та здібності. Творчий фахівець – це фахівець-новатор, який, реалізуючись у діяльності, обов'язково включається у креативний процес, що актуалізується в креативному результаті. Цей результат виражається не тільки в матеріальних і духовних цінностях, але й в особистісних змінах при створенні не лише суб'єктивно, але й об'єктивно нового продукту. Ураховуючи це, можна припустити, що інноваційна

діяльність утворює триступеневу структуру, основою якої є рефлексія, тобто осмислення особистістю власне пошуково-творчої діяльності, креативно-перетворююча діяльність і співтворчість.

Творча компетентність, на думку вчених О. І. Клепікова та І. Т. Кучерявого, включає такі якості:

1) когнітивні (пізнавальні) якості – уміння відчувати навколишній світ, ставити питання, відшукувати причини явищ, позначати своє розуміння або нерозуміння проблеми, творче мислення, уяву;

2) креативні (творчі) якості – натхнення, фантазія, гнучкість розуму, чуйність до протиріч, розкутість думок і відчуттів, рухів, прогностичність, наявність своєї думки тощо;

3) методологічні якості – здатність усвідомлення цілей діяльності й уміння їх пояснити, поставити мету й організувати її досягнення; рефлексивне мислення, комунікативні якості тощо [5].

Отже, розгляд проблеми творчої компетентності підтверджує складність і багатоаспектність проблеми. Результати аналізу наукових підходів свідчать про те, що психологія творчості – це окрема наука про психологічний механізм розвитку живих систем, що будується на сигнальному принципі їх внутрішньої взаємодії. Відповідно, творча компетентність – це інтегрована характеристика особистості, яка забезпечує ефективність діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування за умов трудової діяльності. Творча компетентність є системотвірним компонентом у структурі професійної компетентності фахівця, визначальним чинником його професіоналізму.

Література

1. Губерський Л. Л. Основи творчості особистості / Л. Л. Губерський // Вища школа. – 2009. – № 9. – С. 7–15.

2. Клепіков О. І. Основи творчості особи / О. І. Клепіков, І. Т. Кучерявий. – К. : Вища школа, 1996. – 295 с.
3. Максименко С. Д. Психологія особистості / С. Д. Максименко, М. В. Папуча. – К. : ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.
4. Моляко В. А. Стратегии решения новых задач в процессе творческой деятельности / В. А. Моляко // Обдарована дитина. – 2002. – № 4. – С. 33–43.
5. Моляко В. А. Психология конструкторской деятельности / В. А. Моляко. – М., 1984. – С. 256.
6. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія / О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
7. Савчин М. В. Загальна психологія / М. В. Савчин. – К. : Академвидав, 2011. – 464 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ У ЗВО

Васньова Ю. В.

Наук. кер. – Басюк Л. Б., канд. пед. наук, ст. викл.

Криворізький національний університет

У зв'язку із входженням України до європейської спільноти розвинених країн, де впроваджені міжнародні стандарти оцінки якості знань, що передбачають застосування тестів, постає питання переосмислення системи оцінювання навчальних досягнень студентів ЗВО.

Для досягнення мети тестового контролю викладач повинен уміти створювати та реалізовувати таку систему тестів із навчального предмета, яка сприяла б підвищенню мотивації студентів ЗВО до даного виду контролю знань. Це потребує не тільки знання теорії тестового контролю, але й володіння його методикою, специфічними прийомами

проведення тестового контролю знань серед студентів ЗВО.

Однією з педагогічних умов проведення тестового контролю є дотримання принципу системності. Реалізація цього принципу відбувається за умови попереднього планування тестового контролю викладачем та розробки тестових завдань, що утворюють єдину систему виявлення знань студентів у процесі вивчення інформатики.

У повсякденному житті слово «система» вживається дуже часто. Ми можемо почути: інформаційна система, комп'ютерна система, біологічна система, транспортна система, система освіти тощо. Незважаючи на те, що поняття «система» використовують у всіх сферах діяльності людини, усе ж виникають проблеми щодо трактування.

На думку Дж. Кліра, система являє собою «сукупність елементів, що знаходяться у відношеннях та зв'язках один із одним та утворюють цілісність або обмежену єдність» [3, с. 14]. Ми вважаємо, що таке визначення не є повним, оскільки не розкриває функціональну сторону системи.

Ґрунтовні дослідження П. Анохіна стосовно систем дали йому змогу сформулювати визначення: система – це «комплекс таких вибірково залучених компонентів, у яких взаємодія та взаємовідносини набувають характеру взаємної спільної діяльності компонентів для досягнення сфокусованого корисного результату» [1, с. 72]. Із цього випливає, що система обов'язково повинна мати складові частини – елементи, взаємодія яких спрямована на досягнення конкретної мети.

Як зазначає С. Ларін, «використання тесту при перевірці засвоєння учнями знань із конкретної теми завжди буде давати більш надійний результат, ніж використання тесту при перевірці знань учнів із розділу (курсу) навчального предмета» [4, с. 3]. Це зумовлено тим, що дидактичний контент навіть одного розділу охоплює значно більший

обсяг матеріалу порівняно з конкретною темою цього ж розділу. Таке спостереження дає змогу зробити висновок: система розроблених викладачем тестів має співвідноситися з системою тем, розділів та всією навчальною дисципліною загалом.

Із огляду на це, система тестів та тестових завдань за походженням є штучною, за природою елементів – ідеальною, за тривалістю існування – тимчасовою, за ступенем змінюваності властивостей – статичною, за ступенем складності – простою, за реакцією на збурюючі дії – пасивною, за характером поведінки – системою з управлінням.

Слід наголосити на тому, що мотивація студентів до тестового контролю знань виникає, коли вони відчують потребу в навчанні та коли ними рухають здорові мотиви й інтерес до виконання завдань тестового контролю. Ураховуючи зазначене, зауважимо, наскільки глибокий сенс мають слова видатного французького фізика Б. Паскаля: «Учень – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який необхідно запалити» [5, с. 145].

Таким чином, тестовий контроль має починатися з найпростіших завдань, які може розв'язати кожен студент, ускладнюватися з кожним наступним завданням, що, у свою чергу, стимулює інтерес до розв'язання тесту.

На формування у студентів ЗВО потреби в тестовому контролі знань та інтересу до виконання завдань тесту впливає сукупність педагогічних чинників і методичних прийомів. Психологічний механізм впливу цих факторів і прийомів полягає в тому, що вони збуджують у студентів ЗВО переживання внутрішніх суперечностей між тим, як вони виконують тестові завдання, і тим, як повинні виконувати завдання тесту, стимулюючи їхнє прагнення до проходження тестового контролю знань. М. Данилов стверджував, що «переживання внутрішніх суперечностей

між знанням і незнанням є рушійною силою вчення, пізнавальної активності учнів» [5, с. 145]. Саме тому тестові завдання повинні містити частку невідомого, яка має викликати в студента мотивацію до навчально-пізнавальної діяльності та мотивацію до наступного тестового контролю з метою отримання завдання на пізнання нового невідомого.

Окрім того, доречно наголосити, що в процесі виконання тестових завдань проблемного характеру, а також в умовах дефіциту часу результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів ЗВО покращується. Така організація тестового контролю знань формує схильність до відчуття часу як цілеспрямованого та швидкого, а не безцільно плинного.

За нинішніх умов організації навчального процесу, що передбачають систематичний контроль знань в умовах об'єктивності та обмеженого часу, виникає потреба автоматизації процесу контролю знань за рахунок використання відповідного програмного забезпечення. Як відзначають дослідники, комп'ютерне тестування – це ефективний спосіб перевірки знань [2, с. 60].

При цьому виявлено, що ефективному використанню тестового контролю сприяють такі педагогічні умови:

- реалізація системного підходу до використання тестового контролю;
- мотивації студентів до тестового контролю знань;
- використання комп'ютерного тестування.

Отже, тестовий контроль забезпечує об'єктивну перевірку знань, умінь та навичок студентів відповідно до стандартів освіти, а також мотивує їх здійснювати підготовку до кожного навчального заняття.

Література

1. Анохин П. К. Избранные труды : философские аспекты теории систем / П. К. Анохин. – М. : Наука, 1978. – 400 с.

2. Гладка Л. Системний підхід до оцінки якості знань у формі комп'ютерного тестування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2014/1/8.pdf.

3. Клик Дж. Системология. Автоматизация решения системных задач / Дж. Клик. – М. : Радио и связь, 1990. – 234 с.

4. Ларин С. Н. Современные подходы к моделированию тестов : системы требований, преимущества и недостатки, основные этапы разработки / С. Н. Ларин // Мир науки. – 2016. – № 1.

5. Харламов И. Ф. Педагогика / И. Ф. Харламов. – М. : Гардарики, 1999. – 520 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Ветряк Ю. Д.

Наук. кер. – Тарасова О. В., канд. психол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Удосконалення системи вищої освіти України висуває високі вимоги до якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, їх компетентності та конкурентоздатності. Завдяки наближенню вітчизняної освіти до міжнародних стандартів відбувається реформування змістовних аспектів вищої освіти, що визначають якість підготовки майбутніх фахівців. Професійна підготовка є важливим етапом професіоналізації й передбачає поряд із необхідним рівнем професійних знань розвиток професійно значущих якостей особистості, формування професійної придатності, що забезпечить успішність функціонування у професійному

середовищі.

Нині особлива увага психологів спрямована на вивчення та дослідження емоційних явищ у юнацькому віці, адже емоційна сфера особистості, а саме її емоційні стани, значно впливають на усі сфери її життя. Тому проблема прояву емоцій та реакцій юнаків під час соціалізації, особливо якщо мова йде про адаптацію до нових умов, на сучасному етапі є актуальною і значущою.

Емоції і почуття, як й інші психічні явища, являють собою різні форми відображення реального світу. На відміну від пізнавальних процесів, що відображають навколишню дійсність у відчуттях, образах, думках, емоції і почуття відображають об'єктивну реальність у переживаннях. У них виражається суб'єктивне ставлення людини до предметів і явищ навколишньої дійсності. Таким чином, відображення в мозку людини її реальних переживань, ставлення суб'єкта потреб до значущих для нього об'єктів прийнято називати емоціями і почуттями.

Емоційні стани являють собою цілий клас явищ, який охоплює як примітивні потяги, так і складні форми емоційного життя. Сама психологія емоційних станів залишається на сьогодні недостатньо висвітленою в науковій літературі. Переважно дослідження вітчизняних, а також зарубіжних учених-психологів присвячені проблемам вивчення окремих емоційних станів, психічних станів та емоцій (Л. Берковітц, В. Бехтерев, Б. Додонов, О. Захаров, К. Ізард, С. Ільїн, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, О. Чебикін, П. Якобсон та ін.).

Визначаючи стани як психічне явище, К. Платонов указував, що вони займають проміжне положення між психічними процесами і властивостями особистості: «Психічні стани досить тривалі та можуть тривати місяцями, хоча при зміні умов або внаслідок адаптації можуть і швидко змінюватися» [5, с. 87].

Одним із перших емоційні явища як психологічний феномен розглядав У. Джеймс, визначаючи дві групи феноменів: групу фізіологічних феноменів і групу феноменів психологічних (які він називав станами) [3].

Емоції та почуття пов'язані між собою, але за змістом і формою переживання не тотожні.

Науковці по-різному трактують поняття «емоції». Так, наприклад, Б. Додонов зазначає, що емоції – це відносно короточасні переживання, які носять чітко виражений ситуативний характер, пов'язаний зі ставленням людини до ситуації або до конкретних учинків [4]. С. Рубінштейн розглядає сутність емоцій через ставлення людини до дійсності та вважає, що почуття – це ставлення людини до світу, до того, що вона випробовує й відтворює у формі переживань, почуттів або емоцій [6].

Емоційні стани та форми їх виявлення детерміновано здебільшого соціальними чинниками. Багатство емоційних станів виявляється у формі настроїв, афектів, стресів, фрустрацій [1].

Дослідження природи стресу і стресостійкості, шляхів і засобів її формування та підтримки має важливе значення для особистості.

Стрес – це неспецифічна відповідь організму на будь-яку пред'явлену йому вимогу, що допомагає пристосуватися до труднощів, що виникають. Стресостійкість є індивідуальною здатністю організму зберігати оптимальну працездатність під час дії стресора [2]. Психологічна стресостійкість учнів ЗП(ПТ)О складається з трьох взаємопов'язаних компонентів (індивідний, особистісний, суб'єктно-діяльнісний), які, у свою чергу, включають самооцінку особистості, рівень задоволення потреб та життя, рівень стресостійкості, емоційний інтелект, рівень ригідності та тип поведінки в стресовій ситуації.

Зважаючи на це, у наш час зростають вимоги до

професійної відповідності й стабільності людини при здійсненні професійної діяльності, що передбачають здатність особистості уникати стану напруження, повсякденних стресових ситуацій, вимагають постійної актуалізації когнітивних, рефлексивних, емоційних та інших можливостей. Тому на основі теоретичного узагальнення наукових розробок встановлено, що професійну стресостійкість слід розуміти як здатність особистості протистояти негативному впливу стресових факторів професійної діяльності, зумовлену індивідуальним комплексом її вроджених і набутих властивостей та процесів, які забезпечують оптимальне успішне досягнення мети трудової діяльності у складній ситуації.

Література

1. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика : [монографія] / Аршава І. Ф. – Д. : Вид-во ДНУ, 2006. – 336 с.
2. Божович Л. І. Проблеми формування особистості / Божович Л. І. – М. : АСТ, 1995. – 352 с.
3. Джеймс У. Что такое эмоция? / Джеймс У. // Психология эмоций. Тексты / за ред. В. К. Вилюнаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 288 с.
4. Додонов Б. И. Эмоция как ценность / Додонов Б. И. – М. : Просвещение, 1978. – 272 с.
5. Левитов Н. Д. О психических состояниях человека / Левитов Н. Д. – М. : Просвещение, 1964. – 344 с.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Рубинштейн С. Л. – М. : Питер, 2002. – 720 с.

ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ ЗПТО

Горб Я. С.

Наук. кер. – Сулима Т. С., канд. пед. наук, доцент; учений секретар

Криворізький національний університет

Формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення в межах соціально-педагогічних та психолого-педагогічних наук закладено в наукових дослідженнях сутності поняття «готовність» та процесів готовності до різних видів діяльності.

Сучасний словник української мови (за редакцією В. Дубічинського) тлумачить поняття готовність як «бажання зробити що-небудь» [1].

Проблема самовизначення особистості в психології розглядається через призму індивідуального життєвого шляху, досвіду особистості. Це поняття наповнюється різним змістом залежно від того, на який аспект самовизначення спрямовує увагу дослідник.

Самовизначення належить до фундаментальних питань психології – самодетермінації й особистісного вибору. Проблему самовизначення науковці розглядають як проблему свободи вибору й волі особистості (А. Маркова, Е. Климов, М. Гінзбург та ін.).

Процес формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення безпосередньо пов'язаний із використанням ідей особистісно орієнтованого виховання, де вихованець є суб'єктом суспільно значущої поведінки як складової суспільної практики.

На професійне самовизначення особистості впливають соціально-економічні умови, міжособистісні взаємини, вікові особливості, ситуативні чинники, але провідне значення в професійному самовизначенні належить

особистості, її активності, відповідальності за своє становлення та самоусвідомлення [3].

Професійне самовизначення передбачає диференціацію розумових здібностей та інтересів, формування індивідуального стилю професійної діяльності, вибору професії, розвитку самосвідомості, формування світогляду й життєвих цінностей [2].

Нашу увагу привертають дослідження В. Штифурак, яка зазначає, що професійне самовизначення студента передбачає конкретну діяльність, зумовлену специфічним предметом, умовами, засобами праці, а також специфікою міжособистісних стосунків і відповідальності за дану роботу, що пов'язано із самим визначенням професії як обмеженого виду діяльності. Кінцевим результатом процесу професійного самовизначення майбутніх спеціалістів в умовах економічної нестабільності є психологічна готовність до вибору іншого виду професійної діяльності [3].

Підготовка учнів ЗП(ПТ)О до вибору й реалізації професійної кар'єри має бути спрямована на забезпечення взаємозв'язку змістово-процесуальної складової професійного навчання з внутрішньо-особистісним формуванням готовності до професійної діяльності, що виявляється в розвитку особистісних якостей, орієнтованих на творчий характер праці і прагнення до професійного самовдосконалення, формування в учнівській молоді потреб та інтересів у підготовці до професійної діяльності з усвідомленою позицією перспективного працівника [3].

Так, у процесі підготовки учнів ЗП(ПТ)О спеціальності «Кухар; офіціант» під час педагогічної практики нами було розроблено урок з інформатики на тему: «Інтеграція програмного пакету MS Office та його додатків для організації банкету» задля вдосконалення професійних знань, умінь та навичок у процесі організації банкету,

виховання прагнення до розвитку професійних здібностей, мотивації до професії, креативності, творчого потенціалу та розвитку професійної компетентності загалом і професійно важливих якостей зокрема. Це зумовило виконання таких завдань: 1) у програмі Microsoft Office Publisher створити меню банкету; 2) визначити операції підготовки до банкету та в програмі Microsoft Office Excel створити таблицю – витрата часу на виконання операцій при підготовці до банкету; 3) розробити в програмі Microsoft Office Word пам’ятку для офіціантів. Саме під час виконання таких творчих завдань учні вдосконалюють свої знання, уміння та навички.

Тому нами визначено такі критерії та показники професійного самовизначення учнів ЗП(ПТ)О (табл. 1):

Таблиця 1

Критерії та показники професійного самовизначення учнів ЗП(ПТ)О

Критерії	Показники
Мотиваційний	Визначення психологічної готовності до трудової діяльності
	Мотивація до професії
Особистісний	Професійно важливі якості
	Здатність до самовдосконалення, упевненість у собі
Творчий	Рівень креативності, наявність творчого потенціалу

Надамо характеристику критеріально-показниковому аспекту професійного самовизначення учнів ЗП(ПТ)О та визначимо його вияви.

Мотиваційний критерій – передбачає формування спрямованості майбутнього фахівця відповідно до професійної діяльності, виявлення зацікавленості до обраної професії. Особистісний критерій – полягає в здібностях, особистісних та професійно значущих якостях,

які впливають на результат професійної діяльності.

Творчий критерій – передбачає наявність творчого потенціалу, творчого мислення та рівень креативності особистості.

Отже, професійне самовизначення учнів ЗП(ПТ)О пов'язане не так із життєвим досвідом, як із уявленням про майбутню самореалізацію. Тому важливим чинником професійної перспективи, її реалістичності постає зв'язок життєвих і професійних очікувань, ціннісних орієнтацій і життєвої мети із професійними планами та здатність до їхньої актуалізації за певної життєвої ситуації.

Література

1. Сучасний тлумачний словник української мови. 65000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х., 2006. – 1008 с.

2. Каганов А. Б. Рождение специалиста : профессиональное становление студента. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – 111 с.

3. Психологічні основи профорієнтації та професійного самовизначення : навч. посіб. / Баріхашвілі І. І., Ворона М. П., Грищенко Г. В., Старіков І. М. – К.: Професіонал, 2009. – 208 с.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Зубков В. В.

Наук. кер. – Хоцкіна С. М., канд. пед. наук, доцент

Криворізький національний університет

Пізнавальні мотиви навчально-пізнавальної діяльності закладені в навчальному процесі. Йдеться про допитливість,

інтерес до знань, потребу в розумовій діяльності, у пізнанні, розширенні знань про навколишню дійсність, про різноманітні інтелектуальні почуття (здивування, сумнів), прагнення здобути нові знання й навички, застосовувати, вдосконалювати пізнавальні можливості, інтелектуальні здібності.

Нині пріоритетне завдання ЗП(ПТ)О полягає в організації навчальної діяльності учнів – збагачення певною системою знань, які вже здобуті людством і становлять зміст окремих наук, відібраних для конструювання відповідних предметів. Засвоєння знань вимагає від учнів ЗП(ПТ)О використання низки дій різної категорії, різного рівня складності, різного ступеня самостійності; їх вибору і раціонального застосування. Для цього учням необхідно оволодіти правилами, прийомами, способами, без чого неможливо користуватися навіть добре опанованими знаннями. У навчальній діяльності педагог прагне сформуванню в учнів стійкий інтерес до знань і потребу в розумовій праці. Успішне розв'язання цих завдань – найважливіший і найбільш ефективний шлях розумового розвитку учнів.

Проблемі пізнавальної мотивації приділяли значну увагу мислителі й педагоги як минулого, так і сучасності (Є. Ільїн, О. Леонт'єв, А. Маркова, А. Маслоу, К. Обухівський та ін.). Вивченням дидактичних ігор займалися Л. Виготський, О. Запорожець, Я. Коменський, А. Макаренко, К. Ушинський та ін.

Пізнавальний інтерес може бути зумовлений змістом навчального матеріалу, діяльністю учнів на занятті, стосунками між викладачем і учнями та формується завдяки розкриттю практичної значущості знань, цікавому викладу матеріалу, створенню проблемних ситуацій на занятті, ефекту здивування, парадоксу, використанню навчальної дискусії, дидактичних ігор тощо.

Дидактичні ігри являють собою перехідну форму профільної діяльності. Варто зазначити, що ці ігри сприяють розвитку пізнавальної мотивації, інтелектуальних операцій, будучи підґрунтям професійного навчання [2, с. 112]. Мотиваційна діяльність у грі – це не мета, а засіб. У навчальній же діяльності умовність спрямована на навчання, на можливість виконання вправ, тренування різних умінь і навичок. Повертаючись до порівняння гри і навчання, важливо помітити, що гра тоді життєздатна, коли в ній наявний елемент непередбачуваності; якщо ж діяльність повністю передбачувана, то перестає бути грою [1, с. 69]. Прикладом є гра «Світлофор», у якій учням роздаються червоні та зелені картки. Якщо твердження правильне, то учні піднімають зелену картку, а якщо неправильне – червону. Гра залучає учнів до роботи із систематизації матеріалу.

Таким чином, роль дидактичної гри в розвитку мотивації пізнавальної діяльності учнів значуща, її психологічний аналіз у процесі навчання доводить, що:

- гра допомагає учням розкріпачити уяву, опанувати цінності культури й виробити певні навички;

- учні, залучаючись в ігрову діяльність, задовольняють свої потреби в навчанні, вчать ся взаємодіяти з іншими;

- гра допомагає виразити власну індивідуальність і ближче підійти до внутрішніх ресурсів, які у процесі ігрової діяльності стають частиною їх особистості; розвиває спостережливість, кмітливість, самостійність мислення, образне й логічне мислення, інтелект кожного учня;

- учень відчуває задоволення від гри;

- гра забезпечує доступність вивчення програмового матеріалу;

- гра активізує розумову діяльність учнів, увагу, творчі сили і пізнавальну діяльність [1, с. 74].

Отже, пізнавальна мотивація – це внутрішня

спонукальна сила, яка забезпечує залучення особистості до пізнавальної діяльності, стимулює розумову активність. Пізнавальні мотиви закладені в самому процесі навчання та відіграють важливу роль у гармонійному розвитку особистості загалом і майбутніх молодих робітників зокрема.

Література

1. Михайлова З. А. Игровые занимательные задачи для школьников / Михайлова З. А. – М. : Просвещение, 2005. – 69 с.
2. Самоукина Н. В. Организационно-обучающие игры в образовании / Самоукина Н. В. – М. : Народное образование, 1996. – 112 с.

ЗМІСТОВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Ковальчук В. А., д-р техн. наук, професор,
Ковальчук Т. М., канд. техн. наук, доцент,
Саратова А. В.

Криворізький національний університет

Причини змін технологічних укладів та їх наслідки пояснюються революційним поєднанням гуманітарного та техно-наукового знання, яке має «вибуховий» характер. У контексті цього відбувається розвиток як світової, так і національної економіки. Відмінності в темпах розвитку країн є наслідками історичних, географічних, політичних, управлінських та ментальних важелів впливу на складові економічного зростання. Це далеко не всі важелі, і кожний з них по-різному та різною мірою формують основні макро- й мікроекономічні показники держави.

Прогрес економічного розвитку багатьох країн пов'язаний з інноваційними процесами в будь-якій сфері

людської діяльності. На сьогодні інновації виступають як головний фактор економічного розвитку. При цьому носіями інноваційного мислення є фахівці, яких готує система освіти загалом і вища освіта зокрема.

Питання про застосування інноваційних освітянських технологій, активних та інтерактивних методів навчання є актуальним практично для кожного викладача вишу. Будь-яка педагогічна модель потребує відповідних компонентів організації навчального процесу, головним із яких є засоби навчання та педагоги, які володіють сучасними освітянськими технологіями та спроможні інтенсифікувати навчальний процес. Навчання з використанням таких технологій потребує особливої організації навчального процесу, що включає спеціально облаштовані аудиторії, які оснащені найсучаснішими технічними засобами, що дозволяє використовувати весь спектр інноваційних освітянських технологій. Важливим із цього погляду є структура застосування аудиторних занять в активній чи інтерактивній формі. Активні форми навчання передбачають використання методів, спрямованих насамперед на самостійне оволодіння студентами знань у процесі активної пізнавальної діяльності, а інтерактивні форми навчання орієнтовані на широку взаємодію викладача (реальна особа чи віртуальна) і студента, а також студентів один з одним. Щодо викладачів, то, на наш погляд, вони більш консервативно та зважено ставляться до використання активних та інтерактивних методів навчання, але в будь-якому разі використання зазначених методів і комп'ютерних інформаційних технологій у навчанні сприяє створенню інноваційного соціокультурного середовища і принципових розбіжностей не несе.

У навчальній практиці викладачі більш за все використовують технології щодо навчання й консультування: комп'ютерні презентації на лекціях;

електронну пошту для спілкування зі студентами; застосування на заняттях аудіо- й відеоматеріалів за темою; електронний навчальний посібник; комп'ютерну перевірку знань; роботу з базами даних та вихід до Інтернету; он-лайн спілкування зі студентами тощо.

Необхідно зазначити, що в професійному середовищі до сьогодні точиться дискусія щодо взагалі доцільності застосування в системі вищої освіти такої форми контролю знань, як тестування. Ґрунтовно оскаржується здатність тестів адекватно оцінювати не тільки знання, але й уміння та навички. Критичне ставлення до тестування з боку професорсько-викладацького складу як суб'єкта впровадження цієї форми є частково виправданим і не може бути за великим рахунком стримувальним фактором. Більш важливим стримувальним фактором, на наш погляд, є відсутність у вишах необхідного технічного забезпечення, а саме облаштованих аудиторій та програмного забезпечення.

Неоднозначне ставлення учасників навчального процесу до розповсюдження тестів для перевірки поточних та підсумкових знань студентів, а також низький рівень їх реального використання, дійсно, є гальмівним фактором для широкого використання тестових комп'ютерних технологій у навчальному процесі.

Одна із найголовніших інноваційних технологій – дистанційне навчання, коли весь освітній процес безпосереднього живого контакту викладача зі студентом сприймається як доповнення до традиційних технологій.

Технологія навчання та зміст навчання – це суттєво різні речі, а надмірне захоплення освітянською технологією позбавляє їх змісту. Але саме зміст повинен бути основою професійного рівня майбутнього фахівця та його компетенцій, а інноваційні технології лише допомагають у процесі навчання накопичувати професійний рівень. Виходячи з вищевикладеного, вища школа спроможна й

повинна забезпечити свою ефективність за допомогою інноваційного процесу навчання.

БУЛІНГ ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Комаров Д. Є.

Наук. кер. – Кормич Н. Б., заст. директора з виховної роботи

Автотранспортний коледж ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Актуальність теми зумовлена тим, що явище булінгу надзвичайно поширене в сучасних навчальних закладах. Булінг – соціально-педагогічна, психологічна проблема сучасності. Це соціальне явище, яке властиве переважно організованим колективам, та водночас соціальна поведінка, що здатна залучати інших. Основними місцями булінгу є: булінг у навчальному закладі, зокрема в школі; булінг на робочому місці (мобінг); булінг в армії («дідовщина»); кібербулінг (насилля в інформаційному просторі) тощо.

Уперше термін «булінг» (з англ. «bully» – хуліган, забіяка, грубіян, насильник; «bullying» – цькування, залякування) з'явився на початку 70-х рр. ХХ ст. у Скандинавії, де група дослідників вивчала явище насильства між дітьми в школі. Досі немає чіткого наукового визначення цього терміна. Саме поняття булінгу деякі автори розуміють по-різному і дають різну класифікацію його видів. Булінг визначають як: 1) соціальну взаємодію, через яку одна людина (іноді декілька) зазнають нападів іншої людини майже щодня впродовж тривалого періоду, що викликає в жертви стан безсилля й виключення з групи [1]; 2) сукупність

соціальних, психологічних і педагогічних проблем, які охоплюють процес тривалого фізичного чи психологічного насилля з боку індивіда або групи стосовно індивіда, що не може захистити себе в певній ситуації [1; 2]; 3) поведінка, що може бути визначена як неодноразовий напад тими, чия влада формально або ситуативно вища за тих, хто не має можливості захиститися, з наміром заподіяти страждання для досягнення власного задоволення [2].

Д. Ольвеус визначає такі характеристики булінгу: 1) агресивна поведінка, що охоплює небажані, негативні дії; 2) наявність прийнятних у певній культурі зразків та стереотипів поведінки, що постійно повторюються; 3) нерівність влади або сили [1].

Аналіз наукових робіт дає можливість визначити основні риси булінгу: систематичність; нерівність фізичних, психологічних і соціальних можливостей, які лежать в основі стосунків між жертвою й агресором, тобто агресор займає вище становище, ніж його жертва; взаємостосунки переслідувача й жертви; емоційне приниження, образа почуттів людини, що призводить до виключення її з групи. Отже, підґрунтям булінгу можна вважати: статус, владу, конкуренцію, лідерство. Булінг охоплює нерівність сили та влади, що призводить жертву до стану, в якому вона не здатна ефективно захищатися від негативних дій. Відмінністю булінгу від простого конфлікту є те, що в конфлікті учасники рівні, а при булінгу жертва завжди виявляється слабшою, їй важче себе захистити, проти неї може виступати група. Наш аналіз дає змогу виявити причини, а саме: боротьба за лідерство, зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів; агресивність, заздрість та інші негативні особистісні риси характеру тощо.

Булінг – переважно латентний для інших осіб процес, але діти, які зазнали цькування, отримують психологічну травму, що призводить до важких наслідків і для жертв

булінгу, і для булерів, і для спостерігачів, а саме: особи, які стають переслідувачами, більше, ніж їхні однолітки, схильні до участі в бійках, крадіжках, уживання алкоголю або паління та інших форм девіантної поведінки; особи, які спостерігають за знущаннями, також, як і самі жертви, можуть почуватися в небезпеці. У них, як правило, наявний страх, нездатність діяти, почуття провини за бездіяння, а також може виникати бажання приєднатися до процесу, особливо якщо у них немає стійкого ставлення до ситуації.

Отже, булінг – явище, що може виникнути в більш-менш організованих, сталих дитячих і студентських колективах. Це явище впливає на всіх його учасників, призводячи до порушення навчально-виховного процесу в закладі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи віддалені в часі. Тому постає гостра потреба усвідомлення того, що розв'язання цієї проблеми вимагає підготовки фахівців із певними теоретичними знаннями, спеціальними вміннями, навичками для виявлення, попередження та подолання такого негативного соціально-психологічного явища, як булінг.

Література

1. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kipt.sumdu.edu.ua/en/k2-listing/item/188-булінг-як-соціально-педагогічна-проблема-та-шляхи-її-вирішення.html>.

2. Король А. Причини та наслідки явища булінгу /А. Король // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1–2 (13). – С. 84–93.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ДИСЦИПЛІН

Костенко В. О.

Наук. кер. – Хоцкіна С. М., канд. пед. наук, доцент
Криворізький національний університет

Невід'ємним складником діяльності майбутнього педагога професійного навчання є наявність сформованих проектних умінь, які визначають ефективність здійснення проектної діяльності. Проектні уміння – синтез природних і набутих властивостей особистості, характерною ознакою яких є певна структура особистісних якостей і властивостей. У процесі формування даного виду умінь людський потенціал знаходить свою реалізацію, набуває особистісного розвитку. Досліджуючи особливості проектних умінь майбутніх педагогів професійного навчання, розглянемо насамперед базове для нашого дослідження поняття «проектні уміння». Під проектними уміннями дослідники розуміють:

– засвоєні студентами способи виконання проектної діяльності на основі дій та усвідомлення умов, за яких досягається мета (Є. Алісієвич);

– теоретико-практичну діяльність, що включає володіння різноманітними способами практичних дій досліджуваних об'єктів, предметів, явищ, їх моделей у цілісності, взаємодіях у відповідності з визначеними цілями; дій із формування вміння розглядати, вивчати один і той самий об'єкт, предмет з різних, взаємодоповнюючих точок зору і дії з формування вміння поєднувати понятійні та інструментальні засоби з різних дисциплін при побудові моделей (Т. Шастун);

– сукупність умінь, які виокремлюються за ознакою

їхньої спільності по відношенню до проектної діяльності (можливість здійснювати саме проектну діяльність), метою якої є створення проекту як особливого виду діяльності (Є. Єлізарова);

– сукупність дій щодо цілеспрямованої зміни об'єкта на основі раніше отриманих проектних знань і навичок у нових і різноманітних ситуаціях (А. Куликов);

– способи реалізації певних дій, спрямованих на побудову проекту, що відображає очікуваний результат діяльності (Н. Кошелева).

Узагальнення наукових поглядів дало можливість сформулювати на цій основі авторське визначення поняття. «Проектні уміння» – це система теоретичних та практичних дій, прийомів, які використовуються для зміни і генерації концепцій і способів сприйняття, спрямованих на розробку проекту. Розвинені проектні уміння надають можливість використання доступної інформації і накопиченого досвіду, подані у шаблонах, концепціях і способах сприйняття.

Важливим чинником професійної особистості є набір стандартизованих знань і навичок і, водночас, можливість і вміння відмовитися від них у пошуках інших знань і способів діяльності, більш придатних для даного випадку [1]. Тому більшість дослідників пропонує переосмислювати наявний досвід, аналізувати технічні аналоги, перетворювати вихідні дані. Умови творчого завдання повинні зумовлювати виникнення проблемної ситуації, а рішення – спонукати до використання знань за нових ситуацій. Виокремимо такі специфічні ознаки проектних умінь: використання у різних видах навчально-пізнавальної та трудової діяльності; переважання інтелектуальних компонентів, завдяки чому проектні вміння легко переносяться в іншу галузь; варіативна адекватність способів досягнення мети по відношенню до постійно змінюваних умов діяльності [2].

Розглядаючи сукупність проектних умінь, В. Штейнберг виокремлює такі уміння: розробляти і планувати власну діяльність відповідно до цілей проектного завдання; вибирати інформацію, що відноситься до теми завдання-проекту; аналізувати й обирати найбільш раціональні способи розв'язання проектного завдання; здійснювати власні варіанти дій зі створення проектів; здійснювати оцінку створеного проекту й самооцінку дій [2]. Уміння постають як компоненти діяльності, основу яких становить практичне застосування отриманих знань, інакше кажучи, «знання у дії». При цьому під умінням застосовувати знання розуміють здатність діяти в мінливих умовах. Уміння завжди спираються на активну інтелектуальну діяльність і обов'язково включають процеси мислення [3].

Уміння є своєрідним орієнтиром, що забезпечує застосування способів дій до конкретних умов професійного завдання. Причому це застосування не здійснюється автоматично, а передбачає певні інтелектуальні дії, спрямовані на зміну стану об'єкта або його властивостей. Тому згодом ці дії перетворюються на інтелектуальні навички.

Література

1. Климов Е. А. Психология профессионала. Избранные психологические труды / Климов Е. А. – М. : Институт практической психологии, 1996. – 400 с.

2. Штейнберг В. Э. Дидактические многомерные инструменты: Теория, методика, практика / Штейнберг В. Э. – М. : Народное образование; Школьные технологии, 2002. – 304 с.

3. Приймак О. П. Формування загальнонавчальних умінь та навичок / О. П. Приймак // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2014. – № 8. – С. 168–171.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Лісова О. А.

Наук. кер. – Тарасова О. В., канд. психол. наук, доцент
Криворізький національний університет

У сучасних умовах реформування системи освіти в Україні перед багатьма науковцями постає проблема підвищення якості освітнього процесу. Спільнотою піднімаються питання гуманізації освіти, її спрямованості на диференційний підхід у навчанні із урахуванням індивідуальних особливостей кожної особистості, її потенціалу. З цією метою повинні бути створені сприятливі умови протягом усього навчально-виховного процесу. Багато науковців та практиків порушують питання духовного та особистісного розвитку студентів, активізації їх самосвідомості, позитивного та творчого ставлення до майбутньої професії.

Основна мета професійно-педагогічного спілкування полягає як у передачі суспільного й професійного досвіду (знань, умінь, навичок) від педагога студентам, так і в обміні особистісним досвідом, пов'язаним із життям загалом. У спілкуванні відбувається становлення індивідуальності як студентів, так і викладачів.

Особливості професійно-педагогічного спілкування насамперед проявляються в його спрямованості. Воно орієнтоване на взаємодію викладача зі студентами, у якому поєднуються навчання й виховання; на процес виховання особистості й творчої індивідуальності студентів; на організацію засвоєння навчальних знань і формування на цій основі умінь.

У професійно-педагогічному спілкуванні відбувається одночасна реалізація комунікативної, перцептивної,

інтелектуальної функції, використання сукупності вербальних, образотворчих, символічних і кінетичних засобів [2].

Одним із таких засобів, що підкріплює вплив, В. А. Кан-Калик називає ініціативність. Ініціативність педагога в процесі педагогічного спілкування може бути двох видів: педагог відкрито виступає як ініціатор діяльності (спілкування); педагог виступає як прихований ініціатор діяльності (непряма орієнтація студентів на діяльність через виклик у них потреби до цієї діяльності). Важливим є момент комунікативної ініціативи, коли здійснюється комунікативна атака педагога на групу [1].

Окрім того, важливим елементом професійно-педагогічного спілкування є вербальне спілкування. Необхідними вміннями для педагога професійного навчання є виразна, яскрава мова, точність визначень, здатність породжувати образне бачення матеріалу, що викладається. Уміння показати студентові те, про що йде мова, значно підвищує ефективність педагогічного спілкування. Інформацію про предмет студент може отримати самостійно, з книги, а супроводити цей матеріал системою образів шляхом дохідливого емоційного викладу, у процесі добре організованого спілкування може викладач.

Як указує, Г. І. Щукіна, «слово викладача має впливати на почуття і свідомість, стимулювати мислення, уяву, створювати потребу в пошуковій діяльності» [4, с. 112].

Педагог професійного навчання повинен володіти високорозвиненими особистісними якостями, мати стійкий світогляд, бути ідейною людиною. Лише тоді професійно-педагогічне спілкування буде розвивальним чинником. Для цього викладач повинен будувати спілкування зі студентами як рівноправний діалог, де обидві сторони повинні досягти однієї мети через взаєморозуміння та взаємодопомогу в реалізації завдань навчання й виховання.

Особлива роль у процесі професійно-педагогічного спілкування зі студентами належить емпатії. Здатність до співпереживання підвищує адекватність сприйняття «іншого» та призводить до встановлення ефективних, позитивних взаємовідносин. Як указують Н. В. Бордовська та А. О. Реан, з одного боку, більш глибоке й адекватне відображення особистості студентів дозволяє педагогові професійного навчання приймати свої рішення більш обґрунтовано, а значить, підвищується продуктивність виховного процесу. З іншого боку, прояв емпатії знаходить емоційний відгук, що, своєю чергою, підвищує продуктивність професійно-педагогічного спілкування [3].

Визначальним суб'єктом професійно-педагогічного спілкування є викладач, комунікативна та професійна діяльність якого повинна бути спрямована на розвиток індивідуальних особливостей студента. Як учасник будь-якого процесу комунікації, він має турбуватися про навчання, виховання й розвиток особистості.

Отже, професійно-педагогічне спілкування багатогранне та має певні особливості, що відрізняють його від звичайного спілкування. Особливістю професійно-педагогічного спілкування є невербальне спілкування, використання яскраво виражених жестів, виразність, яскравість мови, точність і дієвість визначень, здатність породжувати образне бачення матеріалу, що викладається. Для педагога професійного навчання важливо використовувати вербальні, образотворчі, символічні й кінетичні засоби під час педагогічного спілкування.

Література

1. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.

2. Матвієнко О. В. Педагогічне спілкування вчителя / О. В. Матвієнко // Педагогічні науки. – 2011. – № 95. – С. 123–130.

3. Реан А. А. Педагогика и психология / А. А. Реан, Н. В. Бордовская, С. И. Розум. – СПб. : Питер, 2005. – 312 с.

4. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ляшенко О. С.

Наук. кер. – Тарасова О. В., канд. психол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Необхідною умовою зростання особистості як фахівця є її самовизначення у професійній діяльності, оскільки перед особистістю постійно виникають проблеми, що вимагають від неї визначення свого ставлення до професії, аналізу та рефлексії власних професійних досягнень, прийняття рішення щодо вибору професії, уточнення та корекції кар'єри, розв'язання інших професійно зумовлених питань.

Поняття свідомості досліджували такі науковці: З. Фрейд, К. Юнг, Ф. Перлз, В. Буслинський, М. Дьомін, О. Александрова, О. Боровков, М. Білалов, Д. Гавра, Б. Грушин, Н. Горшков, М. Дмитровська, Б. Єрунов, О. Клевакіна, В. Коробейников, А. Нехаєв, Ю. Сурмін, М. Терьохіна, А. Уледов, О. Фрост. Свідомість людини як явище розглядалось психологами та філософами. З погляду психології, свідомість можна розглядати як форму психіки. Свідомість – це здатність людини пізнавати навколишній світ та саму себе за допомогою мислення та розуму, у результаті чого формується інтелект особистості. За визначенням С. Л. Рубінштейна, «свідомість – це специфічна форма відображення об'єктивної дійсності, що

існує поза й незалежно від неї» [1, с. 20].

Питанню самосвідомості присвячено праці Е. Берна, Е. Еріксона, Ф. Перлза, З. Фрейда, К. Хорні, К. Юнга, Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, З. Карпенко, І. Кона, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, О. Спіркіна, П. Чамати, І. Чеснокової, Є. Шорохової та інших науковців.

Професійна свідомість є формою суспільної свідомості і являє собою сукупність основних соціальних вимог, ідеалів, уявлень, звернених до конкретної професії, покликаних регулювати професійні відносини людей і співвідносити вузькопрофесійні вимоги з суспільними установками. Поняттям «професійна свідомість» позначається та частина суспільної свідомості, яка виникає в її структурі як проекція спеціалізації трудового досвіду конкретних професійних груп у результаті суспільного поділу праці [2].

Професійна свідомість репрезентує характер і рівень професіоналізму, і саме вона забезпечує виконання низки відповідних функцій. У найзагальнішому розумінні така свідомість маніфестує здатність ставити і розв'язувати професійні задачі і завдання. Змістовні, рівневі та структурні особливості професійної свідомості врешті-решт й визначають прогнозування, цілеутворення, планування, прийняття рішень, контроль, а також оцінку й корекцію діяльності фахівця.

Функціонування професійної свідомості будь-якого фахівця відбувається відносно як зовнішньої, так і внутрішньої діяльності. Насамперед, це емоційно-вольові процеси, способи мислення, інтуїція та майстерність фахівця. Вони включають відчуття, думки, ідеї, ідеали, образи, концепції тощо [2].

Професійна свідомість є тим психологічним утворенням, у якому інтегруються професійні цінності, науково-теоретичні знання, програми професійних дій, а

також знання людини про себе як про представника певної професії. І саме професійна свідомість виступає репрезентантом усіх цих аспектів, рівнів, функцій у практичній та теоретичній професійній діяльності.

Професійна свідомість починає формуватися у процесі усвідомлення фахового шляху й розвивається протягом усіх етапів ділового життя особистості.

Категорією «професійна свідомість» можна охопити всі формовияви свідомості особистості, що пов'язуються з її профдіяльністю й визначаються багатьма чинниками: місцем професії у структурі суспільного виробництва, ставленням самої особистості до професії, до її представників та до себе як носія окремої професії чи певного фаху, усвідомленням її чи його реальної значущості для суспільства; рівнем здобутих професійних знань і вмій, здійсненням самоаналізу стосовно перспектив власного професійного зростання; сформованими професійними ідеалами, уявленнями про еталон професіонала; рівнем розвитку професійних здібностей та рис, а також осмисленням власних фахово вагомих властивостей; професійними досягненнями [1].

Отже, професійна свідомість – це сукупність представлених у свідомості людини (в її рефлексивній психіці) знань про особливості професійної діяльності. Професійна свідомість є тим психологічним утворенням, у якому інтегруються професійні цінності, науково-теоретичні знання, програми професійних дій, а також знання людини про себе як про представника певної професії. І саме професійна свідомість виступає репрезентантом усіх цих аспектів, рівнів, функцій у практичній та теоретичній професійній діяльності.

Література

1. Акопов Г. В. Проблемы сознания в психологии: учеб. пособ. / Акопов Г. В. // – М. : Изд-во МПСИ; Воронеж: Вид-

во НПО «МОДЭК», 2004.

2. Клімова Г. П. Правосвідомість: до теорії питання / Г. П. Клімова // Актуальні проблеми інноваційного розвитку. – 2012. – №2. – С. 56–61.

3. Лазутина Г. В. Професійна етика журналіста / Лазутина Г. В. – М., 2000. – 131 с.

4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Рубинштейн С. Л. – СПб.: Питер, 2010. – 713 с.

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Максименко А. С.

Наук. кер. – Тарасова О. В., канд. психол. наук, доцент
Криворізький національний університет

В умовах освітніх реформ особливого значення в професійній освіті набула інноваційна діяльність, спрямована на введення різних психолого-педагогічних новацій, нововведень. Адже охоплено всі сторони дидактичного процесу: форми організації, зміст і технології навчання, навчально-пізнавальну діяльність. Професійна освіта потребує постійної апробації й упровадження нових форм і методів роботи задля підготовки конкурентоспроможних працівників, тому інноваційна діяльність є одним із найважливіших компонентів повсякденної освітньої діяльності.

Інноваційні підходи в науці та освіті з методологічних позицій досліджували та розглядали Ю. Волков, А. Кругліков, Г. Герасімов, М. Кларін, В. Аношина, Е. Бондаревська, С. Резванов та інші.

Відповідно до концепції Л. Ващенко, інновації – це нові ідеї в педагогіці, зорієнтовані на нові зміни різних

структурних систем і компонентів освіти; процес залучення до практики освітніх технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних систем і компонентів освіти [1].

Інноваційна діяльність – це комплекс практичних дій, спрямованих на використання науково-технічних результатів для отримання нових або поліпшення існуючих технологій, методів управління [2].

Сьогодення свідчить про такі напрями інноваційних змін, як: розроблення й реалізація нових технологій навчання, формування нового змісту освіти, створення умов для самовизначення особистості в процесі навчання, зміна взаємовідносин між викладачами й студентами та їхнього стилю діяльності й мислення, створення й розвитку творчих колективів тощо.

Задля конструктивного впровадження інновацій у професійну освіту доречно дотримуватися певних етапів перебігу інноваційних процесів.

Так, С. Поляков виокремлює такі стадії життєвого циклу інновацій: зародження нового, освоєння його на певному об'єкті, дифузія (розповсюдження на інші об'єкти), рутинізація (перетворення нововведення в традицію) [3].

У психолого-педагогічних дослідженнях досить широко представлений феномен «готовності до інноваційної діяльності» (Т. Вайзер, В. Долгова, М. Єлагіна, О. Краснорядцева, Е. Подвігін, В. Сластьонін, Є. Францевата й інші). Зокрема, В. Долгова зазначає, що поняття «готовність до інноваційної діяльності» – це освіта зрілої особистості, що включає відповідні знання, вміння і спрямованість [2].

Психологічна готовність до інновацій – особливе психічне новоутворення особистості, що виражається через сукупність професійно важливих і необхідних якостей, умінь і навичок, що забезпечують успішність інноваційної

діяльності в багатьох професійних ситуаціях через оптимальне виконання професійних функцій інноваційної діяльності в загальносоціальному контексті інноваційного розвитку країни. Розглядаючи структуру готовності до інноваційної діяльності, В. Сластьонін і Л. Подимова виокремлюють такі чотири компоненти: мотиваційний, креативний, технологічний і рефлексивний [6].

Отже, інноваційна діяльність необхідна для вдосконалення системи професійної освіти. Поняття «інновація» трактується як щось нове, що вводиться в навчально-виховний процес. Під готовністю до інноваційної діяльності розуміється сукупність якостей педагогів професійного навчання, що визначають її спрямованість на розвиток педагогічної діяльності, а також її здатність виявляти актуальні проблеми освіти, знаходити й реалізувати ефективні способи їх розв'язання. Майбутній педагог професійного навчання повинен володіти комплексом понять інноваційної діяльності та визначати роль, місце інновацій у навчально-виховному процесі, бути мотивованим до створення нового, розробляти інноваційні пропозиції щодо вдосконалення навчального процесу та проекти їх упровадження в навчальний процес, уміти аналізувати й оцінювати себе як суб'єкта інноваційної діяльності, наукові надбання тощо.

Література

1. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія / Ващенко Л. М. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – С. 15–16.

2. Долгова В. И. Инновационная культура и педагогический менеджмент / В. И. Долгова // Педагогическое образование в России. – 2015. – № 2. – С. 47.

3. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки / Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та

методики : Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 14–47.

4. Микитюк П. П. Інноваційна діяльність : навч. посіб / П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – К : Центр навчальної літератури, 2009. – 392 с.

5. Поляков С. Д. В поисках педагогической инноватики / Поляков С. Д. – М., 1993. – 64 с.

6. Слостенин В. А. Педагогика. Инновационная деятельность / В. А. Слостенин, В. А. Подымова В. А. – М. : Магистр, 1997. – 221 с.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ МІЖ ВИКЛАДАЧАМИ ТА СТУДЕНТАМИ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Паученко Г. В.

Наук. кер. – Романенко К. М., канд. техн. наук, доцент

Криворізький національний університет

У наш час відбувається дуже багато процесів, спрямованих на розвиток держави, а саме – відновлення та відтворення нової сильної держави. У сучасній Україні все більшого значення набувають соціально-економічні проблеми. Наприклад, проблема розвитку ринку праці, професійно-кваліфікаційні диспропорції попиту і пропозиції робочої сили, відтік за кордон кваліфікованої робочої сили, високий рівень безробіття та зростання його тривалості, низький рівень оплати праці, нераціональна, неефективна структура зайнятості, незареєстрована зайнятість, занепад культурного й наукового розвитку суспільства, занепад у сфері освіти, недостатня мотивація для майбутніх фахівців, занепад індустріалізації.

На мою думку, однією з таких проблем є недостатня підготовка майбутніх спеціалістів та потенційних людей, які

зможуть кардинально змінити ситуацію. Рішення криється в сучасному викладанні у вищих закладах освіти.

Найгострішим залишається питання: що ж нам робити з освітою, коли молоді викладачі цілеспрямовані та амбітні, але мають недостатньо досвіду. У той самий час зі зрілими спеціалістами постає проблема поколінь. Ще є актуальне питання мотивації молоді до навчання.

Молодий викладач – це людина, яка, поза сумнівами, може викладати свій предмет сучасно, робити інформацію цікавою для студента, використовуючи всі інновації. Та водночас вона має недостатній рівень у психолого-педагогічному плані.

Зрілий викладач – це людина з великим стажем у педагогіці, психології та в межах свого предмета. Вона може надати безцінні поради щодо використання знань у майбутньому та розповісти життєві історії щодо тієї чи іншої ситуації. Але тут постає проблема непорозуміння між життєвими поняттями початку викладацької кар'єри та сучасністю, між тими знаннями та статистикою, що була раніше, і часом кардинальних технологічних змін.

Взаєморозуміння і правильний психологічний підхід і є головними аспектами розвитку освіти. Зацікавлений та вмотивований студент – це вже 50% успіху викладання. За відсутності взаєморозуміння можуть бути серйозні проблеми у вивченні предмета. Отже, навіть якщо викладач має якісну професійну підготовку, володіє методикою викладання, ефект навчання може бути мінімальним через те, що не складаються стосунки між ним і студентом. Щоб правильно формувати своє ставлення до студентів, викладачеві, у першу чергу, необхідно розуміти психологію конкретного студента. Педагогічна майстерність викладача полягає в тому, щоб установити своєрідність кожного студента, бути уважним до всього, що відбувається на занятті, своєчасно й правильно реагувати на поведінку

студентів, на їхнє ставлення до предмета й до викладача. Важливим є також уміння викладача відійти від радянських стереотипів в організації взаємодії зі студентами, перейти до європейських стандартів. Шукати нові шляхи до нинішнього покоління. За допомогою мотивації можна відкривати всі таланти та вміння, спостерігати за поведінкою та визначати темперамент людини. Певні знання з розвитку та формування мотивації неодмінно позитивно впливатимуть на виховання, навчання та підготовку майбутніх спеціалістів.

Нікому з викладачів не сподобається, коли вони будуть знати, які плітки ходять поміж студентів. Та коли молодь не хоче йти на певний предмет тому, що, на її думку, він не допоможе в житті, та й ще занадто нудний викладач – це стає проблемою. Особливо коли викладач починає вживати насильницькі «методи» заохочення. Я хочу виокремити декілька шляхів щодо розв’язання проблем сьогодення.

Для розв’язання проблеми взаєморозуміння між студентами та викладачами та для підвищення професійних здібностей викладачів дуже корисними вважаємо тренінги з молодими та зрілими викладачами, для обміну інформацією та досвідом . Під час тренінгу слід ставити в пари різні покоління для вирішення та аналізу певних ситуацій. Це стає простим і доступним засобом розвитку, особливо за допомогою нових технологій. Використовувати більше інновацій, яскравих прикладів із життя, зробити викладання більш доступним та застосувати психологічний аналіз поведінки студентів. За допомогою анонімних опитувань досліджувати інтереси студентів щодо зацікавленості предметом та викладачем, використовувати анкетування для моніторингу якості викладання тощо.

Слід пам’ятати, що досягнення певної мети завжди потребує зусиль. Із боку студента має бути більше відповідальності за навчання, із боку викладача – допомога,

підтримка та інновації в навчанні. Ми можемо змінити все разом, але треба докласти зусиль як студентам, так і викладачам та роботодавцям.

РОЛЬ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

Радткіна Д. В.

Наук. кер. – Тарасова О. В., канд. психол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Важливим аспектом у професійній діяльності особистості є саморегуляція. Необхідність саморегуляції виникає, коли людина стикається з новою, незвичною, важкою для неї проблемою, яка не має однозначного розв'язання або передбачає кілька альтернативних варіантів. Саморегуляція необхідна в ситуації, коли особистість перебуває в стані підвищеного емоційного та фізичного напруження, що спонукає її до імпульсивних дій.

Навчально-професійна діяльність вимагає значних зусиль від людини. Страх «вийти із зони комфорту» чи опинитися в ситуації неуспіху часто зупиняє на шляху до досягнення омріяного результату. Проблема подолання цих страхів наявна у психологічних дослідженнях та тісно пов'язана з поняттям саморегуляції. Розгляд виокремленого питання, на думку науковців, можна здійснювати у двох контекстах: з погляду регуляції емоційних станів, а також з точки зору особистісної саморегуляції як єдності різних рівнів активності особистості [1].

Емоційна саморегуляція полягає у системі розумових дій, які спрямовані на активізацію чи гальмування певних емоційних процесів (реакцій, станів настрою). Вона забезпечує гармонійність функціонування різних властивостей особистості та перетворення негативного

досвіду на такий, що стимулює до діяльності. Усі негативні емоційні прояви створюють душевний дискомфорт та заважають професійній діяльності, тому розумові дії із саморегуляції є найбільш ефективним способом формування емоційної стабільності.

Розгляд саморегуляції як особистісної характеристики та професійно важливої властивості, що необхідна для розв'язання завдань психологічної практики, пропонує Н. Пов`якель [2]. На її думку, будь-яка людина повинна знати, визначати та розвивати власні індивідуальні можливості, усвідомлювати свої ресурси в ситуації саморегуляції. Спеціаліст накопичує знання про власну особистість, що дозволяє йому зрозуміти, які якості допомагають або заважають ефективно здійснювати професійну діяльність. Усвідомлена саморегуляція психічних станів – найважливіша професійна компетенція для спеціаліста, що потребує активної роботи над собою в студентські роки та постійного самовдосконалення в подальшому [3].

Окрім того, важливим чинником досліджуваної проблеми є способи впливу на систему саморегуляції, які поєднано в такі групи: аутокомунікація (самосповідь, самопереконання, самонаказ, самонавіяння, самопідкріплення); когнітивна регуляція (управління пам'яттю та увагою, зміни спрямованості мислення, раціоналізація); настановна регуляція (ритуальні пози і дії, відтворення стереотипної обстановочної і пускової аферентації, переключення на певні види активності); зміна обмінних процесів і посилення нервової імпульсації (дихальні і психомоторні вправи, м'язово-судинна релаксація і тонізація, самомасаж тощо) [5].

Поміж усіх способів впливів на систему саморегуляції когнітивна регуляція є актуальною, адже її може здійснювати не тільки сам суб'єкт, але й оточуючі.

Когнітивна регуляція являє собою регуляцію когнітивної сфери особистості – зв'язок психічних пізнавальних процесів, таких, як відчуття, сприйняття, пам'ять, увага, уява та мислення. Пізнавальні процеси забезпечують пристосування людини до змін умов навколишнього середовища, надають усю необхідну інформацію для життєдіяльності людини, роблячи можливими її трудову та інтелектуальну діяльність [4].

Окремого висвітлення заслуговує питання використання тренінгових технологій, адже важливим завданням професійної спрямованості будь-якої людини є формування та розвиток у особистості комплексу умінь та навичок, необхідних для конкретної діяльності. Різноманітні тренінгові програми мають багатоаспектний зміст й призначення в контексті становлення саморегуляції.

Проблемі впровадження тренінгових технологій (у навчальний процес) приділяється достатньо уваги в наукових дослідженнях. Однак у педагогічній науці є різні підходи до визначення поняття «навчальний тренінг», зокрема:

– важлива складова професійного навчання, що має своїм завданням формування відповідних навичок та вмій (С. Гончаренко);

– інтенсивне навчання з практичною спрямованістю (Б. Бім-Бад);

– активна навчальна діяльність, під час здійснення якої студенти визначають (тренують) способи, системи, явища, процеси майбутньої професійної діяльності (О. Аксьонова).

Також навчальний тренінг може виконувати функції: тренінгових методів навчання (А. Алексюк, Н. Ничкало, О. Падалка); способу навчання (О. Куклін, О. Щербак); педагогічної технології (В. Безпалько, Г. Ковальчук, С. Сисоєва).

Однак, незважаючи на різноманітність дефініції

тренінгу, дослідники схилиються до того, що викладач виступає в ролі організатора та консультанта, він є не тільки ретранслятором готових знань, що формують професійну компетентність майбутніх фахівців, а й спрямовує зусилля студентів на розв'язання типових проблем у їх майбутній роботі, виявляє потенціал та здібності студентів самостійно розв'язувати складні типові і нестандартні ситуації.

Зазначимо, що головною метою тренінгу є не тільки набуття нових знань та навичок, а й формування комунікативних умінь, навичок взаємодії, спілкування, уміння розуміти і стимулювати до розуміння інших членів групи.

Отже, для розвитку готовності будь-якої особистості до саморегуляції доцільно формувати комплекс взаємопов'язаних компонентів впливу на систему саморегуляції: аутокомунікація, когнітивна регуляція, зміна обмінних процесів і посилення нервової імпульсації. Окрім того, важливо використовувати тренінгові технології, що здійснюють значний вплив на виявлення позитивних особливостей особистостей, на поліпшення певних професійних та загальних якостей, покращення психологічного клімату в колективі.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.

2. Бондарева Л. І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. І. Бондарева. – К., 2006. – 21 с.

3. Боязитова И. В. Взаимосвязь самооценки и волевой регуляции // Психологический журнал. – 1998. – Т. 19, № 4. – С. 27–40.

4. Експериментально-психологічні методики дослідження когнітивної сфери особистості – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bestreferat.ru/referat-213349.html>

5. Мосьпан С. О. Формування здатності особистості до саморегуляції у конфліктних ситуаціях педагогічної діяльності: дис. / С. О. Мосьпан. – К. : Інститут психології імені Г. С. Костюка, 2015. – 223 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Радченко О. О.

Наук. кер. – Хоцкіна С. М., канд. пед. наук, доцент
Криворізький національний університет

Світ змінюється з надзвичайною швидкістю. Усі ми, бажаємо цього чи ні, стали не лише свідками інформаційної революції, а й її учасниками. Відбувається переоцінка багатьох цінностей (від духовно-культурних до матеріально-економічних), перехід від нестримного прагнення кількісних показників економічного розвитку до покращення якості життя, стабільного розвитку й екологічної безпеки. За таких умов виникає необхідність безперервного збільшення «розумової сили».

На нашу думку, медіаосвіта педагогічних кадрів є вагомою проблемою державного рівня, а підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів, що володіють необхідним рівнем медіакомпетентності, буде актуальною на всіх рівнях державної системи педагогічної освіти.

Проблему медіакомпетентності досліджували такі українські дослідники: Л. Найдьонова, Б. Потятиник, С. Іць, Г. Онкович та ін. Проблему формування

медіакомпетентності педагогів досліджували В. Протопопова, В. Мантуленко, Л. Найдьонова, М. Кузьміна, І. Доніна, А. Федоров, І. Фатєєва та ін.

Нині в науковій літературі існує чимало визначень понять «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіакомпетентність». В українському педагогічному словнику С. Гончаренка медіаосвіта пояснюється як «напрямок у педагогіці, представники якого виступають за вивчення школярами закономірностей масової комунікації з метою підготовки молодого покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, сприймання й розуміння медіаінформації». Методика формування медіакомпетентності ґрунтується на реалізації різних завдань творчого характеру, що сприяють засвоєнню знань про прийоми сприйняття й аналізу медіатекстів, застосуванню цих знань у різних ситуаціях, розвитку досвіду створення медіатекстів, творчого контакту з медіа.

Медіакомпетентність дає розуміння того, як медіатексти допомагають пізнати навколишній світ й інформаційно насичене навколишнє середовище, вплинути на рівень медіакультури студента [3].

Педагог, занурений у середовище, яке підвищує його рівень медіакомпетентності, оволодіває навичками вивчення, аналізу, інтерпретації медіатекстів, умінням створення самостійного медіапродукту. Тільки так, долучившись до світу медіа, він може сприяти формуванню медіакультури студентів. Відтак умовами формування медіакомпетентності майбутнього педагога професійного навчання є:

- 1) наявність фундаментальної підготовки з інформатики, без якої неможлива експлуатація засобів ІКТ і реалізація їх потенціалу в освітніх цілях, а також знань з психолого-педагогічних наук, засвоєння яких необхідне для ефективного здійснення всіх функцій, пов'язаних із

використанням засобів мас-медіа в навчальному процесі;

2) формування медіакомпетентності майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти може бути забезпечене за умови відповідності структури й змісту їх підготовки сучасним тенденціям, розвитку інформатики й ІКТ в освіті, відбору змісту і форм навчання відповідно до видів інформаційної діяльності педагога;

3) в умовах недостатньої готовності вчителів до впровадження мас-медіа в навчальний процес до завдань підвищення їх кваліфікації у післядипломний період мають увійти такі, що пов'язані з формуванням медіаграмотності [2].

Щоб підготувати майбутніх педагогів до використання медіатехнологій у навчальному процесі, потрібно визначити основні чинники медіакомпетентності [1]: знання дидактичних можливостей та сучасних тенденцій розвитку різних мультимедійних технологій; знання методів проектування електронних дидактичних засобів та вміння працювати з ними в навчальному процесі; уміння проектувати педагогічні цілі й завдання з урахуванням освітнього ресурсу електронних дидактичних засобів; знання особливостей сприйняття медіа-текстів.

Сучасний фахівець повинен володіти високим рівнем професійної культури, що виявляється у здатності творчо мислити, постійній орієнтації на пошук і новизну, використанні науково-технічних знань для розв'язання технічних проблем. Завдання, що постає перед майбутніми педагогами професійного навчання, – вивчення можливостей Інтернет-ресурсів та їх ефективного застосування, випуск електронної дошки оголошень, використання електронної пошти для індивідуального пересилання кореспонденції, створення посилань на сайти в мережі Інтернет, які можуть бути корисними для майбутніх педагогів професійного навчання і відкривати доступ до

каталогів бібліотек або на індивідуальні сторінки студентів.

Отже, медіакомпетентність педагога багатомірною й потребує подальшого вивчення. Підвищувати рівень медіакомпетентності можна впродовж тривалого часу педагогічної діяльності. Тому набуває актуальності медіакомпетентність, що дає педагогам розуміння того, як медіатексти, що є частиною щоденного життя, допомагають пізнати інформацію про насичене довкілля, вплинути на рівень розвитку медіакультури суб'єкта педагогічного впливу.

Література

1. Єрмоленко А. О. Медіакомпетентність як необхідна складова професійної майстерності сучасного педагога / А. О. Єрмоленко // Вісник. Серія: Педагогічні науки. – 2016. – № 137. – С. 330–333.

2. Заміський А. А. Інформатизація освіти – резерв підвищення її якості і доступності / А. А. Заміський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2009. – № 1. – С. 6–7.

3. Овсянникова К. Ю. Педагогічні умови формування медіаосвітньої компетентності майбутніх учителів-філологів: обґрунтування проблеми / К. Ю. Овсянникова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – Серія: Педагогіка. – 2014. – № 1. – С. 124–127.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО УСПІШНОСТІ

Рашевська А. М.

Наук. кер. – Рашевська Н. В., канд. пед. наук, доцент
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Сучасний випускник закладу вищої освіти повинен бути конкурентоспроможним на вітчизняному та світовому

ринках праці, уміти швидко адаптуватися до змін як у суспільстві, так і в технологіях, бути обізнаним у різних галузях знань та залишатися високоосвіченою інтелігентною людиною. Саме тому процес навчання студента в ЗВО повинен бути організований таким чином, щоб упродовж навчання студент міг максимально навчитися здобувати знання самостійно та вміти застосовувати їх у своїй професійній діяльності.

Аналіз наукових публікацій показав, що процес організації самостійної роботи студента під час навчання є однією із ключових проблем у науково-педагогічних дослідженнях. Треба зазначити, що на сьогоднішній день у системі організації самостійної роботи студентів чимало зроблено, але не до кінця розв'язаним залишається питання самоорганізації студента у процесі навчання в ЗВО.

У сучасній вітчизняній дидактиці самостійна робота студентів розглядається, з одного боку, як вид навчальної роботи, який здійснюється без безпосереднього втручання викладача, але під його керівництвом, а з іншого – як засіб залучення студентів до самостійного оволодіння методами самостійної пізнавальної діяльності й розвитку інтелектуальних потенційних можливостей кожної особистості, але цього можна досягти лише тоді, коли вона організовується й реалізується в навчально-виховному процесі як цілісна система, що пронизує всі етапи навчання студентів у закладі вищої освіти [1].

Орієнтуючись на зазначене тлумачення, виокремимо два підходи в організації самостійної роботи студента. *Перший підхід* полягає у створенні викладачем спеціальних умов організації самостійної роботи студента, який повністю зорганізується та контролюється викладачем тієї чи тієї дисципліни. Як правило, така робота зорганізується на платформі дистанційного навчання й містить готові розробки лекційних та практичних матеріалів, тестові

завдання для відпрацювання навичок, можливість обговорення проблемних питань у групі або з викладачем за допомогою мобільних інформаційно-комунікаційних засобів. Такий вид організації навчання отримав назву комбінованого й посів чільне місце в навчальному процесі не тільки ЗВО України, а й в університетах інших країн.

Серед позитивних рис такої організації самостійної роботи студента можна виокремити:

- навчальний матеріал доступний у будь-якому місці та в будь-який час, що робить студента мобільним у його прагненні здобувати знання;

- можливість отримати допомогу викладача позааудиторно;

- можливість опрацьовувати матеріал у темпі, адаптованому під студента;

- можливість обговорити з одногрупниками проблемні питання.

Серед негативного при організації процесу навчання таким способом слід зазначити, що студент не отримує повної свободи під час вивчення того чи того матеріалу, оскільки всі навчальні відомості структуровані викладачем, а отже, зникає творча складова процесу навчання.

Другий підхід в організації самостійної роботи студента є більш складним, але надає студенту можливість розвиватися творчо, креативно підходити до розв'язання навчальних проблем і робить студента абсолютно мобільним у побудові персонального навчального середовища.

Такий підхід до організації самостійної роботи студента полягає у виокремленні власної траєкторії навчання, що відповідає його потребам на даний момент часу. При такому підході студент сам визначає, у якому обсязі йому вивчати той чи той навчальний матеріал, самостійно обирає навчальні курси поза межами університету для підвищення

власної кваліфікації, корегує свій процес навчання.

На сьогодні в системі Інтернет розроблено достатню кількість навчальних ресурсів для опанування будь-якої навчальної дисципліни. А надана студенту можливість пройти готові навчальні курси на платформах інших університетів розширює його освітні можливості.

В Україні на сьогодні існують розроблені авторські курси для опанування мов програмування з отриманням відповідних сертифікатів після проходження таких курсів. В університетах Росії можна обрати декілька сертифікованих навчальних курсів і пройти їх заочно. А університети зі світовим ім'ям розміщують повні навчальні курси в системах дистанційного навчання, і будь-хто може пройти повний курс підготовки з того чи того предмета.

Така тенденція в освіті, з одного боку, розширює можливості студента в процесі навчання, стирає кордони в системі освіти, робить студента космополітом і створює умови для його подальшого саморозвитку; а з іншого боку, вимагає від студента значної самоорганізованості, уміння розподіляти правильно свій час, виділяти головне в процесі навчання, володіти декількома мовами.

Отже, правильно організована самостійна робота студента – це поєднання в собі декількох функцій: навчальної, пізнавальної, виховної та розвивальної. У процесі самостійного навчання студент не тільки отримує нові знання, а й пізнає світ, розширює свій світогляд, виховує в собі наполегливість у досягненні мети, творчо розвивається і формує дослідницькі уміння.

Література

1. Горохівська Т. М. До питання організації самостійної роботи студентів у системі професійної підготовки майбутніх учителів історії / Т. М. Горохівська // Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал, вип. 1 / Заг. ред. О. В. Михайличенко.

– Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – С. 19–23.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Семененко Є. І.

Наук. кер. – Хоцкіна С. М., канд. пед. наук, доцент

Криворізький національний університет

У сучасних умовах життя розвиток творчої особистості студента наймовірно важливий. Ця проблема стала настільки актуальною, що сучасна національна освіта головною освітньою метою визначає створення умов творчого саморозвитку. У світі відбуваються складні соціально-економічні перетворення, що висувають потребу в підготовці висококваліфікованих творчих фахівців. Через це на ринку праці цінується нестандартне розв'язання проблем. Багато великих компаній і корпорацій, що не задоволені саме творчим розвитком студента, створюють власні «школи» для таких цілей. Тож для ЗВО важливо перейняти цю ініціативу для покращення свого статусу і престижу. Розв'язання визначеної проблеми потребує пошуку, розробки та впровадження нових технологій, методів та форм розвитку творчої особистості студента.

Аналіз наукових джерел Е. О. Кокаревої, М. Г. Гулішевської, А. В. Хуторського засвідчив, що зазначена проблематика дослідження була в центрі уваги філософів, педагогів, психологів, громадських діячів ще з давніх часів. Проблема творчого розвитку і саморозвитку не є новою для нашого суспільства, проте не може вважатися розв'язаною, оскільки й дотепер питання використання конкретних цілей, змісту, методів, форм навчального процесу, спрямованого на його активізацію, є дискусійними. Через це сучасні вимоги щодо підготовки

фахівців вимагають нових інноваційних технологічних підходів до організації навчальної діяльності [1].

Визначаючи сутність поняття «творча особистість», розуміємо його як здатність до постановки та оригінального розв'язання завдань з високим рівнем мотивації щодо реалізації ідей; фахівця, що має високий професійний рівень знань та прагне до самовдосконалення. Психологи і педагоги, які розробляють програми та методики творчого виховання особистості (Л. Рябоконт, О. Покровська), визначили, що компонентами творчої особистості є такі здібності: гнучкість і швидкість мислення і дій, багата уява, розвинена інтуїція, дивергентне мислення, уміння висловлювати оригінальні ідеї і знаходити нові, розуміння неоднозначності речей і явищ; наявність естетичних цінностей [2].

Творчий потенціал є у кожній людині, а значить його можна розвинути, винайшовши спеціальні педагогічні технології, а також використовуючи інноваційні технології, зокрема інформаційні технології, яких зараз все більше. При цьому дослідники зазначають, що однією з найважливіших ознак такого впливу є розвиток творчої особистості студента.

Досягнення найвищого рівня розвитку творчої особистості можна вважати найкращим результатом будь-якої педагогічної діяльності. Визначаючи технології, у яких розвиток творчих здібностей є пріоритетною метою, виокремлюємо ТРВЗ – теорію розв'язання винахідницьких завдань, яка ефективно сприяє розвитку технічної творчості загалом і творчої особистості зокрема; та евристичне навчання, де зміст передбачає цілепокладання, побудову власної освітньої траєкторії, порівняння особистих продуктів діяльності з культурно-історичними аналогами. У результаті евристичне навчання стає механізмом пізнавального саморуку, творчого саморозвитку

особистості [1].

Нині педагоги найчастіше вказують на використання гри як простого й ефективного інструменту реалізації таких здібностей. Гра постає способом моделювання можливих ситуацій в їх спрощеній формі, даючи можливість студенту легко виявити та розвинути свої інтелектуальні та творчі здібності. Використання гри в освітньому процесі є частиною інноваційної спрямованості сучасної освіти. Інноваційна спрямованість освіти сприяє розширенню методичних пошуків та інноваційній діяльності з освоєння нового змісту освіти й педагогічних технологій [3].

Найважливішими інноваційними напрямками розвитку є використання ІКТ (інформаційних комп'ютерних технологій) у навчальному процесі. Сучасні ІКТ відкривають студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають нові можливості для формування професійних навичок, умінь прийняття гнучких, найбільш оптимальних рішень і здатність знаходити найкоротші шляхи до подолання проблем, що виникають. Це дозволяє педагогам реалізувати принципово нові форми і методи навчання. Значний внесок в освітньому процесі зробили мультимедійні технології (освітні комп'ютерні програми, електронні підручники, комп'ютерні задачки, навчальні посібники, інформаційно-довідкові системи, енциклопедії, тестувальні та моделювальні програми, які розробляються на основі мультимедійних технологій) [4].

Якщо розглядати твердження філософів, що наслідком особистісної творчості є формування людини-митця, яка відчуває бажання самовдосконалюватись і вдосконалювати довкілля, то, на нашу думку, найбільше цьому сприяє мистецтво. Воно є одним із найвпливовіших чинників розвитку особистості, адже залучення людини до різних видів мистецької діяльності однозначно визнається

науковцями не тільки необхідною умовою її естетичного виховання, але й важливим чинником її соціалізації й водночас індивідуалізації.

Тож розвиток творчого потенціалу студента пов'язаний із його творчою компетентністю. Під творчою компетентністю майбутнього фахівця розуміємо найвищий рівень розвитку професійної компетентності, коли фахівець здійснює професійну діяльність на творчій основі стабільно й безперервно. Сучасному суспільству потрібна компетентна особистість, здатна брати активну участь у розвитку економіки, науки, культури. Сьогодні на перший план висуваються завдання щодо створення сприятливих умов для виявлення і розвитку здібностей, задоволення інтересів та потреб, розвитку навчально-пізнавальної активності та творчої самостійності. Тому професійне навчання повинно використовувати всі можливі технології і ресурси для розв'язання цих завдань задля розвитку творчої особистості студента в контексті професійного навчання.

Література

1. Кокарева Е. О. Евристичне навчання як засіб творчого саморозвитку майбутніх педагогів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.09 / Е. О. Кокарева. – Тернопіль, 2012. – 22 с.

2. Рябоконт Л. М. Формування творчості у студентів ВТНЗ як основа самоактуалізації особистості / Л. М. Рябоконт // Вісник. – 2009. – № 1. – С. 102–106.

3. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоева. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.

4. Свіржевський М. П. Впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання: проблеми, пошуки, перспективи / М. П. Свіржевський // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. –

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Соколова С. В. – канд. пед. наук, доцент
Криворізький національний університет

Важливими чинниками професійної рефлексії вважаємо самосвідомість, самоаналіз, самооцінку та самопізнання.

Свідоме ставлення до своєї професійної діяльності ґрунтується на здатності оцінити діяльність інших крізь призму особистих професійних критеріїв. Самооцінка й самоаналіз є регуляторами професійного зростання людини. Важливою умовою професійної реалізації особистості є адекватність самооцінки.

Емоційний бік самооцінки релізується в понятті «професійна честь», що виявляється в потребі ствердження своєї професійної цінності серед професійного товариства, відчуття самоповаги в результаті професійної діяльності.

Важливим видається питання про взаємозв'язок навчальної діяльності студентів із рефлексією, котра спрямована на розвиток самосвідомості, осмислення й орієнтацію дій суб'єкта на самоорганізацію, рух через самопізнання й самоаналіз свого стану (особистісна рефлексія) і через осмислення людиною особистості й діяльності партнера, взаємовідображення суб'єктами одне одного (міжособистісна рефлексія) з виходом на рефлексивну позицію студента.

Рефлексія детермінує всі інші професійні якості, тому навчальний процес у вищій школі має віднайти шляхи формування цілеспрямованого процесу рефлексії у студентів, починаючи з першого курсу.

У реальному навчальному середовищі сучасного

університету існує багато методів навчання рефлексії: використання різного роду ігор, об'єднаних у навчальні сесії, культивування механізмів особистісної та інтелектуальної рефлексії в ситуації лабораторного експерименту шляхом розв'язання нестандартних творчих завдань, організація спільної діяльності під час проведення психологічних тренінгів тощо.

Загальними психологічними механізмами рефлексії є: зупинка, фіксація, відсторонення, об'єктивація та огортання. Цінністю рефлексії як якості особистості є те, що вона формує в людини здатність прораховувати реальні витрати на досягнення її цілей і лише в результаті оптимального їх співвідношення починати будь-яку діяльність.

Таким чином, рефлексія дає змогу реально оцінювати особисті можливості, співвідносити їх із можливостями інших людей, включених у спільну діяльність, ураховуючи при цьому стан ситуації загалом.

Проте у процесі навчання студентів формуванню особистої якості рефлексії можуть виникати певні проблеми, пов'язані з тим, що, рефлектуючи щодо кожного особистого прорахунку в діяльності, студент намагатиметься уникати нової діяльності, якщо вона не є шаблоном щодо попередньої. Така ситуація може складатися стосовно студентів із високим рівнем тривожності, налаштованих лише на відмінний результат – тих, хто побоюється виявити особисту необізнаність.

Отже, професійна рефлексія може стати чинником формування в людини невпевненості у власних силах щодо професійного розвитку й амбіцій. Водночас саме проблемна ситуація змушує людину зупинитися й замислитися щодо причин неуспіху. Саме тому розвиток професійної рефлексії стає необхідною якістю для студента й важливим завданням для педагогів вищої школи.

ДОПОВНЕНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Тютюнник В. А.

Наук. кер. – Басюк Л. Б., канд. пед. наук
Криворізький національний університет

Нині одним із найбільш перспективних напрямків ІТ-розробок є доповнена реальність (augmented reality, AR). Ця технологія – новий спосіб подання та отримання інформації. Доповнена реальність здатна зробити сприйняття інформації людиною набагато простіше і наочніше: необхідні запити будуть автоматично доставлятися користувачеві за принципом, який полягає в накладенні віртуальних об'єктів на вже існуючі в режимі реального часу. Актуальність цього дослідження полягає у вивченні можливості використання цієї технології у навчанні, зокрема під час позааудиторної діяльності, тим самим дозволяючи вивести процес навчання на новий рівень розвитку.

На теоретико-методологічному рівні дослідження доповненої реальності знайшло своє висвітлення в працях багатьох видатних науковців: М. Л. Хейліга, А. Е. Сазерленд, Ф. П. Брукса, Дж. Е. Варнок, А. К. Кей, Е. Е. Кетмелл, С. С. Фішер, Б. Томас, М. Т. Рестіво, Т. П. Коделл, Д. В. Майзел, Х. Мартін-Гутьєррес, Е. Гуінтерс, Д. Перес-Лопес.

Аналіз різних форм позааудиторної роботи зі студентами у своїх наукових розвідках здійснювали З. Фалинська, Є. Танько, Н. Скрипник, Л. Прокоф'єва, Т. Осипова, І. Бартенєва, О. Біла.

Доповнена реальність – це:

– штучне середовище, створене шляхом об'єднання об'єктів реального світу та даних, згенерованих

комп'ютером;

– синтетичне середовище – різновид віртуального середовища (віртуальної реальності), у якому об'єкти фізичного (реального) доповнюються (або підтримуються) комп'ютерно генерованими сенсорними даними (звук, відео, графіка, позиція);

– поєднання фізичних та цифрових просторів у семантично пов'язаних контекстах, для яких об'єкти асоціацій розташовані в реальному світі [1].

Технології віртуальної і доповненої реальності надають учням та студентам можливості глибше вивчати предмети, аналізувати наслідки світових подій, брати участь в археологічних експедиціях і багато іншого, а головне – у розважальній формі. AR і VR дають змогу набути досвіду, до якого учні зазвичай не мають доступу.

Також доповнена реальність дає змогу розвивати позааудиторну діяльність для студентів, які не мають змоги відвідувати заняття.

У педагогічному словнику «позааудиторна робота» трактується як спеціально організовані цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення та розширення знань, отриманих в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [2, с. 167]. Імерсивні технології набули великої популярності у світі. У Державному університеті Північної Кароліни віртуальну реальність використовують під час вивчення біології, екології, еволюції та інших природничих наук. Під час віртуальних польових досліджень студенти знаходять, спостерігають і вивчають організми в їхньому природному середовищі існування.

У Пеннському державному університеті в Пенсильванії студенти всіх спеціальностей відвідують практичні заняття в класах, обладнаних технологіями віртуальної реальності.

Під час практичних занять вони вчать на ситуаціях, з якими потенційно можуть зіштовхнутись у майбутньому. Такий підхід підвищує ефективність навчання та готує студентів до реальних робочих ситуацій.

Подібне практикують й у Вестмінстерському університеті, де збудовано віртуальний простір для студентів кримінального права. У цьому просторі вони розкривають справи, «полюють» на підказки та докази, допитують підозрюваних та йдуть слідами вбивці.

Українська освіта наразі робить тільки перші кроки в напрямку використання новітніх технологій. Існує низка проблем, які заважають упроваджувати технології віртуальної та доповненої реальності в освітніх закладах. Справді, Google Play та App Store пропонують велику кількість мобільних застосунків з доповненою реальністю, а в магазинах представлено широкий вибір VR-пристроїв. Але попри це україномовного контенту все ще недостатньо для проведення повноцінних інтерактивних уроків.

Незважаючи на такі серйозні, з першого погляду, перешкоди, Україна все ж намагається впроваджувати технології віртуальної і доповненої реальності. Наприклад, минулого року у львівських школах учителі разом з учнями перевірили на собі роботу VR-девайсів. Усі були задоволені результатом: натхненні діти, які прагнули нових знань, і педагоги, які взяли цю технологію собі на «озброєння». Кілька київських бібліотек, таких як бібліотеки імені Тичини та імені Чуковського, придбали окуляри віртуальної реальності й відповідне навчальне програмне забезпечення. Тепер кожен охочий може вільно поринути у віртуальний простір назустріч новим знанням.

Отже, використання доповненої реальності в позааудиторній діяльності в наш час є перспективною функцією для студентів, які не можуть відвідувати заняття, але вона потребує подальшого дослідження, а саме:

вивчення форм та методів позааудиторної роботи в університетах Європи та США за допомогою доповненої реальності та аналіз можливої імплементації позитивного досвіду в університетах України.

Література

1. Сироватський О. В., Семеріков С. О., Модло Є. О. [та ін.]. Проектування програмних засобів доповненої реальності навчального призначення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ceur-ws.org/Vol-2292/paper20.pdf>

2. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Пед. думка, 2001. – 514 с.

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗП(ПТ)О

Ушаткіна С. О.

Наук. кер. – Тарасова О. В., канд. психол. наук, доцент

Криворізький національний університет

У сучасному світі посилюються вимоги до особистості, від якої очікують не лише накопичення знань, досвіду діяти за певними алгоритмами, а сформованість інтелектуальних здібностей, навчально-пізнавальних умінь і навичок, професійних якостей, що в перспективі мають стати запорукою успішної професійної діяльності. Для успішного розвитку особистості необхідний високий рівень освіти, що передбачає формування нового типу мислення та характеризується відкритістю й гнучкістю щодо нового, здатністю приймати сміливі та нестандартні рішення.

Процес навчання повинен бути орієнтований на розвиток пізнавальних інтересів, інтелектуальних і творчих здібностей учнів.

На сьогодні актуальним є удосконалення та оновлення змісту та якості вивчення дисциплін, забезпечення в процесі

вивчення професійної та практичної спрямованості, використання таких методик і засобів, які б сприяли міцному засвоєнню знань, формуванню інтелектуальних навичок і вмінь.

Дослідження інтелекту, інтелектуального розвитку та інтелектуальних здібностей особистості є однією із найактуальніших проблем у психології, яку розглядали: Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, Б. М. Теплов, С. Л. Рубінштейн та ін.

Здібності – це своєрідні властивості людини, її інтелекту, що виявляються в навчальній, трудовій, особливо – в науковій та іншій діяльності, і є необхідною умовою її успіху [3].

Окрім того, під здібностями розуміються індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, та високий рівень розвитку загальних і спеціальних знань, умінь і навичок [4].

Здібності людини впливають на успішне виконання різних видів діяльності, що характеризується психічними процесами, а саме: психомоторними та пізнавальними. Тому здібності співвідносяться з відповідними психічними функціями – особливостями пам'яті, мислення, сприймання, емоційними властивостями, рисами характеру.

Виділяють чотири типи інтелектуальних здібностей особистості: конвергентні, дивергентні здібності, навченість та пізнавальні стилі.

Розвиток інтелектуальних здібностей учнів відбувається в процесі навчально-пізнавальної діяльності, яка спрямована на здобуття знань, умінь і навичок та включає вміння вчитися, сприймати навчальні завдання, обдумувати способи їх виконання та застосування.

Ефективним способом розвитку інтелектуальних здібностей учнів є використання проблемного навчання під час навчально-пізнавальної діяльності.

Організація такого навчання сприяє:

- розвитку інтелектуальних здібностей учнів (протиріччя змушують замислюватися, шукати вирішення проблемної ситуації, ситуації труднощів);

- активізації самостійного пошуку (самостійне бачення проблеми, формулювання проблемного питання, проблемної ситуації, самостійність вибору плану рішення тощо);

- розвитку творчого мислення (самостійне застосування знань, способів дії, пошук самостійного нестандартного рішення).

Під час самостійного виконання проблемних завдань учні використовують творче мислення. Це сприяє розвитку пізнавальної активності, забезпечує міцне засвоєння знань, розвиває аналітичне та логічне мислення.

Основою такої організації проблемного навчання є задачний підхід, що активізує мисленнєві процеси учасників пізнавальної діяльності та стимулює розвиток розумових дій учнів.

Задачний підхід забезпечує цілеспрямоване й перспективне управління пізнавальною діяльністю учнів. Розв'язання задач стимулює управління мисленнєвими процесами (порівняння, аналізу, абстрагування, оперування поняттями, індуктивними й дедуктивними формами умовиводів) і послідовний розвиток пізнавальної самостійності учнів.

Окрім того, доцільним є створення особистісно орієнтованого навчального середовища, структура і складники якого створюють необхідні умови для досягнення цілей навчально-виробничого процесу. Під час реалізації особистісно-орієнтованого навчання до кожного учня застосовується індивідуальний підхід, коли педагог враховує всі індивідуальні особливості учня (тип темпераменту, здібності, захоплення, прагнення і бажання).

Отже, розвиток інтелектуальної особистості, зокрема інтелектуальних здібностей, є актуальною проблемою підготовки учнів ЗП(ПТ)О. Інтелектуальні здібності є найбільшим важливим чинником успішності в будь-якій діяльності, а особливо – у навчально-пізнавальній. Інтелектуальні здібності знаходять відбиток в умінні аналізувати, порівнювати, узагальнювати, зіставляти, синтезувати та виявляються в особливостях розвитку мовлення, уваги, сприйняття, пам'яті, уяви, мислення.

Література

1. Балл Г. А. Теория учебных задач: Психолого-педагогический аспект / Г. А. Балл. – М. : Педагогика, 1990. – 184 с.

2. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення : навч. посіб. / В. С. Лозниця. – К. : Ексоб, 2006. – 304 с.

3. Максименко С. Д. Загальна психологія / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко [за ред. академіка С. Д. Максименко]. – 2-ге вид. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 704 с.

4. Теплов Б. М. Избранные труды / Б. М. Теплов – М. : Педагогика, 1985. – 360 с.

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО

Федоряка М. С.

Наук. кер. – Хощкіна С. М., канд. пед. наук, доцент

Криворізький національний університет

Науковий аналіз проблеми формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності у процесі фахової підготовки передбачає визначення педагогічних аспектів, які впливатимуть на ефективність процесу

формування зазначеного виду готовності. Під психолого-педагогічними умовами формування готовності до професійної діяльності ми розуміємо спеціально створене педагогічне середовище, що сприяє формуванню готовності студента до професійної діяльності з фахівцями даної галузі, та сукупність методів, прийомів навчально-виховного процесу, які забезпечують формування готовності в галузі інформаційних технологій у процесі фахової підготовки.

Ми визначили низку аспектів, поміж яких пріоритетності надали формуванню готовності до професійної діяльності – сформованості в студентів мотивації до професійної діяльності та формуванню професійних орієнтацій (мотиваційний і ціннісно орієнтаційний компоненти).

Готовність до професійної діяльності суттєво залежить від мотиваційної сфери фахівця та ступеня сформованості ціннісних орієнтацій. Ми переконані, що мотивація є передумовою поведінки особистості, яка спонукає, спрямовує й організовує поведінку, а також надає особистісного смислу та значущості майбутній професійній діяльності. У разі наявності позитивно спрямованої мотивації професійна діяльність набуває чіткого особистісного змісту, що сприяє перетворенню із зовнішньо сформульованих цілей у внутрішні особистісні потреби. Для реалізації зазначеної психолого-педагогічної умови пропонуємо ввести у навчально-виховний процес підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності цікаві практичні завдання, моделювання різних ситуацій у процесі вивчення інформатики.

Відтак значущості у становленні професіонала набувають ціннісні орієнтації. Зазначимо, що у функціональному аспекті професійні ціннісні орієнтації завжди є важливими, оскільки відображають загальну моральну зорієнтованість поведінки людини. Професійні

ціннісні орієнтації ми розглядаємо як визначені виявлення становлення особистості у світі професії, як систему певних установок, що регулюють поведінку особистості в певному конкретному випадку. Так, професійні ціннісні орієнтації не виникають раптово, а формуються поступово, упродовж навчання у ЗВО або у процесі безпосередньої професійної діяльності.

Наступним аспектом формування готовності до професійної діяльності ми визначили використання інтерактивних технологій навчання. Інтерактивне навчання – це навчання в процесі спілкування, взаємодії студентів один із одним, із засобами учіння, із навчальним середовищем. Це передбачає навчання в процесі спілкування, комунікації, коли сама навчально-комунікаційна діяльність перетворюється в засіб навчання [3]. Усі ці аргументи є основою для виокремлення другої педагогічної умови.

Вважаємо, що впровадження інтерактивно-комп'ютерного підходу в навчально-виховний процес ЗВО повинно забезпечувати: високий рівень теоретичних знань на рівні сучасних досягнень науки; вміння використовувати набуті знання у професійній діяльності та повсякденному житті на необхідному для даної спеціальності рівні; конкурентоздатність набутих професійних знань, навичок і вмінь на ринку праці; формування професійної компетентності спеціалістів у певній галузі діяльності; формування творчої особистості спеціаліста зі сформованими особистісно-професійними якостями. Для практичної реалізації зазначеного педагогічного аспекта передбачено розробку та підготовку інформаційної бази (текстів лекцій, комп'ютерного й інформаційного забезпечення), яка забезпечуватиме повну можливість студентів отримувати наукову інформацію на рівні завдань спеціальності. Необхідно розробити систему навчальних

вправ (лабораторних, практичних тощо), які нададуть можливість реалізувати отриману теоретичну інформацію на практиці на заданому рівні, а також систему критеріїв та їх показників, що допоможуть виміряти й оцінити ступінь досягнення кожним студентом заданої якості та рівня навченості, а також методики їх використання на практиці.

Третім аспектом є формування готовності до застосування проблемних виробничих ситуацій під час занять із професійно зорієнтованих дисциплін.

Метод аналізу проблемних виробничих ситуацій полягає в тому, що в навчальному процесі викладач створює проблемні ситуації, які можуть виникнути в професійній діяльності. Від студента вимагається глибокий аналіз ситуації та прийняття відповідного оптимального рішення за певних умов. Проблемні ситуації з відображенням практичної діяльності майбутнього фахівця виконують низку завдань:

- допомагають усвідомити студенту себе як суб'єкта професійної діяльності;

- сприяють формуванню здібностей застосовувати досвід за типових ситуацій, передбачати проблеми в нетипових і нестандартних ситуаціях у реальній практичній діяльності;

- дозволяють оптимізувати процес формування навичок професійного спілкування;

- розкривають особистісний (творчий) потенціал студента;

- сприяють розвитку особистісних професійно-значущих якостей;

- дозволяють наблизити теоретичні знання до реальної професійної діяльності майбутнього фахівця;

- дозволяють використовувати міждисциплінарні зв'язки, залучивши знання з різних навчальних предметів [2].

Варто відзначити, що ефективно сприяти формуванню професійної готовності може компетентний викладач фахових дисциплін, оскільки формування високого рівня готовності до професійної діяльності є неможливим без укомплектування ЗВО кваліфікованими викладачами.

Важливим чинником удосконалення педагогічної компетентності викладачів в умовах ЗВО розглядаємо систему підвищення їх кваліфікації, що забезпечується комплексом підсистем: курсове підвищення кваліфікації, методична робота навчального закладу, самостійна робота, самоосвіта. У зв'язку з гуманізацією освіти та впровадженням особистісного підходу до студентів набувають особливого значення проблеми самореалізації і самовдосконалення викладачів.

Отже, реалізувавши в навчально-виховному процесі ЗВО виокремлені педагогічні аспекти, можна забезпечити результативність процесу формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності у ЗВО.

Література

1. Аксарина И. Ю. Педагогические условия адаптации выпускников школ на этапе перехода от общего к высшему профессиональному образованию : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / И. Ю. Аксарина; Курганский гос. ун-т. – М., 2006. – 19 с.

2. Салов В. О. Основи педагогіки вищої школи : навчальний посібник / В. О. Салов. – Дніпропетровськ : Національний гірничий ун-т, 2003. – 183 с.

3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва, С. М. Алексюк та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої. – К. : ВПОЛ, 2001. – С. 250–251.

ЕМПАТІЙНІ ЗДІБНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙСТРІВ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Храпко В. О.

Наук. кер. – Тарасова О. В., канд. психол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Сьогодні проблема моральної природи людини постає на перший план і набуває широкого гуманістичного осмислення, оскільки тісно пов'язана з проблемою майбутнього людства.

Основа ресторанного обслуговування – гуманне, добродійне ставлення до особистості. Показником професіоналізму такого працівника є не тільки високий рівень знань, умінь і навичок, але й дотримання власного етичного кодексу. Професійні цінності формуються на основі матеріальних, соціально-політичних і духовних цінностей. Отже, необхідною професійно важливою метою працівників ресторанного сервісу є наявність емпатійних здібностей та їх розвиток. Здатність до співпереживання і співчуття розвивається в процесі накопичення фахівцем життєвого і професійного досвіду.

Проблема емпатії, її місце в системі цінностей, структурі моральної свідомості й особистості загалом почала хвилювати не тільки філософів-етиків, а й психологів. Існує низка численних досліджень, у яких емпатія розглядається як умова розвитку моральної свідомості (Л. І. Божович, Т. І. Коннікова, І. Д. Бех та ін.), механізм просоціальної поведінки (Т. П. Гаврилова, А. В. Соломатіна та ін.). Розуміння внутрішнього світу співпереживання і співчуття для людини є необхідною умовою формування толерантної, активної і діяльної особистості. На цьому етапі розвитку сучасної психології емпатійні здібності досліджуються багатьма

психологічними школами, течіями, які пов'язані з проблемами вивчення спілкування, розвитку особистості, її взаємодії в різних видах діяльності. Емпатія вважається важливим чинником морального розвитку особистості та розглядається як ефективний засіб розкриття і засвоєння моральних відносин, естетичних норм, що культивуються; сприяє розвитку гуманних відносин, альтруїстичного стилю поведінки. Емпатійне співчуття, співпереживання постають мотивом-посередником діяльності, спрямованим на допомогу особистості у процесі навчальної взаємодії. Особливого значення набуває емпатія в структурі професійних здібностей. У сучасній психології будь-який прояв емоційної активності по суті є співпереживанням, співчуттям, внутрішнім сприянням, розглядається в контексті єдиної проблеми емпатії.

Сучасному суспільству потрібна компетентна особистість, здатна брати активну участь у розвитку економіки, науки, культури. Сьогодні актуальним постає завдання створення сприятливих умов для виявлення і розвитку здібностей, задоволення інтересів та потреб, розвитку навчально-пізнавальної активності та творчої самостійності. Розвитку емпатійних здібностей майбутніх майстрів ресторанного обслуговування в навчально-виробничому процесі ЗП(ПТ)О сприяє використання цілеспрямованої тренінгової роботи, що спрямована на розширення емоційно-чуттєвої сфери на етапі професійної підготовки.

Функціональну роль емпатії у педагогічній діяльності досліджував Г. Келлі [2]. Педагогічна емпатія визначається науковцем як здатність педагога до реалізації емпатійної педагогічної дії. Емпатійна педагогічна дія – це специфічна активність викладача, яка виявляється у формі емпатійного контакту з учнями і являє собою структуру, кожен компонент якої містить емпатійний складник. Такий

контакт дозволяє їм розкриватися повніше як партнерам по спілкуванню і завдяки цьому сприяє їх індивідуальному розвитку. Досягаючи відчутних, особисто значущих результатів у виконанні завдань, що позитивно (емпатійно) оцінюються педагогом, учень переживає задоволення. Наслідком і результатом цього процесу є те, що учень вже сам прагне до дії, намагається бути емпатійним і самостійним [1].

Зважаючи на те, що емпатійні здатності особистості виявляються насамперед у процесі взаємодії з іншими, розвивати ці риси також найпростіше індивідуально. Відносно безпечну практику міжособистісних взаємодій надає соціально-психологічний тренінг. Тренінг, спрямований на розвиток емпатійних здібностей, повинен бути особистісним тренінгом, який включає в себе прийоми, що допомагають усвідомити себе, специфіку особистісної емоційно-моральної сфери, розвинути здатність розуміти почуття, думки і поведінку іншої людини. Такий тренінг повинен сприяти вдосконаленню значущих професійних якостей, необхідних для вибудовування грамотних взаємин з дітьми, встановлення емоційних контактів з ними [3].

Отже, емпатійні здібності виступають індикатором почуттів та переживань, які виникають в учнів у процесі тренінгової взаємодії. У своїх розвинутих формах емпатія стає психологічним «інструментом» формування не лише правильної позиції учнів під час процесу комунікації, але й початковою ланкою формування правильної програми взаємодії у своїй майбутній професії.

Література

1. Воронцова Т. В. Вчимося жити разом: посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа) / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. – К. : Алатон, 2017.
2. Келли Г. Тренінг прийняття рішень / Г. Келли. –

СПб. : Питер, 2001. – 224 с.

3. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ У СТУДЕНТІВ ГІРНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ІК ДВНЗ «КНУ»

Шинкаренко І. С., Стеценко В. В.

Наук. кер. – Морозкіна Н. А., викладач, спеціаліст вищої
категорії

*Інгулецький коледж ДВНЗ «Криворізький національний
університет»*

На сьогодні багато галузей трудової діяльності людини пов'язані з нервово-психічним напруженням. Урбанізація, прискорення темпу життя, інформаційні перевантаження, підсилюючи це напруження, часто сприяють виникненню й розвитку прикордонних форм нервово-психічної патології, що вводить питання психогігієни і психопрофілактики до ряду найважливіших завдань охорони психічного здоров'я людини. Розв'язання цих проблем пов'язане, перш за все, із необхідністю ранньої діагностики субклінічних проявів такого роду станів, зокрема, невротизації, психопатизації і схильності до них. Важливу роль відіграє і діагностика акцентуації характеру, яка під впливом психотравмуючих чинників здатна переходити в патологічний стан.

Мета роботи – дослідити взаємозв'язок девіантної поведінки та акцентуацій характеру у студентів гірничих спеціальностей ІК ДВНЗ «КНУ».

Гіпотеза дослідження – передбачається, що існує взаємозв'язок девіантної поведінки та акцентуацій характеру у студентів різних гірничих спеціальностей коледжу. Підлітки гіпертимного та істероїдного

(демонстративного) типу акцентуації характеру мають високу схильність до девіантної поведінки, а отже, можуть обирати професії, які менш потребують постійної зосередженості та розумової концентрації, а сенситивного (тривожного) і психастенічного (педантичного) типу – низьку схильність до девіантної поведінки і, відповідно, можуть виконувати професійні операції, які потребують постійної зосередженості та розумової концентрації.

У результаті дослідження ми дійшли таких висновків.

Диференціація соціальних відхилень у поведінці сучасної молоді здійснюється за різними ознаками і критеріями. Найбільш поширеною є практика класифікації за характером спрямування девіантності поведінки, згідно з якою виокремлюються два основних її типи: а) позитивного і б) негативного спрямування.

Характер – це сукупність стійких індивідуально-психологічних властивостей людини, які виявляються в її діяльності та суспільній поведінці, у ставленні до колективу, до інших людей, праці, навколишньої дійсності та самої себе.

До негативних рис характеру належать відчуженість, замкнутість, заздрість, скнарність, зневага до інших, хвалькуватість, пихатість, схильність до безпідставного кепкування та глузування, причіпливість, схильність до суперечок, заперечення істини, дріб'язковість, мізантропія. Негативні риси характеру дуже шкодять позитивному спілкуванню людей, їхнім прагненням до спільної боротьби із несправедливістю, спілкуванню в праці.

Для перевірки гіпотез дослідження застосовано емпіричні методи: експеримент для нееквівалентних груп, спостереження. Використано *психодіагностичні* засоби: характерологічний опитувальник Леонгарда, ПДО (патохарактерологічний діагностичний опитувальник) А. Личко.

Емпіричне дослідження зв'язку девіантної поведінки та акцентуацій характеру в підлітків проводилося нами на базі Інгулецького коледжу Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет». У дослідженні брали участь студенти II курсів спеціальностей «Експлуатація та ремонт гірничого електромеханічного обладнання та автоматичних пристроїв», «Відкрита розробка корисних копалин», «Збагачення корисних копалин», «Прикладна екологія» у кількості 85 осіб, серед них 49 юнаків і 36 дівчат. Середній вік опитуваних – 17 років.

За результатами дослідження рівня акцентуації характеру за опитувальником Леонгарда можна сказати, що показники яскраво виражених акцентуацій характеру досліджуваних невисокі, жоден із них не наближається до максимального – 24 бали.

Було виокремлено чотири групи: перша – демонстративний (істероїдний, за А. Е. Личко) тип – 24 особи, друга група гіпертимний тип – 36 осіб, третя група тривожний (сенситивний, за А. Е. Личко) тип – 11 осіб, відтак четверта група – педантичний (психастенічний, за А. Е. Личко) тип – 14 осіб. Таким чином, нами були виявлені й відокремлені від загально обстежуваних чотири групи акцентуованих підлітків, середні показники яких становлять: демонстративний тип – 20,3 бали, гіпертимний тип – 21,9 бали, тривожний тип – 20,6 бали, педантичний тип – 20,4 бали. За показниками тесту Шмішека, за рівнями виразності акцентуацій ці групи майже не відрізнялися.

Отже, отримані дані загалом підтверджують висунуту нами робочу гіпотезу про те, що підлітки гіпертимного та істероїдного (демонстративного) типу акцентуації характеру мають високу схильність до девіантної поведінки, а отже, можуть обирати професії, які менш потребують постійної зосередженості та розумової концентрації, а

сенситивного (тривожного) і психастенічного (педантичного) типу – низьку схильність до девіантної поведінки і, відповідно, можуть виконувати професійні операції, які більш потребують постійної зосередженості та розумової концентрації.

Література

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посіб. до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» : у 2 ч. – Ч. 1 / Вольнова Л. М. – К., 2016. – 188 с.

2. Гишинский Я. И. Социология девиантного поведения как специальная социологическая теория /Я. И. Гишинский // Социс. – 2011. –№ 4. – С. 23–27.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

УЖИВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ануфрієва В. А.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Жодне суспільство не може існувати без мови: усі народи й кожна окрема людина живуть у мовному середовищі. Рівень розвитку наукової мови впливає на інтелектуальний поступ суспільства, свідчить про стан мовного самовиявлення народу. Якщо проаналізувати термінологію, яка вживається фахівцями певної галузі в наукових текстах, усному професійному мовленні, вводиться в словники, то виявимо, що частина термінів використовується лише в цій галузі, а частина – і в інших. Це свідчить про те, що терміни неоднакові за ступенем спеціалізації їхнього значення. Економічні терміни характерні для осіб, які вивчають економіку, здобувають економічну спеціальність чи працюють у галузі економіки. Економічна терміносистема пройшла довгий шлях розвитку.

Українські вчені Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк уважають, що українська лінгвістика завдячує поширенню назви «термін» Г. Кониському, який у XVIII столітті створив своєрідну теорію терміна: визначив його подвійну природу та охарактеризував властивості.

Термін у перекладі з латинської – межа, кордон. Це поняття почало формуватися ще в античні часи, а в середньовіччі вже тлумачилося як «визначення», «позначення».

Українська економічна терміносистема почала

формуватися ще в період Київської Русі, коли розвиток торгівлі та ремесел спричинив появу нових понять та слів. Економічні терміни формувалися на основі старослов'янських коренів -да-, -куп- та ін., наприклад, *купити, продати, купець*.

На початку ХХ століття, з появою перекладів Івана Франка та Лесі Українки праць провідних німецьких економістів, українську мову активно поповнюють запозичення з німецької мови: *капітал, контракт, борг*. Функціонують також власне українські терміни: *ввіз, вивіз, купування, багатство*.

Англійська мова на сучасному етапі через свій міжнародний статус, деякі культурологічні чинники стала основним джерелом економічної термінології. А особливості сучасної української економічної термінології на матеріалі «Економічного енциклопедичного словника» за редакцією С. В. Мочерного простежують 3 групи термінів за функціональною ознакою [3]:

– загальнонаукові, якими послуговуються в усіх галузях знань. Вони позначають гносеологічну універсальність, а також нові поняття та категорії, що виникли внаслідок інформатизації науки й суспільства та інтеграційних процесів у різних галузях знань (*метод, методика, методологія, аналіз, синтез, об'єкт, суб'єкт*);

– міжнаукові, пов'язані з інтеграційними процесами розвитку сучасної науки й появою міждисциплінарних комплексів. Це назви базових понять, спільних для певного комплексу наук або для більшості наук, які належать до цього комплексу (*генотип, геополітика, гендерна рівність, лібералізм, база даних, ліцензія, індекс, показник, крива*);

– вузькоспеціальні, специфічні для певної галузі знань (*брокерідж, віремент, емітент, індент, кадастр, локаут, сврочек, комівоаяжер, лоро-конто, тайм-чартер*).

Уживання економічної термінології актуалізується в

широкому спектрі комунікативних ситуацій і жанрах мовлення. Центральною зоною функціонування економічної лексики є спеціальна мова в письмовій та усній формах. Причому економічні терміни вживають і економісти, і нефаківці, в активний запас яких вони потрапляють. Масовий адресат характерний для ЗМІ, а також для деяких жанрів міської мови – вивісок реклам, оголошень. Особливою зоною функціонування економічної лексики є література мемуарна та художня.

Українська економічна термінологія – складне та неоднорідне утворення, яке має системний характер та призначене забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері економічної науки та практики.

Отже, терміни становлять повноцінну частину загального складу мови, тому недоцільно відмежовувати їх від загальноновживаної лексики. Термін має подвійну природу, що зумовлює його стабільність та варіативність, а також певні характеристики. На всіх етапах творення термінів їм властива синонімія. Терміни творяться шляхом зміни значення загальноновживаного слова, словотворення та зовнішнього запозичення.

Література

1. Кисіль Г. Культура сучасної української мови: навчальний посібник / Г. Кисіль, М. Кучинський. – К. : Міленіум, 2005. – 269 с.

2. Чорновол Г. В. Новітня економічна термінологія та її стилістичне вживання в сучасній українській мові (на матеріалі періодичних видань): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Г. В. Чорновол. – К., 2004. – 23 с.

3. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – С. 56.

ЕТИКА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Біденко Н. А.

Наук. кер.– Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Немає нічого простішого, а разом із тим складнішого, прекраснішого і трагічнішого, ніж людське спілкування. У нім – джерело наших радощів, сподівань і успіхів. Людина ніколи не буває одна. Навіть спілкування з машиною по суті – опосередковане спілкування з її творцями. Немає професії, яка б не вимагала спілкування [1, с. 4].

Ділове спілкування – абсолютно особливий жанр, яким ви повинні опанувати, якщо збираєтеся підніматись службовими сходами. Корисні навички ділового спілкування будуть служити вам вірою і правдою: допоможуть у комунікаціях з підлеглими, керівництвом і партнерами, підкреслять вашу освіченість і світогляд. Стиль спілкування повинен бути стриманим, цілеспрямованим, без відхилення від заданої теми.

Нюансам ділового спілкування присвячено розвідки багатьох лінгвістів України, таких, як: Н. Бабич, А. Коваль, О. Лещак, Е. Міляновський, Л. Вернигор та ін. Усі вони стверджують, що будь-яке спілкування: і усне, і письмове – це взаємодія з людьми з метою обмінятися інформацією, справити враження, домовитися. Часом ми даємо волю емоціям, але в бізнес-сфері не повинно бути місця бурхливому прояву своїх почуттів, особливостей характеру й темпераменту.

Важливим у бізнес-спілкуванні є те, що його не можна обірвати на півслові. На кожний отриманий лист потрібно написати відповідь, навіть якщо вам цього не хочеться. Якщо вам зателефонували, а ви не встигли зняти слухавку, потрібно обов'язково передзвонити. Звичайно, спілкування з деякими людьми буває неприємним. Саме тому в переліку

обов'язкових якостей менеджера значиться стресостійкість.

Бізнес-зустріч, розмова по телефону або ділове листування електронною поштою неодмінно мають якусь мету. У результаті сторони повинні дійти висновків, обговорити проект, домовитися про стратегічне партнерство тощо.

Письмове спілкування, зокрема електронною поштою, вимагає дотримання мовних норм і бездоганної грамотності. Адже листування розкриє перед освіченим співрозмовником ваші прогалини. Тому потрібно перевіряти написане за допомогою спеціальних сервісів, якщо у власних знаннях ви не цілком упевнені.

Ось загальні правила, яких вимагає етика електронного листування. Вони досить прості, але, на жаль, багато хто ними нехтує:

- початок кожного речення пишеться з великої літери;
- наприкінці фрази ставиться крапка, щоб зміст прочитаного був зрозумілим;
- щоб розкласти по полицках проблему і запропонувати шляхи її розв'язання, корисно застосовувати маркований або нумерований список;
- для наочності добре використовувати таблиці, графіки, діаграми;
- чим простіше ви викладаєте свої думки, тим краще;
- хоча в побутовому мовленні культура вимагає уникати жаргонізмів, у діловому середовищі професійний жаргон і запозичення з англійської нині вважаються хорошим тоном.

Основними ж принципами ділового спілкування в будь-якому форматі є:

1. Лаконічність. Інформацію потрібно викладати чітко й по суті, без зайвих «ліричних відступів».

2. Логічність та послідовність викладу. Треба стежити за розвитком своїх думок та способом їх утілення. Основну увагу приділяти найсуттєвішому, а не другорядному. Якщо

спілкування відбувається в писемній формі, то текст слід розбивати на смислові частини (абзаци), що значно полегшує його сприймання.

3. Правильний вибір лексичних одиниць. Суть справи потрібно викладати зрозумілою мовою – без багатозначних слів і формулювань.

4. Ввічливість. Не забувати використовувати такі етикетні слова, як «дякую», «вибачте», доречно вживати «ділові компліменти», стежити за власним стилем спілкування.

Сучасна людина повинна володіти наукою ділових відносин, уміти встановлювати й підтримувати цивілізовані стосунки з людьми, переборювати протиріччя, уникати конфліктів, брати на себе, якщо буде потреба, роль посередника, уміти спрямовувати свою діяльність на благо інших людей, а також своєї роботи, своєї справи.

Література

1. Олійник О. Ділове спілкування: навчальний посібник / О. Олійник. – Красноармійськ : КП ДонНТУ, 2009. – 380 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Браславська Я. В.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач

Криворізький національний університет

Сьогодні комп'ютерну лексику починають використовувати не лише програмісти та люди, які пов'язані зі сферою інформаційних технологій, але й люди, які не мають жодного стосунку до персонального комп'ютера, оскільки це явище досить стрімко впроваджується в життя

сучасного суспільства. На сьогодні неможливо заперечувати очевидний факт комп'ютеризації різних сфер знань. Відповідно, в умовах масового використання персонального комп'ютера в різних галузях не лише обмеженому колу спеціалістів-комп'ютерників, але й будь-якому користувачеві персонального комп'ютера необхідно вміти застосувати певні найменування для позначення апаратного та програмного забезпечення комп'ютера, оволодіти діями, які виконуються при роботі з ним, та ознайомитися з поняттями, що виникають при взаємодії інформаційних технологій з іншими галузями науки й техніки. Допомогти в цьому може саме знання комп'ютерних термінів [1].

Процес набуття нової лексики, більша частина якої є переробленими на місцевий лад англійськими словами, породило спочатку запозичення, а потім і терміни нової субкультури. І такі зрозумілі слова, як «озер», «вінда», користуються більшою популярністю, ніж їхні літературні еквіваленти: «користувач», «операційна система Windows». Комп'ютерна термінологія повинна стати об'єктом уваги вчених-мовознавців, оскільки, як видно з інших галузей науки, спеціальна лексика іноді проникає в літературну мову й закріплюється в ній на довгі роки [2, с. 57].

При дослідженні комп'ютерної термінологічної системи слід також звернути увагу на таку низку особливостей:

– процес аналізу комп'ютерної лексики ускладнюється різноманітністю та неоднозначністю термінології (професіоналізми, жаргонізми, арготизми, сленгізми);

– комп'ютерна термінологія у своєму функціонуванні та словотворенні підпорядкована законам української мови. Зокрема, найпоширенішими способами словотворення в комп'ютерній лексиці є афіксальний, безафіксний, а також лексико-семантичний;

– для комп'ютерної лексики характерне застосування

мовної гри й засобів мовної експресії;

– причини запозичення з англійської мови зумовлені розвитком комп'ютерних технологій в англомовних країнах, а саме – у США [4, с. 1].

Характеризуючи термінонологію у сфері інформаційних технологій, необхідно відмітити динаміку її виникнення та інтенсивність збагачення новими лексичними одиницями. Стрімкий розвиток та розширення всесвітньої мережі Інтернет спричинили активізацію номінативних процесів, у результаті яких утворилася й продовжує утворюватися велика кількість лексичних одиниць термінологічного характеру. Це є причиною появи елементів новизни в текстах з проблем комп'ютерних наук та інформаційних технологій. Вони є особливо цікавими, проте пов'язані з уживанням нових термінів, ще не зафіксованих у словниках. Зрозуміло, що такі випадки можуть створювати проблеми в процесі користування комп'ютером звичайним користувачем [1].

Розрізняють чотири основні способи відтворення українською мовою комп'ютерної термінології, серед яких виділяють:

Транскодування. Суть цього способу полягає в передачі звукової або графічної форми слова вихідної мови засобами абетки мови перекладу, наприклад: *buffer* – *буфер*, *browser* – *браузер*.

Калькування – це переклад лексичних одиниць оригіналу шляхом заміни їх складових частин (морфем або слів) лексичними відповідниками в мові перекладу (*hot keys* – *гарячі клавіші*, *mailbox* – *поштова скринька*).

Описовий переклад. Цей спосіб використовують у тому випадку, коли словосполучення складається з термінів, які ще не ввійшли у вжиток у певній галузі науки чи техніки мовою перекладу й потребують свого тлумачення (*burning* – *запис компакт-диска*, *protocol* – *метод передачі даних*).

Еквівалентний переклад. Якщо при перекладі значення англійського слова повністю збігається зі значенням українського, то цей засіб перекладу називають еквівалентним (*lock – блокування, screen – екран*) [3, с. 1].

Інтенсивний розвиток науки й техніки разом із процесами глобалізації в сучасному суспільстві призводять до безперервного збагачення термінологічної системи української мови словами та словосполученнями, пов'язаними зі сферою інформаційних технологій.

Комп'ютерна термінологія є, мабуть, найбільш динамічною із термінологічних систем, і в ній навряд чи колись можна буде поставити крапку та вважати дослідженою, оскільки інновації в комп'ютерній техніці розвиваються досить стрімко [1].

Література

1. Грицик Н. Комп'ютерна термінологія та основні способи її перекладу [Електронний ресурс] / Н. Грицик. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280>.

2. Галичкіна Е. Н. Специфіка комп'ютерного дискурса / Е. Н. Галичкіна. – Волгоград, 2001. – 312 с.

3. Сімонов Д. М. Основні засоби відтворення комп'ютерних термінологічних одиниць [Електронний ресурс] / Д. М. Сімонов. – Режим доступу : <https://naub.oa.edu.ua/2015/>.

4. Кучман І. М. Переклад англійських термінів у галузі комп'ютерних технологій [Електронний ресурс] / І. М. Кучман. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/8614/99/>.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ

Галечян Н. С.

Наук. кер. – Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

З виникненням самостійної української держави після проголошення незалежної України 24 серпня 1991 р. значно зросла популярність української мови як державної, яка завдяки цьому стала мовою міжнаціональних і міждержавних контактів. Статус державної мови стимулював зміни, яких унаслідок розширення різних функцій українська мова зазнала протягом останніх років.

Українська мова – одна із трьох східнослов'янських мов, згідно з Законом про мови з 1989 року та, перш за все, згідно з Конституцією України, ст. 10 (прийнятою 28 червня 1996 року) має офіційно статус мови 47-мільйонної української держави. Проте вона надалі перебуває в досить складному становищі, зовсім відмінному від становища інших європейських мов хоча б тому, що ніде в центрі Європи не було стільки дискусій про мову, а передусім ніде не ставилося питання, чи треба вивчати й користуватися мовою титульної нації.

Важливість мовного фактору в розбудові Української держави добре розумів уряд гетьмана Скоропадського. За якихось півроку в Україні було відкрито майже 150 українських гімназій, два державні університети, Українську національну бібліотеку, Національну галерею мистецтв, засновано Державний український архів тощо. Масовими тиражами видавались українські підручники, україномовна белетристика, українізовувалося військо. Добре розуміли важливість українізації в усіх сферах життя Радянської України Микола Скрипник, Олександр Шумський, Андрій Річицький та інші націонал-комуністи,

які наївно сподівалися мирно співіснувати з імперським російсько-більшовицьким тоталітарним молохом [1, с. 40–41].

Модернізація українського суспільства на новій системі ідеологічних координат немислима без державної мовної політики, пріоритетом якої має бути розвиток української мови як консолідуючої духовної сили українського суспільства. Українська мова повинна забезпечувати всі сфери життєдіяльності державного організму, нею мають послуговуватися інтелектуальні та політичні верстви України.

У цьому році в Україні набув чинності новий Закон про мову. Згідно з ним українська мова домінуватиме в публічному просторі. Норми Закону встановлюють обов'язкове використання української мови в державному й комунальному секторах, на транспорті і в закладах харчування, маркуванні товарів і послуг, у медичній, освітній і мистецькій сферах, а також у засобах масової інформації. Закон передбачає, що українською мовою має володіти кожен громадянин України, тобто унормованою сучасною українською мовою. Але далеко не всі громадяни України можуть безпомилково комунікувати українською.

Уже на рівні орфоепії можна почути багато різних покручів. Наприклад, нерозрізнення літер *г* і *г* та, як наслідок, їх вимова. Дуже смішно слухати від досить відомих і шанованих людей «перли» на кшталт нігілізм (*nihil*), Йоганн (*Johann*). Є також проблема «акання» на зразок російської вимови, тобто вимова [а] замість [о] в ненаголошеному складі: [валантер], [заваражити], [памідор] тощо. Нехтування цими нормами призводить не тільки до спотворення мови, а й породжує нескінченну безліч логічних помилок.

Друга проблема – наявність у мові діалектних слів. Самі по собі діалектні слова навіть збагачують і прикрашають

мову, але тільки там, де вони й повинні вживатися. Літературна ж мова має свої правила, за якими вона побудована. Так, наприклад, на території Чернігівської області нерідко можна почути м'який звук [р'] на місці нормативного твердого: [бур`ак], [вичер`а], [буквар`] тощо. Також трапляються ненормативні звуки [у], [и] замість літературного [і]: [кунь]; [лід]; [нус]; [нич] тощо.

Ще одна проблема – це запозичення. Людина, яка не володіє певною мовою, просто не розуміє значення слова. Наприклад, угорські (та й інші) запозичення мають необґрунтовану тенденцію замінювати вже відомі лексичні одиниці та захоплювати українське мовне середовище. Так, уже можна почути на загальноукраїнському медійному просторі такі слова, як *бѳтор* замість меблі, *цѳруза* замість олівець, *фѳйовка* замість шухляда тощо.

Трапляються і стилістичні помилки, і фразеологічні, і граматичні.

Згідно з новим Законом держава організовує безкоштовні курси української мови для дорослих та забезпечує можливість вільно опанувати державну мову громадянам України, які не мали такої змоги.

Вивчати, знати українську мову і нею послуговуватися – головне завдання кожного громадянина України.

Література

1. Етносоціальні трансформації в Україні: збірка / НАНУ. Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; відп. ред. Б. Попов. – К. : Укр. центр духовної культури, 2003. – 306 с.

ВОЛОДІННЯ ФАХОВОЮ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Гераймович Д. А.

Наук. кер. – Тарута С. І., викладач вищої категорії
*Інгулецький коледж ДВНЗ «Криворізький національний
університет»*

Питання: вивчати чи не вивчати фахову англійську мову для майбутнього молодого спеціаліста, який прагне побудувати успішну кар'єру чи одержати престижну, з високою зарплатнею, роботу, не виникає. Одним із головних завдань вищої професійної освіти є фундаментальна підготовка кваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, здатного ефективно виконувати свої обов'язки, і завдяки цьому успішно конкурувати на сучасному світовому ринку праці.

Без знання іноземної мови, особливо англійської, яка є міжнародною і найпоширенішою, у наш час неможливо.

Я навчаюся в коледжі на факультеті «Експлуатація та ремонт гірничого електромеханічного обладнання та автоматичних пристроїв», і згідно з ОПП (освітньо-професійна програма) предмет «Іноземна мова за професійним спрямуванням» викладається у нас на третьому курсі. Як майбутній електромеханік я намагаюся оволодіти мовою свого фаху в повній мірі для того, щоб користуватися нею як інструментом професійної діяльності й професійного пізнання. Особливим завданням за сучасних умов є опанування умінням спілкуватися англійською мовою для проходження співбесід та для успішної роботи у складі змішаних чи багатонаціональних колективів заводів, фабрик, кар'єрів або шахт тощо. Розширення міжнародних професійних контактів вимагає від майбутнього фахівця володіння умінням не тільки читати, перекладати та розуміти фахову літературу, а й навичками усного

професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою.

Англійську мову ми використовуємо в особистій (життя, родинні стосунки та індивідуальні соціальні види діяльності), освітній (пов'язаній з навчально-тренувальним процесом, у якому суб'єкт бере участь), публічній (суб'єкт діє як член певної соціальної спільноти, залучається до соціальних видів взаємодії), професійній (суб'єкт виконує свої посадові чи професійні обов'язки) сферах спілкування.

Для чого треба вивчати *English for Specific Purposes*? Відповідь очевидна: задовольнити потреби майбутнього фахівця. Мета цього предмета:

– знання фахової мови повинні відповідати певним потребам тих, хто вивчає мову;

– зміст викладання належить до конкретної дисципліни, роду занять або діяльності, у ньому застосовуються переважні методи навчання та види діяльності, властиві певній професії;

– орієнтується на мову, характерну для такої діяльності в синтаксичному, лексичному, дискурсивному або семантичному планах, а також на аналіз власне дискурсу, фокусується на мові (граматиці, лексиці, реєстрі), навичках і уміннях, дискурсі й жанрах, властивих певній діяльності.

Я як майбутній технік-технолог з експлуатації та ремонту гірничого електромеханічного обладнання та автоматичних пристроїв вважаю, що оволодіння фаховою мовою потрібне мені для того, щоб у майбутньому я мав можливість користуватися нею як інструментом забезпечення комунікації міжнародного співтовариства у своїй галузі, організації безпеки функціонування обладнання і пристроїв. Звідси – необхідність досконалого оволодіння певною професійною термінологією, отримання різнопланових фахових знань своєї спеціальності. Іноземна мова має сприяти посиленню конкурентоздатності, озброїти основами продуктивного мислення, професійно

спрямованими знаннями на рівні компетентного володіння, психологічно підготувати до здійснення ефективної комунікації в майбутньому професійному середовищі.

У сучасному житті по-новому розглядають питання функціонування мови. Основними критеріями професійності є знання свого фаху, рівень володіння фаховою термінологією. Разом зі зростанням рівня фахових знань представників різних професій підвищуються й вимоги до їхньої мови.

У зв'язку з поширенням міжнародних зв'язків, створенням спільних підприємств із закордонними інвесторами, партнерами чи компаніями використання англійської мови на підприємствах та установах помітно розширюється, збагачується словник професійної термінології новою технічною, фаховою лексикою.

Знати мову своєї професії – вільно володіти, послуговуватися лексикою свого фаху. Знання мови своєї професії підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися на виробництві та в безпосередніх наукових і ділових контактах.

Література

1. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства / Т. Р. Кияк // Нова філологія: збірник наукових праць ЗНУ. – 2007. – №27. – С. 203–205.

2. Яценко Ю. В. Особливості навчання іноземної мови професійного спрямування майбутніх менеджерів туризму ЧНУ ім. Богдана Хмельницького / Ю. В. Яценко. – К. : Освіта, 2015. – С. 120.

3. Демченко О. М. Спілкування іноземною мовою як одна з вимог до підготовки майбутніх фахівців морського транспорту / О. М. Демченко. – Ізмаїл : ІДГУ, 2018. – С. 234.

4. Англійська мова для студентів електромеханічних спеціальностей: навчальний посібник / О. Б. Іванов, О. М. Долгов, О. С. Бешта та ін. – Дніпропетровськ : ДНГУ,

2013. – 287 с.

5. Hutchinson T. English for Specific Purposes / T. Hutchinson, A. Water. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – P. 65.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ В ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСАХ

Гугленко Я. Р.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Сучасне життя важко уявити без Інтернет-ресурсів, які значно полегшили життєдіяльність людини шляхом зручного та швидкого пошуку інформації. З його допомогою сучасній людині надається доступ до безлічі електронних ресурсів. На сьогодні Інтернет перетворився на найважливіше джерело інформації, у якому сучасна людина може навчатися, відпочивати, розважатися та навіть працювати.

Питання культури мовлення в Інтернет-ресурсах становить значний науковий інтерес. На сучасному етапі мовознавці приділяють більше уваги функціонуванню та розвитку української комп'ютерної лексики, залишаючи осторонь культуру мовлення як одну з найважливіших умов існування живої мови. Тому предметом дослідження є культура мовлення в мережі Інтернет. Культура мовлення – це система вимог, регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній чи писемній) [1, с. 57]. Загалом, спілкування в мережі Інтернет підпорядковується загальномовним нормам, але має суттєві відмінності. Ми можемо говорити про власний мовленнєвий етикет Інтернет-спілкування. У наш час всесвітня мережа Інтернет стала не лише популярним інструментом одержання актуальної й необхідної інформації, а й засобом спілкування

людей з різних континентів, різних країн, різних релігійних поглядів. Усе це сприяє розширенню культурного поступу, а також впливає на мову залученням великої кількості запозичень іншомовних слів, новоутворень, появою специфічної сленгової групи.

Спілкування в Інтернет-ресурсах зазвичай не відповідає навіть основним ознакам культури мовлення. Найважливіші з них є:

1. Змістовність. У реальному спілкуванні необхідно продумувати зміст висловлювання; розкривати його повно; говорити й писати лише те, що добре відомо; не говорити й не писати зайвого; добирати матеріал, якого не вистачає. Але у віртуальному спілкуванні змістовність повідомлень досить часто не відповідає літературним нормам. Найчастіше користувачі не продумують зміст повідомлення, яке відправляють. Однією з переваг спілкування в мережі є можливість швидко відповісти. Найчастіше це короткі повідомлення, які містять лише виклад інформації.

2. Правильність і чистота. Інтернет-спілкування, на відміну від реального, не завжди вимагає дотримання норм сучасної української літературної мови. Наприклад, орфоепічні та акцентологічні норми не мають сенсу в писемному спілкуванні. Разом з тим, деякі норми просто не дотримуються у віртуальному світі. Наприклад, пунктуаційні норми майже «забуті» користувачами. Найчастіше повідомлення не містять розділових знаків, крім кінцевих. Така доля спіткала й орфографічні, стилістичні та граматичні норми.

3. Багатство мови в мережі Інтернет – явище надзвичайно рідкісне, адже у стислому повідомленні електронного листа чи при спілкуванні в режимі «on-line» мало хто використовує синоніми, щоб уникнути одноманітних повторів і тавтології. Головною функцією

повідомлень у мережі є лише точна передача інформації. Тож поза увагою залишається епістолярність листування. Дефіцит емоційності Інтернет-спілкування зумовив виникнення так званих «смайликів» (від англ. «посмішка»). З одного боку, їх використання дає змогу зрозуміти напрям думок, емоцій, але з іншого – деякі користувачі зовсім не сприймають текст без супровідних «смайлів».

Отже, навіть із суто морального погляду, Інтернет поступово стає світом анархії. Але варто зауважити, що в розвитку Інтернет-залежності та зниженні мовленнєвого рівня людини винна не всесвітня мережа, а людина сама й особисті риси її характеру.

Література

1. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення / Т. Б. Гриценко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 57 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЇ ГЕОЛОГА

Євтехова Є. Є.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Лексика української мови в процесі свого історичного розвитку постійно змінювалася, збагачувалася й удосконалювалася. Її розвиток визначається, з одного боку, дією внутрішньомовних факторів, а з іншого – залежить від позамовної дійсності. Зміни словникового складу пов'язані з економічним, політичним і соціальним життям суспільства, а також із науково-виробничою діяльністю людини.

Поповнення лексики новими назвами, термінами відбувається постійно й безперервно, бо в лексиці

відбиваються всі процеси розвитку суспільства, що є характерним для номінативної функції слова [1, с. 3].

Лексичний запас кожної розвинутої мови включає дуже велику кількість іноземних за походженням слів, груп слів і фраз, навіть речень. Ці лексичні та синтаксичні одиниці, запозичені з одного й того ж джерела не менш ніж трьома генеалогічно різними мовами в аналогічній або подібній формі й мають ідентичне значення, що використовувалися мовою-позичальником для того, щоб назвати невідомі до того часу поняття, називаються інтернаціоналізмами.

Велику кількість запозичених морфем, лексем і синтаксем можна знайти в багатьох європейських мовах. Домінування та поширення давньогрецької й латинської мов упродовж тривалого часу свідчать про значний вплив класичних мов не лише на історію та культуру багатьох народів, а також на розвиток різних галузей знань і, відповідно, термінологій, які обслуговують ці науки. Це були науки, описати які можна було методами спостереження й експериментів: біологія, географія, екологія, гірнича справа та геологія.

Сучасна геологічна термінологія формувалася протягом віків. До її складу входять як питома українська лексика, так і запозичення. У системі сучасної геологічної термінології, що склалася на ґрунті широкого використання всіх ресурсів загальнонаціональної мови, запозичені терміни є її органічною частиною.

Серед геологічних термінів сучасної української мови фіксуємо такі латинські запозичення: абразія, аглютинат, акумуляція, асиміляція, денудація, десквамація, деформація, ліквация, нівація, пролювій, сальтація, сегрегація, серпентин, флексура та багато інших. До запозичень давньогрецького походження належать терміни: астеноліт, біогерм, аерогеологія, біогеоценоз, геодезія, геоморфогенез, геосинкліналь, гетероморфізм, гіалокласти,

діафторез, каустобіоліти, ксенобласти, літологія, мегакласти, петрологія, мінералогія, мінерографія, поліметаморфізм, псевдоморфози, строматоліти, тектити, евтектика та інші [2, с. 3].

Характерною рисою збагачення української лексики є остаточне набуття англійською мовою світового науково-технічного статусу в науці. Унаслідок цього використання інтернаціоналізмів стає все частішим не тільки для опису геолого-морфологічних процесів, а й для забезпечення можливості обговорювати гірничі розробки або геологічні проекти з представниками інших спеціальностей на семінарах, конференціях, зборах тощо.

Серед нових термінів-запозичень, які ще не встигли «освоїтися» в українській мові: *banner, brand, business, breafing, holding, image, sponsor* та ін., перекладені автоматично українською – *банер, бренд, бізнес, брифінг, холдинг, імідж, спонсор* [3, с. 3].

Отже, у геологічній термінології постійно з'являються нові терміни, утворені на основі словотвірних елементів класичних мов. Ця лексика надає можливість піднести українську мову до рівня сучасних мов, що розвиваються.

Література

1. Мацько Л. І. Українська мова / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – К. : Либідь, 1996. – 432 с.

2. Петришин М. Запозичення з класичних мов як частина геологічної термінології / М. Петришин // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. – Кіровоград, 2010. – Вип. 89(3). – С. 280–283.

3. Мартиняк О. А. До проблеми запозичень в українській науково-технічній термінології / О. А. Мартиняк // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. – Миколаїв, 2009. – Т. 105, Вип. 92. – С. 74–78.

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Журавель В. С.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Засоби масової інформації – це важлива складова частина нашого суспільства й нашого життя, оскільки вони є найважливішими засобами передачі інформації. На думку відомого журналіста України В. Лизанчука: «Засоби масової інформації – це складна, цілеспрямована, динамічна система, що охоплює періодичні друковані видання, радіомовлення, телебачення, кіно, інформаційні агентства, інші форми періодичного поширення соціальної інформації». Академік А. Москаленко зазначає, що до ЗМІ належать також інформаційні служби: телеграфні агентства, преса, рекламні бюро, прес-служби, професійні журналістські клуби й асоціації, органи управління системою журналістики, організації, що займаються підготовкою й перепідготовкою журналістських кадрів [1].

На сучасному етапі розвитку суспільства мас-медіа займають панівну позицію як сфера мовленнєвої діяльності. Ця сфера має власну конструктивну специфіку, яка виявляється у відсутності універсальних законів застосування мови в масовому спілкуванні.

Мова засобів масової інформації характеризується певним стилем викладу інформації. ЗМІ характеризуються певними мовними й позамовними особливостями газетно-публіцистичного стилю.

Публіцистичний стиль – це стиль суспільної комунікації, громадського життя. Він реалізується як у письмовій, так і в усній формах. Однією з основних характерних рис цього стилю є поєднання двох тенденцій – тенденції до експресивності й тенденції до стандарту. Це

зумовлено функціями, які виконує публіцистика [2].

Найважливішими функціями цього стилю є інформативна функція, а також повідомлення новин у сферах політики, науки, спорту й суспільного життя. Інформативна функція реалізується через велику кількість мовних засобів різних рівнів системи мови. Тут поруч із елементами стандартної розмовної мови – залежно від змісту повідомлення – знаходяться фрагменти ділової мови, різних наукових фахових мов, суспільної політичної термінології, спеціальна лексика з різних галузей науки й професійних кіл, а також велика кількість власних імен, як наприклад, географічні назви або назви інститутів і організацій.

Іншим завданням публіцистики є доступним чином передавати або, наприклад, популяризувати інформацію про досягнення науки, технічні новинки, а також про суспільні й економічні проблеми. Через розмаїття такої інформації ці функції реалізуються за допомогою запозичень у різних підсистемах і фахових мовах. Тут трапляються засоби виразності, а також стилістично марковані книжні елементи.

Основною ознакою публіцистичного стилю є його експресивність. Експресивність виникає, у першу чергу, завдяки оцінним висловлюванням, які виражаються знову-таки у виборі лексики (наприклад, якісно-оцінні вирази як прикметники, найвищі ступені порівняння, метафоризація, фразеологізація, а також використання певних синтаксичних структур).

Стиль і лексика сучасної мови газети багатосарові. У такий спосіб мова газети користується не тільки літературною термінологією, хоча вона відіграє велику роль у таких сферах, як економіка, право й медицина, але також дуже часто використовує елементи розмовної мови, рідше просторіччя [2].

У пресі зі стилістичного погляду використовується найбільш неоднорідна лексика. Лексика повинна бути спрямована на загальне розуміння. Тут мовні можливості письмової розмовної мови пов'язані зі спеціальною лексикою окремих галузей науки. У рекламних оголошеннях використовуються стилістично різноманітні лексичні одиниці як, наприклад, неологізми, іншомовні слова, засоби виразності, емоційна й експресивна лексика, щоб привернути увагу читачів і утримати інтерес [1].

Загальновідомо, що ядром лексичного складу мас-медіа є суспільно-політична лексика. Зміна влади, ідеології, політичного устрою в державі неодмінно призводить до появи нових номінацій суспільно-політичного характеру, що постійно проникають у ЗМІ.

У мові ЗМІ наявна лексика з усіх інших функціональних стилів: наукового, офіційно-ділового, розмовного та стилю художньої літератури, що обумовлено різноманіттям тем і жанрів: соціально-політична лексика і фразеологія, суспільно-політичні терміни, різного роду неологізми (семантичні й лексичні), модні слова, лозунги, слова іншомовного походження й запозичення, англо-американізми, які наповнюють мову й насамперед з'являються в газетах, емоційно забарвлена лексика.

Що стосується синтаксичного боку мови ЗМІ, то варто, в першу чергу, згадати численні мовні кліше та шаблони. У газеті часто використовується інверсія, особливо в підзаголовках і заголовках, щоб логічно висунути на передній план необхідні слова [3].

Отже, можна зробити висновок, що мова засобів масової інформації різноманітна, вона являє собою синтез мовних засобів усіх інших стилів мови. Тут використовуються такі лексико-фразеологічні одиниці та словосполучення, які об'єднують функціональне та експресивно-оцінне забарвлення. Газетно-публіцистична мова активно

використовує іншомовні слова та елементи слів, поповнюючи словниковий склад мови.

Література

1. Бібліофонд [Електронний ресурс] / Електронна бібліотека навчальної та художньої літератури. – Режим доступу : <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=586820#1>.

2. Пилинський М. М. Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови / М. М. Пилинський. – К. : Наукова думка, 1990. – 216 с.

3. Баранник Д. Х. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 1983. – № 6. – С. 13–17.

УЖИВАННЯ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ

Зіміна В. С.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач

Криворізький національний університет

Із розвитком ринкових відносин України в сучасному світі словосполучення «управління організацією» стало широко вживатися як «менеджмент організації». Сьогодні вони часто використовуються як ідентичні.

Менеджмент – це самостійний вид професійної діяльності, спрямований на досягнення визначених цілей шляхом раціонального використання фінансових, матеріальних і трудових ресурсів із обов'язковим застосуванням економічних методів управління [1, с. 9].

Менеджмент як галузь економічної науки з'явився порівняно нещодавно. Та вже за цей час можна спостерігати вживання в галузі іншомовних термінів. Використання запозичень потребує належної нормативної оцінки, бо перенасиченість запозиченими термінами порушує рівновагу мовної системи.

Людей, які здійснюють безпосереднє керівництво організацією, виконуючи свої посадові обов'язки, досягають певної мети, за аналогією до терміну «менеджмент», називають «менеджерами» (англ. – управлінець, керівник). Через різноманітність об'єктів управління та відмінність у результатах управлінської діяльності термін «менеджер» може застосовуватись до:

– суб'єкта управління – персоналу, спеціально створених органів, які впливають на систему управління з метою забезпечення її функціонування;

– представника окремої професії, який пройшов спеціальну підготовку й отримав відповідну освіту – сюди відносять людей, які обіймають керівну посаду й володіють спеціальними керівними навичками, це можуть бути директори, президенти, керівники окремих відділів, їх заступники і т.д.;

– людини, яка належить до особливого соціального класу – ця категорія менеджерів є найменшою за чисельністю, сюди відносять людей, які своєю успішною управлінською діяльністю створили еталон управління, який намагаються наслідувати інші менеджери.

У теорії і практиці менеджменту часто використовуються звичні нам запозичені терміни. Наприклад, термін *персонал* – це основний штатний склад працівників організації, які виконують виробничо-господарські функції. Власне, це всі члени колективу, що беруть участь у виробничому процесі [3].

Важливими характеристиками персоналу є *кваліфікація* і *компетенція*. Термін «кваліфікація» передбачає певний рівень професійної готовності працівника до того чи іншого виду роботи. Схожий термін «компетенція» означає наявність у працівників відповідних знань і досвіду, навичок для виконання певної роботи. Відомий термін *ментор* – людина, яка входить до складу топ-менеджменту

компанії. Його завдання, використовуючи свій досвід, допомагати керівнику приймати оптимальні рішення [3].

Також використовується термін *політика* – загальне керівництво для дій та прийняття рішень, своєрідний «кодекс законів організації», який визначає, у якому напрямку слід діяти.

Є цікавий термін *бенчмаркінг*, що означає запозичення методів керування інших підприємств, які успішно працюють, з метою подолання слабких сторін у праці власної фірми. Іншими словами, це цілеспрямований пошук вдалих прикладів організації роботи. Знайти однослівну україномовну заміну йому практично неможливо [2].

Використання запозичених термінів у сфері менеджменту – це, безперечно, прояв прогресу, розвитку й поширення української термінології, накопичення практики, теорій, закономірностей, функцій, принципів та методів управлінської діяльності.

Література

1. Рудько В. А. Менеджмент / В. А. Рудько. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 312 с.
2. Богоявленська Ю. В. Економіка та менеджмент праці / Ю. В. Богоявленська. – К. : Кондор, 2009. – 366 с.
3. Хміль Ф. І. Управління персоналом / Ф. І. Хміль. – К., 2006. – 488 с.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Зуєв І. О.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Однією з проблем при навчанні студентів у вищих навчальних технічних закладах, що знаходяться в

центральної частині України, зокрема в Криворізькому національному університеті, є створення мотивації до ґрунтового вивчення української мови.

Пріоритет до вступу на спеціальність «Прикладна механіка» здебільшого формується в студента з сім'ї, коли батьки або старший брат працюють на виробництві. Незважаючи на прийняття мовного закону щодо всебічного розвитку й функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, задоволення мовних потреб громадян України, керуючись статтею 10 та частиною другою статті 102 Конституції України (254к/96-ВР), велика кількість підприємств Кривого Рогу веде документальний обіг не державною мовою, та й спілкування у виробничому середовищі теж не спонукає до вдосконалення її знання.

Причина може бути суто соціологічна: розбудова Кривого Рогу як промислового гіганта велася робітниками зі всіх союзних республік, тому відсоток різних національностей у Кривому Розі чи не найбільший в Україні.

Очевидним є те, що українська мова не є повноприсутньою в суспільному житті Кривого Рогу. Вона витіснена на периферію засобів масової інформації, наукового життя, зрештою і міського побуту – за винятком міст Західної України [1].

Мовне явище, що одержало назву «суржик», як одна з форм українського просторіччя, переважає в нашому місті поруч із використанням української та російської мови.

Тож головна проблема, яку потрібно спільно розв'язати викладачам та студентам університету, – це відродження й подальший розвиток рідної мови на Криворіжжі, формування мовної особистості майбутнього інженера як гаранта збереження національної культури та державності.

За проведеними дослідженнями, ось уже 20 років

загальноосвітні та фахові дисципліни в університеті викладаються державною мовою. Уведено професійні державні стандарти України, підготовлено підручники, посібники та методичні вказівки з кожної дисципліни. Усе це загалом дозволяє випускникові вільно орієнтуватися в термінах та професійних поняттях.

Чому ж студент в аудиторії вільно спілкується державною мовою з викладачем та одногрупниками, а коли виходить за межі університету, то не вдосконалює свою мовленнєву підготовку?

Думаю, що мова є одночасно явищем індивідуальним і соціальним.

Сучасний студент спілкується в родинній, соціальній та навчально-професійній сферах одночасно.

Володіння державною мовою у навчально-професійному спілкуванні становить важливий складник соціокультурної діяльності, але й не може бути відокремлене від родинного та соціального спілкування.

Мовне питання є важливою складовою ширшої проблеми – проблеми української ідентичності, позаяк багато хто вважає мову підґрунтям цієї ідентичності [2].

Лише вживши комплекс добре продуманих дієвих адміністративних і виховних заходів на державному рівні, ми зможемо утвердити державність української мови та побудувати справді незалежну й демократичну Українську державу [3].

У нинішній складній ситуації державна мовна політика має поєднувати цілеспрямованість і рішучість із розсудливістю та тактовністю. Цей підхід полягає в поступовому створенні об'єктивних обставин, які робитимуть українську мову потрібною та престижною для всіх, а українську культуру – привабливою й конкурентоспроможною на всіх рівнях.

Студент повинен повірити, що досягти успіху в

професійній діяльності можна, тільки маючи високий рівень мовної грамотності.

Практичне оволодіння українською мовою сприяє, насамперед, становленню високої духовної особистості майбутнього фахівця як носія культури. Він повинен не тільки вільно, комунікативно доречно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами, формами в усіх видах мовленнєвої діяльності, а й правильно орієнтуватись в постійно зростаючому інформаційному потоці професійної інженерної інформації, уміти самостійно навчатися й самовдосконалюватися.

І це може бути тільки єдина державна мова для професійного спілкування, мова термінів та визначених правил для ведення єдиного документообігу в електронному вигляді, так і мова живого спілкування з колегами на виробництві.

Література

1. Маленко О. Сучасна україністика: проблеми мови / О. Маленко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2005. – № 15. – С. 2.

2. Кудіна Л. М. Мовна ситуація в Україні: думка молоді / Л. М. Кудіна. – К. : Молодіжна альтернатива, 2007. – 44 с.

3. Кочерган М. П. Мовна ситуація і мовна політика в Україні [текст] / М. П. Кочерган // Світогляд. – 2008. – № 2. – С. 18–23.

МІСЦЕ І РОЛЬ ТЕРМІНІВ У ЕКОНОМІЦІ

Карпун М. В.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Наукові поняття визначаються спеціальними словами – термінами, які складають основу наукової мови. Термін – це

слово або усталене словосполучення, що чітко й однозначно позначає наукове чи спеціальне поняття. Термін не називає поняття, як звичайне слово, а, навпаки, поняття приписується терміну, додається до нього.

Економічна термінологія – історично сформована сукупність термінів, яка виражає систему економічних понять і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері економічної науки та практики. Ця сукупність є спеціальним об'єктом вивчення як в економіці (зокрема, в економічній теорії), так і в мовознавстві (насамперед у нових її галузях – термінознавстві (теоретичні основи вчення про термін і термінологічну систему економіки) та лексикографії (наука про теорію і практику укладання словників). Формування економічного словника в системі мови відбувається під впливом зовнішніх і внутрішньомовних факторів. На характер і динаміку його розвитку впливають конкретні суспільно-політичні умови: тип виробничих відносин, співвідношення класових сил, зміни суспільно-державного устрою, міжнародні відносини, мовна політика та ін.

Рівень розвитку терміносистеми економіки залежить від накопиченого державою (нацією) досвіду економічного врегулювання суспільних відносин, глибини наукового вивчення економічних явищ і категорій, заходів щодо упорядкування, систематизації та лексикографічного опису терміносистеми економіки.

Термін може бути утвореним на основі рідної мови або запозиченим як із нейтрального термінологічного банку (міжнародні греко-латинські терміноелементи), так і з іншої мови, він повинен відображати ознаки даного поняття; значення терміна для спеціаліста дорівнює значенню поняття.

Усі терміни за своєю будовою поділяються на:

– прості, які складаються із одного слова: дохід -

income;

– складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: the High Court – Високий суд;

– терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: specific performance – реальне виконання.

Серед економічних термінів переважають здебільшого терміни-словосполучення. Найважливішою ознакою терміна-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. Складений термін буде стійким лише для певної системи розуміння. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким та не сприйматиметься як зв'язна мовна одиниця.

Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття. Термінологія для терміна є тим полем, яке дає йому точність і однозначність, і за межами якого слово втрачає ознаки терміна [1].

Лексика, пов'язана з економічним розвитком України, із внутрішньою та зовнішньою торгівлею, почала формуватися ще в давньоукраїнський період на основі спільнослов'янських коренів *-куп-*, *-мін-* та інших (*купити, куплений, міняти, продавець, продаж*). Процес подальшого становлення термінів на позначення понять, зумовлених економічними і торговельними відносинами, здійснювався переважно на базі тих елементів, які українська мова успадкувала з праслов'янської.

В економічній термінології із зрозумілих причин виникає багато іншомовних запозичень: *бартер, дивіденд, єврочек, маркетинг* та ін. З російської мови в українську проникають такі терміни-кальки, до яких утворилися українські синонімічні назви: *неустойка – безпека,*

недоїмка – недоплата та ін. Часто трапляються й жаргонізми, які свідчать про специфічність ринкової економіки: *валютний коктейль, гарячі гроші, голод доларовий або грошовий, дешеві гроші, нові гроші, ринок – лінивий і мертвий* та ін. Надзвичайно широко з'являються в ужитку синоніми, які є важливими, але небажаними в термінологічних системах: *виторг, втрати – видатки, дохід – прибуток затрати, зиск, кошти, процент, кредитор – позикодавець, позичкодавець, рента* та ін. [2].

Поряд із використанням іншомовних запозичень в українській мові активно вживаються й дефініції українського термінологічного фонду. Серед найуживаніших українських відповідників до іншомовних запозичень та їх гібридних термінів можна назвати такі: *квасігроші – регіональні гроші, ремітент – перший векселедержатель, евальвація – оцінювання* та ін.

Отже, економічні терміни багатопрофільні. Вони можуть використовуватися в текстах різних стилів, як у науковому, так і в художньому, де можуть набувати додаткових значень чи експресивних забарвлень. За будовою економічні терміни бувають прості, складні та терміни-словосполучення. У сучасній українській мові збільшується кількість економічних термінів, відбувається їх якісне вдосконалення, пристосування до норм літературної мови, спостерігається розширення семантики загальнонавчаних термінів. Українська економічна термінологія формується з урахуванням національних традицій, досягнень інших народів та міжнародної практики термінотворення.

Література

1. Головін В. М. Переклад економічної термінології / В. М. Головін. – К. : Наука, 2005. – 187 с.
2. Ділова українська мова: навчальний посібник / за ред. О. Д. Горбула. – К. : Знання, 2002. – 226 с.

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЇ ЕКОНОМІСТА

Кісель А. А.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Зміни, що відбуваються в ХХІ столітті (відкриття кордонів, посилення конкуренції на ринку праці, міграція фахівців, процеси інтернаціоналізації та глобалізації економіки), потребують оновлення економічної освіти та приведення її відповідно до потреб інтеграції світового та європейського освітніх процесів. Важлива роль в оновленні економічної освіти, безумовно, належить фахівцям, які досконало володіють економічною термінологією.

Актуальність проблеми використання економічної фахової термінології зумовлена такими чинниками: 1) однією з найважливіших професійних якостей економістів є знання «мови фаху»; уміння налагоджувати комунікативні відносини з партнерами, колегами, клієнтами, долати мовні бар'єри, що сприятиме уникненню непорозумінь під час розв'язання професійних завдань; доступно, лаконічно, чітко пояснювати власні позиції та висловлювати думки; вільно орієнтуватися в останніх новинах у сфері економіки, що поширюють засоби мас-медіа; грамотно аналізувати економічні явища та події; 2) економічна термінологія підлягає постійному оновленню та збагаченню, що змушує економістів-початківців перебувати в постійних пошуках нових економічних понять, використовувати творчі (нестандартні) підходи до їх засвоєння, тлумачення та використання; 3) економісти постійно перебувають у сфері надання економічних послуг, що передбачає використання професійної термінології; 4) досягнення успіху під час виконання професійних

обов'язків і налагодження комунікативних відносин залежить від рівня сформованості та насиченості професійного словника економістів; 5) сучасному суспільству потрібні, насамперед, професіонали своєї справи, тобто особи, які володіють професійною термінологією та культурою спілкування, що є важливою ознакою фахівця у сфері економіки. Економіці притаманні математична точність і чіткість (наявність розрахунків, графіків, рівнянь), з одного боку, проте основним об'єктом економіки є відносини між людьми, а це зумовлює значний вплив людського чинника на понятійний апарат різних галузей економічної науки.

Знання термінології є основним кроком в оволодінні будь-яким спеціалізованим знанням, оскільки термінологічні одиниці відіграють важливу роль у професійній і науковій комунікації. Серед групи професіоналізмів є ряд словосполучень, які умовно можна назвати професійними висловлюваннями.

Між загальноживаною й термінологічною лексикою відбувається постійний обмін, у результаті якого має місце перехід лексичної одиниці з однієї терміносистеми до іншої. Завдяки саме цьому процесу відбувається поповнення й оновлення термінологічної лексики.

Майбутній економіст повинен володіти знаннями з ведення ділової документації, зокрема: складати бухгалтерські, оперативні, фінансові та статистичні звіти; знати правила етикету ділового листування; оформлювати цінні папери, заяви, резолюції, акти, накази; приймати, реєструвати, систематизувати, групувати, заповнювати, оформлювати та відсилати документи; проводити облік і контроль за їх рухом і виконанням; поновлювати, зберігати, архівувати документи відповідно до прийнятих адміністративно-правових норм та інструктивних положень. Неточність у використанні термінів згубно

позначається на економічній галузі, оскільки заплутатися в їх великій кількості і значеннях самих назв легко навіть висококласному фахівцеві, що нерідко призводить до помилкових висновків і прийняття неправильних рішень.

Фахівець з економіки має бути компетентною особистістю, яка здатна розв'язати галузеве питання, а її обізнаність проявляється в знаннях, навичках, уміннях, що сприяють розв'язанню цих питань, тобто допомагають розкрити всі аспекти як спеціаліста.

Отже, використання економічної фахової термінології є складовою професійної компетентності майбутнього фахівця, що дає можливість доцільно застосовувати терміни в процесі професійної діяльності, спираючись на досвід, набутий під час навчання у ЗВО.

Література

1. Власюк І. В. Формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх бакалаврів економіки в процесі вивчення фахових дисциплін / І. В. Власюк. – Вінниця, 2015. – 392 с.

2. Бондар С. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці: сутність та структура / С. Бондар. – К., 2007. – 230 с.

3. Бондар С. Освіта і управління: науково-освітній суспільно-управлінський часопис / С. Бондар. – К., 2007. – 166 с.

СУРЖИК ЯК ПОКАЗНИК НИЗЬКОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

Кожина С. В.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Мова обслуговує комунікативні потреби людей у різних

галузях: науці, техніці, виробництві, ділових стосунках, освіті, культурі, побуті. Мовою користуються соціально та професійно неоднорідні групи. Кожна з груп має свої мовні інтереси й виробляє свою власну систему спілкування. Так виникають соціальні, професійні діалекти, жаргони, різновиди загальнонародної мови, так звані субкоди мови.

Для більшості громадян України, принаймні за даними перепису, рідною мовою є українська. Однак розмовляє більшість... ні, навіть не російською. Цю мову називають ботанічним терміном – «суржик» [1].

За умов бездержавності, коли вищі верстви українського суспільства були майже виключно російсько-польськокомовними, коли українська мова була обмежена лише селянським побутом, а вся інша фахова термінологія (церковна, правничка, лікарська, трохи згодом – фабрична тощо) існувала виключно в чужомовних варіантах, українець, вийшовши поза своє обійстя, по-перше, мусив прилаштуватися до «панської» мови (типова диглосія); по-друге, через свою неписьменність неминуче мішав елементи обох мов, рідної й «панської». Як наслідок, слово «суржик» набуло основного для нас сьогодні значення: «Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови, нечиста мова» [2].

Деякі характерні прояви суржику (порівняно з українською мовою):

– уживання русизмів замість нормативних українських відповідників: «даже, да, нэт, када, не нада, еле, щас/січас, всегда, нікогда, чуть-чуть, конешно, на pewno, например, допустім, между, вместо, вроде, іменно, будто, вроді, рядом, больница, щиплята, предохранитель, председатель» тощо;

– «українізовані» форми російських числівників: «первий/перва, вторий/втора»;

– змішування українських і російських форм

неозначених займенників: «хто-то, що-то, як-то, які-то, який-то, чого-то, кой-шо, кой-які»;

– порушення дієслівного керування, вживання прийменників і відмінків за російським зразком: «по вулицям» замість «по вулицях», «на російській мові» замість «російською мовою»;

– утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників за зразком російської мови: «самий головний, саме важне»;

– слова й вирази, кальковані з російської: «міроприємство, прийняти міри, прийняти участь, до цих пір, так як, бувший у користуванні»;

– у вимові: редукція ненаголошених голосних, оглушення дзвінких приголосних, заміна «дж» і «дз» на «ж» і «з», також відсутність чергування «к/ц», зсув наголосу за російським зразком («када, розгаварювать, росписуваться, звонять, нахожуся, жінке, в восьмирічкі, говорять»), відсутність чергування «о/і» або «е/і» («корова/коров, голова/голов» замість «корів, голів»);

– активне використання «є» в позиції після приголосного, особливо в російських запозиченнях («первий, делают, свет, архитектор, Вера»).

Суржик – це неграмотне використання української мови, мовлення, надзвичайно засмічене іншомовними (переважно російськими) словами, зворотами. Воно зародилося в маргінальних сферах між україномовними й російськомовними територіями. Це явище має бути знищене, бо культурною завжди є тільки українська або російська мова, але аж ніяк не їх змішування.

Література

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів, 1990. – 492 с.

2. Сербенська О. І. Антисуржик / О. І. Сербенська. – Львів, 1994. – 231 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У ФАХОВОМУ СПІЛКУВАННІ

Колеснік Є. П.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Без грамотного користування мовою професії, її розуміння неможливо сьогодні говорити про високий службовий чи громадський рівень спеціаліста. У наш час швидким стає процес появи нових професій і відповідно професійних мов. Зважаючи на те, що у світі з'являється понад 120 тис. нових термінів, цілком зрозумілою стає вимога про постійне вивчення мови, без якої не можна вважати себе спеціалістом у будь-якій сфері діяльності. Мова стає не лише засобом спілкування в побуті, у сфері духовної культури, а й основним компонентом професійної підготовки. В інформаційному суспільстві фахівець має вміти швидко сприймати будь-яку форму мовлення, схоплювати необхідну інформацію, створювати монологи, вести діалоги, оформляти документи, пов'язані з професійною діяльністю. Знання мови фаху підвищує продуктивність та ефективність роботи, наповнює результатом і змістом життя й діяльність конкретної особи, формує її загальний імідж як фахівця, допомагає у спілкуванні з колегами, керівниками та клієнтами [1].

Професійна лексика розглядається як гетерогенний пласт, що містить три різні стилістичні шари, які відрізняються один від одного за ступенем термінологічності: терміни, професіоналізми та жаргонізми [2].

Термін – слово або словосполучення, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, у конкретній галузі знань [1]. У кожній професійній сфері існує «своя» лексика, складна для

розуміння в колі нефакхівців. Уживання професійної лексики й жаргону покликане показати приналежність людини до певного професійного кола. Прагнення нового співробітника встигнути за «сленговою модою» дуже позитивно впливає на професіоналізм трудового колективу, оскільки незрозуміла лексика підштовхує людину до постійного підвищення свого рівня знань і самоосвіти, що є особливо важливим у сучасному прогресивному й динамічному світі, де отримані знання швидко застарівають. Співробітникам багатьох компаній добре знайома ситуація, коли навіть після двотижневої відпустки виникає необхідність заново вживатися в колектив, де до того часу циркулюють уже десятки нових слів і виразів. Поява та розвиток професіоналізмів і «спеціальної лексики» в процесі корпоративного спілкування зумовлюються тим фактом, що співробітники компанії, які щодня обговорюють одні й ті ж теми, прагнуть скоротити часто вживані слова для економії часу [3].

Сприйняття професійної лексики в процесі корпоративного спілкування пов'язане з труднощами, зумовленими лексичним, граматичним і фонетичним наповненням мовного матеріалу; труднощами, зумовленими сприйняттям змісту професійно спрямованої мови, а також умовами подання текстового матеріалу й джерелом інформації [2].

Отже, основні проблеми використання професійної лексики в процесі корпоративного спілкування можна нівелювати лише в тому випадку, якщо спілкування буде здійснюватися в межах певного кола осіб, які спеціалізуються в одній сфері діяльності. Необхідність оволодіння професійною лексикою стимулює нового співробітника до підвищення свого рівня знань і самоосвіти, дозволяючи якомога швидше влитися в колектив.

Література

1. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення / С. В. Шевчук. – К. : Атіка, 2004. – С. 5–56.

2. Потелло Н. Я. Теорія і практика ділового мовлення: навч. посіб. [Електронний ресурс] / Н. Я. Потелло. – К., 1999. – С. 38. – Режим доступу до ресурсу: <https://studfiles.net/preview/7159657/page:38/>.

3. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова / М. Г. Зубков. – Х. : Торсінг, 2004. – С. 265.

ЖАРГОН ЯК ВАДА УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО МОВЛЕННЯ

Кравченко О. В.

Наук. кер. – Пасічна О. В., канд. філол. наук, доцент

Криворізький національний університет

Лінгвісти всіх країн одноставно стверджують, що мову можна вважати повноцінною лише тоді, коли вона охоплює всі сфери фізичного й духовного життя людини, коли нею можуть спілкуватися всі, від інтелігенції до найнижчих прошарків. Окрім того, багато хто наголошує, що мову потрібно вивчати такою, якою вона є насправді, а не такою, якою вона має бути «за правилами». Предметом нашої уваги стала група лексики – жаргонізм.

Науковці П. Білоус, О. Горбач, О. Кондратюк, Н. Трач, Н. Шовгун, І. Щур зазначають, що жаргон – це соціолект, який відрізняється від літературної мови використанням експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку. Жаргон виникає серед певних груп людей за професіями, хобі, середовищем тощо. Прикладами жаргонізмів можуть бути: «центровий» (авторитетний), «бабки» (гроші), «прикид» (одяг), «злизняти» (щезнути), «бухло» (алкоголь), «конина» (коньяк), «бодун» (похмілля),

«стіпуха» (стипендія), «шпора» (шпаргалка), «хвіст» (заборгованість), «лимон» (мільйон), «бичок» (недопалок), «криса» (той, хто краде у своїх), «шнобель» (ніс), «крейзі» (божевільний), «дріт» (телефон) тощо.

Жаргон є певним знаком, навіть маркуванням: «Ми – інші. Ми відрізняємося від вас», тому що є певним субкодом, як правило, незрозумілим для людей, далеких від цієї сфери. Такий жаргон об'єднує спільноту, відокремлює її від інших і певним чином дозволяє розпізнати «своїх». Це стосується всіх сфер, окрім кримінальної: там доречніше використовувати термін «арго». Також існує термін «сленг», що найчастіше визначає певний жаргон, який відомий більш широкому колу осіб, зазвичай молоді. Хоча варто зазначити, що різниця між жаргоном і сленгом досить умовна, і зазвичай ці два поняття є синонімічними.

Жаргон трапляється скрізь: у рекламі, публічному мовленні, ЗМІ, навіть у художній літературі, як це не дивно. Навіть не зрозуміло, чи можна ще знайти хоча б «клаптик простору», у якому жаргону не буде. Насправді, як наголошує у своїх дослідженнях Л. Ставицька, жаргон не з'явився вперше «саме зараз». Більше того, славетна «Енеїда» Котляревського – справжнє джерело власне українського жаргону, а саме бурсацько-семінарського. З часом деякі слова-жаргонізми з «Енеїди» увійшли у словники вже як розмовна лексика.

Використання в мовленні цих слів призводить до того, що жаргон, який стає «звичним», зрештою, починає заповнювати ЗМІ. А як ми знаємо, ЗМІ мають величезний вплив на мовлення людей.

Звичайно, можна сказати, що в цьому нема нічого поганого: за широкого розповсюдження жаргонізми просто увійдуть у розмовну лексику і до них не будуть ставитися так погано. І звичайно, мова повинна бути живою і постійно змінюватись. Але чи хочемо ми, щоб вона змінювалася саме

таким чином?

Як би там не було, я особисто вважаю, що хоча українська мова й повинна збагачуватися, проте явно не в такий спосіб. Ми стільки років прагнули до того, щоб нам повернули нашу мову, щоб ми могли вільно володіти й розмовляти нею, використовувати для навчання тощо. І чому зараз ми ж забруднюємо її такими словами? Я, звичайно, теж не ідеал. Зазвичай розмовляю російською, часто використовую англіцизми, сленг, але це ще один доказ того, як ЗМІ впливають на нас. І хоча не можна повністю викоринити сленг з нашого повсякденного життя – хоча б як засіб ідентифікації певних груп – я вірю, що українська розмовна мова зможе позбавитися від вади – жаргону – і навіть у розмовній формі стати чистою, милозвучною й насправді солов'їною.

Отже, літературне мовлення повинне відповідати всім нормам української мови, його комунікативним ознакам. Жаргон як вада українського літературного мовлення має бути викориненим у мовній практиці освічених людей.

ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У МОВЛЕННІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Кулик А. І.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Вивчення багатоаспектних явищ взаємодії літературної мови й територіальних діалектів становить важливу проблему сучасного мовознавства. На особливу увагу заслуговує взаємодія літературного й діалектного різновидів української мови, тобто діалектизмів [1, с. 3].

Діалектизми (від грец. «діалектос» – говір, наріччя) – це своєрідні мовні одиниці, які не належать до літературної

мови: варіанти фонем, поєднання певних звуків, уживання слів з невласливим їм лексичним значенням, ненормативні форми слів, різні відхилення від літературної норми в побудові словосполучень, речень і еквівалентів речення [3, с. 1].

Діалектні слова використовуються в розмовному та художньому мовленні, але з певною метою. У розмовному тому, що мовці є носіями різних діалектів, у художньому – для відображення місцевого колориту чи характеристики персонажів [2, с. 11].

Та, незважаючи на унормованість, українська літературна мова на сучасному етапі не перестає вбирати в себе лексичні елементи з народних говорів. У попередні періоди діалектні слова масово входили в літературну мову (безпосередньо з говорів або посередньо внаслідок взаємодії із західноукраїнським різновидом літературної мови). Унаслідок природного, стихійного входження в літературну мову, лексичні діалектизми переважно сприймалися як звичайні, стилістично нейтральні слова. У наш час історія входження окремого діалектного слова в літературну мову й закріплення в ній у кожному випадку індивідуальні.

Високий суспільний розвиток неминуче вимагає культури усного й писемного мовлення всіх членів нації. Звичайно, ця культура немислима без знання мовних скарбів народу, його говірок, без свідомого й майстерного користування ними. У боротьбі за мовну культуру виробляються естетичні критерії добору діалектних елементів, здатних забезпечити образність, дотепність, експресивну тональність мовлення [1, с. 198].

Однак, користуючись літературною мовою в розмовному мовленні, треба уникати діалектних слів. Уживання діалектизмів в інших сферах спілкування засмічує мову, порушує її чистоту [2, с. 11]. Відтак для культури мовлення принциповим є дотримання її

правильності. А порушення в цій сфері ми називаємо мовними помилками. О. О. Мурашов визначає мовну помилку як порушення вимовних (орфоепічних) або узгоджувальних норм літературної мови. Відступом від норми можна вважати й елементи територіально обмеженої лексики (діалектизми).

Як наголошується в Законі про мови в Україні, Декларації про державний суверенітет України, Конституції України – документах, що утверджують державність української мови, питання культури мовлення набувають особливої ваги. Це означає, що все ж таки ми маємо надавати перевагу унормованій літературній мові, уникаючи відступів від норм, у даному разі використання елементів територіально обмеженої лексики [3, с. 3].

Література

1. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами / М. А. Жовтобрюх. – К. : Наукова думка, 1977. – 198 с.

2. Файловий архів студентів. StudFiles [Електронний ресурс]. – <https://studfiles.net/preview/3904159/page:11/>. – С. 11.

3. Михайлюк В. О. Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу [Електронний ресурс] / В. О. Михайлюк. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe – С. 3.

МОВА І ПРОФЕСІЯ

Кульбіда М. С.

Наук. кер.– Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Мова – це інструмент здобуття знань, це засіб повсякденної діяльності людини, яка має дуже велике

значення для фахівців. Українська мова – єдина національна мова українського народу. Відповідно до статті 10 Конституції України, прийнятої Верховною Радою 28 червня 1996 року, українська мова є державною мовою в Україні. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом. У зв'язку із упровадженням української мови на підприємствах, в установах помітно збагачується словник професійної термінології новою науково-технічною, суспільно-політичною лексикою. Зараз у житті по-новому розглядається питання функцій мови. Основний критерій – знання свого фаху, рівень опанування професійною термінологією. Що означає знати мову професії? Це – вільно володіти лексикою свого фаху, нею послуговуватися. Знання професійної лексики (важливо це у сфері техніки) підвищує ефективність праці, допомагає досягти кращих результатів на виробництві, орієнтуватися в складній професійній ситуації та спілкуватися з представниками своєї професії. Мова і професія – дві важливі суспільні категорії, що визначають глибину пізнання світу, опанування надбань цивілізації, рівень мовленнєвої культури. Мова і професія – нероздільні поняття, вони покликані обслуговувати потреби суспільства, окремих його груп і кожної людини зокрема.

Мова з багатьма її функціями забезпечує належний рівень грамотності носіїв певної професії, формує їх уміння спілкуватися у всіх сферах комунікації: у ділових відносинах, науці, освіті, культурі. Знати мову професії означає вільно володіти багатим лексичним матеріалом з

обраного фаху, додержувати граматичних, лексичних, стилістичних, акцентологічних норм професійного спілкування.

Професія будівельника, як і інші, ставить вимоги до забезпечення її термінологією. Причому з перевагою не іншомовних, а власних українських слів, зрозумілих і доступних для всіх, хто працює в цій галузі.

Щороку в нашій країні повсюдно зводиться велика кількість різних будівель. Тому затребуваність професії будівельника очевидна. Будівельник – це збірне поняття для декількох спеціальностей. Щодо інженерно-конструкторських кадрів, то це і керівник проекту, і конструктори різних комунікацій (кондиціонування, опалення, вентиляції), і геодезисти, і проектувальники тощо. Фахівцям слід розбиратися в будівельних матеріалах і нових технологіях, вільно володіти новітніми комп'ютерними програмами. А це означає, що знати мову професії недостатньо, слід опановувати і лексику суміжних дисциплін. Отже, науково-технічний прогрес, зокрема комп'ютеризація всіх галузей науки й техніки, перебудова соціально-економічної й політичної систем в Україні насичують мову сучасними поняттями, термінами, зумовлюють динаміку творення нових власне українських слів і запозичення іншомовних, здебільшого англійських. Разом із зростанням рівня фахових знань представників різних професій, зокрема і професії будівельника, підвищуються й вимоги до їхньої мови.

Справжнім фахівцем можна вважати того, хто не лише володіє високою кваліфікацією, а є духовно багатою творчою особистістю. Формування такого фахівця дедалі більше пов'язується з глибоким опануванням української мови аж до її тонкощів як усного, так і писемного мовлення.

Збагачення словникового запасу фахівців, особливо фаховою термінологією та лексикою, пов'язане не тільки з

його кількісним збільшенням, а й з якісними змінами, що полягає в розширенні обсягу понять, уточненні значень слів, ознайомленні з новими значеннями вже відомих слів [1, с. 413].

Мова є засобом спілкування, а професія – інформаційним матеріалом, який використовують для розв’язання важливих економічних, господарських проблем завдяки вмілому, правильному добору мовних одиниць.

Література

1. Трофімук К. В. Удосконалення активного словника професійної лексики в контексті формування педагогічних цінностей майбутніх викладачів /К. В. Трофімук // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 37. – С. 412–419.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ПОКАЗНИК ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Лавринюк В. О.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач

Криворізький національний університет

Як підкреслює М. Р. Львов, під терміном «культура мови» розуміють відповідність її не тільки сучасним літературним нормам, а й іншим якостям, що свідчать про її комунікативну досконалість: точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доцільність тощо [2, с. 142].

Культура мовлення як складова загальної культури є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства. Як слушно зазначає Л. Мацько, «культура мовлення залежить від кожного мовця, від того, яку він створює навколо себе вербальну комунікативну ситуацію, мовну ауру, що формує мовний смак чи несмак».

Розроблені на основі програми концепції мовної освіти

вбачають головне завдання української мови як навчального предмета у вихованні особистості, наділеної «уміннями і навичками вільно, комунікативно користуватися мовними засобами при сприйнятті, створенні (говорінні й письмі) висловлювань у різних сферах, формах, видах і жанрах мовлення, тобто в забезпеченні їх усебічної мовленнєвої компетенції». Основне завдання курсу української мови полягає у формуванні мовленнєвих умінь та навичок, необхідних для виробничої й суспільної діяльності, самостійної роботи над підвищенням свого культурного рівня та професійної підготовки.

Одним із напрямків комплексної програми формування національної самосвідомості, на думку Л. І. Мацько, є українознавча основа всього процесу викладання, українознавчий матеріал. «За словами й висловами, граматичними формами учні і студенти мають відчувати національну специфіку мови, мовну картину, витворену ментальністю українського народу» [1, с. 229–230].

М. В. Філіпчук та Ю. А. Гриник підкреслюють, що на процес формування мовної особистості впливають як певні індивідуальні особливості мовця, так і зовнішні умови. В українських реаліях найбільш потужним чинником, який визначає мовну особистість, є білінгвізм. Білінгвізм – реальна соціально-мовна ситуація, сутність якої полягає у співіснуванні та взаємодії двох мов у межах одного мовного колективу [2, с. 142]. Збагачення мовлення особистості – це складний внутрішній процес, який містить сприйняття, розуміння, осмислення, узагальнення, закріплення тощо. Моделювання системи роботи над поповненням активного словника учнів, над розвитком культури мовлення неможливе без урахування досягнень психологічної науки [1, с. 230].

Сучасний підхід до навчання мови визначається як основними функціями самої мови – слугувати

найважливішим засобом спілкування й пізнання, так і замовленням самого суспільства. Необхідно сформуванню усебічно розвинену й соціально активну особистість, якій притаманна справжня культура спілкування за різних умов мовленнєвої діяльності, яка сповнена поваги й до рідної мови, уміє вести діалог, дискутувати, аргументовано висловлювати думки, дотримуючись мовних норм і правил, етики, тобто володіти також і культурою публіцистичного мовлення; толерантно відстоювати свої політичні погляди. Культура міжособистісної толерантної взаємодії в налагодженні партнерських відносин тісно пов'язана з мовленнєвою поведінкою [3, с. 2].

Література

1. Симоненкова Т. П. Культура мовлення як показник загальної культури особистості / Т. П. Симоненкова // Проблеми граматики і лексикології української мови. – 2013. – №10. – С. 229–233.

2. Козинець І. І. Культура мовлення як показник загальної культури особистості / І. І. Козинець // Педагогіка і психологія. – 2015. – № 2. – С. 141–145.

3. Столяренко О. В. Мовна проблема і освіта в українському державотворенні / О. В. Столяренко. – Вінниця, 2016. – 145 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ НА ЗАНЯТТЯХ З КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)» У ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ланова І. В.

Криворізький національний університет

Однією з головних передумов сталого соціально-

економічного розвитку країни є формування відповідного професійного рівня її кадрового потенціалу. Нині, коли в усіх галузях виробництва відбуваються реформаційні процеси, виникла потреба в підготовці високоосвічених, висококваліфікованих та висококультурних фахівців, які не тільки володіють високим рівнем професіоналізму у своїй галузі, а й уміло його застосовують на практиці. Майбутні фахівці повинні стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової незалежної України.

У період розбудови нової держави, оновлення всіх галузей життєдіяльності суспільства рівень професійної підготовки майбутнього фахівця визначається сформованістю його мовної компетенції та мовленнєвої професійної компетентності. Питання компетентнісного підходу до навчання набуває нині особливої актуальності, що зумовлюється типовою проблемою: студенти – майбутні фахівці – здатні опанувати знання, але мають труднощі із застосуванням цих знань надалі в різних життєвих і професійних ситуаціях, на практиці, у контактах з представниками свого фаху.

Сучасний етап розвитку вітчизняної вищої освіти характеризується реалізацією ідеї компетентнісного підходу, зокрема проблемою формування професійної мовленнєвої компетентності у студентів технічних спеціальностей вищих навчальних закладів. В умовах орієнтації вищої школи на всебічний і гармонійний розвиток особистості, посилення зв'язку змісту навчання з обраною професією особливого значення для формування професійної мовленнєвої компетентності студентів-нефілологів набуває вдосконалення змісту вищої освіти, відповідно до принципів якої у студентів технічних спеціальностей ВНЗ повинні вироблятися певні професійні якості, у тому числі й мовна підготовка, що передбачає вільне володіння українським фаховим мовленням.

Сучасні концепції й положення про професійно орієнтовану сутність мовленнєвої діяльності, що вважається одним із компонентів професійної готовності майбутнього фахівця, є домінантними у пошуках шляхів і механізмів формування професійних умінь. Мовленнєвий розвиток студентів технічних спеціальностей визначається якісним рівнем їх мовленнєвої діяльності, яка виявляється в професійній діяльності, а також у процесі його самореалізації як форми самопрояву, досягнення окремої мети, осмислення сутності мовленнєвої діяльності.

Реалізація формування у студентів-нефілологів професійної мовленнєвої компетентності відбувається на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», який ураховує особливості викладання мови в нефілологічних вищих закладах освіти, вимагаючи професійно орієнтованої комунікації, спрямованої на конкретного адресата – фахівця певної професійної спеціалізації. Динамічні зміни життя зумовлюють потребу в таких фахівцях, які здатні гнучко й оперативно адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися протягом усього життя, розвиватися та творити. Мета курсу – формувати в студентів-нефілологів – майбутніх фахівців – уміння й навички досконалого володіння українською літературною мовою в професійній сфері. Зміст курсу зумовлюється такими завданнями, спрямованими на те, щоб студенти правильно використовували мовні засоби відповідно до комунікативних потреб і якомога краще орієнтувалися в мовному процесі:

- оволодіти нормами сучасної української літературної мови, виробити навички правильного й доречного використання різноманітних мовних засобів залежно від сфери й мети висловлювання;

- набути навичок володіння термінологією майбутньої

спеціальності;

- засвоїти відомості про призначення та структуру ділових документів і набути навичок самостійного складання різновидів ділових паперів;

- вільно користуватися різними функціональними стилями та їх підстилями в навчальній діяльності та професійному вжитку;

- розвивати комунікативні компетенції, потрібні в професійному спілкуванні [1, с. 58].

Отже, курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)», уведений у ВНЗ як навчальна дисципліна, є дуже потрібним, оскільки саме він певною мірою має ліквідувати, з одного боку, прогалини в навчанні української мови в середніх навчальних закладах України, а з другого, – сприяти підготовці фахівців належного професійного та інтелектуального рівня. Цей курс продовжує формування національно-мовної особистості, розширює мовну компетенцію майбутнього фахівця у професійній сфері. Акцент переноситься з традиційного завдання – засвоєння відомостей про літературні норми української мови – на формування навичок професійної комунікації, засвоєння особливостей фахової мови, на розвиток культури мови.

Формування мовленнєвої професійної компетентності студентів вищого технічного закладу освіти – вимога державного значення. Ефективність професійно зорієнтованого мовлення залежить не тільки від суті засвоєних студентами понять, термінів і правил, а й від вдалого добору дидактичного матеріалу, який сприяв би опануванню фахової лексики, вільному спілкуванню на професійну тематику. Від того, наскільки вільно зможуть користуватися своїми професійно-мовленнєвими вміннями й навичками студенти, залежить їхня активність у виробничому та суспільному житті країни.

Література

1. Тоцька Н. Формування професійно зумовленого мовлення студентів технічного університету / Наталія Тоцька // Дивослово. – 2009. – №9. – С. 57–61.

2. Культура фахового мовлення / за ред. Н. Бабич. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – С. 15–21.

МОВА ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Лінський М. П.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач

Криворізький національний університет

Масова інформація – це публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація. За визначенням В. Лизанчука: «Засоби масової інформації – це складна, цілеспрямована, динамічна система, що охоплює періодичні друковані видання, радіомовлення, телебачення, кіно, інформаційні агентства, інші форми періодичного поширення соціальної інформації». Згідно із законодавством України, друкованими засобами масової інформації є періодичні друковані видання (преса): газети, журнали, бюлетені, разові видання з визначеним накладом; аудіовізуальними засобами масової інформації є: радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо.

Академік А. Москаленко зазначає, що до ЗМІ належать також інформаційні служби: телеграфні агентства, агентства преси, рекламні бюро, прес-служби, агентства паблік-рілейшенз, професійні журналістські клуби й асоціації, органи управління системою журналістики, організації, що займаються підготовкою і перепідготовкою журналістських кадрів.

Як зауважує О. Тараненко, мовну політику України на загальнодержавному рівні загалом можна схарактеризувати як помірковано-обмежену й недостатньо послідовну з прагненням до уникнення радикальних заходів. У площині ж практичної реалізації навіть прийняті положення нормативних актів дуже часто не виконуються (наприклад, необхідність володіння державною мовою в обсязі, потрібному для виконання службових обов'язків, для обіймання посад у державному апараті, зокрема для посад суддів).

З огляду на це, далі актуальним залишається питання про мову нашого телебачення, про те, якою мовою спілкується телепростір, якою мовою засоби інформації звертаються до глядачів. Це потребує докладного вивчення. Спробуймо дослідити функціонування української мови в телепросторі, простежити сучасний стан і проаналізувати зміни, які сталися останніми роками.

Останнім часом мовну проблему на телебаченні досліджують і обговорюють на різних рівнях. Журналісти, письменники, громадські діячі у своїх виступах, статтях, закликають ужити конкретних заходів для виправлення конкретної ситуації з українською мовою в телепросторі. Час від часу лунають заяви політиків, урядовців з висловами занепокоєності ситуацією.

За визначенням С. Єрмоленко, мова радіо й телебачення – це жанровий різновид публіцистичного стилю, який реалізується в усній формі літературної мови за допомогою технічних засобів передачі інформації. Характерні ознаки цього різновиду – усна природа інформації, використання монологів, діалогів, полілогів, чергування підготовленої та спонтанної, непідготовленої мови. Як засіб масової інформації мова радіо й телебачення відбиває насамперед офіційне, суспільне становище української літературної мови, її соціальні видозміни. Вона активно впливає на

поширення мовно-літературної норми.

Радіо- й тележурналісти використовують комплексний, синтетичний вплив слова на слухача, глядача через музичний або зоровий супровід мовної інформації, через чергування чоловічих та жіночих голосів у ефірі. Радіо- й телеефір зберігають живе слово носіїв досконалої літературної мови – письменників, акторів, демонструють ораторське мистецтво, усне публічне спілкування політиків, державних і культурних діячів. Практика прямого ефіру виявляє особливості не лише індивідуального, а й соціального, територіального мовлення.

На мові радіо та телебачення позначаються традиції публічних виступів, їх соціальна, психічна природа, зокрема вільне, розкуте або, навпаки, замкнено-стримане спілкування. Останнє часто спричинене дією мікрофона, камери, що впливають на характер мовної поведінки особи.

Ефірне мовлення – різновид публічного мовлення, заснований на використанні великих можливостей сучасної техніки. З одного боку, воно прагне максимально зберегти особливості усного мовлення, з іншого – втягує в орбіту можливі для своєї сфери функціонування засоби музичного мистецтва, драматичного, кіномистецтва, малярства та ін., реалізується в радіо- та телемовленні.

Отже, сфера сучасних українських засобів масової інформації засвідчує: мова живе, еволюціонує, і завдання небайдужих до її долі журналістів-інтелігентів – вони ж бо належать до основних творців найрізноманітніших текстів – дбати, щоб мова за цих складних обставин залишалася собою, зберігала свої генетико-типологічні риси. Тому журналіст мусить мати тонке мовне чуття, знати, що треба, а чого не варто пускати в обіг.

Література

1. Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні /

Н. Нікітіна // Дивослово. – 2004. – № 12. – С. 2–7.

2. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль, 2000. – С. 78–84.

3. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид. – К., 1997. – С. 196–198.

МОВА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Малюта О. О.

Наук. кер. – Ланова І. В., старший викладач

Криворізький національний університет

Мова – найважливіший засіб спілкування людей, засіб вираження й передання думок, почуттів, волевиявлень. У цій ролі людська мова має універсальний характер: нею можна передавати все те, що виражається, наприклад, мімікою, жестами, морськими чи дорожніми знаками, тоді як кожен із цих засобів спілкування не може конкурувати у вираженні з мовою. Мова – це засіб формування, оформлення та існування думки: без називання немає думання, осмислення реальності. «Ми не лише говоримо якоюсь мовою, ми думаємо, ковзаючи вже прокладеною колією, на яку ставить нас мовна доля».

У контексті сучасної епохи виявляються ускладнення умов людського буття в тому відношенні, що життя людини стає більш інтенсивним, напруженим і динамічним. Особливе місце в ньому посідають процеси спілкування, з якими тісно пов'язані численні проблеми життя сучасного суспільства та окремої людини.

Мова здавна привертала увагу філософів. Низка цікавих міркувань про мову належать ще Сократу, Платону, Аристотелю. Італійські гуманісти епохи Відродження, пильно вивчаючи давньогрецьку й латинську мови, заклали основи класичної філології, що стала згодом

родоначалницею широкого кола наук про мову. Інтерес до філософського осмислення мови різко зростає з кінця XVIII – поч. XIX ст. Німецький дослідник і філософ В. Гумбольдт (1767–1835) сформулював положення про те, що мова – це особливого роду реальність, характерною рисою якої є саморозвиток, вироблення самої себе. Г. Гегель підкреслював роль мови в процесі формування людини, її свідомості та мислення. Загалом у XIX ст. склалося філософське уявлення про мову, що стало класичним. Воно було відправною точкою й основою для осмислення мови філософами XX століття.

З позиції класичних уявлень, мові відводиться надзвичайно важлива роль у житті людини й суспільства. Мова є винятковим надбанням людини як істоти розумної, тому говорити про мову тварин можна лише метафорично. Вона тісно пов'язана з мисленням людини, зі здатністю до абстрагування, тобто уявного вичленовування окремих якостей і розгляду їх незалежно від предмета та його властивостей. Тільки завдяки мові людина здатна формулювати абстрактні поняття, а саме вони є найважливішим інструментом пізнання та мислення. Крім того, мова – це необхідна умова й засіб соціалізації індивіда, а без соціалізації, тобто без спільної життєдіяльності з іншими людьми, без засвоєння соціальних норм, правил, культури, без освоєння досягнень багатьох поколінь людина немислима як людина.

Нарешті, мова виконує низку суспільних функцій. Одна з найважливіших – комунікативна, тобто функція спілкування. Отже, «людина», «мова», «суспільство» – поняття одного ряду: одне немислиме без іншого, одне розкривається через інше.

Отже, мова – головне знаряддя соціалізації, тобто перетворення біологічної істоти в соціальну, у члена певного суспільства, тому закономірною є теза про те, що

мова – творення людини як члена соціуму. Не дивно, що на сторінках преси саме сьогодні так часто розглядаються мовні проблеми. Вони, до речі, мають широкий вихід у соціальну, економічну, політичну, науково-технічну, культурологічну та інші сфери життя окремої особи та суспільства загалом. І, як наслідок, наявність наук про мову як складний феномен.

Функції мови різноманітні. На відміну від найпростіших сигнальних систем, які використовують тварини, людська мова є соціальним і культурним феноменом. Розвиток мови відбувався разом із становленням культури людського суспільства.

Думка виражається й здійснюється в словах, указував відомий радянський психолог Л. Виготський. Виступаючи засобом становлення розумових форм, мова перетворилася для людства в знаряддя пізнання дійсності. Через засвоєння та використання мовних конструкцій людина стала здатною усвідомлювати й висловлювати свій світогляд. У цьому сенсі мова є відображенням способу життя людини й досягнутого рівня культури.

Множинні функції мови й безперервний характер її існування зробили мову інструментом для зберігання й передачі наступним поколінням історичного та культурного досвіду. Мова – невід’ємна складова частина культури цивілізації і скарбниця досвіду людства.

Будучи неодмінним атрибутом культури й носієм «культурного коду» спільноти людей, мова стає вираженням цілком певного образу сприйняття й мислення. У мові закріплюються істотні ознаки соціальних явищ, з яких складається «тканина» громадського, політичного та культурного життя народів. Через мову виявляються найтонші риси духу й характеру народу.

Питання розвитку мови як культурного феномена виходять за рамки лінгвістики. Воно стає об’єктом розгляду

соціальної філософії, культурології та історії. Визначити вплив мови на культуру дозволяє міждисциплінарний підхід до дослідження мовних процесів. Системний метод дає можливість виявити тенденції взаємодії мови, суспільства і його культури.

Однією з форм, за допомогою яких мовні засоби знаходять відображення в культурі, є народна творчість. Фольклорна спадщина містить усі основні прояви думок і почуттів людини. Народну мову відрізняють своєрідність лексики, глибина та яскравість образів, використовуваних у переказах, піснях. Культура народу невіддільна від мовних засобів.

У сучасному суспільстві дуже важлива роль засобів масової інформації. Нові системи комунікацій мають високу швидкість поширення інформації, але до певної міри збіднюють мову й культуру аудиторії. Втрачається інтерес до читання художньої літератури, притупляється відчуття мови, спілкування стає більш примітивним. Знижується загальний рівень грамотності населення. Розв'язання цієї проблеми входить до кола завдань, що постають перед суспільством, яке хоче зберегти та зміцнити свою культуру.

Отже, мова – фактор розвитку як культурного, так і соціального світу життєдіяльності людини.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Манагаров В. Р.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач

Криворізький національний університет

Ми звикли називати себе й суспільство, до якого належимо, українською нацією. А що ж означає таке популярне сьогодні слово «нація»? Учені стверджують, що це – певний колектив людей, які мають спільне походження,

спільну культуру. Однак найголовнішою ознакою, що дає право називатися нацією, є мова – найбільша духовна цінність українського народу. Культура мовлення – це духовне обличчя людини. Щоб зберегти це обличчя, треба дотримуватися певних аспектів вияву культури мовлення та загальноприйнятого мовного етикету. На сучасному етапі питання культури мовлення особливо гостро постає перед молоддю, яка здебільшого нехтує вищезазначеними факторами. Сучасна молодь вигадує безліч нових слів (так званого «сленгу») для більш зручного спілкування між собою, нехтує правилами орфоєпії під час розмови та правилами правопису й пунктуації під час листування.

Сьогодні все рідше й рідше можна зустріти молоду людину, яка вміє висловлювати свою думку, не перекручуючи слова або не користуючись ненормативною лексикою, оскільки між ними побутує така думка, що вживання подібних слів допоможе здобути визнання й у своїх однолітків, які ще і спонукають до цього, бо виявляється, що користуватися такими висловами стало модно. Чи приємно нам слухати таку мову, де раз у раз проскакує «гостре слівце»? Але поміж уживання нецензурної лексики тривожить те, що більша частина сучасної молоді часто вживає російські слова з підкресленою бравадою, хизуючись при цьому своїми глибокими знаннями російської мови. На жаль, «суржик» вже є частиною сьогоднішньої реальності. Суржик (у питомому значенні – «суміш різних зерен з житом») – побутове мовлення, у якому об'єднані лексичні та граматичні елементи різних мов без дотримання норм літературної мови. Термін «суржик» уживається переважно щодо українсько-російського суржику. Насправді ця проблема поширена в більшості населення, і людина, яка з малих років перебуває в місці, у якому переважає суржик, навіть не помічаючи цього, починає використовувати його.

Що ж таке сленг? Це відкрита система ненормативних лексико-фразеологічних одиниць розмовної просторічної мови, призначених для вираження посиленої експресії і особливої оцінної забарвленості (зазвичай негативної), що не збігаються з нормою літературної мови. Також сленг – мова будь-якої об'єднаної спільними інтересами групи, яка містить багато відмінних від спільної мови слів і виразів, не цілком зрозумілих навколишньому оточенню. Сленг не має жорсткої соціально-групової орієнтації: Його носіями можуть бути представники різних професій, різного соціального та освітнього статусу й навіть різного віку. Сучасна молодь більше користується Інтернет-сленгом. Це зовсім новий вид сленгу, що з'явився останнім часом. У кінці 80-х разом із комп'ютерним обвалом у мові людей з'явилися іноземні терміни, аббревіатури, найчастіше неперекладні. І поступово *E-mail* став «милом», а *Pentium* – «пеньком». Одночасно з жаргоном програмістів став формуватися специфічний сленг людей, які захоплюються технікою, зокрема обчислювальною. У ній, як і в інших жаргонах, багато англіцизмів. Але не тільки за допомогою їх зросійщення формувався цей вид жаргону. Багато слів було запозичено з інших професійних груп. Наприклад, «чайник» (комп'ютерний програміст) узято з аргю автомобілістів. З чим асоціюються перешкоди в термінальній мережі? Зі сміттям і мотлохом. Так і назвали – «сміття». Так само популярні дієслівно-асоціативні метафори з молодіжного сленгу, що означають іноді одне й те саме. Гальмувати – повільно думати, погано усвідомлювати й байдикувати, проводити час за комп'ютерними іграми. Багато слів комп'ютерного жаргону утворюються шляхом словотворення. Наприклад, «бродилка» – від «бродити» за допомогою суфікса «к» – гра, де герой закидається в певну місцевість з метою знайти щось або врятувати когось. Здебільшого, усі ці сленгові

слова та вислови мігрують у повсякденне життя, під час розмов із однолітками, оскільки, як і нецензурна лексика, сленг у підлітків у пошані. На превеликий жаль, усі ці слова спотворюють мову. І якщо навіть у компаніях це, можливо, допоможе стати «своїм», але аж ніяк не стане у пригоді, коли доведеться здобувати потрібну освіту чи зайняти гідне місце в суспільстві.

Молодь – це майбутнє будь-якої країни, її надія. Якщо вона буде нехтувати культурою мовлення, то на наступні покоління взагалі не можна буде сподіватись. Отже, нехай молоді хлопці та дівчата засвоять всі норми спілкування літературною мовою, не псують свою мову лихослів'ям та говорять культурно та грамотно.

МІСЦЕ ТЕРМІНОЛОГІЇ НАПРЯМУ «ПРИКЛАДНА МЕХАНІКА» В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Михайлов П. С.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Навчання термінологічної лексики в рамках курсу «Прикладна механіка» для спеціальних цілей є однією з найважливіших складових завдання формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції майбутніх фахівців. Термінологія є засобом, що забезпечує отримання інформації та взаєморозуміння комунікаторів у процесі здійснення спільної професійної діяльності. Терміни утворюють професійний компонент інформації, є мовними одиницями, що формують висловлювання, і входять як у рецептивний, так і в продуктивний словник фахівців. Термінологія є однією із необхідних умов здійснення міжкультурної комунікації в професійній

сфері [1].

Студенти вивчають дисципліну «Прикладна механіка», яка містить такі модулі: теоретична механіка, опір матеріалів, теорія механізмів і машин, деталі машин та основи конструювання. Кожен із попередніх модулів готує студентів до засвоєння наступних, які складають основу предметів вузької спеціалізації. Багато термінів набувають уточненого або нового визначення, крім того, з'являється необхідність позначення тих самих понять іншими символами. Оволодіння сформованою термінологічною системою є одним із найважливіших шляхів освоєння студентами загальнотехнічної дисципліни [2].

Формальне складання термінологічних списків у відриві від здійснення професійної мовної комунікації, переклад і подальше механічне заучування термінів із цих списків є сама ціль, позбавлена практичного сенсу. В умовах навчання технічної документації за фахом необхідна термінологія засвоюється рецептивно, але не продуктивно, виключається можливість справжнього діалогічного спілкування, найістотнішим чином обмежується можливість ефективної спільної діяльності майбутніх фахівців.

Урахування особливостей технічної мови дозволяє зрозуміти особливості передачі смислового змісту адекватними мовними засобами, уникнути механістичності та неприродності, важливих для розуміння фраз.

Навчання студентів спеціальної термінологічної лексики здійснюється ефективно лише в таких умовах: при навчанні як процесі спілкування; на основі комунікативно-когнітивного підходу в умовах навчання та проведення експериментальних робіт з освоєння нових технологічних процесів і впровадження їх у виробництво [1].

Завдання дослідження, поставлені для виконання мети й підтвердження або спростування гіпотези, були спрямовані

перш за все на: обґрунтування концептуальних положень навчання термінології; пошук оптимальних прийомів навчання студентів термінологічної лексики в умовах взаємопов'язаного навчання механічної обробки, зварювання, машин і застосування отриманих знань у виробництві на основі використання інформаційної техніки й комп'ютерних систем автоматизованого проектування CAD / CAE / CAM із програмного забезпечення Solidworks, Autodesk, PTC тощо [3].

По-перше, навчання термінологічної лексики має проходити в умовах навчання всіх аспектів (вимови, лексики, граматики) і у всіх видах мовної діяльності.

По-друге, в основі навчання термінологічної лексики лежить комунікативно-когнітивний підхід, що передбачає здійснення навчання на основі спеціально відібраних професійно-орієнтованих автентичних текстів, що мають предметну спрямованість, професійну значущість, і залучення студентів до активної мовленнєвої діяльності.

По-третє, навчання термінологічної лексики передбачає використання спеціального комплексу вправ, що включає мовні, умовно-мовні й мовні комунікативні вправи.

Отже, навчання термінології в процесі здійснення мовної комунікації дозволяє забезпечити успішне розв'язання завдання, формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції студентів, яке полягає в розвитку їх здатності здійснювати повноцінне професійне спілкування в галузі машинобудування [1].

Література

1. Мясников А. А. Роль термінологічної лексики у формуванні комунікативної компетенції студентів-нефілологів / А. А. Мясников. – Санкт-Петербург, 2009. – С. 4–10.

2. Зубкова О. Е. Дефініційні і термінологічні аспекти у викладанні загальнотехнічних дисциплін (на прикладі

напряму «Нафтогазова справа»): навчальний посібник / О. Е. Зубкова, Е. Ш. Імаєва, Н. Г. Вільданова. – К., 2009. – С. 1–2.

3. Кормилицин О. П. Теоретична механіка: підручник для вузів / О. П. Кормилицин. – Санкт-Петербург, 2012. – С. 1–10.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗРОЩЕННЯ В ЛЕКСИЧНОМУ СКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Муха А. М.

Наук. кер. – Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Фразеологізми – це ті лексичні одиниці, якими здавна славиться українська мова. Це слова й вислови, прислів'я й приказки, різні жартівливі й анекдотичні вирази, крилаті слова, що усталені в мові. Глибока мудрість народу, його вікова культура; боротьба проти неправди, кривди відбивається у них; а також виражається ставлення до праці, науки; засуджуються негативні риси людини.

Проблема дослідження елементів фразеології постійно перебуває в полі зору сучасних молодих українських мовознавців (А. Денисової, Г. Галянт, К. Ганенко, В. Камінської та ін.). У своїх наукових працях лінгвісти звертають увагу на різноманітність класифікацій фразеологізмів, які стали вже традиційними.

Однією з найвідоміших класифікацій фразеологічних одиниць у мовознавстві з точки зору їхньої семантики є класифікація, запропонована академіком В. Виноградовим. В її основі лежить ступінь видозміни значення слова в різних синтаксичних і стилістичних умовах фразоутворення. Маючи єдине значеннєве ціле, фразеологічні одиниці не є однаковими з погляду

з'єднаності компонентів і співвіднесеності семантики всього вислову зі значенням його окремих складників-компонентів. Ураховуючи це, В. Виноградов розрізняє три групи фразеологічних одиниць: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення [1, с. 293]. За твердженням вченого, фразеологічні зрощення – абсолютно неподільні, нерозкладні, немотивовані фразеологічні одиниці, у значенні яких немає ніякого зв'язку, навіть потенційного, зі значенням їх компонентів [1, с. 145]. Їх нерозкладність викликана наявністю у складі невживаних або відмерлих, незрозумілих слів, граматичних архаїзмів, лексичних значень компонентів, що не мають відношення до розуміння цілого, дією експресивної індивідуалізації [1, с. 146].

Отже, фразеологічні зрощення – одиниці, у яких цілісне значення ніяк не можна пояснити; воно не випливає із значення їхніх компонентів: піймати облизня; терпець увірвався; ні в сих ні в тих; нині отпускаєши; набити руку; собаку з'їсти; у сорочці народився; піднести гарбуза; скакати в гречку; викинути коника; підбивати клинці; дати кучми; підсунути свиню; збити з пантелику тощо.

Академік В. В. Виноградов визначає такі чотири типи фразеологічних зрощень:

а) фразеологічні зрощення, до складу яких входять слова, що не вживаються в сучасній мові: байдики бити; теревені правити; на всі заставки; кричить на всю Іванівську; шитися в дурні тощо;

б) фразеологічні зрощення, до складу яких входять синтаксично неподільні архаїзми: бути притчею во язицех тощо;

в) лексично неподілені фразеологічні зрощення, які виражають різні емоції: от так ряска; ось тобі на!; чого доброго тощо;

г) фразеологічні зрощення, які становлять таку єдність,

що лексичне значення окремих їх компонентів не впливає зі сприйняття цілого: сидіти на бобах; як пити дати; попасти пальцем у небо; сісти в калошу; товкти воду у ступі; нагнати на слизьке; утерти носа; у нього грошей кури не клюють тощо.

Саме класифікація на семантичній основі набула найбільшого поширення в науці про мову. Концепція В. Виноградова здобула найбільшу кількість прибічників (В. Жуков, О. Бабкін, В. Телія). Різною мірою її розробляли й українські лінгвісти, зокрема Г. Удовиченко, М. Жовтобрюх, В. Русанівський, Д. Баранник, Н. Москаленко, Ф. Медведєв, М. Алефіренко, Л. Скрипник та ін.

Сповнюючись експресивно-оцінними конотаціями, фразеологізми створюють своєрідний модальний план речень (висловлень), а саме: виражають ставлення мовців до дійсності (позитивне чи негативне), передають багатобарвну гаму емоцій (зневаги, співчуття, захоплення) тощо.

Фразеологія української мови сформувалася протягом багатомікового історичного розвитку мовної творчості українського народу, його контактів з іншими народами і їх культурами.

Фразеологізми – невичерпне багатство сучасної української літературної мови, одне з найбільших джерел її мовленнєвої образності, розумової і почуттєвої розмаїтості, важливий матеріал і засіб сприймання та розуміння всього, у чому може виникнути комунікативна потреба мовців.

Література

1. Виноградов В. В. Избранные труды: Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 308 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Овчаренко М. В.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Використання іншомовних слів у професійній діяльності зазнає все більшого поширення кожного дня. Будь-то ІТ, ділова або медична сфера, усі вони містять велику кількість іншомовних слів. Це зумовлено тим, що вони вливалися до складу української мови з різних джерел. Цьому, зокрема, сприяли економічні, політичні та культурні взаємозв'язки українського народу, народів Заходу й Сходу, унаслідок чого українська мова перейняла велику кількість слів, підпорядкувала їх своїм законам фонетики й граматики, пристосувала до правил українського словотворення й семантичних систем. Слова, запозичені з інших мов, складають близько 10–15% словникового запасу української мови. Так, деякі з них, що давно вживаються й означають назви загальновідомих явищ і предметів, повністю сприймаються як українські.

У словниковому складі української мови особливе місце посідають запозичення грецького походження. Також із грецької мови засвоєно чимало власних імен людей. Багато слів латинського походження. Ці слова належать переважно до понять науки, техніки, мистецтва, політичних і суспільних відносин. Англійські запозичення вживають в українській лексиці, що стосується техніки, політики, спорту, мореплавства, транспорту, одягу.

Однозначно бурхливий розвиток науки й техніки впливає на швидке формування науково-технічної термінології, зокрема тотальна комп'ютеризація зумовлює динаміку номінативних процесів. Під номінацією (лат. *Nominatio* – називання) розуміємо створення мовних

одиниць із називною функцією, які слугують для найменування чи виділення фрагментів дійсності, формування відповідних понять про них у формі слів, словосполучень тощо.

В українському термінознавстві вже були певні спроби системно проаналізувати сучасну комп'ютерну термінологію з погляду її походження, але стрімкий розвиток науки й техніки спонукає до подальших досліджень. За походженням комп'ютерна термінологія неоднорідна. У сфері комп'ютерних технологій 18% становлять питомі українські назви, 58% – чужомовні запозичення (із них 25% – давні запозичення, 33% – нові чужомовні запозичення), 24% – номінації змішаного типу. На сучасному синхронному зрізі виокремлюємо такі розряди комп'ютерних термінів:

Питомі українські номінації. Їх поділяємо на такі підвиди:

А. Власне галузеві. До цього розряду належать терміноодиночки та терміносполуки, які увійшли до складу комп'ютерної терміносистеми в різні періоди її становлення та створені на основі власне українських лексем чи дериваційно адаптованих давніх запозичень.

Б. Міжгалузеві терміни, що функціонують у суміжних з аналізованою терміносистемах, – це перенесені готові терміни з однієї терміносистеми в іншу з повним або частковим переосмисленням терміна та перетворенням його в міжгалузевий омонім. Такий процес є одним із термінотворчих прийомів, його ще називають конверсією.

2. Давні іншомовні запозичення – це вагомий розряд термінів у складі комп'ютерної терміносистеми. Базою для формування комп'ютерних термінів стали запозичення з латинської та грецької мов. Серед давніх запозичень виділяємо такі групи:

а) латинізми: *аргумент, атрибут, трансакція, модуль,*

каталог, індекс, оператор;

б) грецизми: *гіпербола, лексика, пауза, символ;*

в) запозичення з інших мов:

– німецької: *абзац, штамп, шрифт, інформатика;*

– французької: *фрагмент, рапорт, формат, пароль;*

– італійської: *аббревіатура, портал, трафарет.*

Давні запозичення міцно утвердилися в сучасній комп'ютерній термінології та становлять її суцільну частину.

3. Нові іншомовні запозичення. Формування й розвиток комп'ютерних термінів у період зростання наукових та міжмовних інтеграційних процесів сприяють залученню значної кількості чужомовних запозичень. У нових іншомовних запозиченнях виділяємо такі розряди запозичень у комп'ютерній термінології:

а) терміни-оригінальні запозичення. Під такими запозиченнями розуміємо безпосередні запозичення: *адаптер, асемблер, байт, банер, біт, блог, браузер, дисплей, домен, драйвер тощо;*

б) терміни, що творяться із запозичених елементів. Поділяємо їх на підвиди:

– інтернаціональна основа + запозичена основа (терміноелемент): *мікропроцесор, гігабайт, кілобіт, синхроімпульс, пін-код, псевдоадреса, блок-схема, флор-диск;*

– запозичена основа + запозичений афікс (можлива українська флексія): *рипроекція, трансфер, телетайп, табуляція, тест-програма, буфер-текст;*

в) перекладні терміни – це запозичення, які фіксують у перекладних, а також у галузевих словниках, їх перекладено з мови-оригіналу. Серед перекладних термінів найбільше терміноодиниць з англійської мови:

Pattern – графічний шаблон, *icon* – піктограма, *value* – значення, *output* – вивід, *input* – ввід, *bar* – панель, *toolbar* –

панель інструментів, scrollbar – смуга прокручування, titlebar – смуга заголовку, statusbar – рядок стану, template – шаблон, user – користувач, password – гасло.

Також використання іншомовних слів зумовлено прагненням до точності, однозначності викладу. Комунікативна адекватність їх полягає в тому, що іншомовні терміни сильні своєю ізольованістю від системи даної мови, своєю неконтактністю, відсутністю можливих вторинних і додаткових осмислень. Незважаючи на пристосування до структури мови, яка їх асимілює, створюються умови для реалізації нових відношень слів (зокрема, антонімічних опозицій, словотвірних зв'язків), більшість запозичених термінів зберігають свою форму. Цим і обумовлене їх використання там, де прагнуть до особливої точності вислову та однозначної комунікації.

Сьогодні українська термінологія під впливом економічних перетворень, вписуючись у світові інтеграційні процеси, потрапляє під англomовний вплив. Уживаючи ці запозичення, ми ігноруємо власну лексику, виправдовуючи себе інтеграційним характером цих слів. На жаль, губимо через такий підхід часом більше, ніж знаходимо. Але існують сфери професійної діяльності, які взагалі не можуть існувати без іншомовних слів. Наприклад в ІТ-сфері англійська мова назавжди залишиться ключовою мовою. На кшталт того, як латина й досі є ключовою мовою біології чи медицини. І це виправдано, бо знайти більш просту й лаконічну мову, яка б не тільки підсилювала розуміння сфери, а ще й допомагала співробітництву різних націй, було б дійсно складно. Як бути щодо локалізації та пошуку українських синонімів іншомовним словам? Все не однозначно, більшість гуманітаріїв вважають, що варто шукати або винаходити українські терміни, й аргументують це милозвучністю мови. У той час, як більшість «технарів» дотримуються кардинально іншої думки, аргументуючи це

практичністю та глобалізацією. Ці позиції є логічними та зрозумілими, а істина, мабуть, деś посередині.

На наш погляд, англійська мова має залишити за собою першість у професійній сфері розроблення. Чим легше нашим розробникам розуміти англійську документацію та іноземних колег, тим вищий їхній професійний рівень, і від того у вираші і вони, і держава. Водночас для звичайного користувача мають бути знайдені або винайдені українські аналоги для англійських термінів. Якщо такі аналоги знайдено не буде, будь-який UI (user interface, інтерфейс користувача) перетвориться на незрозумілий набір тексту.

До речі, уже існують ентузіасти, які створюють та шукають українські синоніми іншомовним словам. Такі новітні українські слова можуть спершу здаватися дикими, але до них можна звикнути тим, кому це дійсно потрібно. Наприклад: *дедлайн – реченець, лайк – вподобайка, планшет – гортайчик, портфоліо – наробок.*

Щодо словників української ІТ-термінології? Їх немає. Відповідно, сьогодні ІТ-термінологія не є врегульованою. Є більш уживані варіанти, менш уживані варіанти, проте казати «додаток» чи «застосунок» залишається на ваш розсуд.

Отже, сучасна українська комп'ютерна термінологія характерна різноманітністю її одиниць, що відображає тривалий історичний процес формування терміносистеми та вплив на нього різних мовних та позамовних чинників. Виокремлюють на сучасному синхронному зрізі такі розряди термінів: питомі українськи терміни, давні іншомовні запозичення, нові іншомовні запозичення. Структурний аналіз цих термінів дає змогу повно й усебічно простежити процес виникнення, формування та функціонування комп'ютерних терміноодиниць і допомагає виявити основні закономірності й тенденції їхнього розвитку.

СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ З АВТОМАТИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ

Пасічна Є. В.

Наук. кер. – Пасічна О. В., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Швидкий розвиток науки і техніки зумовлює виникнення нових понять, на позначення яких використовується спеціальна група лексики – терміни. Унаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних та економічних процесів, спрямованих на світову інтеграцію, зростає вага термінів, адже відомо, що близько 90% нових слів, що з'являються в мові, – це терміни.

Кожна галузь науки, техніки, виробництва має свою термінологію. Дослідженню галузевих термінологій (сукупності термінів конкретних галузей) присвячено праці А. Дякова, М. Зарицького, Б. Кінаша, І. Кочан, А. Крижанівської, Г. Мацюк, Г. Наконечної, Н. Непийводи, Т. Панько, Л. Симоненко та ін.

Як зазначають науковці, у будь-якій терміносистемі можна виокремити чотири групи термінів:

Власне терміни (лексичні одиниці, які називають ключові поняття терміносистеми й відповідають усім вимогам до терміна).

Професійна лексика (спеціальні лексичні одиниці, що вживають представники певних професій переважно в усному мовленні: професіоналізми, професійний жаргон).

Запозичені з інших наук терміни (ретермінологізація).

Запозичені із загального вжитку слова (загальнолітературні мовні одиниці, що входять до складу термінів) [4, с. 60].

Незважаючи на неоднорідний склад термінологічної лексики, усім термінам притаманні спільні ознаки.

Провідний фахівець із культури наукового мовлення О. Семеног указує на такі ознаки термінів: номінативність (називання), наявність точної наукової дефініції, тенденція до моносемії в межах термінологічної системи певної галузі, відсутність експресивних значень, стилістична нейтральність, системність, точність семантики, висока інформативність, переважно вузька професійна сфера поширення, неконотованість (відсутність додаткових семантичних відтінків), абстрагований, логіко-понятійний характер, системна організація в межах певного професійного поля, однозначність, неметафоричність [3, с. 36].

Термінологія виконує дві основні функції: позначає наукові поняття й задовольняє потреби спілкування фахівців у професійній сфері.

Розглянемо загальні особливості автоматизованого виробництва й проаналізуємо терміни, що використовуються на позначення відповідних понять.

Автоматизація виробництва – це етап машинного виробництва, що характеризується звільненням людини від безпосереднього виконання функцій управління виробничими процесами та передачею цих функцій технічним засобам – автоматичним пристроям і системам. Незалежно від мети, призначення, структури об'єкта процес управління передбачає виконання таких операцій, як: одержання та попередня обробка інформації про фактичний стан об'єкта; аналіз одержаної інформації, порівняння наявної виробничої ситуації із заданою (необхідною); прийняття рішення про дію на об'єкт у певному напрямку та оцінка можливості реалізації такої дії; реалізація управління, тобто формування і здійснення дії за допомогою відповідних технічних засобів [1, с. 11].

Сучасна фахова термінологія з автоматизації виробничих процесів – складна й різноманітна сукупність

найменувань спеціального змісту, яку класифікують за різними ознаками, зокрема за структурою.

Визначимо особливості означених термінів за структурними моделями. В основу дослідження покладено класифікацію структурних моделей термінів З. Мацюк та Н. Станкевич [2, с. 134–137]. Усі терміни залежно від кількості компонентів та їхньої частиномовної належності поділяють на 4 групи.

У сфері автоматизації виробничих процесів ми зафіксували такі структурні моделі технічних термінів:

I. Однокомпонентні: *автоматика, компенсатор, датчик, мікропроцесор, мнемосхема, автоколивання, самовирівнювання, регулятор, збурення, оператор-технолог, контролер, автоперемикач, реле-лічильник.*

II. Двокомпонентні, до складу яких входять:

Іменник + іменник: *оптимізація управління, засоби автоматизації, об'єкт регулювання, система управління, автомат захисту, закони управління, робота автомата.*

Прикметник + іменник: *промислова автоматика, диспетчерське управління, старт-стопні розподільвачі, операторські панелі, вимірювальні системи, технологічний комплекс, програмне регулювання, управляючі пристрої, автономні системи, стабілізувальне регулювання, виконавчі механізми, інтелектуальні пристрої, перемикальний клапан, адаптивний мікроконтролер, блокувальне реле.*

III. Трикомпонентні конструкції, що представлені такими частинами мови:

Прикметник + прикметник + іменник: *комп'ютерно-інтегроване автоматизоване виробництво, промислові мікропроцесорні контролери, рефлекторний оптичний датчик, інтелектуальні виконавчі механізми, автоматизоване робоче місце, програмовані логічні контролери, автоматизований технологічний комплекс.*

Прикметник + іменник + іменник: *безконтактний датчик положення, програмні засоби автоматизації, автоматичні системи регулювання, технологічний об'єкт управління, мікропроцесорні засоби автоматизації, розподілені системи управління.*

Іменник + прикметник + іменник: *автоматизація виробничих процесів, автомат з мікропроцесорним керуванням, пульт ручного керування, автокомпенсатор підвищеної точності, системи дистанційних передач, керування технологічним процесом, модулі дискретних виходів, система автоматичного регулювання.*

Іменник + іменник + іменник: *мікрОВИМІКАЧ з фіксацією та взаємовимкненням, алгоритм управління об'єктом, пристрої передачі сигналів, система самодіагностики та тестування.*

IV. Багатокомпонентні аналітичні терміни, які складаються з чотирьох і більше компонентів – самостійних частин мови: *автоматизація управління виробничими процесами, локальні мікропроцесорні засоби автоматизації, системи інтелектуальної підтримки прийняття рішень, автоматичний розрахунок управляючих дій, державна система приладів та засобів автоматизації, автоматизоване робоче місце оператора-технолога, автоматичні інформаційні системи збору даних.*

Отже, проведений аналіз засвідчив, що у сфері автоматизації виробничих процесів представлено всі види наявних у мові структурних моделей термінів. Вибір того чи того терміна зумовлений виконанням певної автоматизованої операції. Засвоєння фахової термінології сприятиме збагаченню професійного мовлення інженера, що працює в умовах автоматизованого технологічного комплексу.

Література

1. Автоматизація виробничих процесів : [підручник] / І. В. Ельперін, О. М. Пупена, В. М. Сідлецький, С. М. Швед. – К. : Видавництво «Ліра-К», 2015. – 378 с.
2. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – К. : Каравела, 2005. – 352 с.
3. Семеног О. М. Культура наукової української мови : [навч. посіб.] / Семеног О. М. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.
4. Українська мова за професійним спрямуванням : Практикум : [навч. посіб.] / Т. В. Симоненко, Г. В. Чорновол, Н. П. Руденко та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 272 с.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНОТУВАННЯ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Пасічна О. В., канд. філол. наук, доцент; Пасічна Є. В.
Криворізький національний університет

Робота з фаховими текстами посідає важливу роль у мовній підготовці майбутнього фахівця. Одним із видів текстової роботи є анотування як аналітико-синтетичне опрацювання інформації, мета якого – отримати узагальнену характеристику джерела наукової інформації, розкрити його логічну структуру та зміст.

На особливостях анотації як наукового жанру та вимогах до її оформлення наголошують Л. Бахтіна, Л. Галузинська, І. Данилюк, А. Демидова, А. Загнітко, В. Колосюк, І. Кузьмич, Н. Кушнарєнко, Н. Ларіохіна, Н. Науменко, Г. Онуфрієнко, О. Семеног, В. Шейко та ін.

Дослідники [3, с. 553–554] зазначають, що анотації виконують дві основні функції: сигнальну (подається

важлива інформація про документ, що дає можливість встановити основний його зміст і призначення, вирішити, чи варто звертатися до повного тексту праці); пошукову (анотація використовується в інформаційно-пошукових, автоматизованих системах для пошуку конкретних документів). Анотації класифікують за такими ознаками:

За *функціональним призначенням* анотації бувають довідкові та рекомендаційні. Довідкова анотація уточнює заголовок і повідомляє відомості про автора, зміст, жанр та інші особливості документа, що відсутні в бібліографічному описі. Рекомендаційна анотація покликана активно пропагувати, зацікавлювати, переконувати в доцільності прочитання документа.

За *обсягом та глибиною розкриття змісту* розрізняють анотації описові та реферативні. Описові анотації, узагальнено характеризуючи зміст первинного документа й подаючи перелік основних тем, що в ньому відображені, відповідають на питання: про що повідомляється в документі? Реферативні анотації не тільки подають перелік основних тем, а й розкривають їх зміст. Вони відповідають на два питання: про що повідомляється в основному документі? що саме з цього приводу повідомляється?

Анотація обов'язково складається з двох частин: бібліографічного опису (вихідні дані джерела відповідно до чинних ДЕСТів) і власне тексту. Г. Онуфрієнко розробила такий алгоритм анотування наукового джерела:

1. Ознайомитися з вихідними даними джерела (назва, жанр наукової продукції, автор, рік і місце видання, структура, обсяг, ілюстрації тощо).

2. Прочитати текст, усвідомлюючи його загальний зміст.

3. Визначити логічний суб'єкт (те, про що розповідається в тексті) і логічний предикат (те, що про це говориться).

4. З'ясувати актуальність і адресат джерела (статті, книги тощо).

5. Проаналізувати структуру тексту, визначивши вступну, основну та заключну частини.

6. Визначити головну інформацію основної частини тексту, відповівши для цього на такі запитання: Які проблеми висвітлюються? Що констатує автор? Як розглядаються і розв'язуються поставлені проблеми? Яких висновків доходить автор?

7. Оформити письмово текст анотації, використовуючи необхідні лексико-граматичні конструкції.

8. Здійснити самоконтроль виконаної роботи.

9. Відредагувати текст анотації, зіставивши його з науковим джерелом і перевіряючи за правописними нормами. Звернути увагу на обсяг анотації, її структурну організацію й логіко-граматичні зв'язки між реченнями та їх частинами [1, с. 131–133].

О. Семеног пропонує низку мовних кліше, які дозволяють загострити увагу на сутності розглядуваних питань. Це насамперед такі лексико-граматичні конструкції, як-от: *систематизовано розглянуто найактуальніші проблеми...; автор, аналізуючи (що?), зупиняється на..., предметом особливої уваги є ...; ураховано найновіші гіпотези, що сформувався в межах...; викладені положення проілюстровано...; подано спеціальні завдання, що сприятимуть глибшому засвоєнню матеріалу; запропоновані завдання сприятимуть наближенню знань до практичних потреб..., робота завершується оглядом..., розраховано на викладачів, аспірантів, студентів... та ін.* Як зазначає науковець, показниками рівня якості анотації є стислість і точність інформації про першоджерело, а також оформлення відповідно до чинних мовних норм. Найпоширеніша помилка при складанні анотацій – надлишковість (повтор інформації, використання невдалих

висловів, зайвих фраз, складних конструкцій). Наукова термінологія має бути загальноприйнятою, а маловідомі терміни вимагають пояснення [2, с. 79–80].

Отже, у формуванні професійної мовнокомунікативної компетенції майбутнього фахівця важливу роль відіграє систематична робота з компресії наукового тексту. Анотування як процес максимального згортання текстової інформації допомагає розвинути такі навички роботи з текстом: здійснювати композиційний аналіз наукового джерела, виокремлювати блоки інформації, розмежовувати головну й додаткову інформацію, стисло характеризувати наукове джерело з погляду його змісту, призначення, форми та інших особливостей.

Література

1. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : [навч. посіб. з алгоритмічними приписами] / Онуфрієнко Г. С. – К. : Центр уч. літератури, 2009. – 392 с.

2. Семенов О. М. Культура наукової української мови: [навч. посіб.] / Семенов О. М. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.

3. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : [підручник] / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – К. : Алерта, 2013. – 696 с.

ЗНАННЯ МОВИ – ЗАПОРУКА УСПІХУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Петренко Д. А.

Наук. кер.– Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент

Криворізький національний університет

Державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу й рівня освітньої і фахової підготовки в Україні. Вони є основою оцінки освітнього й освітньо-

кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм одержання освіти.

Професійне становлення фахівця будь-якої спеціальності починається із засвоєння майбутнім спеціалістом певного наукового дискурсу професії, або ж «спеціальної мови», «мови для спеціальних цілей», «мови для спеціальних потреб», «мови за професійним спрямуванням» і, зрештою, «професійного мовлення».

Вивчення й аналіз наукових праць із проблеми дослідження засвідчують, що в теорії і практиці навчання мови в центрі уваги дослідників були теоретичні і методичні основи формування висококультурної особистості сучасного фахівця (І. Зязюн, А. Коваль, Л. Круглова, І. Луцька, В. Маслов, О. Пономарів, О. Попова, Р. Розін, Ю. Рождественський, О. Сербенська, В. Усатий, Г. Тарасенко, О. Ханова та ін.)

Мова й професія – дві важливі суспільні категорії, які покликані обслуговувати потреби суспільства, окремих його груп і кожної людини. Мова з багатьма її функціями (комунікативною, номінативною, культуроносною, мислетворчою та ін.) забезпечує належний рівень грамотності носіїв певної професії, формує їх уміння спілкуватися у всіх сферах комунікації – у професійних відносинах, у науці, освіті, культурі, економіці тощо.

Мова – як фундамент, на якому побудовано суспільні відносини, «як один із факторів самоорганізації нації, є важливим критерієм духовності, культури, освіченості народу і студентської молоді зокрема» [1]. 25 квітня 2019 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», що зміцнює позиції державної мови в Україні. Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та

органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені цим законом, зокрема і на виробництві. Отже, вивчення літературної мови, її норм, опанування майстерного володіння мовленням в усіх практично актуальних для спеціаліста сферах спілкування – це невід’ємна частина професійної підготовки сучасної молоді до майбутньої діяльності. За умов інтенсивного розвитку науково-технічного прогресу, який постійно насичує професійне мовлення новими поняттями й термінами, основним критерієм визначення рівня культури професійного мовлення є ступінь оволодіння професійною термінологією і лексикою.

Терміни «ділова мова» і «мова професійного спілкування» не тотожні. Діловою мовою послуговуються представники різних професій, а мова професійного спілкування функціонує в межах певної професійної сфери. Ділова мова – це реалізація офіційно-ділового стилю, зафіксованого в документах; у мові професійного спілкування, реалізуються також науковий і розмовний стилі. Водночас, елементи ділової мови і мови професійного спілкування можуть використовуватися паралельно, наприклад, в офіційних переговорах, ділових бесідах тощо.

Отже, мова професійного спілкування забезпечує різні комунікативні потреби мовців у професійній сфері. Щоб досягти значних успіхів у професійній діяльності, необхідно досконало володіти мовою професії.

Нині українське професійне мовлення перебуває на етапі становлення, унормування. Йому властиві ознаки, що визначають рівень культури усного й писемного професійного та ділового мовлення: правильність, комунікативна досконалість, аргументованість, доцільність, стислість, точність. Специфіка фахового мовлення полягає в обслуговуванні сфери виробничих відносин, потреб

спілкування між представниками однієї професії.

Процес формування професійної культури мовлення на виробництві складається з таких основних компонентів:

- засвоєння професійної лексики й термінології фаху;
- удосконалення навичок роботи студентів вищого технічного навчального закладу зі словниками, довідниками;
- формування вмій сприймання, відтворювання і створення фахових текстів різних видів і стилів;
- моделювання мовленнєвих ситуацій, які виникатимуть у майбутній професійній діяльності;
- боротьба з мовленнєвою неохайністю в спілкуванні, уникнення типових порушень літературної мови в мовленнєвих стереотипах фахової галузі [2].

Нині важко уявити професіонала будь-якої галузі промисловості, який обмежував би коло своїх інтересів суто технічними проблемами. Наприклад, фахівці в галузі створення і впровадження нової техніки вважають, що сама технічна ідея лише на 20% забезпечує успіх нової розробки; 80% успіху залежать від спілкування: слід довести нову ідею до спеціалістів, переконати, що вона є новою й ефективною, одержати дозвіл на апробацію, знайти охочих узяти участь у впровадженні, «проштовхнути» до реалізації, використовуючи рекламу й інші засоби тощо.

Знати мову професії – це вільно володіти багатим лексичним матеріалом із фаху. Це значить дотримуватися акцентуаційних, граматичних, лексичних, стилістичних норм професійного спілкування, якого люди вчаться впродовж усього життя

Фахівцем з великої літери можна вважати ту людину, яка не лише володіє високою кваліфікацією, а є духовно багатою, творчою особистістю. Формування такого фахівця дедалі більше пов'язується з глибоким опануванням української мови професійного спілкування.

Література

1. Кравчук О. Культура мовлення – одна з ознак справжнього українця / О. Кравчук, О. Клішова // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 1998. – № 4. – С. 77–86.

2. Мова і професія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://studopedia.org/12-96187.html>.

ЕТИМОЛОГІЯ ТА СЕМАНТИКА ТЕРМІНІВ, УЖИВАНИХ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРОГРАМУВАННЯ

Пузіно М. В.

Наук. кер. – Пасічна О. В., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

З початком ери широкого використання інформаційних технологій, упровадженням їх у більшість сфер людського життя та, відповідно, появою цілої низки робочих професій у даній галузі виникла потреба у введенні в мову нових слів – термінів, що б пояснювали процеси, пов'язані з новими технологіями тощо. Зокрема, так звані неологізми активно впроваджувались в українську мову протягом останніх двадцяти років, що зумовлено різким зростанням затребуваності, доступності й популярності окресленої галузі не тільки в нашій країні, а й в усьому світі. Проте більшість із цих слів не мають українського коріння: вони є запозиченими з інших мов та за правописом й вимовою були трансформовані з урахуванням українського мовного середовища. Етимологічний та семантичний розбір деяких термінів, узятих зі сфери інформаційних технологій і програмування зокрема, та встановлення мови, з якої вони були запозичені, і є метою нашого дослідження.

Свого часу значний внесок у розвиток галузі ІТ зробили

фахівці із США. Саме на території цієї країни 14 лютого 1946 року вперше було представлено світу програмований комп'ютер, а вже у 1969 році була запущена мережа ARPANET, яка стала базою для створення Всесвітнього павутиння. Ці та багато інших винаходів були створені саме у США та з часом стали розповсюджуватись по всьому світу, зберігаючи за собою дані їм на батьківщині назви. З розвитком цих технологій, а також паралельним ускладненням процесу написання коду для них набирала оберти й сфера програмування, до розвитку якої також було докладено багато зусиль із боку американських спеціалістів. Зокрема, першу мову програмування – Fortran – започаткував учений-програміст зі США Джон Бекус. Усі перераховані факти дають підставу стверджувати, що більшість термінів, уживаних в українській мові саме у сфері інформаційних технологій, походять з англійської мови.

Для того, щоб переконатися в цьому твердженні, варто розглянути декілька конкретних прикладів. Для перевірки етимології та семантики було обрано такі терміни: «комп'ютер», «дебагер», «сервер», «фронтенд» і «бекенд» та «програма».

Комп'ютер – від англ. *computer* (*compute* + *-er*), від лат. *computator* – обчислювач, або *computatrum*, *computō* (*con-* + *putō*) – рахувати; відповідно до Оксфордського словника англійської мови вперше це слово було використано у 1613 році у книзі англійського письменника Річарда Брейтуайта по відношенню до людини, яка виконувала деякі підрахунки; уперше цей термін у сучасному значенні був застосований у 1945 році.

Дебагер – від англ. *debugger* (*debug* + *-er*), або *bug* – комаха, шкідник; уперше у значенні «спаситель від жуків» слово було використано у 1946 році, коли при розробці американського комп'ютера Марк-2 відбувся збій при

потраплянні комахи між контактами.

Сервер – від англ. *server*; уперше в значенні, протилежному «користувачу», було використано у 1969 році при описі мережі ARPANET, що стала базою для створення сучасної мережі Інтернет.

Фронтенд та бекенд – від англ. *front-end* та *back-end* – передня частина та задня частина; уперше обидва терміни в сучасному значенні були використані відносно недавно, лише у 2002 році.

Програма – від англ. *program*, або від грец. *pro* (перед) + *grapho* («я пишу»); уперше слово було вживане у Давній Греції у значенні публічної заяви; у сучасному розумінні термін був використаний уже у 1945 році.

З наведених прикладів можна зробити висновок, що здебільшого терміни, які вживаються в нашій мові у сфері інформаційних технологій та програмування, дійсно запозичені з англійської та є адаптованими за вимовою під українське мовне середовище. Проте варто зважати на те, що існують і ті терміни, яким були дібрані відповідники. Так, наприклад, англійський термін *app* має українську локалізацію – додаток (як інформаційний термін), *link* – адреса, посилання, *browser* – веб-переглядач.

Отже, вивчення семантики та етимології термінів з програмування сприятиме збагаченню професійного словника майбутніх програмістів та розширенню їх лінгвістичного кругозору. Проте, спираючись на результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що вплив іноземних мов (зазвичай англійської) на українську найсуттєвіший саме у сфері інформаційних технологій, адже апріорі розвиток цієї галузі загалом відбувається швидкими темпами. У свою чергу, у нашій мові не завжди знаходяться еквіваленти іншомовним термінам (або ж з'являються дуже повільно), через що вони впроваджуються лише адаптованими під мовне середовище. Проблема

широкого використання іншомовних слів за відсутності відповідників у професійному мовленні в нашій країні дуже актуальна та має розв'язуватися на державному рівні.

ВИКОРИСТАННЯ СЛЕНГУ В МОВЛЕННІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Репенко В. Є.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Демократизація українського суспільства, нові віяння в культурі, соціальний розвиток, технічний прогрес і поширення маскультури вплинули на мову, зумовивши появу в ній великої кількості молодіжних новотворів – сленгізмів, які виконують особливу знакову функцію швидкого семантичного сприймання й розуміння.

Спорідненість інтересів осіб, які формують різновид цього ненормативного утворення, є важливим чинником у творенні сленгових лексем. Практично кожна група людей, об'єднана спільними інтересами, характеризується особливим типом мовлення, що реалізується в сленгових новоутвореннях і є притаманним лише цій групі. Відтак молодіжний сленг не є цілісною системою та складається із загальномолодіжного жаргону, що характеризує мову певного покоління, і спеціальних молодіжних жаргонів.

Сленгова молодіжна лексика представляє собою зазвичай неологізми, які з'являються разом із суспільними змінами. Сленгові лексеми утворюються під впливом різноманітних факторів, серед яких особливо виділяються: кримінальний жаргон, інтержаргон, власна інтерпретація серед молоді деяких термінів.

Отже, перше джерело формування молодіжного сленгу – це семантичне дублювання вже наявних в інтержаргоні

лексичних одиниць, що не підлягають трансформаціям. Прикладами такого переходу одиниць з інтержаргону до сленгу є, наприклад, такі слова, як «лимон» («фрукт» у звичайному значенні та «мільйон грошових одиниць» у сленговому), «криса» («тварина» та «людина, що краде у близьких йому людей»), «доганяти» («настигати кого-, щонебудь, наблизитися до того, що рухається попереду» в літературній мові та «розуміти» в сленговому варіанті: порів. «Ти що, не доганяєш?»). Власне, іронічного забарвлення таким лексемам надає зміна значення слова (у літературній та сленговій мовах). Такі значення зазвичай є розбіжними та побудовані на певній грі слів. Однією з цікавих особливостей молодіжного сленгу є зміна значення слів літературної мови, що додає мовленню іронічного забарвлення. До того ж, молодіжний сленг майже завжди змінює значення запозичених одиниць («грузити» в значенні «багато говорити, набридати»). Власне, різновидом цього джерела є заміна слів їх семантичними синонімами (зокрема, такими, що мають не цілком відповідний смисловий відтінок значення). Так, у значенні словосполучення «йди звідси» часто вживається «шкультигай звідси», «крокуй звідси», «звальной звідси» тощо [1].

Наступним та, певно, найпоширенішим джерелом формування молодіжного сленгу є запозичення. Зазвичай велика кількість сленгових лексем запозичується з іноземної мови як шляхом дослівного, так і змістового перекладу. Прикладом дослівного перекладу може слугувати слово «перець» у сленговому значенні «парубок, хлоп'яга», яке походить шляхом запозичення від англійського сленгового слова «pepper», що означає «особа чоловічої статі»; «танцпол», що походить від англійського слова «dance floor» [2]. Але найчастіше слова відтворюються транслітераційним або транскрипційним

шляхом, зберігаючи своє звучання порівняно з оригінальним словом. Як приклади можна навести такі лексеми, як «пати» – від англійського слова «party» («вечірка», «свято»). Окремим підпунктом йде запозичення комп'ютерної термінології унаслідок стрімкого розвитку технологічної галузі, відповідно необізнані користувачі кожного дня створюють свої неологізми для позначення нових понять. Так, саме комп'ютерній галузі завдячуємо словами «читер» (у сленговому значенні «шахрай») – від англійського дієслова «to cheat», що означає «грати не за правилами, нечесно»; «квакер» – гравець у гру «QUAKE» (а не «член однієї з християнських протестантських сект» – у літературній мові). Слова, що виникають таким способом, через масову вживаність та розповсюдженість швидко входять в обіг та словниковий запас сучасної молоді.

Третім джерелом формування молодіжного сленгу є утворення та вживання лексем-скорочень. Це пояснюється наявністю закону економії мовного простору. Так, при вживанні довжелезних слів використовують більш короткі, але зрозумілі їх аналоги, що утворені шляхом скорочення. Найбільш яскравим прикладом є слова «комп» та «ноут», що скоротили від слів «комп'ютер» та «ноутбук». Решту прикладів найчастіше можна віднести до сфери учнівсько-студентського використання: ця соціальна група тяжіє до скорочення назв навчальних предметів. Так, «обеже» позначає предмет «Основи безпеки життєдіяльності» (за першими літерами: ОБЖ), «дeze» – «домашнє завдання», під «фізрою» розуміємо предмет «фізична культура». Утворені лексеми мають зазвичай фонетичну деформацію слів.

Така різоманітність джерел формування молодіжного сленгу пояснюється прагненням молоді вирізнитися за допомогою мовних засобів тощо. У молодіжному середовищі сленг посідає помітне місце як засіб мовного спілкування. Мовленнєві пріоритети кожної соціальної

групи втілюються саме в сленгізмах.

Отже, сленг є поширеним явищем серед різних молодіжних груп, а тому надзвичайно перспективним для вивчення мовленнєвої ситуації та динаміки розвитку мови. Базою для таких досліджень є сучасні навчальні заклади, молодіжні клуби за інтересами тощо.

Література

1. Христенко О. С. Фактори впливу на становлення та розвиток молодіжної лексики / О. С. Христенко // Східнослов'янська філологія: зб. наук. праць. – Горлівка: Вид-во ГДПУ, 2006. – Вип. 11. Мовознавство. – С. 171–209.

2. Сірінюк К. Молодіжний сленг як складова загальномовної культури нації / К. Сірінюк // Українська мова та література в школі. – 2005. – № 5. – С. 69–70.

СУРЖИК ЯК МОВНА ПРОБЛЕМА

Рижанкова О. І.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Суржик – це російсько-українська мовна мішанка. За російського царизму українську мову забороняли століттями. Та за переписом 1910 року на території сучасної України понад 70% людей, навіть на сході, говорили українською [1].

За радянської влади українських селян, основних носіїв української, заморили голодоморами. Письменників, учителів масово репресували. Українську мову витіснили практично з усіх сфер життя. Її вивчення, на відміну від російської, не давало жодних кар'єрних перспектив. Не знаючи до ладу жодної мови, українці намагалися говорити російською, щоб «вивищитися». А на практиці виходив суржик – продукт колоніального панування.

Суржик – елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови (нечиста мова). Спілкування суржиком значно спотворює інформацію, оскільки мовець у цьому випадку може вживати слово в лише йому відомому значенні та ще й у формі, яка не відповідає загальноприйнятим граматичним нормам [2].

В українській мові є немало законних, унормованих русизмів, полонізмів, германізмів, тюркізмів, запозичень з інших європейських мов. Уважається, що близько 10% слів нашої мови є іншомовними запозиченнями.

На відміну від «нормальної» мови, суржик не становить стабільної системи. Навіть найменш підвладний змінам граматичний кістяк мови в суржику розхитаний і плинний. А вже фонетичні варіанти слів настільки різняться в індивідуальних проявах, що лишається проблематичною сама можливість установаження виразних фонетичних властивостей цієї субмови [3].

Носіями суржику стають люди, які недосконало володіють як українською, так і російською мовами, і не завжди зважають на правильність уживання лексики. Характерно й те, що суржиком розмовляють як мешканці сіл, так і міст.

Суржик можна «підхопити», спілкуючись із колом людей (українців чи росіян), які вже його вживають у своєму мовленні. Це стосується також і виховного аспекту, коли батьки, не приділяючи належної уваги своєму мовленню, уживаючи слова-покручі, сприяють тому, що дитина повторює й починає говорити тією мовою, яку сприймає на слух, фактично спілкуватись суржиком.

Ось деякі з характерних для суржику особливостей: уживання русизмів замість нормативних українських відповідників: *даже (навіть), да (так), не (ні)*; “українізовані” форми російських дієслів – *уїхав (поїхав)*,

уволися (звільнився), дівся (подівся); “українізовані” форми російських числівників – перший / перва, последний; змішування українських і російських форм займенників – хто-то (хтось), що-то (щось); порушення дієслівного керування, уживання прийменників і відмінків за російським зразком – по вулицям (замість вулицями), на російській мові (замість російською мовою), зошит по біології (замість зошит з біології); утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників за зразком російської мови – самый лучший (найкращий); слова й вирази, кальковані з російської – міроприємство, прийняти міри, прийняти участь [4].

Віками активно діяв механізм розхитування норм, вірус зневаги до української мови. Утративши свою мову, народ гине як окрема історична величина й стає населенням, контингентом, електоратом, біомасою тощо.

Демократизація норм та лібералізація мовних законів неминуче провокує занепад літературної мови. ЗМІ набувають ознак не вихователів та пропагандистів вищої культури, а стають смітниками неякісної «низької» мови. Проникнення суржику до фахової мови журналістів розхитує норми української мови, засмічує й лібералізує її. Суржик сприяє дестабілізації та розмиванню стилів, що, своєю чергою, провокує руйнування самої структури мови.

Мова є своєрідним живим організмом. Він зазнає безперервного розвитку, але так само постійно йому щось загрожує. Низький рівень живомовної культури – це необізнаність із мовними нормами, байдуже ставлення до свого мовлення, мовна неохайність, невміння й небажання контролювати себе.

З утратою рідної мови руйнується сам спосіб світосприймання, національного мислення, що, зрештою, призводить до денационалізації.

Поради, як почати говорити правильно українською:

більше спілкуйтесь українською; читайте українські статті, газети, журнали; переглядайте україномовні фільми; слухайте українську музику; користуйтеся українським програмним забезпеченням; корисними є також дописи в українських форумах та Вікіпедії, спілкування в різних українських гуртках та групах [4].

Отже, виховувати в собі повагу до мови – це, передовсім, шанувати себе, виявляти повагу до народу, його історії, культури. Адже мова, як і українська народна музика – своєрідний генетичний код нації, а не лише засіб спілкування.

Література

1. Суржик: за і проти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/28856281.html>.

2. Явище суржику [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://infopedia.su/9x4ba2.html>.

3. Суржик – як він є [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dzherela.com.ua/ua/articles/ukrlanguage/>.

4. Суржик у сучасній українській мові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zno.if.ua/?p=3456>.

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Румянцева О. П.

Наук. кер. – Пасічна О. В., канд. філол. наук, доцент

Криворізький національний університет

Публіцистичний стиль посідає чільне місце в системі функціональних різновидів української мови. Добір і використання мовних засобів характеризується в ньому поєднанням таких вимог: прагненням до посилення як логічної, так і емоційної сторони висловлення [1].

У зв'язку з сучасною складною політичною ситуацією в

Україні публіцистичний стиль стає одним із найбільш суспільно значущих різновидів мови. Основна його функція – активний вплив на читача або слухача, формування громадської думки, переконання у правильності висловлених думок, агітація.

Дослідженням публіцистичного стилю займалися В. Виноградов, С. Єрмоленко, А. Коваль, М. Кожина, В. Костомаров, Л. Мацько, О. Пономарів, О. Сидоренко та ін.

Публіцистичному мовленню притаманні такі стильові риси:

Суворость логічності. Публіцист прагне переконати читача в тій чи тій оцінці суспільних явищ. З найбільшою повнотою ця стильова риса виявляється в жанрі статті, що вирізняється глибиною аналізу фактів.

Фактографічність, образність. Публіцист прагне впливати на думки та почуття адресата. Щоб досягти цієї мети, він звертається до образного віддзеркалення світу, до яскравого опису подій, поведінки людей, обставин, думок зображуваних осіб, але повинен суворо дотримуватися фактів.

Емоційність. Логічне викладення матеріалу в публіцистиці поєднується з виявленням емоційного ставлення автора до зображуваного. Задля емоційного впливу широко використовують розмовні слова, причому нерідко в поєднанні з книжними.

Як зазначає О. Пономарів, для публіцистичного стилю характерна орієнтація на усне мовлення, елементи якого не лише виступають у ролі експресем, а й стають одним із прийомів зацікавлення читача й слухача. Широко використовується діалогічна форма мовлення, яка особливо увиразнюється на тлі авторського монологу. Цьому стилеві притаманні чіткі політичні оцінки, присутність автора, широкий вияв авторської індивідуальності [3].

Розглянемо мовні особливості цього функціонального різновиду. З-поміж головних мовних особливостей публіцистичного стилю слід назвати принципову неоднорідність стилістичних засобів, використання спеціальної термінології, поєднання стандартних і експресивних засобів мови. Як справедливо вказують Л. Мацько та О. Сидоренко, з одного боку, у ньому широко використовується суспільно-політична лексика, політичні заклики, гасла, точні найменування (подій, дат, учасників, місця), а з іншого – багатозначна образна лексика, що здатна привернути увагу читача і вплинути на нього, художні засоби – тропи і фігури. Всі лексеми, як правило, чітко поділяються на позитивно-оцінні й негативно-оцінні [2].

З функцією впливу на масового читача або слухача пов'язана така риса публіцистичного стилю, як його емоційно-експресивний характер, а зі швидкістю передавання суспільно значущої інформації пов'язаний стандарт цього стилю. Дослідники стверджують, що послідовне, хоча дуже різне і в різних комбінаціях реалізоване чергування експресії та нейтральності (так званого стандарту), виступаючи основною властивістю мови публіцистичного стилю, забезпечує надійне донесення до читача змісту інформації.

Отже, урахування стильових та мовних особливостей публіцистичного мовлення допоможе журналістові передати інформацію про суспільно важливі події з максимальним ступенем повноти і з використанням емоційно-експресивних мовних засобів, що забезпечить реалізацію основної функції стилю – вплив на думки адресата задля виявлення його активної громадянської позиції.

Література

1. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної

української мови / Коваль А. П. – К. : Вища школа, 1978. – 375 с.

2. Мацько Л. І. Українська мова: Посібник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко. – К. : Либідь, 1996. – 430 с.

3. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / Пономарів О. Д. – К. : Либідь, 1992. – 248 с.

ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Снагощенко Д. М.

Наук. кер. – Пасічна О. В., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Про багатство будь-якої мови свідчить насамперед її словниковий запас. Відомо, що «Орфографічний словник української мови» містить у собі 260 000 слів. Але в ньому відображено далеко не всю лексику загальнонародної мови.

Одним із невичерпних джерел багатства й виразності мовлення є фразеологізми, які живлять мовлення, наповнюють його свіжістю, довершеністю, оригінальністю. Фразеологія кожної мови – це скарбниця мудрості народу, у ній відбито його історію, культуру, побут, багатовіковий досвід. Фразеологізми – це усталені семантично нерозкладні сполучення слів, які відтворюються в мові й характеризуються метафоричністю та слабкою формальною варіативністю. Вивченню фразеологізмів присвячено наукові розвідки Л. Аксентьєва, М. Алефіренка, В. Білоноженко, В. Вакурова, С. Ганжі, І. Гнатюк, С. Горожанової, В. Дубинського, В. Калашника, В. Ковальова, М. Коломійця, Л. Петленко, Ю. Прадіда, Л. Скрипник, А. Супрун, В. Ужченка, О. Федорова, Т. Цимбалюк, В. Чабаненка, М. Шанського, Л. Щербачук та ін.

Фразеологічні одиниці, порівняно зі словами, як зазначає Л. Скрипник, є виразнішими з емоційно-експресивного погляду. Здебільшого фразеологізми не лише називають предмети, дії, явища, а й одночасно оцінюють їх, виражають ставлення до них, експресивно характеризують. Естетична роль фразеологічних одиниць у художній літературі, на думку І. Голуб, зумовлена їх природною образністю й емотивністю, а також умінням автора відібрати потрібний матеріал і ввести його в текст, підпорядкувати авторському задумові.

Класифікування фразеологічних одиниць є важливою проблемою мовознавства. Найбільшого поширення набула класифікація, розроблена лінгвістом В. Виноградовим. Дослідник виокремлював три типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Наведемо приклади вказаних типів фразеологізмів. Фразеологічні зрощення – це сталі словосполучення, зміст яких не можна зрозуміти зі значень окремих компонентів, що входять до складу фразеологічної одиниці: *спіймати облизня, теревені правити, бити байдики, замилювати очі, ловити гав.*

Фразеологічні єдності – стійкі словосполучення, зміст яких певною мірою зумовлений значеннями слів-компонентів: *п'ятами накивати, тримати язик за зубами, молоти язиком, губи копилити, повісити носа, гнути спину.*

Фразеологічні сполучення – стійкі вислови, до складу яких входять слова з вільним і фразеологічно зв'язаним значенням. У них цілісне значення впливає з семантики окремих слів: *здобути перемогу, сміх розбирає, насупити брови, згорати з сорому, зачепити за живе, ужити заходів.*

Джерела походження фразеологізмів такі:

1. Народна мова, куди входять усі прислів'я та приказки: *під лежачий камінь вода не тече; ні в тин, ні в ворота; як мертвому кадило.*

2. Стійкі вирази, пов'язані із професією, певним фахом: *шитий білими нитками* (з мови шевців), *товкти воду у ступі* (з мови пекарів), *з іншої опери, підвищувати тон* (з мови музикантів, співаків), *іти в ногу* (з мови військових).

3. Античні вислови, які вимагають знання міфів Давньої Греції: *дамоклів меч* (про навислу загрозу), *гордіїв вузол* (про нерозв'язану проблему), *ахіллесова п'ята* (вразливе місце), *сізіфова праця* (даремна і важка), *троянський кінь* (прихована загроза), *авгієві стайні* (дуже брудне місце).

4. Біблійні вислови: *альфа і омега* (початок і кінець), *випити чашу до дна* (довести справу до кінця), *притча во язицех* (людина з поганою славою), *авилонське стовпотворіння* (велелюдне місце).

5. Крилаті вислови як українських, так і світових письменників: «*Останній із могікан*» (Фенімор Купер), «*А судді хто?*» (О. Грибоєдов), «*Життя іде, і все без коректур*» (Л. Костенко).

Отже, знання фразеологічних скарбів української мови, розуміння їх, правильне вживання є безсумнівним показником довшеного мовлення. Фразеологізми несуть не тільки предметну, а й естетичну інформацію. Тому необхідно виробляти навички вмілого використання фразеологізмів у повсякденній мовній практиці, що дозволить розширити фразеологічний запас мовців та передати особливості менталітету українців.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сокуренко К. С.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Засоби масової інформації – це чи не найпотужніше

джерело формування інноваційного словника, розвитку норм літературної мови, її комунікативних ознак, і для багатьох мовців – це своєрідний освітньо-навчальний канал, що здатен забезпечити потреби у формуванні умінь та навичок правильного, грамотного користування мовними ресурсами [4, с. 67]. Місія журналіста – позитивно впливати на масову аудиторію, корегувати її мотивацію, поведінку, світогляд. Мова ЗМІ має бути взірцевою щодо грамотного використання мовного етикету, правильного слововживання, багатства словника, експресивного словотвору [2, с. 348].

На сучасному етапі розвитку української мови й літератури ми помічаємо інтенсивне використання жаргонізмів. Проникаючи через ЗМІ в систему мови, такі мовні засоби втрачають свою експресивність і з часом можуть стати приналежністю літературного стандарту. Так, наприклад, ми спостерігаємо помітний вплив соціальних жаргонів (молодіжного сленгу та кримінального аргю) на сучасну мову преси. Автори досить вільно вводять у свої тексти арготизми та сленг і таким чином пропагують жаргонне мовлення [3, с. 70].

Найбільш характерними й очевидними рисами сучасних змін у мові є: запозичення мовних засобів із периферійних сфер мовної системи, активізація вживання іншомовних слів, поповнення фразеологічної системи новими сталими сполученнями. Слова такого походження були завжди, але зі вступом України в Євросоюз вплив Заходу посилюється. На даний момент більшість слів, що використовують журналісти, не власне українського походження й навіть не завжди літературні, бо в статтях нерідко допускається використання розмовних і скорочених форм. За цих умов відбувається засмічення українського мовлення внаслідок невиправданого вживання чужоземних елементів [3, с. 69–70]. Саме цим можна пояснити появу в друкованих

виданнях великої кількості англіцизмів, які не тільки не збагачують нашу мову, а, навпаки, руйнують її самобутність [3, с. 69].

Не меншою проблемою є використання в журналах змішаної мови, так званого «суржику». Слушною є думка О. Сербенської, яка пише, що сьогодні слово “суржик” почали вживати й у широкому розумінні – як назву деградованого, убогого духовного світу людини, її відірваності від рідного, як назву для мішанини залишків давнього, батьківського із тим чужим, що нівелює особистість, національно-мовну свідомість... Скалічена мова отуплює людину, зводить її мислення до примітиву. Адже мова виражає не тільки думку. Слово стимулює свідомість, підпорядковує її собі, формує. Суржик в Україні є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що формувалась упродовж віків, загрожує змінити мову [1, с. 6–7].

Нерідко в текстах статті можна знайти невиправдане використання тавтології та спільнокореневих слів, що збіднює лексичний склад тексту.

Таким багатим на неологізми, як мовлення українських ЗМІ, не можуть похвалитися жодні медіа світу. Неологізми (від гр. *нео* – новий, *logos* – слово) – це слова, словосполучення, фразеологізми чи вислови, що з’являються як факти мови чи мовлення у зв’язку зі змінами в суспільному житті, із розвитком науки, техніки, культури внаслідок потреби називати нові поняття та явища, замінити наявне або надати емоційно-експресивного звучання поняттю, що вже має словесне позначення в мові шляхом словотвору, переосмислення, запозичення та реанімації застарілих назв, і належить до пасивного шару лексики. ЗМІ швидко реагують на зміни в суспільстві й, за Євгеном Онацьким, преса стає розумом і серцем нації. Особливий старт неологізмам у ЗМІ дали події 2013–2014 рр. на

Майдані Незалежності в Києві, які пізніше названо Революцією Гідності. Наприклад, слово «ватник» з'явилося в 2014 році на позначення тупого представника радянської країни, який ненавидить інші народи тільки за те, що вони прагнуть розвиватися [2, с. 347].

Отже, можемо зробити висновок, що різноманітні соціальні, політичні, економічні та психологічні зміни в житті суспільства викликають певні зміни у функціонуванні усієї мовної системи. Ці зміни яскраво ілюструються мовленнєвою практикою сучасних ЗМІ.

Література

1. Сербенська О. Антисуржик / О. Сербенська. – Львів : Світ, 1994. – 152 с.

2. Яцимірська М. Мова ЗМІ у культурному та творчому дискурсі / М. Яцимірська. – Львів : Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка, 2014. – 349 с.

3. Євсєєва Г. П. До питань культури мовлення в ЗМІ / Г. П. Євсєєва, В. С. Єгорова – Дніпропетровськ: Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури, 2011. – 184 с.

4. Нечипоренко А. Ф. Мова ЗМІ та її вплив на формування культури мовлення / А. Ф. Нечипоренко. – К. : Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського», 2017. – 423 с.

ФРАНЦУЗЬКА МОВА – ОДНА З НАЙПОТУЖНІШИХ СВІТОВИХ МОВ

Уїдад Мансур Бенуф (Алжир)

Наук. кер. – Гладир Я. С., канд. філол. наук, ст. викл.

Криворізький національний університет

Я студентка, яка минулого року приїхала з Алжиру, щоб

навчатися в Криворізькому національному університеті. Я вивчала французьку мову в Алжирі й непогано знаю її. Я хочу сказати, що це не тільки мова французів. Не випадково ж двісті сімдесят мільйонів людей розмовляють по-французьки, а сто двадцять мільйонів людей у світі вважають французьку рідною мовою.

Це єдина офіційна мова в багатьох країнах Африки – у Гвінеї, у Габоні, у Конго, у Монако і навіть на Мадагаскарі. В арабських країнах (у Марокко, у Сирії, у Тунісі) по-французьки також розмовляє дуже багато людей. У моїй рідній країні, в Алжирі, цю мову знають майже всі люди. І хоча стосунки Алжиру і Франції у різні періоди історії були так само різними і складними, мені все одно подобається французька мова, адже вона є офіційною у двадцяти дев'яти країнах світу – від африканських країн (як от мого рідного Алжиру) до деяких американських штатів.

Мої батьки – викладачі в університеті. Вони викладають арабську мову. Але також вони добре розмовляють по-французькому, тому що вони дуже культурні й освічені люди. Мої батьки захотіли, щоб і я вивчила цю цікаву світову мову. За це я їм дуже вдячна.

У цієї мови цікава історія. У письмовій формі французька вперше з'явилася вісімсот сорок другого року, у Страсбурзьких клятвах. До цього мовою освіти, науки й літератури в Європі вважалася латина. Першим визначним твором французької літератури стала «Пісня про Роланда» («*Chanson de Roland*»), уперше опублікована приблизно тисяча двохсотого року.

Протягом багатьох століть французька була офіційною мовою в Англії. Навіть той відомий парламентський документ, який зобов'язував британських громадян використовувати англійську мову, був написаний по-французькому.

Понад триста років тому навіть у Росії ознакою

освіченості й приналежності до вищого суспільного кола вважалося досконале володіння французькою, натомість російською розмовляли лише селяни.

Можна сказати, що французька мова не тільки дуже багата, але й по-своєму щедра. Там є англійські слова, італійські слова, німецькі і навіть арабські слова. Такі відомі слова, як «кафе», «ресторан», «шампанське», «шоколад», «безе», «суфле», «шансон» мають французьке походження. Навіть на гербі Великобританії є французький напис: «Dieu et mon droit» («Бог і моє право»). Окрім того, французька очолює мови, які є лексичною основою для інших мов. Наприклад, у сучасній англійській мові понад 30% слів – це французькі запозичення. Характерним закінченням для французької є «-tion» і «-sion». Якщо пригадати, таких слів дуже багато в усіх мовах: *революція, сенсація, облігація* тощо.

Французька – це ще й мова кохання, поезії та музики. Дуже багато найвідоміших світових зіркових виконавців співають по-французькому в різних музичних стилях і жанрах. Це і Джо Дассен, і Шарль Азнавур, і Мірей Матте, і Патрісія Каас, і Мілен Фармер, і багато інших співаків.

Я впевнена, що володіти французькою мовою і на сьогодні означає бути освіченою, розвиненою сучасною людиною.

СУРЖИК – ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Філоненко А. Ю.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Кількасотрічне приниження української мови й водночас насаджувannya іншої (російської) не могло не

позначитися на усному (у першу чергу) та писемному мовленні її носіїв. Українська мова навіть там, де вона активно функціонувала, зазнала такого негативного впливу російської, що перетворилася на суржик, мішанину українських та російських слів, кальок, а частіше за все – мовних покручів, які утворилися на базі цих двох великих мов.

Особливо турбує те, що частина носіїв української мови часто вживає російські слова з підкресленою бравадою, хизуючись при цьому своїми «глибокими» знаннями російської мови. Інша категорія україномовців – це люди, які не володіють українською літературною мовою й уживають російські слова, уважаючи при цьому, що це її літературні форми. Є ще й така категорія українців, які добре володіють літературною мовою, але часто лінуються, не хочуть напружити пам'ять і віднайти правильний український відповідник до російського слова. І як наслідок – українсько-російський покруч.

Мовне явище, що дістало назву «суржик», належить до специфічної форми побутування мови в Україні. Його національну й соціальну природу відображає сам термін, запозичений із сільськогосподарської лексики. Тлумачний словник української мови фіксує слово «суржик» у двох значеннях:

1. Суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т. ін.; борошно з такої суміші.

2. Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова.

Сьогодні слово «суржик» почали вживати й у широкому розумінні – як назву zdegradovanogo, ubogogo духовного світу людини, її відірваності від рідного, як назву для мішанини залишків давнього, батьківського, з тим чужим, що нівечить особистість, національно-мовну свідомість.

Суржик живе й розвивається за своїми законами:

українські слова набувають дивовижних мовних форм, бо підкоряються правилам російської граматики та стилістики, змінюються за цими правилами, уживаються в неправильному значенні.

Спілкування суржиком значно спотворює інформацію, оскільки мовець у цьому випадку може вживати слово в лише йому відомому значенні та ще й у формі, яка не відповідає загальноприйнятим граматичним нормам. Отже, порозумінню суржик не сприяє.

Можна розглядати історію суржику як своєрідне, непряме віддзеркалення процесів мовної політики останніх часів, зокрема тривалої насильницької русифікації та її непрогнозованих наслідків.

За даними досліджень Київського міжнародного інституту соціології, у 2003 році «суржикомовність» серед дорослого населення України становила від 2,5% у Західних областях і до 21,7% у Східно-Центральних областях. За даними репрезентативного опитування, загалом українській мові в Україні віддають перевагу 43,6% респондентів (показник цей різко коливається від 91,6% у західному регіоні й 78,0% – у центрально-західному до 14,6% – у східному й 11,3% – у південному). Схожі дані отримано й під час опитування, проведеного центром «Демократичні ініціативи»: лише українською в родині спілкується 37,0% населення, лише російською – 32,7%, по-різному, залежно від обставин – 26,6% (на всі інші мови національних меншин припадає лише 0,7%).

Суржик – мовна мутація, наслідком якої може стати втрата української мови як самобутнього неповторного феномену. Для попередження цього потрібно провести низку змін:

Телебачення повинно користуватись лише українською мовою, так само, як і преса.

Вихователям, як і вчителям потрібно розмовляти з

дітьми виключно українською.

У сім'ї треба, щоб перевага віддавалась державній мові.

Якщо ми навчимо наших дітей спілкуватися рідною мовою змалку, то і в майбутньому вони будуть також нею користуватися, і такої проблеми, як суржик, більше не існуватиме.

ВИКОРИСТАННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ВИРОБНИЦТВІ

Фоменко В. М.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач

Криворізький національний університет

На сьогодні неможливо уявити, як люди вступають у ділові відносини на виробництві без знання й використання мови та спеціальної фахової термінології. Хороший працівник зобов'язаний знати та застосовувати фахову термінологію для ефективної роботи за своєю спеціальністю.

Для початку сформулюємо визначення терміна для кращого розуміння подальшого матеріалу.

Терміном (від латин. Terminus – межа, кінець) називається слово або словосполучення, що позначає спеціальне поняття з якої-небудь галузі знань – науки, техніки, економіки, суспільно-політичного життя, мистецтва тощо. Наприклад, молекула, протон, аорта, блюмінг, трансформатор, кредит, додана вартість, девальвація, блокада, віза, ратифікаційна грамота, партитура, гама. Тобто термін позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини [1].

Розглянемо приклади загальнонаукової та галузевої фахової термінології з інженерної механіки за допомогою словника професійної термінології [3].

Абсолютно тверде тіло – це тіло, яке складається з системи матеріальних точок, що безперервно заповнюють певну частину простору так, що відстань між будь-якими двома його точками залишається незмінною.

Автоколивання – це такі вільні коливання системи, які збуджуються й підтримуються в нелінійній системі в процесі взаємодії постійних зовнішніх сил і сил опору.

Азотування – процес хіміко-термічної обробки, при якому відбувається насичення поверхні деталей азотом.

Безшумність – здатність конструкції працювати з шумами, які не перевищують межі гучності.

Відказ – втрата працездатності.

Відпуск – це термічна обробка, яка включає нагрівання загартованої сталі.

Вісь обертання тіла – це пряма, зв'язана з тілом, усі точки якої мають у певний момент часу швидкість, яка дорівнюється нулю.

Гартування – термообробка, яка полягає у нагріванні сталі до температури, вище критичної, витримці при цій температурі з наступним охолодженням.

Гідравліка – прикладна наука, що вивчає закони рівноваги та руху рідини.

Гідростатичний тиск – це стиснене напруження, що виникає в середині рідини, яка знаходиться в спокої.

Гідроудар – різке підвищення тиску в трубопроводі внаслідок зміни швидкості руху рідини.

Гілка – складається з одного чи декількох послідовно з'єднаних елементів, кожний з яких має два виведення.

Дані терміни вживаються повсякчас на виробництві за фахом «інженер-механік», тому дуже важливо для коректного виконання поставлених завдань добре знати та розуміти ці терміни. Працівник зобов'язаний знати й використовувати фахову термінологію українською мовою. Тому для вивчення правильності вимови та написання

фахових термінів користуються словником професійної термінології. За допомогою цього словника людина, яка прагне вивчити, як саме правильно володіти фаховими термінами, користується даним словником як опорою у вивченні правильності вимови та написання термінів за фахом.

Із вищезазначеного дійдемо висновку, що фахова мова й термінологія становлять складну й багатогранну систему; перебувають у тісній взаємодії та є складовою частиною сучасної фахової мови; виступають засобом професійного спілкування й передачі інформації фахівцями на виробництві [2].

Література

1. Ботвина Н. В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі): навч. посіб. / Н. В. Ботвина. – 3-є вид., доп. та перероб. – К. : Артек, 2001. – 280 с.

2. Паламар Л. М. Мова ділових паперів: практ. посібник / Л. М. Паламар, Г. М. Кацавець. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1994. – 208 с.

3. Ковальова Г. М. Словник професійної термінології з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» / Г. М. Ковальова, Л. К. Лисак, І. М. Медведєва. – Краматорськ: ДГМА, 2007. – 68 с.

ПРОБЛЕМИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СЕРЕД МОЛОДІ

Хорольська Ю. В.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач

Криворізький національний університет

Українська мова (історичні назви – руська, русинська) – національна мова українців. Вона належить до слов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Мова – це система

звукових і графічних знаків, що виникла на певному етапі розвитку людства, розвивається і має соціальне призначення.

Мова – спосіб самопізнання народу, найважливіший, найуніверсальніший та найвиразніший засіб спілкування людей, засіб вираження й передавання думок, почуттів, волевиявлень.

Українська мова є державною мовою в Україні та офіційною мовою Придністров'я. Вона поширена в Білорусі, Молдові, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, Казахстані, Аргентині, Бразилії, Англії, Канаді, США та інших країнах, де мешкають українці. Українською мовою у світі послуговуються від 41 до 45 млн осіб, вона є другою або третьою слов'янською мовою за кількістю мовців (після російської та, можливо, польської) і входить до третього десятка найпоширеніших мов світу.

З усього вищесказаного бачимо, що українська мова поширена та популярна, але її становище складне. Мовлення української молоді збідніле, перенасичене жаргонізмами, сленгізмами, словами іншомовного походження. Широкого вжитку набули слова, які мають український відповідник («прайс», «окей», «гуд», «екс-прем'єр», «екс-чоловік», «екс-дружина», «кава-брейк» тощо). Найчастіше молоді люди послуговуються збіднілою російською мовою або суржиком. Не можна не помітити, з одного боку, тенденції до зневаги, збайдужілості, гребування українською мовою, а з іншого – усе частіше зустрічаються освічені молоді люди, які мають великий словниковий запас, обізнані у світовій та українській літературах та свідомі до української мови.

Про мовне питання в Україні говориться багато, державна мова часто стає предметом спекуляцій політиків, але конкретних дій та результатів популяризації української мови, на превеликий жаль, можна побачити мало.

Зараз катастрофічно не вистачає якісної україномовної літератури, якісної кінематографічної продукції, а сучасні естрадні виконавці мають у своєму репертуарі невеликий перелік українських і величезну кількість російськомовних та англomовних пісень. Пересічним громадянам відома лише невелика кількість українських митців, серед яких найчастіше естрадні виконавці, натомість практично невідомими залишаються письменники, художники тощо. Причина такого явища очевидна – гроші, а точніше, це можливість заробити якомога більше грошей. Невигідно робити якісний продукт виключно для українського глядача.

За нинішніх умов молодь, навіть вихована в українських родинях, вступаючи в доросле життя, змушена використовувати російську мову через панування в Україні російськомовного інформаційного продукту (у теле- та радіопросторі, у ЗМІ, на ринку періодики, а найбільшою мірою – в інформаційно-комп'ютерній мережі та Інтернеті).

Інтернет-ЗМІ стають першочерговим джерелом інформації, тим самим диктуючи мовну норму своїм користувачам. Засоби масової інформації часто послуговуються далеко не літературною мовою, використовуючи суржик, сленг, жаргонізми, неологізми, іноді нецензурну лексику. За допомогою ЗМІ створюється мода, яка відіграє провідну роль у процесах популяризації.

Можна зробити висновок, що молодь не спілкується українською мовою через те, що їй насаджується російська мова переважно в Інтернет-просторі, на радіо, різноманітних розважальних заходах, на яких, власне, і виховується сучасна молодь.

Перехід на українську мову спілкування в повсякденному житті не може бути примусовим – це має бути особисте рішення окремого громадянина, глибоко усвідомленим ним самим. На жаль, непокоїть той факт, що

спілкування українською мовою відбувається переважно з батьками, родичами, у процесі навчання – з викладачами, але в стосунках з ровесниками сучасна молодь спілкується переважно російською мовою та суржиком. У культурі усного спілкування молодих людей укорінюється знижений стиль мовлення, розвивається ненормативна лексика.

Отже, молодь втрачає не тільки мовне, національне, а й людське обличчя. Тому збереження мовної стійкості в сучасному молодіжному комунікативному просторі дуже важливе.

ХВОРОБА МОВИ – СУРЖИК

Чабанюк В. С., Савченко А. Л. канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Більшість літературних мов світу віддалені від реальної мови, якою спілкуються люди. На це впливають різні фактори, зокрема мовлення окремих соціальних груп, говірки людей, які проживають на певній території тощо. Ця мова, так би мовити, використовується для «хатнього вжитку», але офіційною мовою є унормована, відшліфована літературна мова.

В Україні, як і в інших державах, використовують наріччя або діалекти, які найчастіше пов'язані з місцем, де мешкають люди. Їх можна поділити на східні, західні, південні та північні. Можна навіть сказати, що свої діалекти є в кожному місті та селі України. Але це не єдина причина виникнення суржику в українській мові.

За умови бездержавності українська мова використовувалась лише селянами в побуті, а так звані «вищі касти» суспільства головним чином були російськомовними. І внаслідок того, що селяни були неписьменними, вони мусили пристосуватися до «панської

мови» і, як наслідок, дві мови змішувались. І зараз ми знаємо, що визначенням слова суржик є калічення мови, мовна безпорадність, брак чуття слова, хапання за перший-ліпший сурогат із чужої мови, пасивний перехід на вторинний «ширвжиток» [4].

На українську мову також великий вплив мало й те, що багато часу вона була заборонена та обмежена у вживанні. Здебільшого використовувалася лише російська мова, зокрема і в термінологічному апараті. Навіть там, де українська мова активно вживалася, вона зазнавала впливу русизмів і перетворювалася на суржик. І тоді, коли люди добре володіли українською мовою, але боялися нею розмовляти, вони віднаходили неправильні відповідники з російської мови й тим самим з'являлися українсько-російські покручі. Мовні покручі збіднили українську мову, яка мала і зараз має дуже багато гарних слів, художніх засобів, щоб висловлювати свої думки та почуття. Можна навести безліч документів, у яких заборонялося використовувати та викладати українську мову, починаючи з указу Петра I «Про заборону друку книг українською мовою» 1709 року і закінчуючи постановою ЦК КПРС «Про поліпшення вивчення російської мови у школах республік» 1983 року. Після таких принижень навіть там, де українська мова функціонувала, вона зазнала дуже великого негативного впливу російської мови.

Хочемо звернути увагу й на те, що проникнення різних мов у рідну є закономірним процесом. І це стосується не тільки русизмів, а й слів з інших європейських мов. Близько 10% нашої мови складають запозичені слова. Але інколи іншомовні слова вживають неправильно, перекручуючи їх зміст та значення, або не там використовують, де потрібно, і це «засмічує» нашу мову.

Національну й соціальну природу слова «суржик» віддзеркалює сам термін, узятий із сільськогосподарської

лексики. Словник української мови фіксує слово «суржик» у двох значеннях: 1) суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса і т. ін.; борошно з такої суміші; 2) елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова [2, с. 854].

Коли Україна здобула незалежність в 1991 році, постало питання державної мови. Багато політиків пропонували зробити дві державні мови: українську та російську. Але справжні патріоти нашої держави, нашої мови, культурної спадщини виступили проти цього і відстояли свою позицію. У нашій країні одна державна мова – українська. Але трагічна історія нашої країни зумовлює гостроту мовного питання в сучасній Україні.

Зараз скільки б людей ми не запитали: «Що таке державна мова?» – отримали б безліч відповідей, зовсім різних, а серед них би обов'язково знайшлась відповідь, що наша мова «не хвора» на суржик. Про таких людей можна сказати, що вони не шанують і не вивчають свою мову, їм байдужі проблеми сучасної української мови. Адже ми знаємо, що наша мова «хвора» і хвороба її – суржик.

Я люблю свою рідну мову. За її допомогою я вчуся жити і пізнавати світ, адже вона – скарбниця мудрих висловів, нових слів. Велика кількість русизмів, іншомовних слів, жаргонів робить мову негарною, недоладною, суржилом. Дуже прикро, що більшість людей не дбають про чистоту нашої мови. Якщо так і далі буде, то суржик стане в Україні окремою мовою. Щоб цього не сталося, людям потрібно спілкуватися, дбаючи про чистоту мови. У спілкуванні треба обмежити використання сленгу, бо тоді мова виглядає дуже примітивною. Свою рідну мову потрібно оберігати, тому що, як зазначав І. Огієнко: «Мова – це наша національна ознака, у мові – наша культура, сутність нашої свідомості» [1, с. 240].

Отже, можна сказати, що суржик української мови – це змішування російської та української мови, яке впливає на її якість. Історія суржика є наслідком насильної русифікації мовної політики останніх років. Але хочеться сподіватися, що за допомогою національно свідомої інтелігенції – письменників, учителів, діячів культури, політиків, усього українського народу, не байдужого до своєї культури, своєї історії, зменшиться кількість носіїв суржикової мови, адже наша рідна мова – одна з найкрасивіших, найспівучіших мов у світі.

Згадаймо мудрі слова українського письменника Олеса Гончара: «Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось значуще. Мова – це глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова – це музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна й мисленнева діяльність народу» [3]. Тож давайте збережемо наше найбільше, найдорожче надбання – мову.

Література

1. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / Іван Огієнко. – Репринтне відтворення видання 1918 року. – К. : Абрис, 1991. – 275 с.

2. Словник української мови: в 11 томах. – Том 9, 1978. – С. 15–21.

3. Мова – духовне багатство народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [specvipusk_ukrmova_1.doc](#).

4. Позалітературні елементи у мовленні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mybiblioteka.su/9-104904.html>.

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Чернов М. Р.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

У сучасному світі кожне суспільство володіє нормативною культурою із ретельно розробленою системою стандартизованих правил, що характерні й для мовної культури. Проте її стійкість не є абсолютною. Мовна культура поступово змінюється під безперервною дією розмовної мови, різних підмов соціальних і професійних груп населення, інших мов. Також значну роль у цьому процесі виконує сучасна молодь, яка є невід’ємною складовою суспільства кожної держави [1].

Мовна культура сучасної молоді України є простором молодіжної субкультури, де молодим людям «дозволено» висловлювати себе інакше, аніж у звичайних сферах діяльності. Тобто це простір, де вони можуть проявляти себе, робити вибір, одночасно залишаючись частиною цього зовнішнього світу, і отже, поділяти його норми й цінності. На сьогодні сучасний етап розвитку культури характеризується як процес, що йде по колу, як етап занепаду культури, зокрема й мовленнєвої культури сучасної молоді. Саме через цю кризу в культурі відчувається криза в інших сферах суспільного життя, а саме, економічній, політичній та інших. Мовна культура є невід’ємною складовою частиною кожного суспільства, кожної групи людей та особи. Саме на основі культурних цінностей, складовою яких є мовленнєва культура, будуються основні стереотипи суспільства, основні його характеристики, визначаються напрямки розвитку молоді, що водночас і є основним носієм мовленнєвої культури, основним її перетворювачем. Сучасна українська мовленнєва культура є «дзеркалом» дорослого світу речей,

відносин і цінностей. За структурою така культура є досить складним утворенням, що включає декілька основних компонентів. До неї входять не тільки нові культурні досягнення, але й усе краще, що людство виробило за всю попередню історію. Від культури будь-якої епохи, навіть дуже давньої, обов'язково залишається щось таке, що збагачує мовну культуру наступних поколінь [2]. Приблизно двадцять років тому ніхто навіть не знав, що таке Інтернет, а зараз це є однією із найпопулярніших мовленнєвих культур сучасної молоді. Ця особливість має багато позитивних ознак.

По-перше, таке спілкування припускає анонімність, може проходити відвертіше, тоді як у звичайному житті підлітки стримані й сором'язливі.

По-друге, в Інтернеті досить легко можна знайти однодумців, людей, які поділяють твої погляди на життя та світ узагалі. Проте потрібно зауважити, що в сучасному юнацькому співтоваристві принцип взаємодії одних з іншими залишився таким же, також збереглися пізнавальні знаки, що дозволяють узнати «своїх». Одним із основних таких ознак є сленг. Він також є мовленнєвою культурою, тому що молодь користується ним і оновлює його, щоб спілкування набуло ще ближчого забарвлення. Проте це забарвлення може набувати досить темного та брудного відтінку.

Отже, молодіжне мовлення подібне до його носіїв, воно різке, гучне, зухвале, це результат своєрідного бажання переінакшити світ на інший зразок. Мовленнєва культура сучасної молоді відображає її внутрішні спрямування. Також ця культура слугує пізнавальним знаком того, що ця людина належить до певного соціального середовища [3]. Рокери, панки, хіпі – це різновид минулих, а мабуть, сучасних мовленнєвих культур. Яким є суспільство, такою є і молодь, мовленнєва культура.

Література

1. Білецька О. О. Культура народів Причорномор'я / О. О. Білецька. – К., 2012. – С. 127–132.
2. Глущенко Ю. В. Соціологія молоді і процеси концептуалізації в контексті соціальних змін / Ю. В. Глущенко. – Х., 2006. – 20 с.
3. Ісламіна Т. Г. Молодіжні субкультури / Т. Г. Ісламіна, Р. С. Цейтлін, Р. С. Салагаєв. – Казань, 1997. – 115 с.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Чернова М. А.

Наук. кер. – Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

В умовах розбудови України, утвердження її на міжнародній арені постало питання піднесення статусу української мови як державної, забезпечення використання її в усіх сферах громадського й державного життя. Досконале, ґрунтовне володіння українською літературною мовою в повсякденно-діловій діяльності є обов'язком кожного фахівця.

Майстерне володіння словом в усі часи було однією з найважливіших умов соціальної та професійної успішності людини. Залежно від того, наскільки усвідомлено ставиться людина до мови, наскільки розуміє її важливість у становленні власної особистості, вона формує або ж не формує власну мовну особистість.

Мовною особистістю є такий носій мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття й відповідні правила), репродукує мовленнєву діяльність, має навички комунікації.

Мовна особистість студента розвивається в процесі

спілкування.

Мовна особистість формується на основі рідної мови, а розвивається, розширює свої мовно-культурні обрії шляхом засвоєння інших мов.

Аспекти розвитку мовної особистості студентів технічних напрямів підготовки розглянуто у працях Л. Барановської, Г. Бондаренко, Н. Бородіної, Л. Головатаї, Т. Гриценко, І. Дроздової, О. Ковтун, Т. Рукас та ін. [1, с. 24].

На формування мовної особистості мають вплив об'єктивні, тобто незалежні від особи мовця, і суб'єктивні чинники.

До об'єктивних чинників дослідники відносять:

- стан самої мови, її унормованість, рівень розвитку і досконалість її підсистем, стилістичну диференціацію;
- сприятливу для життя і розвитку певної мови суспільно-політичну ситуацію;
- традиції суспільного використання мови;
- повноцінне функціонування мови в усіх сферах життя: державницькій, політичній, правовій, економічній, науковій, освітній, культурно-мистецькій, творчій, виробничій, побутовій та ін.

До суб'єктивних чинників, що впливають на формування мовної особистості, належать:

- здатність мовця здобувати мовну освіту й досконало володіти мовою;
- внутрішню готовність мовця здобувати мовну освіту і мовне виховання та досконало оволодівати мовою;
- моральну потребу мовотворче вдосконалювати і виражати свою особистість;
- розуміння мовних обов'язків громадянина і виконання їх;
- активне ставлення до мови, належний рівень мовної культури [2, с. 32–33].

На основі розвитку різних видів мовленнєвої діяльності формується професійна мовленнєва компетентність.

Професійне мовлення – це спілкування певної професійної групи людей, лексика яких спирається на професіоналізми фахового призначення. Професіоналізмами вважають слова або звороти, властиві мовленню людей певної професії. Вони виконують важливу номінативно-комунікативну функцію, бо точно називають поняття, явища дійсності [3, с. 256].

Майбутній фахівець інженерно-будівельної сфери повинен прагнути до успішної, результативної фахової діяльності, набуття високого рівня професійної придатності. Для цього йому необхідно володіти не лише знаннями, уміннями та навичками з професії, а й нормами сучасної української літературної мови; користуватися фаховою термінологією; уживати власне українську лексику та слова іншомовного походження; вільно користуватися різними функціональними стилями у професійній діяльності; поповнювати й активно використовувати особистий термінологічний словник; уміти працювати з фаховою літературою; мати навички спонтанного мовлення; здійснювати аналіз власного мовлення з позиції нормативності й оптимальності використаних мовних засобів; орієнтуватися в типових і нетипових ситуаціях професійного спілкування [2, с. 33].

Професія будівельника вимагає необхідності спілкування з великою кількістю людей – як підлеглих на будівництві, так і учасників будівельного процесу (проектувальників, замовників, підрядників), наявності управлінських якостей, тому в молодого спеціаліста мають бути сформовані всі відповідні професійні компетентності, які дають йому змогу бути впевненим у собі та своїх силах. Комунікативна компетентність є вагомим складником професійної компетентності майбутнього будівельника – це

здатність до ефективної взаємодії, яка полягає в умінні до різноманітного спілкування, формування завдань, вирішення конфліктів, умінні взаємодіяти з представниками різних організацій, здібності ведення переговорів, укладання договорів, співпраці з учасниками будівельного процесу, здачі виконаних робіт замовнику [2, с. 4].

Важливо усвідомлювати визначну роль мови в житті людини, розуміти, що мовна майстерність є шляхом до професійного становлення та зростання, запорукою всебічної реалізації творчих здібностей особистості.

Отже, формування високої культури мовлення є невід'ємною ознакою загальнолюдської культури. Для спеціаліста інженерно-будівельного профілю культура усного й писемного мовлення є не лише відображенням його вихованості, інтелігентності, чистоти помислів і вчинків, але й визначає в цілому культуру його праці й, що особливо важливо, культуру взаємин у щоденному спілкуванні в найрізноманітніших сферах мовленнєвої діяльності: від приватного спілкування – до спілкування на державному рівні.

Література

1. Гриджук О. Є. Мовна особистість як актуальний об'єкт дослідження в сучасній лінгводидактиці / О. Гриджук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hrydzhuk_o._language_personality_as_an_object_of_study_in_modern_linguistic_didactics.pdf.

2. Дроздова І. Взаємозв'язок формування мовної особистості студента ВНЗ нефілологічного профілю з розвитком професійного мовлення / І. Дроздова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.– 2015. – Ч. 2. – С. 121–128.

3. Пентилюк М. Мовна особистість майбутнього

вчителя-словесника в контексті професійної підготовки /
М. Пентилюк. – К., 2014. – 297 с.

СУТНІСТЬ ТЕРМІНІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ

Шалкеєв М. В.

Наук. кер. – Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент
Криворізький національний університет

Основу лексики будь-якого професійного мовлення складають терміни. Термін – слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, культури, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя [1]. Слово *термін* відоме ще з античних часів. У латинській мові (*terminus*) воно означало «кінець», «кордон», «межу». У середньовіччі набуло вже значення «визначення», «позначення». У старофранцузькій мові знаходять навіть номінацію *terme* – «слово». В Україні ця назва поширюється вже у XVIII ст. [4].

Термін – це спеціальне слово, яке має дефініцію. Конкретний зміст поняття, визначеного терміном, стає зрозумілим лише завдяки цій дефініції – лаконічному, логічному визначенню, яке зазначає суттєві ознаки предмета або значення поняття, тобто його зміст і межі.

Характерними ознаками терміна вважаються:

- а) належність до певної термінологічної системи;
- б) наявність дефініції (визначення);
- в) однозначність в межах однієї терміносистеми;
- г) точність;
- д) стилістична нейтральність;
- е) відсутність синонімів та омонімів у межах однієї терміносистеми;
- є) відсутність експресивності, образності, суб'єктивно-

оцінних відтінків [3, с. 89].

Кожна галузь науки оперує своїми термінами, що становлять суть термінологічної системи певної науки. У складі термінологічної лексики маємо такий поділ термінів:

1. Загальнонаукові, тобто ті, що використовуються в різних галузях науки й належать до наукового стилю в цілому. Наприклад: *еквівалент, експеримент, проблема, прогресувати, теорія* тощо.

2. Спеціальні, тобто закріплені за певними науковими дисциплінами. Наприклад, у будівництві: *імбаланс, конверсія, ангармонізм, дезактивація, супідрядність, субпідрядник, десольватація* тощо.

В українській мові є багато слів, які позначають різні поняття. Наприклад, термін *плитка* в будівництві означає відносно тонкі листи керамічного матеріалу різних розмірів, які використовуються для покриття підлоги і стін; в інших же контекстах слово *плитка* може означати невеликий плоский шматок чого-небудь, а також електричний нагрівальний прилад.

Значення термінів зафіксовано в спеціальних словниках, довідниках, і відповідно, їх потрібно вживати лише в тій формі та в тому значенні, які подано у словниках.

Від слова *термін* утворене слово *термінологія*, яке означає сукупність термінів з усіх галузей знання (або однієї галузі знання). Науку, що вивчає українську термінологію, називають термінознавством. Біля витоків творення української термінології стояли науковці І. Верхратський, В. Левицький, С. Рудницький, О. Курило, О. Огоновський, І. Пулюй та ін. Вони доклали багато зусиль до вироблення фахової термінології з різних наукових і технічних ділянок, прагнучи до того, щоб термінологія була українська і поєднувала власне національні й міжнародні елементи.

Термінологія є надзвичайно динамічним шаром лексики, за даними науковців, 90% нових слів становлять

терміни. «Термінологія – це атрибут науки, а наукова сфера, як відомо, має міжнародний характер, – констатує І. Козловець. – Рухливість термінів, зміна їхнього статусу, термінологічна міграція – наслідок інтегративних процесів у науці. Питома вага запозичених слів у лексичній системі кожної мови постійно зростає внаслідок формування глобального інформаційного простору, суспільних та економічних процесів, спрямованих на світову інтеграцію» [2, с. 467].

Кількість термінів з розвитком суспільства збільшується, оскільки вони перші фіксують соціально-економічні, державно-політичні, науково-технічні та культурні досягнення усієї людської цивілізації.

Створюються терміни засобами власної мови, запозичуються або конструюються з власне українських та іншомовних складників. Так, наприклад, від загальноновживаних дієслів утворюються віддієслівні іменники, які набувають у термінології будівництва значення термінів: *ізолювати – ізоляція, клепати – клепання* тощо. Прикметники, які належать до загальноновживаної та загальнонаукової лексики: *білий, легкий, міцний, точний, важкий* тощо, виступають конкретизаторами термінів-іменників: *біла глина, легкий бетон*. У термінології будівництва також є і міжнародні терміноелементи: *поліхромія, люксемтр, магнітоскоп, спектрограф, гідропульт, гідросфера, гідрофобність, телефотометр* тощо.

Нині при НАН України працює Комітет наукової термінології, який апробує суспільно-комунікативну вартість наукових термінів. Розв'язання термінологічних проблем має не тільки лінгвістичне, а й державне значення, оскільки наявність термінології є однією з обов'язкових умов розвитку науки, техніки, освіти.

Знання термінології – умова високої професійності

фахівців різних профілів.

Література

1. Зубков Є. М. Сучасна українська ділова мова / Є. М. Зубков. – 2-ге вид., доповн. – Харків : Торсінг, 2002. – 448 с.

2. Козловець І. Роль запозичень у формуванні української фінансово-кредитної термінології / Ірина Козловець // Лінгвістичні студії. – Донецьк, 2003. – Вип. 11. – Ч. 2. – С. 467–469.

3. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування / З. Мацюк. – К. : Каравела, 2005. – 352 с.

4. Термін у системі професійного мовлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidruchniki.com/1727101247606/dokumentoznavstvo/termin_sistemi_profesiynogo_movlennya.

МОВА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Шарбель Тоні Макарун (Ліван)

Наук. кер. – Флегонтова Н. М., канд. пед. наук, доцент
Київський медичний університет

Мабуть, кожна людина замислювалась над тим, як виникла мова, як вона розвивалася, змінювалася. Чому на нашій планеті Земля так багато людей і стільки різних мов?

Часові й територіальні зміни впливали на розвиток мови, яка передавалась від покоління до покоління різними угрупованнями людей. Мова впливала на норми, спосіб життя, і це пояснює, чому різні нації діють і думають по-різному. Походження мови датується приблизно ще двадцять шостою династією в Єгипті. Мова була створена для того, щоб допомогти людям вижити в суворих життєвих обставинах (спілкування під час полювання, ведення господарства, оборони тощо).

Існує багато наукових досліджень щодо розвитку мови, але найважливішою є думка про те, що мова є невід'ємною частиною нашого буття й розвитку. Слово виховує, навчає, розвиває. Під впливом мови вдосконалюються відчуття й сприйняття, збагачуються знання про навколишній світ. Мова – це код нації, засіб комунікативності, зв'язку особистості зі світом.

Сьогодні життя вимагає від людини знання не лише рідної мови, а й інших, нових мов. Це допомагає нам стати кращими, сприяє ефективному спілкуванню й кращому розумінню культури інших народів. А іноді друга мова допомагає вирішити життєво важливі проблеми.

Я студент-іноземець. Моя рідна мова арабська, друга мова – англійська, але я завжди мріяв стати лікарем. Для навчання обрав Київський медичний університет. Тому зараз вивчаю українську мову, щоб не лише зрозуміти історію й культуру України, традиції українського народу, а й краще розуміти людей, з якими я буду жити й спілкуватися найближчі шість років.

Як майбутнього лікаря-нейрохірурга мене цікавлять процеси в людському організмі, зумовлені мозковою діяльністю. Науково доведено, що вдосконалення мовних навичок сприяє покращенню пам'яті, розвитку думки, що збільшує силу мозкової діяльності людини. Так, шведські дослідження МРТ 2012 року показали, що вивчення мови покращує свідомість, а отже, розум стає гострішим, а звідси – набуття кращих навичок у прийнятті рішень. Частина мозку, що відповідає за вивчення незнайомої мови, поліпшує пам'ять і зберігає її гостроту навіть у похилому віці. Вивчення другої мови у зрілому віці змінює мозок так само, як і набуття таких складних моторних навичок, як біг або танці. Мозок змінюється в міру відповідних тренувань (підсилення завдань, навантажень) і допомагає нам у житті тривалий час зберігати мисленнєву працездатність. Разом із

тим, вивчення нової мови впливає на розвиток нашої рідної мови завдяки новим способам мислення. Поза сумнівом, вивчення нової мови дає людям, особливо студентам, вибір і забезпечує їм гарні перспективи майбутньої фахової діяльності. Мова – не просто навчальна дисципліна, це саме життя, яке вимагає дотримання певних правил і глибинних знань. Кожна людина повинна грамотно писати й красиво говорити, системно працювати над мовою, збагачувати активний словник, працювати над словом і зі словом.

Для мене українська мова – це можливість більш глибокого ознайомлення з українською культурою, духовного збагачення. Культура моєї Батьківщини Лівану і культура України – це діалог культур, який дає мені можливість стати висококультурною людиною, толерантною до інших культур і народів, професійно грамотним фахівцем, який самостійно застосовує свої знання в житті.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Шелест Н. Б.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

Те, як ми спілкуємося, може розповісти про людину майже все. Етика спілкування є найрозповсюдженішою темою для наукових праць. Лише в соціумі, постійно комунікуючи, людина може зростати та повноцінно розвиватись.

Вільний доступ до мережі Інтернет, можливість спілкування людей з різних континентів, різних країн, різних релігійних поглядів сприяє, з одного боку, розширенню культурного поступу, а з іншого – впливає на

мову залученням великої кількості запозичень іншомовних слів, новоутворень. Лінгвісти вказують на новотвори з невластивим синтаксисом, наприклад, похідні з терміном «інтернет»: інтернет-видання, інтернет-газета, інтернет-журналіст, інтернет-преса, інтернет-агенція, інтернет-ЗМІ, інтернет-спільнота, інтернет-сленг тощо, що є характерним для інтернет-спільноти. Отже, акцентується на віртуалізації цієї частини життєдіяльності соціуму [3, с. 48].

Віртуальне спілкування розширює комунікативні можливості сучасної людини. Проте, звичайно, така форма комунікації має й зворотний бік, зокрема, людина (заховавшись за нік-неймом) виходить за культурні, етичні та естетичні межі. Інтернет-мережа також є важливим полігоном для застосування різноманітних стратегій пропаганди й колективного навіювання [1].

Термін «соціальна мережа» з'явився вперше 1954 року в книзі «Класи і збори в норвезькому острівному приході» соціолога Манчестерської школи Джеймса Барнса. На той час, щоправда, цей термін зовсім не стосувався Інтернету, він розкривав поняття людських взаємин, проте зміст був сформульований цілком чітко: соціальна мережа – це те, що об'єднує групи людей за інтересами. Сьогодні соціальна мережа – це структура, що базується на людських зв'язках і взаємних інтересах. Соціальна мережа – це платформа, на якій користувачі взаємодіють один з одним за допомогою фотографій, відео, груп, повідомлень, чатів і т. ін. Найбільш популярними серед користувачів соціальних мереж сьогодні є Instagram, Facebook, Twitter. «Вконтакте» (сленг. Контакт) – російський аналог Facebook, останнім часом втрачає свою популярність в Україні. Виключно українськими соціальними мережами сьогодні є WEUA, Ukrainians, Kozakam.com, але широкою популярністю ці медіа-платформи не користуються. Аналізуючи дослідження зарубіжних науковців, можна підкреслити, що

на першому місці перебувають пости англійською мовою, на другому – повідомлення японською мовою, на третьому – іспанською. Більшість інформації, яка подається сьогодні в українських версіях соціальних мереж, російськомовна або суржикова. Проте слід зауважити, що значна частина українськомовної інформації набирає обертів. Якщо раніше українськомовними були здебільшого спільноти українських компаній, ЗМІ, політичні чи громадські організації, то сьогодні дедалі більше блогерів та простих користувачів соціальних мереж розміщують інформацію в постах сучасною українською літературною мовою [2]. Комунікативна поведінка користувачів соціальних мереж зумовлена певними правилами мережевого етикету, що розкривається в широкому застосуванні зниженої лексики, жаргонізмів, сленгізмів, уживанні великої кількості аббревіатур та скорочень, використанні смайликів (від англ. smiley – піктограма, що виражає емоцію), що надають емоційно-експресивного забарвлення повідомленню. Такі форми спілкування виражають сум, радість, здивування тощо. Наприклад: :-D,))) – сміх, :-) – щастя, :(– сум, :-O – здивування тощо.

Синтаксичні конструкції в соціальних мережах характеризуються лаконічною структурою, оскільки інформація, яка в них передається, має максимально стислий зміст, тому в мовленні користувачів соціальних мереж переважають прості речення. Отже, ми з'ясували, що соціальні мережі вплинули на розвиток української мови, оскільки в мові з'явилися нові запозичення, деякі набули граматичні категорії української мови. Слід зазначити також появу нових висловлювань, якими активно послуговується молодь у спілкуванні як у соціальних мережах, так і в реальній комунікації. Виникли нові скорочення слів та вигуківі слова, що активно переходять із віртуального середовища до реального. Варто підкреслити

панування розмовного стилю в соціальних мережах, що надає спілкуванню спонтанності, неофіційності, тенденції до стислості й експресивності.

Література

1. Кулик О. Коментування публікацій в інтернет-виданнях як один із способів вираження культури мовлення у мережі / О. Кулик // Культурологія в НаУОА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/i-conference/2012/109-infconf2012/543-kulyk.html>.

2. Маковецька-Гудзь Ю. А. Українська мова в соціальних мережах / Ю. А. Маковецька-Гудзь // Мовні і концептуальні картини світу. – 2014. – Вип. 47, ч. 13.

3. Семигінівська Т. Г. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / Т. Г. Семигінівська // Вісник Сум-ДУ. Серія Філологія. – 2007. – Том 2, №1. – С. 45–49.

СФЕРИ ПОПОВНЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМІВ У ПОВСЯКДЕННОМУ СПІЛКУВАННІ

Юрченко Б. М.

Наук. кер. – Ланова І. В., ст. викладач
Криворізький національний університет

На виробництві та в суспільному житті дуже часто потрібно використати особливі лексичні форми, щоб вони повністю описували певне явище, об'єкт або ситуацію. Такі лексичні форми, а саме професіоналізми, дуже зручні та зрозумілі у використанні, тому що не мають строгої офіційності та належності до літературної мови (наприклад, «тег» замість «мітка», «скріпт» замість «набір команд» тощо).

Якщо такі мовні форми, як професіоналізми, дуже допомагають у спілкуванні на певні теми, вказують на

певний об'єкт, явище або ситуацію, визначають емоційну забарвленість речення або тексту, то можна зробити певний висновок. Оволодіння професіоналізмами в певній сфері діяльності значно вплине на освіченість у ній, надасть змогу спілкуватися із співбесідниками, колегами або слухачами різної освіченості на одному рівні. Також знання професіоналізмів допоможе набагато швидше зрозуміти загальну сутність тієї чи іншої сфери діяльності.

У IT-сфері використовується дуже багато професіоналізмів, які мають свій аналог у англійській мові (наприклад, *багтрекер* (англ. *bug tracker*), *SEO* (англ. *SEO «Search engines optimization»*) тощо). Тому зрозуміло, що It-сфера багато працює з іншомовною лексикою, а саме – потребує належного знання англійської мови.

Можна зробити висновок, що оволодіння та правильний аналіз професіоналізмів уможливить дуже великий «стрибок» у розвитку себе як грамотного фахівця та справжнього професіонала своєї справи. Але як саме навчитися використовувати професіоналізми в певній сфері?

1. Розуміти, як саме виникають професіоналізми; аналізувати шляхи їх виникнення, тоді буде набагато зручніше знайти походження – термінологію та положення, що було взято за основу творення.

Виникають професіоналізми у двох випадках: коли та чи інша спеціальність або вид занять не має розвиненої термінології (це, наприклад, полювання, рибальство, різні ігри тощо) або як розмовні неофіційні заміники наявних у певній галузі термінів. Остання група велика й досить активно поповнюється. Такі професіоналізми, як правило, загальнозрозумілі, а часто й загальнозживані, проте вони не належать до літературної мови (наприклад, *пересадка* замість *трансплантація*, *вушник* замість *отоларинголог* тощо).

Професіоналізми утворюються різними шляхами:

– вживання загальнонародного слова у специфічному значенні: *човник / деталь швейної машинки, липовий баланс;*

– шляхом усічення основ слів: *кібер / кібернетик, термояд / термоядерна реакція;* скорочення слів: *мехмат / механіко-математичний факультет;*

– зміною в наголошенні слів: *атомний – атомний, компас – компас, рапорт – рапорт;*

– шляхом перенесення / метафори: *дно – нижня частина виробу, машина – комп'ютер, удар – одиниця швидкості станка;*

– зміни граматичних категорій (уживання іменників абстрактних та речовинних назв у множині): *масла, олії, жири, води, пшениці;*

– шляхом префіксації й суфіксації: *заморозити рахунки, збити в купу рахунок, відгул.*

Серед твірних префіксів проф. А. П. Коваль виділяє найпопулярніші: до- (*доукомплектувати, дообстежити, дооформити, дообладнати*), недо- (*недопромисел, недовнесок, недополив*), за- (*залогинитись, запроцентувати*), над- (*надплановий*); серед суфіксів особливо продуктивні: -ість (*плинність, стрибучість, бойовитість*), -аж (*типаж, листаж*), -ція (*маршрутизація, декваліфікація*) та інші.

У IT-сфері можна виділити закінчення *-инг* (англ. *-ing* - закінчення дієслів теперішнього тривалого часу) – *рефакторинг, коворкинг, рендеринг.*

2. Також потрібно знаходити нові для себе професіоналізми в повсякденному житті (у новинах, спілкуванні, друкованих та інтернет-виданнях) та обов'язково з'ясовувати їх значення та походження. Це потрібно для подальшого належного використання у своєму активному словниковому запасі, щоб правильно розуміти, де саме, як і коли повинні застосовуватися професіоналізми.

У сучасному світі нас оточує велика кількість інформації, та ми маємо повне право вибирати, за якою сферою життя слідкувати, чим цікавитися та над чим працювати. Тому знаходити джерела інформації та приклади використання професіоналізмів не буде проблемою.

3. Використання на практиці – необхідна складова впровадження певної лексики у своє життя. Оволодівши теоретичними знаннями, їх потрібно використати для закріплення. Професіоналізми мають багато позитивних моментів, що проявляються в їх використанні на практиці – загальнозживаність та загальнозрозумілість допоможуть адаптуватися до них, що найкращим чином позначиться на активному словниковому запасі та розвитку особистості в певній сфері діяльності.

Отже, оволодіння професіоналізмами та їх використання є одною із головних складових становлення «справжнього» професіонала своєї справи, який без будь-яких проблем орієнтується у певній сфері діяльності та вже має практичний досвід у цьому.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

ЕКОНОМІКА ТА ГРОШОВА СИСТЕМА ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ ТА ГЕТЬМАНЩИНИ

Браславська Я. В.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. іст. наук, доцент

Криворізький національний університет

Цікавою сторінкою історії України є розвиток економіки та товарно-грошових відносин у період козацької республіки. Специфіка військової організації січового козацтва до обов'язків гетьмана відносила не лише військові, а й господарські справи та фінанси. Кошовий отаман разом з курінними отаманами керували всім господарством, озброєнням, спорядженням і фінансами. Доходами й видатками відала генеральна скарбова канцелярія на чолі з генеральним підскарбієм. Інтендантськими операціями, збором податків й митних платежів та видачею платні в полках і сотнях займалися козацькі комісари. При цьому видавалася платня валютою тієї країни, протекторат якої визнавала Січ. Наприклад, до 1654 р. у Січі панівною була польська валюта. Далі з'явилися російські рублі й копійки та важкі срібні монети вагою 28 г срібла – «єфимки» (монета Чехії – йоахімсталяр). Після зруйнування Січі з 1710 р. козаки перейшли під протекцію турецького султана, тому платню стали отримувати срібними піастрами, курушами, парами і кримськими акче. У період з 1737 р. до 1775 р. оплата здійснювалася рублями й копійками, а з 1769 р. – і паперовими асигнаціями. Військові досягнення козацтва, розвиток ремісництва й торгівлі, митниці активно сприяли зростанню авторитету Війська Запорізького і створенню

незалежної української держави. Цьому найбільше сприяла розумна фінансова політика Богдана Хмельницького. Так, за часів його гетьманування було, по-перше, організовано «Скарб» (державну скарбницю) з відповідною структурою його поповнення та використання; по-друге, розроблено й запроваджено необтяжливу для народу податкову систему, яка давала змогу нагромаджувати ресурси у населення, а не розоряти його.

Ресурси Січі формувалися з комбінації податків, натуральних і особистих повинностей, оренди, регалій. Регалії як спосіб одержання доходів характеризувалися монопольним правом Коша розподіляти між куренями рибні та звірині лови, ліси й сіножаті при виключенні конкуренції з боку сторонніх, тобто Кіш за прикладом європейських монархів зосереджував у своїх руках найдоходніші статті господарювання. По суті запорозькі регалії були приватно-правовим інститутом.

Податки на Запорожжі стягували через ціни на товари (непрямі або прямі податки), а також із доходів з підприємств. Козаки не сплачували податки на споживчі товари на відміну від тих, хто не були козаками. Кіш тимчасово або постійно звільняв від податків заслужених або збіднілих козаків.

Безперервні війни і походи вкрай розорили б Запорожжя, якби тут частково не покривали втрати. Довгий час фіскальна система Запорожжя об'єктивно могла спиратися лише на зовнішні джерела – військову здобич, царське «жалованьє». Королі, а потім царі і гетьмани періодично посилали на Січ провіант, різне спорядження. Наприклад, у 1696 р. Петро I, котрий згодом так зненавидів запорожців, нагородив кожного по карбованцю (горілка тоді коштувала 2 копійки за кварту – майже один літр) і по відрізу сукна за спільну перемогу над турками під Азовом. Доходи скарбу доповнювали торгові податки з товарів у

момент їх вивезення на ринок, мито за перевезення й транзитну торгівлю, тобто посереднє оподаткування, а також податки з промислів і оренди. Фінансовий стан Січі залежав від надходження високоліквідних активів: золота і срібла, а також дорогого посуду і зброї, цінних тканин, килимів, коней і худоби.

На Січі здійснювалися досить значні кредитні операції й продаж цінностей з відстрочкою платежів. Під час ліквідації Січі в інвентарних описах конфіскованого майна старшини разом з готівкою зазначені векселі й боргові розписки на тисячі карбованців.

На Запорозжжі існував і державний кредит. Наприклад, у 1770 р. Кіш позичив «із військової суми» різним купцям більше 1000 крб. Отже, Січ завжди залишалася економічною структурою, яка значною мірою самозабезпечувалася продукцією власних промислів й господарювання на власній території (у Вольностях запорізьких козаків). Разом з тим, Січ не була і замкненою державою. Маючи лишки одних благ і нестачу інших, вона вела активну зовнішню торгівлю.

Також в Україні зміцнювалися економічні зв'язки окремих районів, йшов процес утворення національного ринку, що формувався як складовий елемент європейської й світової господарської системи. На ці процеси негативно впливала Московська держава і Річ Посполита, які спрямовували свої зусилля на ліквідацію самостійної України.

Література

1. Субтельний О. Україна: Історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1993. – 666 с.

2. Полонська-Василенко Н. Д. Історія України. Т. 2 : Від середини XVII століття до 1923 року / Н. Д. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1995. – 606 с.

3. Фінанси Запорозької Січі та Гетьманщини

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/4734/>.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО СМОВРЯДУВАННЯ

Гончар К. С.

Наук. кер. – Шура Н. О., канд. екон. наук, доцент
Криворізький національний університет

Сучасна теорія державного управління все частіше ставить перед собою питання щодо пошуку сучасних форм організації державного управління, зокрема мережевого управління на основі організаційних зв'язків. При цьому акцент робиться саме на діяльності виконавчої гілки влади, що втілюється у формі взаємодії її державних та місцевих органів. Ураховуючи, що на світовій арені роль виконавчої влади значно зростає, питання взаємодії між цими органами влади постає актуальною.

Для підвищення ефективності спільної діяльності органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування необхідно знати нові форми їх організаційної взаємодії: координаційні, субординаційні та реордінаційні зв'язки.

Зокрема, координаційні зв'язки – це «упорядкування на одному рівні між декількома суб'єктами, які можуть знаходитись і на різних рівнях ієрархічно організованої системи управління» [1, с. 41]. Вони базуються на взаємній зацікавленості органів державної влади в узгодженні своїх управлінських впливів (як на один і той самий об'єкт, так і на різні об'єкти) і можуть передбачати: «створення й функціонування спеціальних координаційних органів управління; проведення координаційних нарад; регулярний обмін інформацією, насамперед плановою й обліковою;

прийняття одночасних спільних рішень» [2, с. 345].

Субординаційні зв'язки пов'язані з упорядкуванням зверху вниз, від керуючого до керованого й можуть передбачати: «виключну компетенцію вищого за організаційно-правовим статусом органу щодо органу, нижчого за статусом; безпосереднє і пряме лінійне підпорядкування; функціональне або методичне підпорядкування; право затвердження проекту рішення» [3].

Реординаційні зв'язки означають управління знизу вгору від керованого до керуючого об'єкта і передбачають: «певну самостійність нижчого за організаційно-правовим статусом органу; право законодавчої, а також нормотворчої ініціативи; право планово-бюджетної ініціативи; право структурно-штатної ініціативи; право подання для призначення на посаду [3].

Варто пам'ятати, що на місцевому рівні в нашій країні виділяють місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, характер і природа взаємодії між якими залежить від багатьох факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру. Однак найсуттєвіший вплив на форму і зміст цих відносин на сьогодні справляють правові засади місцевої влади. Нині в Україні створена система органів виконавчої влади, що передбачає наявність Кабінету міністрів України, міністерств, державних комітетів та прирівняних до них структур. Проте, на думку І. Ісаєнко, така система не в повній мірі відповідає принципам розподілу державних функцій на регулятивні, контрольні та надання державних послуг. А. Козлова додає, що «органи виконавчої влади, з одного боку, мають здебільшого зайві функції, а з іншого – мляво реагують на появу нових функцій державного управління» [1, с. 42].

Визначаються основні проблеми функціонування органів виконавчої влади: висока їх політизованість;

переважна відсутність регламентуючих норм щодо функціонування; надзвичайна монополізація їх діяльності; слабка мотивація державного апарату до ефективної діяльності [4].

Склад та характер таких проблем залежить від кількості органів виконавчої влади, що беруть участь у координації їх діяльності та взаємодії, а також змісту та важливості такої проблеми. Головною метою координаційного механізму при цьому вважаємо підвищення якісних характеристик рішень, що спільно розробляються та виконуються органами виконавчої влади.

Зауважимо, що основними недоліками системи державотворення України, що заважають розвитку ефективних координаційних взаємозв'язків між органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, на основі наукових праць [1; 4] можна вважати такі:

- вертикальний дуалізм державної виконавчої влади та їх прототипів на місцевому рівні поряд з органами місцевого самоврядування;

- горизонтальний дуалізм державної виконавчої влади, що проявляється у володінні виконавчими повноваженнями одразу декількох владних органів (не лише Кабінетом Міністрів України та іншими центральними органами виконавчої влади, але й Президентом України), що призводить до ускладнення координаційних механізмів їх взаємодії та, відповідно, зниження їх ефективності;

- у цілому нерозвиненість горизонтальних зв'язків між органами виконавчої влади, що призводить до послаблення організаційних можливостей реалізації їх спільних інтересів;

- наявність контрольно-наглядових повноважень як у органів виконавчої влади, так і в органів судової влади, що послаблює виконавчу владу;

- відсутність повноцінного інституту місцевого

самоврядування, що перевантажує органи виконавчої влади виконанням поточних і місцевих завдань та ускладнює координаційні зв'язки.

Таким чином, для України сьогодні актуальною залишається тема проведення адміністративної реформи, яка може подолати ці та інші негаразди в організаційній моделі здійснення державної виконавчої влади та побудови організаційних зв'язків усередині неї. Важливе місце тут має посісти європейський принцип субсидіарності (закріплення повноважень і відповідних публічних фінансів). Дослідження показало, що ефективна взаємодія між територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади та органами місцевого самоврядування має будуватися на основі формування трьох видів зв'язків – субординаційних, координаційних та реординаційних.

Література

1. Козлова Л. В. Координаційні, субординаційні та реординаційні зв'язки органів виконавчої влади та місцевого самоврядування / Л. В. Козлова // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Державне управління. – Вип. 153. – Том 165. – С. 40–44.

2. Кубко Є. Б. Координація / Є. Б. Кубко // Юридична енциклопедія: у 6 т. – К. : Українська енциклопедія, 2001. Т. 3. – С. 345.

3. Прокопенко Л. Л. Управлінські зв'язки в системі органів виконавчої влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.center.uct.ua/distants/courses/pu01/htm/p07_11.htm.

4. Ісаєнко І. І. Класифікація координаційних зв'язків у мережі взаємодії органів виконавчої влади. Теоретичні та прикладні питання державотворення / І. І. Ісаєнко // Електронне наукове фахове видання. 2008. – № 4

[Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2008-4/R_2/09miaovv.pdf.

ПРИНЦИПИ ОСВІТИ МАХНОВСЬКОГО РЕГІОНУ

Єфимова Є. О.

Наук. кер. – Терещенко К. О., викладач історії
*Гірничий коледж ДВНЗ «Криворізький національний
університет»*

Махновська комуна разом із групою анархо-комуністів поклали в основу школи в Гуляй-полі систему Франциско Ферера-і-Гуардія (1859–1909), який був видатним іспанським педагогом, анархістом і автором концепції «раціонального виховання». У своїй книзі «Сучасна школа» він наголошував на створенні вільних шкіл, у яких треба враховувати інтереси дитини на основі її індивідуальних особливостей та здібностей, сприяти саморозвитку дитини та повазі до думки іншого. У 1901 році автор заснував в Барселоні Сучасну школу, де втілював свої педагогічні ідеї.

Н. Махно зазначав у спогадах: «Школьное дело коммуны было неопределенно, потому что старого типа школы коммуны не желали восстанавливать. Из нового остановились на анархической школе Ф. Ферера (о которой часто доклады читала и о которой распространяла брошюры группа анархо-коммунистов), но не имея подготовленных к ней людей, они старались через группу анархо-коммунистов вызвать для постановки этого дела более сведущих товарищей из городов, и в крайнем случае намечалось – первый год обойтись тем, чтобы пригласить в свои коммунальные школы к детям учителей, знающих лишь методы преподавания школьных предметов».

Принципи цієї школи здебільшого відповідають

сучасній школі в демократичних державах, зокрема в Україні.

Основні принципи, на яких працювала школа Франциско Ферера-і-Гуардія:

1. Спільне навчання дівчат і хлопців.
2. Школа не підкоряється ні державі, ні церкві.
3. Розподіл учнів по класах залежно від їхніх знань.
4. Сучасна школа давала дітям початкову, середню і професійну освіту.
5. Термін навчання у Сучасній школі тривав 4 роки.

Проте вплив ідеології анархо-комуністів став серйозною перешкодою всебічного виховання та освіти молоді в період махновщини та суперечив державотворчій діяльності УНР, ЗУНР та Української держави гетьмана Павла Скоропадського. У махновському регіоні навчально-виховна робота з учнями мала серйозні проблеми:

1. Відкидалась ідея української державності.
2. Пріоритетними ставали ідеї анархо-комуністів.
3. Не надавався пріоритет українській мові в освіті України.
4. Насильницьке запровадження релігійних ідей заперечувалося.
5. У школах махновського регіону не було негативної критики ідей комунізму за ідеологією більшовиків.
6. Не засуджувалися союзи більшовиків із махновцями.
7. У боротьбі проти білогвардійських військ Денікіна та Врангеля не пропагувалися політичні союзи з УНР.

Галина Кузьменко, дружина Нестора Махна, учителька, яка брала активну участь у педагогічній діяльності махновського регіону, згадувала в щоденнику про постановку вистав за творами Т. Шевченка в махновських частинах. Цей факт свідчить про певну підтримку української культури в махновському регіоні, але теорія та практика анархізму була серйозною перешкодою для

виховання майбутніх громадян вільної України.

Література

1. Махно Н. Воспоминания / Нестор Махно. – К. : Україна, 1991. – Кн. 1. – С. 159–170, 172–181.

2. Франсиско Феррер Гуардиа. Современная школа. – URL <https://aitrus.info/node/768>.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Жовтуха А. І.

Наук. кер. – Шура Н. О., канд. екон. наук, доцент

Криворізький національний університет

Ідею децентралізації влади сьогодні переважно реалізовано в розвинутих державах світу. Вектор європейського розвитку України обумовлює необхідність наближення національної системи державної влади до європейського адміністративно-правового простору як структурно, так і функціонально. У багатьох демократичних країнах ефективність державної влади загалом піднесено на якісно новий рівень завдяки децентралізації. Одночасно реалізація цієї ідеї в Україні повинна бути виваженою і враховувати особливості розвитку суспільних та державних інститутів, що сформувались у нашій країні.

Підкресливши роль та значення децентралізації як фактору забезпечення конституційної стабільності в Україні, група науковців на чолі з Р. Плющем зазначає, що децентралізація – це запорука ефективного територіального розвитку, шлях до демократизації, справжнього народовладдя [5, с. 227]. Загалом децентралізація є досить складним поняттям, його можна розкрити через його вплив: на адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними

функцій, повноважень та фінансових ресурсів.

В історії вітчизняного державного управління проблема децентралізації влади завжди посідала значне місце. Першим нормативним актом, у якому йшлося про реформу місцевого самоврядування, стала Концепція державної регіональної політики, затверджена указом Президента України 25 травня 2001 р. № 341 [4]. Проблема децентралізації актуалізувалася у 2014 р. як реакція на фактичне існування протягом 2010–2013 рр., усупереч Конституції України, суперпрезидентської республіки, за якої була встановлена жорстка централізація повноважень та ресурсів органів виконавчої влади. У той час значно обмежувалася роль Кабінету Міністрів України як найвищого органу в системі виконавчої влади, постала загроза існуванню парламентаризму в Україні.

Як зазначає І. Архипенко, фактично було зруйноване місцеве самоврядування, знищена фінансова самостійність територіальних громад, небачених масштабів сягнула корупція [8, с. 23]. За цих умов Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 1 квітня 2014 р. № 333 схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [6].

Аналіз наукових публікацій означеної проблематики засвідчив, що найбільш результативними реформи з децентралізації публічної влади були в таких країнах, як Німеччина, Франція, Польща, Велика Британія, Швеція та в окремих країнах Латинської Америки.

Останні декілька десятиріч поняття децентралізації є основним у Європі. Воно стало об'єднувальним гаслом щодо економічного розвитку регіонів [7]. Так, на початку 80-х рр. XX ст. реформи, спрямовані на децентралізацію та сприяння локальній автономії, поширилися Європою.

За ініціативи президента Франції розпочався процес децентралізації, орієнтований на посилення місцевої влади.

В Англії деволуція влади ставила собі за мету сприяти модернізації старого місцевого самоврядування шляхом упровадження елементів значної диференціації між Шотландією, Уельсом та Англією. 17 автономних округів Іспанії ухвалили власний статут автономії, здійснивши таким чином приписи Конституції Іспанії 1978 р. У Західній Німеччині започатковано процес реорганізації місцевих утворень, що зумовило значне скорочення їхньої чисельності з 24 000 до 8500 [2, с. 8–19].

Слід зазначити, що Франція протягом XVII–XVIII ст. була централізованою країною. Перші законодавчі акти, спрямовані на децентралізацію, датуються 1871 р. та 1884 р. Державна позиція Франції щодо організації місцевого самоврядування була реалізована у двох основних напрямках: деконцентрація – більш широке делегування державою своїми адміністративними функціями на місцях, а також деконцентрація – передавання державою певної частини владних повноважень місцевим органам самоврядування. Отже, свій шлях до децентралізації Франція розпочала з унітарної держави з міцною бюрократією, проте сучасна французька система державної влади базується на засадах децентралізації.

Децентралізація влади в Польщі виникла у зв'язку з величезними процесами лібералізації, а її метою було забезпечення самостійного функціонування кожного регіону, створення більш ефективних і прозорих політичних інститутів. Реформа в Польщі проходила в декілька етапів. Першим кроком було створення гмін – територіальних громад. Гміною може бути місто, село, кілька сіл або район міста. Другий крок був спрямований на вищі рівні: повіти та воєводства. Із 1999 р. у Польщі існує 16 воєводств замість 49, унаслідок чого в країні змінився розподіл повноважень між центральними і місцевими органами влади [3]. Заходи, здійснені урядом Польщі щодо децентралізації, сприяли

зростанню державних інвестицій, розвитку малого бізнесу та громадянського суспільства на місцевому рівні, що дало змогу позитивно вплинути на умови життя населення.

Результати реформ децентралізації у Швеції привернули увагу всього світу. Адже попри те, що законодавством у 1862 р. проведено досить жорстке розмежування функцій і завдань держави та церкви у вирішенні муніципальних питань і сформована двоскладова світська система місцевих органів, церковні парафії і зараз відіграють помітну роль у житті місцевих співтовариств, у тому числі й шляхом стягування прибуткового церковного податку, розвитку освітньої програми тощо. Таким чином, на місцевому рівні у Швеції діють два види органів – світські та релігійні. Корисним є також досвід реформ Швеції щодо розуміння реальності об'єднання громад в умовах значної недовіри до органів влади. Деякий тиск та певні часові межі до добровільного періоду об'єднання у Швеції мотивують Україну до пошуку подібних методів.

Отже, проведене дослідження засвідчує, що у світі немає жодної універсальної моделі децентралізації влади, яку можна було б у повному обсязі застосувати під час її проведення в Україні. Тому успішним результатом децентралізації нашої країни має бути поєднання світового досвіду з урахуванням вимог державотворення та побудова сильної, розвиненої, демократичної держави з місцевим самоврядуванням, котре здатне самостійно ефективно вирішувати місцеві проблеми та забезпечити населення широким аспектом адміністративних послуг.

Література

1. Архипенко І. М. Зарубіжний досвід децентралізації влади: уроки для України / І. М. Архипенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2018_4_4.
2. Забейворота Т. В. Модернізація системи державного управління в умовах децентралізації влади: дис. канд. наук

з держ. упр.: 25.00.01 / Забейворота Тетяна Валентинівна. – Харків: Регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2017. – 276 с.

3. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kyiv.fpsu.org.ua/index.php/sotsialnyi-dialoh/uhody-pro-spivpratsiu/240-zarubizhnij-dosvidprovedennya-detsentralizatsijnikh-reform>.

4. Концепція державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 трав. 2001 р. № 341 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 983.

5. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: колект. монографія / кол. авт.; за заг. ред. Р. М. Плюща. – К. : Рідна мова, 2016. – 744 с.

6. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua

7. Самойленко Л. Я. Етапи реформи адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні / Л. Я. Самойленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal>.

8. Скрипнюк О. Децентралізація влади як чинник забезпечення стабільності конституційного ладу: теорія й практика / О. Скрипнюк // Віче. – 2015. – № 12. – С. 22–24.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Зайко С. В.

Наук. кер. – Кадол О. В., канд. істор. наук, доцент

Криворізький національний університет

Київська Русь – перша українська держава. Про це

свідчить величезна кількість історичних, археологічних, лінгвістичних, етнографічних, антропологічних даних. Розвиток і функціонування держави великою мірою визначалися товарно-грошовими відносинами, станом внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Це, своєю чергою, значно залежало від ефективності та якості грошово-кредитної системи, яка була необхідним елементом товарної економіки й економічно-торговельних стосунків з іншими державами.

Усе це загалом стимулювало появу й розвиток національної валюти у вигляді гривні, виникнення якої було об'єктивною необхідністю. Цей факт фіксують дослідники давньоукраїнської господарської історії. Незважаючи на це, грошова система, кредитні відносини, зародження банківництва в Київській Русі досі належно не вивчені, що створювало певні труднощі при розкритті окресленої проблеми.

Фінансова система Київської Русі не була достатньо розвинена й зводилася до такої ланки централізації, як казна князя. Згідно з твердженням окремих дослідників, обмін на українських землях тривалий час здійснювався за допомогою іноземних грошей, які, до речі, нерідко переробляли на прикраси. Крім того, можна було скористатися натурообміном (хутром, шкірами, медом, зерном, худобою), тобто своєрідним бартером, якщо казати сучасною мовою. У Київській Русі природа була дуже щедрою й люди завжди знаходили еквівалент для обміну, якщо хотіли придбати якесь благо на внутрішньому ринку чи в іноземців-купців. Однак шкури, зерно, хутро, віск та інші продукти не могли довго бути засобом обігу, бо їм властиві всі вади й незручності, які виникають в обмінних відносинах на натурально-речовій основі.

Оскільки основним монетним металом у середньовіччі було срібло, то згідно зі срібною гривнею-вагою

визначалася й стопа (кількість монет з одиниці металу) монет. Перебіг складних політичних подій, економічні фактори, відсутність власних копалень срібла обумовлювали широке використання іноземних монет та елементів різної грошової лічби в грошовому обігу України. Писемні джерела Київської Русі називають п'ять елементів давньоруської грошової системи: гривню, куну, ногату, резану, веверицю (векшу). Аналіз грошових співвідношень у зведенні основних законів давньої Русі – «Руській Правді» – дозволив дослідникам реконструювати систему грошової лічби в XI столітті: гривня = 20 ногатам = 25 кунам = 50 резанам. Пізніше, у XII–XIII століттях, у зв'язку зі змінами обігових монет це співвідношення змінюється. Так учені вважають, що арабські дирхеми (або дерхами) майже два століття користувалися довірою у слов'ян-українців.

Дирхем – срібна арабська монета, запроваджена наприкінці VII ст. (близько 692–696 рр.). Початкова маса дирхеми – 3,9 г, вартість – 1/10 динара. Згідно з канонам ісламу на монеті не було зображень. Ці монети часто називали куфічними – від особливого виду письма, яке виникло в містах аль-Куфі та аль-Басра наприкінці VII ст.

Срібна арабська монета – дирхем.

Значні масштаби карбування та висока якість дирхеми сприяли тому, що ця монета швидко поширилася на всій території Арабського халіфату від Індії та Басри аж до Іспанії. Висока якість, значна тривалість періоду карбування зумовили наявність великої кількості різновидів дирхем. Вони різнилися формою, зовнішнім оформленням, масою та пробю металу. У середньому маса дирхеми у X ст.

становила близько 3 г, але траплялися монети діаметром 38–45 мм і масою понад 11 г.

Крім арабських, на давньоруській землі були в обігу візантійські та західноєвропейські монети. Саме візантійські соліди стали прототипами для майбутніх монет руських князів. Дослідники вважають, що в той час, коли номізми (соліди) обслуговували лише міжнародну торгівлю, інші візантійські гроші (срібні міліарисії та мідні фоліси) мали обіг на внутрішньому ринку Київської Русі.

Міліарисії

На Кубані виникає Тмутараканське князівство, що підкорялося Київській Русі. З другої половини X ст. це князівство починає випускати мідні та срібні імітації візантійських міліарисіїв.

Монета Тмутараканського князівства

Найпізніше, аж у XI ст., на територію Давньоруської держави почали потрапляти західноєвропейські денари. Серед них були мідні пфеніги, англосаксонські пенні, угорські та чеські денарії. На початку XII ст. їхнє надходження на Русь припинилося, що пояснюється зниженням їхньої якості, а отже, й небажанням приймати їх як платіж за торговельними угодами. Слід зазначити, що

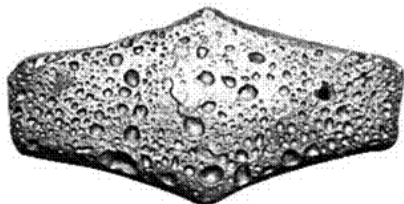
ареалом поширення західноєвропейських денарів були регіони Північної та Північно-Східної Русі, тоді як у південно-західній частині їх майже не було.

Для давньоруських часів найбільш уживаною та стійкою назвою розмінних грошових одиниць була куна. Але для XX століття цей термін для грошової одиниці звучить архаїчно, адже його етимологія ховається ще в домонетному товарообігу. Хоча прецедент цього використання відомий і в XX столітті. Під час Другої світової війни урядом Хорватії було введено нову грошову одиницю – куну (1 куна = 100 банікам) у стратегічних цілях. На середньовічних хорватських монетах зображувалася куниця, а з хорватської мови «куна» перекладається як куниця. Увагу привертають і умовні назви давньоруських монет – «срібляників» і «златників», які почали використовуватися нумізматами XIX століття. Напевно, саме з назвою монетарного металу пов'язувалися ці монети в очах сучасників, про що свідчать легенди на монетах: «...а се його сrebro», «...а се його злато». Але в умовах карбування кредитних монет з недорогоцінних металів ці назви лунали б некоректно.

Потреба у власних грошах ставала дедалі очевиднішою. І їх почали карбувати при дворі Володимира Святославовича. На жаль, ні златники, ні срібляники не виправдали покладених на них надій через низьку якість металу, з якого карбували монети, та через недосконалість виробничої бази. До того ж, населення, що користувалося при розрахунках дзвінкою монетою, з невідомих причин було не в захваті від неї. Тому златники та срібляники карбували протягом приблизно 25–30 років. Однак випуск їх був знаменним. Вони символізували суверенність давньоруської держави. Слід віддати належне майстрам-карбувальникам, які оздоблювали монети оригінальними декларативними написами на зразок «Володимир на столі

(себто на престолі), а се його сребро (або золото)», тобто гроші.

Є припущення, що назва «гривня» походить від прикраси (гривни), яку виготовляли із заліза, бронзи, срібла, рідше із золота, і яка мала форму обруча (див. малюнок). Зазвичай його носили на шиї (на «загривку»). Гривна вважалася предметом розкоші, і тому дозволити собі мати її могли люди високого достатку, причому обох статей: прикрасу полюбляли як чоловіки, так і жінки. От чому гривна була відмітною ознакою князівської дружини, свідчила про приналежність до вищої знаті.

В умовах посилення дії доцентрових сил, зміцнення державницьких тенденцій окремих народів виникала потреба в національній грошовій одиниці. Це стосується й Давньої України часів Київської Русі, економічна потуга якої вимагала зміцнення грошової системи у властивій їй формі.

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Зіміна В. С.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. іст. наук, доцент
Криворізький національний університет

Улітку 1914 р. загострення між імперіалістичними протиріччями дійшло до фатальної межі. Світ опинився в полум'ї Першої світової війни. Ця війна була збройним

протистоянням двох воєнних блоків: Четвертного союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина, Болгарія) і Антанти (Англія, Франція, Росія).

Ворогуючі сторони ставили перед собою майже одні й ті ж цілі: ствердження власного домінування у світі, загарбання чужих територій, установлення контролю за ринками збуту та джерелами сировини, послаблення виступів народу за соціальне та національне визволення, знешкодження опозиційних політичних сил [1, с. 313].

З початком війни українські землі перетворилися на арену воєнних дій, а самі українці мусили воювати за чужі інтереси і брати участь у братовбивчому протистоянні, адже в російській армії перебувало 3,5 млн. українців, в австро-угорській – 205 тис. [1, с. 314].

Українське питання було однією із причин Першої світової війни. При спільних державних інтересах учасників війни були й суто національні. Так, Німеччина намагалася відтіснити Росію з України і використати територію останньої як плацдарм для просування до нафтогазоносних районів Кавказу. Австро-Угорщина передбачала декілька можливих варіантів вирішення «українського питання»: приєднати українські землі до імперії Габсбургів, передати їх майбутній Польській державі, створити «санітарний» кордон проти впливу Росії, віддати Україну під протекторат Німеччині. Росія мала свої інтереси в Галичині, Буковині й Закарпатті. Вони вписувалися в доктрину необхідності «воз'єднати» з Росією давні «руські землі». Румунія прагнула приєднати Бессарабію і частину Буковини до майбутньої Великої Румунії. Трагічною стала в цій війні доля українців, які були розділені між великими імперіями: Австро-Угорською і Російською.

Ставлення українців до війни визначалося чинниками, які впливали безпосередньо на їхнє повсякденне життя. Війна із самого початку приголомшувала жителів міст і сіл

масовими мобілізаціями чоловіків до діючої армії. На другому році війни вже важко було знайти родину, члени якої не перебували б на фронті [2, с. 209].

Також війна зумовила розкол національного руху, який відбувся у двох площинах: як між українцями воюючих сторін, так і в межах Російської та Австро-Угорської імперій. У Львові Головна Українська Рада, що була міжпартійним блоком, до складу якого входила радикальна, соціал-демократична та національно-демократична партії, у серпні 1914 р. створила Центральну бойову управу, яка звернулася до уряду Австро-Угорщини з проханням дозволити сформувати легіон Українських Січових Стрільців (УСС). Стрільці прийняли 3 вересня 1914 р. у Стрию присягу й залізницею вирушили на вишкіл у закарпатські села. Ядро легіону становили активісти довоєнних рухів.

Затяжний характер війни, погіршення становища на фронтах, ускладнення внутрішніх проблем призвели до посилення жорстокості режимів обох імперій, зведення нанівець легальних можливостей політичної діяльності, придушення опозиції, чисельних репресивних акцій. Одне за одним у Російській імперії закриваються демократичні українські видання «Рада», «Дзвін», «Україна» та ін. Австро-Угорська влада відходить від власних заяв початкового періоду війни щодо доцільності утворення незалежної України [1, с. 316].

Царська Росія втяглася у війну, маючи недостатньо розвинену промисловість, особливо такі галузі, як машинобудівна, металообробна, хімічне виробництво. Тому Україна на початку війни, перебуваючи у складі Російської імперії, мала потужний паливно-металургійний комплекс, але потреби фронту призвели до мілітаризації економіки, сприяли прискореному розвитку одних промислових галузей та занепаду інших, а в кінцевому результаті стали

причиною небувалоого дисбалансу всього народного господарства [2, с. 56].

Війна принесла українським землям руйнацію господарства, гальмування поступального розвитку та деформацію структури виробництва.

Отже, у Першій світовій війні бездержавний український народ не міг бути єдиним й опинився по обидва боки ворогуючих імперій, які мали загарбницькі плани щодо України. Також війна перетворила українські землі на об'єкт експансії, арену бойових дій. Крім того, війна зумовила й інші негативні тенденції та процеси в суспільному розвитку цих земель: розкол національного руху, а також майже скасувала легальні можливості політичної та культурної діяльності.

Література

1. Бойко О. Д. Історія України / О. Д. Бойко. – К. : Академія, 2002. – 654 с.

2. Реєнт О. П. Перша світова війна і Україна / О. П. Реєнт, О. В. Сердюк. – К. : Генеза, 2004. – 480 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Карпуненко А. І.

Наук. кер. – Шура Н. О., канд. екон. наук, доцент

Криворізький національний університет

Передумовою законності й коригування поведінки контрольованого об'єкта особливої уваги сьогодні стає інтерпретаційне й соціальне значення контролю на сучасному етапі державотворення. Контроль має набувати все більшого соціального спрямування, зважаючи на сьогоденні умови розвитку державотворення в Україні. Потреба в підвищенні ефективності державного управління

на різних рівнях влади робить актуальним проблему підвищення ефективного застосування функції контролю в державних та місцевих органах влади, оскільки зростання рівня та якості життя громадян, авторитет країни з-поміж інших країн залежить від ефективної роботи державного апарату України.

У формуванні правових засад державного управління важливе місце належить Конституції України. Погоджуємося з думкою В. Малиновського, що органи державного управління мають виконувати закони й нормативно-правові акти та самі уповноважені видавати й контролювати виконання нормативно-правових актів. Традиційно контроль визначається як процес забезпечення досягнення організацією своєї мети, що складається зі встановлення критеріїв, визначення фактично досягнутих результатів і здійснення корективів у тому разі, якщо досягнуті результати суттєво відрізняються від установлених критеріїв [2, с. 293].

Група авторів на чолі з В. Ортинським вважає, що найважливіше завдання контролю – попереджати можливі прорахунки й помилки, спонукати посадових осіб до добросовісного виконання службових обов'язків, сприяти підвищенню особистої відповідальності кожного за доручену ділянку роботи [3]. Відповідно, контроль займає місце одного з основних видів діяльності держави, він є функцією управління, а його органи є майже в усіх країнах з ринковою економікою. Тому потрібно зважати на те, що під час внесення змін до Конституції необхідно одночасно вносити зміни до інших законодавчих актів, щоб уникнути законодавчих колізій.

На нашу думку, до недоліків теперішньої системи контролю можна віднести те, що контроль здійснюють усі суб'єкти державного управління, тому що мають у межах своєї компетенції контролювати виконання ухвалених

рішень, дотримання законодавства в усіх сферах діяльності держави.

У той же час, до передумов законності відносять політичні, економічні, організаційні та ідеологічні передумови. Відповідно на теперішньому етапі державотворення України важливим є посилення контрольних передумов законності, а саме: поширення демократії та зростання гласності в роботі органів державного і місцевого самоврядування.

Як показує практика, низький рівень професіоналізму державних службовців надає можливість поширенню такого явища, як корупція, а також їй сприяє соціальна ситуація в країні та недостатній рівень контролю за органами державного й місцевого управління з боку контролюючих органів і велика кількість прогалин в законодавстві. Зокрема, С. Шевченко до причин прогалин в законодавстві відносить:

– невміння або небажання органів державного управління відбити в нормативно-правових актах різноманіття сучасних управлінських ситуацій та суспільних відносин, що вимагають нормативно-правового регулювання;

– змістовні, процесуальні та інші прорахунки органів державного управління, допущені під час розроблення нормативно-правових актів і використання функції контролю [8, с. 5].

Тому вважаємо, що цьому питанню варто приділяти більше уваги під час використання контрольних функцій у державному управлінні. Спостерігаючи за світовою практикою у сфері контролю, можемо дійти висновку, що громадський контроль є невід'ємною частиною громадянського суспільства, а його відсутність чи мінімальний вплив указують на безправність основної маси населення перед свавіллям владних структур. А функція

соціального контролю полягає в спрямуванні процесу управління на встановлення ідеальної моделі коригування поведінки підконтрольного соціального об'єкта. Головною метою цієї функції є реалізація соціального управління згідно із заданими параметрами, проміжними та остаточними результатами, запобігання відхилень діяльності суб'єкта управління від визначених управлінських меж, траєкторії та змісту, а під час виявлення аномалій – приведення управлінської системи до стійкого стану за допомогою всіх наявних соціальних регуляторів.

При реалізації державного управління важливого значення набуває також оцінка ефективності системи контролю, до параметрів якої можемо віднести: орієнтацію на результат; гнучкість; простоту; стратегічну спрямованість.

Крім того, необхідною умовою здійснення контролю є своєчасне доведення управлінських рішень, розпоряджень, наказів до виконавців, структурних підрозділів, яких вони стосуються, роз'яснення їх мети, змісту, шляхів реалізації. Задля цього А. Шевченко пропонує використовувати:

- вручення копій письмових документів виконавцям та іншим зацікавленим особам, органам і організаціям, підрозділам;

- оприлюднення наказів та інших рішень на дошках (стендах) оголошень;

- опублікування найважливіших з них у центральних, місцевих і багатотиражних газетах, через інші засоби масової інформації;

- виступи керівників центральних і місцевих органів, підприємств і організацій;

- ознайомлення з рішеннями та способами їх реалізації на оперативних, виробничих нарадах, а також під час навчання персоналу тощо [8, с. 9].

Як показує аналіз наукових праць [3–7], висока

ефективність контролю досягається шляхом комплексного використання його різноманітних методів, до яких указані автори відносять: співставлення отриманих результатів (у тому числі й проміжних) з прийнятими стандартами, а саме: конкретними цілями, визначеними управлінським рішенням; порівняння отриманих результатів з аналогічними результатами іншого органу влади, діяльність якого у тій чи іншій галузі (напрямку) управління є кращою за той же період; безпосередні спостереження керівника або такі, що відбуваються за його дорученням; аналіз та узагальнення інформації у встановлені строки.

Погоджуємося з думкою А. Аляєва, що сьогодні триває активний пошук альтернативних підходів у розумінні управлінської функції на сучасному етапі розвитку. Імовірно тому і виник новий підхід в управлінській науці, що був покликаний на зміну старому (системно-функціональному), який багато фахівців називають інтерпретаційним. Його сутність полягає в тому, що він «дозволяє структурувати управлінські процеси за допомогою дослідження різних поглядів і позицій, а основна увага надається власне процесу здійснення (рішення) управлінських завдань, що розуміється як неперервне уточнення і вдосконалення цілей» [1]. Тому головне з позиції вказаної (інтерпретаційної) моделі контролю полягає у досягненні консенсусу між усіма учасниками комунікаційного процесу з того чи іншого варіанта управлінського рішення шляхом обговорення всього різноманіття основних і другорядних інтерпретацій [1].

Таким чином, на основі розглянутого підходу в управлінні і контролі можна сформувану нову управлінську дійсність, яка допоможе усунути суперечності у процесі контролю між керівниками і керованими, використовуючи при цьому й інші технології управлінського контролю. Крім

того, на сучасному етапі реформування системи державного управління значної уваги набуває інтерпретаційне й соціальне значення контролю в державотворенні, а також його існування як передумови законності, та коригування поведінки об'єкта, який контролюється. Тому контроль у державному управлінні не може бути лише контролем, який зосереджується на виконанні документів, а має втілювати в собі все більшого соціального змісту і зосереджуватися на отриманні позитивного ефекту.

Література

1. Аляев А. Контроль в государственном управлении: становление интерпретационной модели / А. Аляев // Власть. – 2008. – № 5. – С. 53–56.

2. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб / В. Я. Малиновський. – 2-ге вид., доп. та перероб. К. : Атіка, 2003. – 576 с.

3. Ортинський В. Л. Управління в органах виконавчої влади України: навч. посіб / В. Л. Ортинський, З. Р. Кисіль, М. В. Ковалів. – К. : Центр учбової літ-ри, 2008. – 296 с.

4. Снітчук М. О. Контроль в роботі органів виконавчої влади. Органи державної влади в Україні: структура, функції та перспективи розвитку: навч. посіб. / За заг. ред. Н. Р. Нижник. – Київ – Івано-Франківськ: Нічлава, 2003. – С. 250–266.

5. Снітчук М. О. Контроль в управлінській діяльності / М. О. Снітчук // Екон. зростання України: стан та чинники забезпечення: зб. наук. пр. – К. : Логос, 2003. – С. 590–616.

6. Снітчук М. О. Контроль як засіб зміцнення дисципліни виконання, підвищення ефективності роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування / М. О. Снітчук. – К. : Київський міський ЦПК, 2005. – 29 с.

7. Снітчук М. О. Дисципліна і контроль у сфері діяльності органів виконавчої влади / М. О. Снітчук / за заг. ред. В. І. Лугового, Ф. Т. Панасюка. – К. : НАДУ, 2004. –

С. 198–204.

8. Шевченко С. О. Удосконалення контролю в державному управлінні: інтерпретаційна модель / С. О. Шевченко // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2015. – №2. – С. 6–9.

СОЦІАЛЬНІ АНОМАЛІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГОЛОДОМОРУ 1933 Р. У ВИСВІТЛЕННІ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Касьян О. В.

Наук. кер.– Романець Н. Р., доктор істор. наук, доцент
Криворізький державний педагогічний університет

На сьогодні в Україні створені всі умови для продуктивної наукової діяльності, зокрема відкритість архівів, вільний доступ до джерел інформації та відсутність ідеологічного тиску на сучасних істориків. Але основні акценти у дослідженні Голодомору 1933 р. протягом багатьох років були на демографічних, економічних та культурних аспектах. На наш погляд, такі питання, як зміни в психіці людей на фоні морального й фізичного виснаження, потребують подальшого вивчення. Тому метою цієї статті є висвітлення ступеня наукової розробки теми соціальних аномалій в Україні в умовах Голодомору 1933 р. у працях вітчизняних істориків для визначення малодосліджених аспектів.

Українська дослідниця І. Рева вважає, що катастрофічність зміни свідомості населення викликана саме штучним характером голоду. Процес формування «радянської людини» призводив до того, що «власне «Я» особистості зазнавало деструктивної трансформації». Розпад традиційної спільноти був спричинений ізоляцією

особистості та знищенням колективної пам'яті, що давало можливість формуванню «нової радянської ідентичності» [2, с. 44].

У роботі «По той бік себе: соціально-психологічні та культурні наслідки Голодомору і сталінських репресій» І. Рева висвітлює трансформації у свідомості та психіці осіб, які пережили насильство, а саме сталінські репресії 1920–1930-х рр., як сприймали події Голодомору міські мешканці, зокрема прошарок інтелігенції.

Автор також на прикладі спогадів людей, які пережили в дитинстві голод, страх і втрату близьких, проілюструвала, що в дорослому житті ці процеси накладають суттєвий відбиток на світосприйняття, зумовлюючи зокрема тотальну недовіру, психічний злам, негативне ставлення до себе і втрату волі до життя. І. Рева розглянула питання самогубств на ґрунті голоду під час Голодомору.

Причиною суїцидів автор вважає те, що селяни бажали «уникнути фізичних страждань». Це можна вважати своєрідним «кроком відчаю» внаслідок безуспішності вирішення проблем та «наслідком агресивності, яка не знаходила іншого виходу й спрямовувалася на себе» [2, с. 85].

Питання самосудів, які набули поширення в українському селі в період Голодомору та постголодоморний період, на основі архівних документів досліджує Н. Романець. Її роботи мають важливе значення для вивчення криміногенної ситуації в українському селі в досліджуваній період. Автор приділяє увагу крадіжкам худоби та насіння голодними селянами, вбивствам задля отримання продовольства. Н. Романець указує, що ситуація на селі призводила до частішого випадків самосудів над крадіями [3, с. 88].

Девіантні прояви, на думку дослідниці, були «проявом побутового здичавіння змучених голодом людей». Утрата

голодними селянами останніх запасів продовольства, а тим більше їхня крадіжка й зумовлювали такий рівень жорстокості розправ під час самосудів. До того ж, автор враховує і методи примусової колективізації, які не могли не позначитися на суспільних настроях селянства. Постійні репресії та безкарність місцевого керівництва, зазначає автор, «привчили селян жити в умовах насильства». А щоденне спостереження смерті фактично перетворило її на «буденне явище, нівелювавши цінність людського життя» [3, с. 86].

Значний інтерес становить питання безкарності учасників самосудів або ж недостатньо суворі покарання з боку влади, яка натомість займалась здебільшого роз'яснювальною роботою серед селянства.

Дослідниця О. Стасюк на основі розсекречених документів архіву Служби безпеки України та інших джерел достатньо різнопланово характеризує соціальні аномалії в умовах Голодомору. До них вона відносить міграції селян, свавілля активістів, що проводили розкуркулення, доноси тощо), але для нашої розвідки особливу цінність представляє висвітлення явищ, які виникали внаслідок руйнації психіки, а саме самогубств. На наш погляд, цікавою і малодослідженою є теза про те, що «на такий крок зважувалися переважно жінки, чоловіків яких було заарештовано і заслано до концтаборів, і які втратили своїх дітей». Окремо автор зазначає про «випадки самогубств серед дітей, які втратили батьків і не мали ніякої допомоги від влади, бо були тавровані як «діти куркулів» [4, с. 111].

До теми психологічного стану дітей звертається також відомий дослідник В. Марочко. Цікавим у його дослідженнях є звернення до питань безпритульності дітей, яке існувало і до визначеного періоду, але під час голоду набуло масових форм. Він називає це явище «живим

барометром» великої руйни генофонду нації», оскільки одна частина дітей жебракувала, інші помирали від голоду, а деякі вижили тому, що «перетворилися на людодів, деградуючи фізично і морально» [1, с. 329].

На основі опрацьованого історіографічного доробку можна зробити висновок, що тема психологічних аспектів соціальних аномалій доби Голодомору 1933 р. є достатньо дослідженою. Проте, на наш погляд, досить фрагментарно розглянуто вплив соціальних чинників, зокрема міграції населення, поширення епідемічних хвороб і крадіжок, тому вони потребують більш детального вивчення.

Література

1. Марочко В. Повсякденне життя колгоспного села / Василь Марочко // Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: колективна монографія / відп. ред. С. В. Кульчицький. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – 786 с.

2. Рева І. По той бік себе: соціально-психологічні та культурні наслідки Голодомору і сталінських репресій: Науково-популярне видання / І. Рева. – Дніпропетровськ: Видавництво «Свідлер А. Л.», 2013. – 270 с.

3. Романець Н. Селянські самосуди 1933–1936 рр.: причини, масштаби, наслідки / Н. Романець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». – 2016. – С. 82–91.

4. Стасюк О. Руйнація традиційної культури українців у роки геноциду / О. Стасюк // Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ІПУ – НКВД. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 104–120.

«БАБІНІ ЯРИ» УКРАЇНИ. КОЛОНІЯ ІНГУЛЕЦЬ

Кисельов В. І., Першаков М. В.

Наук. кер. – Заремба В. В., викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; Морозкіна Н. А., викладач, спеціаліст вищої категорії

Інгулецький коледж ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Історія – найкращий учитель. З упевненістю можна сказати: пам'ять про загиблих яскравіше збереглася в тих, хто був поруч з ними й залишився в живих. Однак земне життя не вічне. З кожним роком скорочується кількість зберігачів пам'яті про події, які сталися понад сімдесят років тому. Багато наших ровесників узагалі нічого не чули про те, що сталося тут в роки Другої світової війни, хоча дуже часто проїжджають повз село Інгулець Широківського району Дніпропетровської області, коли їдуть у бік Південного ГЗК. Тому, поки є можливість, ми зробили спробу ще раз зафіксувати страшну правду, достовірні факти та оцінювання подій одного з «Бабиних Ярів» України – села Інгулець Широківського району Дніпропетровської області – місця масового знищення євреїв періоду Другої світової війни. Саме в цьому й полягає актуальність нашого дослідження.

Мета роботи – дослідити історію одного з «Бабиних Ярів» України – села Інгулець Широківського району Дніпропетровської області – місця масового знищення євреїв періоду Другої світової війни.

Хронологічні межі роботи – події з часу заснування села в 1808 році до трагічної загибелі нащадків першопоселенців у 1942 році. Незважаючи на величезні людські втрати, село вижило, повернулися з війни солдати, багато жителів селища Широке переїхали в Інгулець.

Про кількість загиблих у Інгульці говорять матеріали

Державного архіву Дніпропетровський області в акті, складеному 29 березня 1944 р. про те, що на території Інгулецької сільської ради здійснено розкопки всіх братських могил. При розкопці в яру було виявлено тіла 1200 людей. За даними, які зібрала Любов Опанасівна Бай, серед розстріляних було приблизно 400 західноукраїнських і бессарабських біженців-євреїв. У серпні 1941 р. їх наздогнали німці в районі Кривого Рогу, тому вони були змушені зупинитися в Інгульці. Були досліджені також інші братські могили. В акті зафіксовано, що на території Інгулецької сільської ради було розстріляно 1476 євреїв. Завдяки допомозі українського населення врятувалися 5 євреїв Інгульця. Усього на території Широківського району від рук окупантів загинуло 1736 мирних громадян, із них 336 дітей.

Під час досліджень історії села ми зіткнулися з двома різними версіями знищення євреїв. За однією версією, яка міститься в Державному архіві м. Дніпра: «Євреїв примушували йти по тій дощечці, на якій їх розстрілювали з автоматів, і люди падали прямо в яр. Падаючи, не всі були вбиті. Падали живі, поранені, немовлят туди просто кидали. Один німець, за свідченнями очевидців, узяв дитину за дві ніжки й роздер. Під час розстрілу жінки промовляли: «Щоб вам нашою кров'ю очі залило». Щоб не було запаху та інфекції, до могили підводами возили сіль та негашене вапно й засипали нею трупи та тих, хто був ще живий. Після цих подій ще довгий час у балці дихала земля».

За іншою версією, за спогадами О. В. Гурського, довгожителя с. Широкого: «Знищення відбувалося без пострілів. Фашисти торкалися обличчя приречених квачем з якоюсь невідомою отрутою, а потім штовхали в прірву. Не жаліли навіть дітей. Сил на загорнення рову не витрачали. Усе продумано було чітко. Кілька вибухів по обидва боки рову назавжди поховали людей...» (зі статті В. Тараненка

«104 роки життя – за плечима», газета «Прапор Леніна» 26.07.1990 р.).

Так загинули нащадки першопоселенців колонії Інгулець.

Джерела Голокосту ідуть не від Гітлера, не від фашистів. Він виплескав національний настрій, який був на той час у Європі. Він був лише кульмінацією тисячолітньої ненависті, расових забобонів, тваринних інстинктів.

Голокост, як найважчий злочин перед людством, як трагедія народу і як моральний урок майбутнім поколінням, може бути зрозумілим лише в контексті всіх подій, які зробили його можливим і підготували для нього ґрунт.

Ми дуже хочемо застати той момент, коли у світі не буде націоналістичних настроїв. Адже патріотизм – це не тільки любов до себе, це ще й повага до інших.

Література

1. Быстряков А. Г. Евреи Екатеринослава-Днепропетровска (XX век) / Быстряков А. Г. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2002. – 198 с.

2. Відродження пам'яті: Спогади свідків та жертв Голокосту. – Дніпропетровськ : Центр «Ткума», ПП «Ліра ЛТД». – Вип. 1–7. – 2008–2017.

3. Воспоминания «детей войны» о войне и Холокосте / упоряд. Л. В. Пелюх. – Дніпропетровськ : Інститут «Ткума», 2016.

4. Ганенко В. О. Широківщина. Нариси з історії краю / В. О. Ганенко, Л. А. Бай. – Кривий Ріг : ІВІ, 2001. – 204 с.

5. Соловйов С. Бабий Яр під Кривим Рогом / С. Соловйов // Червоний гірник. – 03.06.1995. – № 45. – С. 4.

КОЗАЦЬКА СИМВОЛІКА

Кожина С. В.

Наук. кер. – Фасольняк Ю. Ю., викладач
Криворізький національний університет

Важливою складовою Війська Запорізького, його ідеології стала символіка – козацькі клейноди – знаки розрізнення козацького війська та символи влади козацької старшини. До них належали *гетьманська булава, бунчук, печатка, пернач, корогва, литаври, каламар, значки, бубни, тростинки й труби*.

За клейноди, що зберігалися у військовій скарбниці, відповідав генеральний підскарбій. Демонстрація їх відбувалася на козацьких радах, під час виборів гетьмана або кошового отамана. На початку ради, на якій планувалося обрати нового гетьмана, ці клейноди в урочистій обстановці, під звуки сурм та ударів у литаври виносилися на чільне місце. Для їх охорони призначалися військові старшини з посадами хорунжого, булавничого, бунчужного та перначного. Гетьманам наказним, полковникам козацьким та сотенній старшині їхні регалії вручав гетьман.

Кожна з козацьких клейнод унікальна, адже мала своє призначення, символізувала певну гілку влади на Запорозькій Січі. Наприклад:

Булава є найважливішою ознакою влади кошового отамана. Це була палиця з горіхового дерева довжиною 50–70 см зі срібною чи визолоченою кулею на кінці. Вона завжди розкішно оздоблювалась коштовним камінням. Курінні ж отамани носили жезли-пірначі – різновид булави, металева головка з гострими виступами, насадженими на держало.

Бунчук – це дrevко завдовжки 2–2,5 м із золотою кулею, на якій було підвішено кінське волосся й червоні мотузки як

символ гетьманської влади. Звичай носити бунчук спочатку був запроваджений у турків, потім цю традицію перейняли поляки, а тоді вже й українські гетьмани.

Герб Війська Запорізького – постать козака, озброєного мушкетом і шаблею – виник приблизно в другій половині XVI ст. Узаконив його Стефан Баторій у 1578 р. Цей герб уперше зображено на печатці Війська Запорізького в 1595 р. за гетьманування Григорія Лободи. Упродовж існування козацтва цей символ залишався незмінним. Його зображали на головних печатках Війська Запорізького та Гетьманщини, на прапорах, портретах, іконах, у рукописах, друкованих виданнях.

Печатка – символ влади судді. Нею скріплювались усі документи Війська Запорізького, видані Кошем універсали, привілеї, дипломатичне листування. На печатці був зображений герб – постать козака, озброєного мушкетом і шаблею.

Корогва – прапор Війська Запорізького, найбільша святиня козацтва. Шили її з найдорожчих тканин та оздоблювали вишивкою і гаптуванням. Найчастіше золотом вишивали образ Покрови Пресвятої Богородиці – заступниці козацтва, траплялися також образи святих. Історичний герб корогви – малинове тло з білим хрестом. У нижній частині герба шляхетські роди зображували свої ініціали (у Вишневецьких це були зірка і півмісяць). Після загибелі легендарного Байди козаки продовжували використовувати його прапор. З часом зірка і півмісяць відпали, лишився білий хрест на малиновому тлі. Козацькі прапори були також блакитного, жовтого, жовто–блакитного, малинового, червоного й чорного кольорів, на яких відбивались родові знаки тих гетьманів, які були при владі.

Литаври – відзнака довбиша. Без ударів довбиша в литаври не можна було скликати січову раду.

Каламар – символ влади військового писаря. У козацьких канцеляріях чорнильниці-каламарі мали найрізноманітніші форми й були, як правило, мистецькими витворами народних умільців. Виготовлялися вони з металу (бронза, срібло), скла або кераміки [3].

Більшість із клейнодів, на жаль, була втрачена. Після ліквідації у 1775 р. Нової Січі були скасовані клейноди січової старшини. Після ліквідації царським урядом на поч. 1780-х рр. полково-сотенного устрою були скасовані і клейноди полкової та сотенної старшини.

З 1775 р. запорізькі клейноди разом з військовим скарбом, майном і цінностями січової церкви потрапили до рук Г. Потьомкіна і за його наказом були вивезені до Санкт-Петербурга. У 1788 р. булаву кошового та 4 перначі царська влада передала новоствореному Чорноморському козацькому війську, а 1792 р. чорноморцям були передані й срібні сурми. Пізніше ці клейноди використовувалися в Кубанському козацькому війську.

У музеях України зберігається невелика частина козацьких клейнодів. Так, у Переяслав-Хмельницькому історичному музеї зберігаються булава 18 ст. та бунчук 17 ст., у Чернігівському історичному музеї – булава 17 ст., у Дніпропетровському історичному музеї імені Д. Яворницького – литаври 17 ст., у Національному музеї історії України – булава та бунчук 17 ст., перначі 17–18 ст. [2].

Отже, козацька символіка мала велике значення й була унікальною, тож недаремно точилася боротьба за клейноди Богдана Хмельницького. Якщо без верби й калини нема України, то без атрибутів козацької символіки немає й самого козацтва.

Література

1. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків / Яворницький Д. І. – Львів, 1990. – 596 с.

2. Коробов О. І. Клейноди козацькі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Kleynody_kozacki.

3. Кульчицький С. В. Історія України / Кульчицький С. В. – К., 2011. – 304 с.

THE HOLODOMOR TRUTH

Кузгункая Ёьокберк (Туреччина)

Наук. кер. – Ковальчук В. І.

*Київський національний університет імені Тараса
Шевченка*

Holodomor is a Ukrainian concept that means starvation. This concept is the name given to the national catastrophe that took place between 1932-1933 and ended the lives of millions of people. This did not occur as a result of natural disasters such as hunger, drought or crop failure. After the October Revolution of 1917, the Communists succeeded in seizing power in many parts of the former Russian Empire. In particular, they invaded the independent People's Republic of Ukraine, which had just gained freedom, as a result of several years of brutal struggle. In the 1920s, Ukraine experienced the rapid development of modern European-oriented culture; Ukrainians have established a national education system based on the idea that Ukraine is an independent economic actor. Since the late 1920s, the Communist regime has consolidated its influence and launched an offensive against this cultural upswing. Stalin embarked on a rapid industrialization program. He used strong repressive mechanisms to destroy any opposition to his authority in the country.

Between 1917 and 1921, Ukraine had a short experience of statism and showed great resistance to Communism. In addition to the pro-Ukrainian educated elites, there were peasants with

strong national consciousness and economically independent. The government, led by Josef Stalin, thought that the resistance of the Ukrainians posed a great danger to the existence of the USSR. 'Hunger plan was chosen as one of the most terrible methods to eliminate this danger. In January 1928, the Communists began seizing cereals. The state received most (or even all) of farmers' harvests at prices well below its value. At the same time, the regime launched a campaign against the rich peasant class, which he called the 'kulak'. This campaign envisaged the confiscation of properties and land and the evacuation of the villagers. As a result, most people were deported to Siberia. In 1929, the communists began collectivization completely. They forced independent private farms to transform the so-called kolkhoz state into public farms.

After the harvest of 1931, public and private farms were destroyed. In the spring of 1932, more than 100 thousand Ukrainians died of starvation. Major casualties could be prevented. Grain procurement plans should be revised, hunger-affected areas should be declared disaster areas and assisted.

However, the Communist regime was determined to close the Ukrainian question. They turned hunger into a weapon to kill a large number of Ukrainians. Over the years, all these have undermined demography, leading to spiritual and psychological changes in public awareness. Hunger rocked the traditional lifestyle of Ukrainians. Millions of survivors suffered intolerable pain and could not escape these experiences. The trauma of famine was transferred from parents to their children consciously and unconsciously. After Ukraine regained its independence in 1991, Ukrainian scientists had the opportunity to investigate Holodomor. In 1993, the anniversary of the Holodomor was commemorated for the first time at the national level 60 years after the disaster.

ІСТОРІЯ СУЧАСНИХ ГРОШЕЙ УКРАЇНИ

Кузь Д. Є.

Наук. кер. – Кадол О. В., канд. істор. наук, доцент
Криворізький національний університет

1914 рік. Грошова система за часів Першої світової війни. За роки війни відбулося знецінення карбованця. Світова війна завдала системі золотого монометалізму нищівного удару, і обмін паперових грошей на золото було призупинено. Із грошового обігу зникли золоті та срібні монети. Кредитні білети перетворилися на інфляційні паперові гроші.

Державному банку, який фінансував військові витрати, було дозволено випускати гроші без будь-яких обмежень. Їх кількість в обігу в серпні 1915 року збільшилася в 1,4 рази.

Із 1915 року випускалися гроші-марки в 1, 2, 3, 10, 15 та 20 копійок і розмінні (казначейські) білети (паперові копійки) в 1, 2, 3, 5, 10, 20, 50 копійок.

Під час правління Тимчасового уряду здійснювалася ще активніша емісія паперових грошей, серед яких були так звані «керенки» (назву отримали від глави уряду Керенського). Ці банкноти не мали ані номера, ані серії.

Купівельна спроможність карбованця знизилася до 14 довоєнних копійок. Цей процес свідчив про подальший розвал господарства країни.

Гроші за часів УНР, Української держави, Директорії. У цей період було засновано Державний Український банк, було ліквідовано відділи російських банків в Україні.

Було випущено грошові знаки номіналом 100 карбованців на суму 5,5 млн. Це перші українські паперові гроші. Автор ескізу 100-карбованцевої купюри Георгій Нарбут використав вишукані орнаменти в дусі українського бароко, зобразив тризуб. Карбованці знаходилися в обігу до липня 1918 року.

1918 року Центральна Рада прийняла закон щодо гривні як основної грошової одиниці УНР. Гривня складалася зі ста шагів. Із золота мали карбуватися 20 гривень, що дорівнювало царській десятці, зі срібла – 1, 3, 5, 10, 20 та 50 шагів із зображенням тризуба. Випущено також 25 і 50 карбованців.

За часів Української Держави гетьмана Скоропадського продовжилася емісія гривень УНР. Протягом року було надруковано гроші номіналом 2, 10, 100 та 500 гривень.

Найбільш довершеною вважається 100-гривнева купюра. На ній – зображення жінки в національному вбранні, яка нагадує Лесю Українку, та схожого на Григорія Сковороду чоловіка з молотом.

У листопаді 1918 року влада в Україні переходить до Директорії на чолі із С. Петлюрою. У період Директорії випущено 5 грошових знаків: 10, 25, 100 («богданівка»), 250 («канарейка»), та 1000 («гетьманка») карбованців.

Українська гривня на ринку оцінювалася в чотири рази більше, ніж більшовицькі чи денікінські карбованці.

Грошові реформи часів СРСР. У грудні 1922 року Україна увійшла до складу СРСР. У 1922–24 рр. проводилася грошова реформа. Держбанку було дозволено випускати банківські білети – 1, 3, 5, 10, 25 червонців – тільки для потреб господарського обігу. У цей період виник паралельний обіг червонця, який мав золоте забезпечення, та знецінених радянських грошових знаків. Це спричинило значні труднощі в народному господарстві. Саме тому в лютому 1924 року в грошовому обігу з'явилися казначейські білети. Усі знецінені радянські грошові знаки підлягали обміну на стабільні гроші.

Індустріалізація та колективізація в державі знову призвели до знецінення грошей. Здійснювалося приховане вилучення у населення дорогоцінних металів, якими в часи штучно організованого голодомору розраховувалися за

продукти.

Під час Другої світової війни Ленінградський монетний двір припинив роботу. У період окупації рейхскомісаріат, утворений Гітлером, випустив вісім грошових знаків для обігу в Україні: 1, 5, 10, 20, 50, 100, 200 і 500 карбованців.

У повоєнні роки, у 1947 році, старі паперові гроші було замінено на нові у співвідношенні 1:10, ціни на товари було підвищено.

1950 року встановлено золотий еквівалент радянського карбованця, який до цього часу визначався тільки на основі американського долара.

1961 року проводиться грошова реформа, за якою підвищено золотий вміст карбованця, випущено нові монети номіналом 1 карбованець, 50, 20, 15, 10, 5, 3, 2, 1 копійок замість вилучених 20, 15, 10, 5 копійок та нові паперові гроші від 1 до 100 карбованців.

1965 року розпочався випуск пам'ятних та ювілейних монет.

Гроші незалежної України. 24 серпня 1991 року Україну проголошено суверенною незалежною державою. На тому історичному етапі надзвичайно важливим було створення національної грошової системи.

Для захисту українського споживчого ринку у вересні 1991 року в обіг уведено купони багаторазового використання номіналом 1, 3, 5, 10, 25, 50, 100 крб. Спочатку населення отримувало купоно-карбованцями тільки 25% місячної зарплати, решта видавалася в карбованцях. Згодом купонами виплачувалося вже 70% від загальної суми.

1992 року карбованці було цілковито вилучено з обігу та замінено єдиною грошовою системою – купоно-карбованцем. Він знаходився в обігу до 1996 року і створив передумови для впровадження єдиної національної валюти незалежної України – гривні.

Через відсутність в Україні Банкнотно-монетного двору

(почав діяти в 1994 році) ще в жовтні 1991 року було замовлено виготовлення 1, 2, 5, 10, 20 гривень у Канаді, а потім 50, 100 та 200 гривень у Великобританії. Розмінні монети карбували на Луганському верстатно-будівному заводі, частково – в Італії.

Із 1996 року у зв'язку із грошовою реформою купоно-карбованці замінили на гривні.

Обмін грошей здійснювався без обмежень, що засвідчує демократичний характер реформи.

Ця урочиста подія – створення Україною своєї національної валюти – підняла патріотичний дух українців, укріпила віру в майбутнє країни.

Пам'ятні та ювілейні монети України. Монета – це знак державності, еквівалент матеріальних благ, але головне – це носій історичної, політичної, культурної інформації тієї епохи, яку вона представляє.

Особливо показовими в цьому плані є пам'ятні та ювілейні монети.

Першу ювілейну монету України було введено в обіг 7 травня 1995 р. Вона присвячена 50-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні.

Починаючи з 1995 року, Національним банком України випускаються монети із зображенням подій історичного минулого й сучасного життя на різну тематику: історія, релігія, спорт, культура тощо.

Надзвичайною популярністю користуються монети, які виходять тематичними серіями: «Княжа Україна», «Відродження української державності», «Духовні скарби України», «Флора і фауна», «Спорт», «Видатні діячі України».

У листопаді 1997 року введено в дію першу чергу Монетного двору НБУ. Відтоді карбування пам'ятних та ювілейних монет відбувається на Банкотно-монетному дворі НБУ із застосуванням найсучасніших технологій.

Програма випуску українських пам'ятних монет має культурний та пізнавальний характер, демонструючи людуству тисячолітню українську історію, самобутність культури та традицій нашого народу.

ГЕТЬМАНЩИНА – УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВА 17–18 СТОЛІТТЯ

Малюта О. О.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. іст. наук, доцент

Криворізький національний університет

Політична влада та територія. У ході Національно-визвольної війни українського народу проти Польщі на території Брацлавського, Київського і Чернігівського воєводств відбувся процес формування Української національної держави. Оскільки державний апарат тут створювався на зразок установ, що існували на Запорізькій Січі, то Українська держава за формою правління і устроєм основних інститутів політичної влади істотно відрізнялася від тогочасних монархій Європи – вона була республікою. Розглянемо найхарактерніші ознаки цієї держави.

Перша ознака державності – це наявність повноцінної політичної державницької влади. Вона перейшла до рук козацької старшини – нової генерації української еліти. На вершині її ієрархії був гетьман. Обраний військовою радою на Запоріжжі (січень 1648 р.) на невизначений строк (фактично довічно), він здійснював керівництво військовими силами, очолював старшинську адміністрацію, визначав напрям внутрішньої політики, проводив переговори з урядами інших держав, міг скасувати рішення Генерального суду тощо. Зосередження основних політичних, адміністративних, судових та військових керівних функцій у руках гетьмана призвело до того, що він

став рідко скликати не тільки військові ради, а й навіть ради старшин, найважливіші питання вирішував самостійно, фактично перетворився на військового очільника. Гетьманові належала законодавча ініціатива, яку він реалізовував шляхом універсалів, наказів, листів тощо. Атрибутом гетьманської влади залишилася булава. Отже, в його руках зосереджувалася практично необмежена виконавча та законодавча влада, яка наближалася до монархічної.

Наступна ознака держави – це її територія. Б. Хмельницький визначив межі української етнічної території на заході – кордон з Річчю Посполитою – по р. Вісла. Історик І. Крип'якевич приблизно змалював державні межі «козацької території» – з Польщею так: Яруга – Чернівці – Мурафа – Красне – Вінниця – Прилуки – Самгородок – Паволоч – Канеброд – Макрів – Чорнобиль – Карпилівка; з Росією – традиційним кордоном, а з Туреччиною і Кримом – через так зване Дике Поле.

Політико-адміністративний устрій як ознака нової держави. На звільненій території було ліквідовано органи влади Речі Посполитої. Замість воєводств і повітів створено полки і сотні (полків у різні часи було 36, 26, 165, а пізніше – 10). Виникло нове правління – своєрідний старшинський уряд, військова рада, рада генеральної старшини, полкова і сотенна адміністрація, курінь і городові отамани. Найвищим органом влади в Українській державі була загальновійськова рада, до участі в якій допускали всіх повстанців. Різні питання розв'язували на загальновійськових радах. Ці ради називали «чорними» (коли вони збиралися за ініціативою рядового козацтва), «генеральними», «явними» (коли в їх роботі, крім козацтва, брали участь представники магістратів і ратуш, духівництва та ін.). Загальновійськова рада розглядала здебільшого питання війни й миру, відносин з іншими державами,

обрання гетьмана, генеральної старшини та генерального уряду, вручення їм атрибутів влади. Другою за значенням владною структурою, створеною Б. Хмельницьким, була рада генеральної старшини. Вона керувала Україною, охоплюючи різні сфери суспільного життя: цивільну адміністрацію, судочинство, земельні справи, фінанси тощо. Функції виконавчого органу виконував генеральний уряд. Найважливішою структурною частиною генерального уряду була генеральна військова канцелярія, яка здійснювала військове, адміністративне, фінансове та судове керівництво. Місцеву адміністрацію – полк – очолював полковник, який здійснював керівництво округою за допомогою полкової адміністрації: обозного писаря, осавула, хорунжого. Сотню очолював сотник. У кожному полковому, сотенному місті був також міський отаман.

Суд і судочинство, соціально-економічний устрій. У цей період на території України склалася своєрідна правова система. Зберегли свою силу Литовські статuti, Магдебурзьке право та інші правові джерела. Водночас зростав вплив козацького звичаєвого права, яке в період Національно-визвольної війни регулювало широке коло відносин і, у першу чергу, військову організацію, систему судочинства тощо. Козацьким судам за часів Хмельницького відводилася провідна роль. Гетьман України заснував Генеральний військовий суд, який вважався найвищою судовою інстанцією. Цей суд, як правило, розглядав апеляційні справи полкових і сотенних судів, а також справи прохачів, які зверталися до гетьмана безпосередньо. Напередодні та на початку Національно-визвольної війни Б. Хмельницький ще не мав конкретної програми радикальної перебудови економічного устрою України, але вже в ході її розгортання на українських землях відбулися глибокі зміни у відносинах земельної власності та землекористування. Унаслідок цих змін козацтво стало

провідним, привілейованим класом українського суспільства. Крім козацтва, серед інших верств населення Української держави виділялися: шляхта, духовенство, міщанство, селянство. Отже, економічна політика Б. Хмельницького призвела до того, що основною формою господарювання в Україні стало вільне дрібне землеволодіння. Між козаками і селянами не існувало істотної економічної різниці.

Військова та зовнішня політика Б. Хмельницького як ознака держави. Б. Хмельницький став творцем української армії, яка нічим не поступалася її європейським аналогам, багато в чому й перевершувала їх. З його ім'ям пов'язано створення козацької кінноти та артилерії. Після 1654 р. козацьке військо, яке налічувало 60 тис. осіб, становило автономну частину російських військ. Українська держава вже в перший рік свого існування здобула широке міжнародне визнання. Гетьман установив дипломатичні відносини з Росією, Польщею, Кримом, Туреччиною, Трансильванією, Молдавією. У подальші роки уряд Б. Хмельницького визнали Венеція, Валахія, Швеція та інші країни.

Отже, головним підсумком національно-визвольних змагань українського народу протягом 1648–1654 рр. було створення національної держави з козацьким устроєм, зі своєю територією в межах етнічних земель, державними кордонами, населенням, політичною владою, армією, законами, міжнародним визнанням. По суті, уперше постала національна держава українського народу (Військо Запорізьке). Однак виникнення нової держави підштовхнуло сусідні країни – Росію, Польщу, Туреччину, Крим – до зазіхань на українські землі. Тому вони зробили все, аби перешкодити самостійному розвитку Гетьманату. У самій Україні глибокий розкол спричинили, по-перше, різні зовнішньополітичні орієнтації в середині еліти, по-друге,

соціальне та майнове розшарування та накопичення злиднів протягом самої війни (скорочення населення внаслідок війни, голод, повернення кріпацтва).

Література

1. Стецкевич В. В. Україна: нариси історії державотворення: посібник / В. В. Стецкевич. – Кривий Ріг, 2011. – С. 76–82.

ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ЕТАПИ

Мартинюк О. В.

Наук. кер. – Шура Н. О., канд. екон. наук, доцент

Криворізький національний університет

Як відомо, основним завданням сучасних політиків є врегулювання застосування влади відповідно до закону, покращення сучасної влади та спрямування її активності в галузь, що забезпечує дотримання людьми закону. Оскільки політика може не тільки репрезентувати інтереси правлячих еліт, але і має значний вплив на систему права, через це досить часто правову систему адаптують під інтереси правлячої еліти. Тому для виправлення ситуації дослідження методичних підходів щодо прийняття політичних рішень та їх безпосереднього впливу на правове поле в умовах сьогодення є досить актуальним.

На сьогоднішній день історію становлення політичних рішень у сфері державного управління досить детально дослідили як зарубіжні, так і вітчизняні фахівці, такі як: А. Дегтярев [3], Г. Ситник [4], Ф. Фукуяма [6], Л. Шипілова [7] та ін.

У всьому демократичному світі нормативно-правова база функціонування державного управління забезпечує свободу та права кожної особи й суспільства в цілому, а на

законодавчому рівні затверджує функції і механізми дії влади щодо розвитку й становлення держави. Оскільки основним інструментом для забезпечення існування держави є державна влада, що реалізується завдяки її інститутам, то реалізація владної функції держави впливає на суспільні процеси. Серед її основних підфункцій можна виділити такі: виявлення та нейтралізація загроз, управління, розробка механізмів прийняття політичних рішень для забезпечення життєдіяльності держави тощо.

Загалом же державна безпека та розвиток суспільства залежить від того, наскільки ефективними були політичні рішення. Для підвищення ефективності політичних рішень на практиці дуже важливо розуміти сам процес прийняття таких рішень та його етапи.

Цей процес зазвичай поділяється на п'ять етапів, кожний з яких є важливим під час прийняття політичного рішення [7]. На першому етапі необхідно визначити мету, для досягнення якої необхідно приймати рішення. При цьому важливим є аналіз проблеми, тобто з'ясування потреб суспільства. Актуально, що для прийняття політичних рішень слід завжди звертати увагу на проблеми та загрози, які можуть виникнути під час досягнення мети, а також те, як із ними впоратися без значних втрат. Зокрема, Закон України «Про основи національної безпеки України» [2] (на сьогодні втратив чинність), відповідно до Конституції України [1] визначав пріоритети національних інтересів та основні засади державної політики щодо самозбереження і прогресивного розвитку України, які відображають нагальні потреби держави на сучасному етапі. Якщо будуть виконані всі завдання, котрі наведено в Законі [2], то це сприятиме перетворенню соціального фактора на один із важелів соціально-економічного розвитку держави за умови, якщо будуть визначені реальні й потенційні загрози, що можуть виникнути під час реалізації національних інтересів.

На другому етапі прийняття політичного рішення формується його проект. На обговорення виносяться альтернативні варіанти вирішення однієї і тієї ж самої проблеми.

На третьому етапі відбувається його затвердження. Уся процедура визначається правовими рамками та обумовлена законом. Сам же законопроект затверджується Парламентом, після чого подається на підпис Президенту.

На четвертому етапі займаються реалізацією політичного рішення, тобто закон чи адміністративний акт затверджується по всій формі, вступає в законну силу, стає частиною тих правових меж, усередині яких здійснюється діяльність держави та її органів, а також реальна життєдіяльність соціуму.

І нарешті, на п'ятому (фінальному) етапі прийняття політичного рішення відбувається оцінка його результатів. Відбувається порівняння результатів виконання з цілями, для яких це рішення і було прийнято, а також перевіряються наслідки, що виникли в результаті реалізації рішення.

Таким чином, в аналізі специфіки державного управління прийняття політичних рішень найбільшої уваги заслуговує дієвість конституційного та державного права як системи контролю, це надає базові норми, які від імені народу регламентують усі ключові сфери діяльності людей, а також складові фундаментальних основ взаємовідносин між громадянами і державно-суспільними інститутами. А процес розробки та прийняття політичних рішень має обов'язково враховувати принципи, процеси та механізми їх реалізації.

Література

1. Конституція України, прийнята на сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/content/constitution.html

2. Про основи національної безпеки України. Закон України № 964-IV від 19.06.2003 р. Втрата чинності від 08.07.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/964-15

3. Дегтярев А. А. Принятие политических решений / А. А. Дегтярев. – М. : КДУ, 2004. – 416 с.

4. Ситник Г. П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України: навч. посіб. / за заг. ред. Г. П. Ситника: у 3 ч. Ч. 2: Методологічні основи державного управління національною безпекою. – К. : НАДУ, 2009. – 240 с.

5. Стратегія національної безпеки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/documents/14824.html

6. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке / Ф. Фукуяма. – М. : Хранитель, 2006. – 220 с.

7. Шипілова Л. Прийняття політичних рішень: організаційно-управлінський аспект / Л. Шипілова // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2012. – Вип. 3. – С. 98–104.

**«СПАСИБИ, МИ ПАМ'ЯТАЄМО!» – РОЗПОВІДЬ
ОНУКА ПРО ВОЄННІ ПОДВИГИ СВОГО ДІДУСЯ,
КРИВОРІЗЬКОГО ВЕТЕРАНА ВЕЛИКОЇ
ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ**

Савчук Д. В.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. іст. наук, доцент

Криворізький національний університет

75 років минуло з того знаменного дня – 22 лютого 1944 року, коли було звільнено Кривий Ріг від німецько-фашистських загарбників. З великою подякою криворіжці

схиляють свої голови перед світлою пам'яттю тих, хто наближав довгоочікуване визволення і День перемоги над фашизмом.

Мій прадідусь Антоненко Микола Григорович жив у час окупації в Кривому Розі, перебивався з хліба на воду, наймитував, щоб прожити, дочекатися визволителів, мріяв про той час, коли теж зможе воювати за звільнення Батьківщини. За 31 місяць окупації міста фашисти знищили декілька тисяч мирних жителів, військовополонених, тисячі були відправлені на примусові роботи до Німеччини. Населення голодувало. Люди жили з того, що міняли речі на хліб, кукурудзу, щоб було чим нагодувати дорослих і дітей. Микола Григорович згадував, як 14 серпня 1941 року в місто увірвалися фашисти, було встановлено жорсткий окупаційний режим. Наступного дня скрізь було розклеєно сотні плакатів із заборонаю допомагати партизанам, переховувати поранених бійців, слухати радіо, робити шкоду окупаційній владі. За непослух була одна кара: «Розстріл!»

У місті створювалося патріотично налаштоване підпілля. Багато героїв загинуло від гестапо. Підлітки 13–16 років теж шкодили як могли: псували техніку. Вони слухали радіо, щоб дізнатися про хід звільнення міст та сіл великої країни.

І ось настав жовтень 1943 року, бійці 2-го Українського фронту під командуванням генерала армії І. С. Конєва перейшли у наступ. Важкі бої велися біля сіл Веселі Терни та Недайвода. Там загинуло близько 7 тисяч воїнів. Ніяк не могли взяти добре укріплену Могилу Баби, яку німці тримали до останнього, а солдат кидали в атаку, не шкодуючи молодих життів. І тільки коли пішли в наступ штрафні частини, у яких загинуло дуже багато бійців, тоді було взято останній рубіж. На станції Червона був поставлений пам'ятник штрафникам, який, як кажуть,

єдиний у світі. Він був поставлений, щоб ушанувати їх подвиг та самопожертву.

Пам'ятною була поява військ у старому місті, коли на зміну сильним морозам прийшла відлига. Бійці вели коней, які тонули в грязюці по груди, населення допомагало нести набої, снаряди, визволяло з багнуки підводи з господарським та воєнним вантажем. Усюдисущі хлопчачки допомагали солдатам, і їх поміч була дуже доречною. І ось місто визволено, але ще тліють пожежі, стоять спалені та розбиті будинки, довкола ходять жителі, щоб урятувати те, що можливо. Але вже немає супостата, люди знають, що місто звільнено від ворога. Живі хоронять тих, хто героїчно загинули в бою. Лунають палкі слова вдячності загиблим, а живих пригощають, чим можуть, дякують за ратні подвиги. Аж ось і запрацювали воєнні комісаріати, до яких збігалися молодь та інші, щоб швидше піти далі з військовими підрозділами і звільняти від фашистів нашу землю. Саме тоді мій прадідусь приєднався до радянської армії і з іншими солдатами пішов боронити Батьківщину.

Далі йдуть будні у військових підрозділах. Навчання, знайомство з бойовими друзями, військові подвиги, усе те, з чого складається нелегка служба солдата. Особливо запам'ятав дідусь зустріч визволителів звільнених країн. Було дуже багато квітів, народних свят, де співали всім відомі пісні: «Катюша», «Давно мы дома не были», «В лесу прифронтовом»... Населення міста прагнуло розпочати нове щасливе й мирне життя, працювати над відновленням промисловості, сільського господарства. Діти йшли вчитися, дорослі працювали на своїх робочих місцях, а потім розбирали завали, садили парки, сади, квіти. Усім хотілося, щоб мирне життя буяло на планеті. Бійці ж ішли по землях Чехословаччини, Румунії, Німеччини. Їм хотілося повернутися додому, працювати, створити сім'ї, ростити дітей. Але шлях військових був помічений братськими

могилами з тілами молодих бійців, що ще не знали радощів сімейного життя. Не виростуть їх діти, не заплачуть жінки, тільки посивілі матері довіку будуть чекати вдома своїх синів. Та ще декілька листів з ледь розбірливими словами теж будуть нагадувати, що син загинув за свободу народів, приніс визволення державам Європи.

І ось наші воїни в Німеччині, ось і Рейхстаг, на верхівці якого замайорів Прапор Перемоги. Усю ніч з 8 по 9 травня бійці з радощів стріляли у повітря, співали пісень, танцювали, згадували полеглих, адже війна уже скінчилася. Бійцям уже хотілося додому, але ще рік вони перебували в Австрії, де будинки були схожі на казкові. Вони відвідували «лялькові» кофейні, де посуд і начиння були як для ляльок, усе було смачним і новим. І хоча земля Австрії була гостинною та незвичайною, з зеленими лісами, кришталево чистими річками та затишними містами, настав час їхати додому.

Дорога назад була цікавою, люди несли квіти, пригощали солдатів, але серце рвалося на Батьківщину. Після зустрічей почалися трудові будні. У 1946–1947 роках був голод, і хоча солдати вже працювали, але продуктів не вистачало, було дуже сутужно. Їли мелену кукурудзяну кашу, гарбузи, квасолю, буряки. Усе інше було по картках: дуже мало масла, цукру, борошна тощо.

Дідусь часто згадував своїх побратимів, розповідав про бойові операції, у яких брав участь. Він був дуже гарним оповідачем, якого завжди було цікаво слухати. У його розповідях був ефект присутності. І бачиш, як рвалися снаряди, як людина вгвинчувалася в окоп, коли в небі з'являвся фашистський літак, і пілот робить віражі, поливаючи пострілами з автомата. Дідусь часто бував на зустрічах з молодими людьми, відповідав на їх запитання, вшановував пам'ять загиблих біля Вічного вогню, особливо часто приходив до меморіалу «Схилені знамена» в селищі

міського типу Залізничне, де лежать 190 загиблих солдат з розвідки капітана Котова, які загинули за наше щасливе життя. Завжди приносив квіти, а сльози текли по зморшкам обличчя літнього чоловіка, який залишився живим після тяжкої ратної праці, визвольної війни.

Дідусь привчав шанобливо ставитися до ветеранів війн, бо труд солдата завжди дуже тяжкий, смертельно небезпечний... Нам дуже поталанило, що у нас був такий дідусь. Ми багато знаємо про його бойовий шлях, будемо ділитися з наступними поколіннями тим, що нам розповідав старий воїн. Діти не будуть бешкетувати на братських могилах, не будуть бити сивочолих ветеранів, а з великою вдячністю згадуватимуть тих, хто відстояв нашу свободу, незалежність. Сьогодні ми говоримо: «Спасибі, ми пам'ятаємо Вас, шануємо! Дякуємо Вам за життя!»

ДОБА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ПУБЛІЦИСТИЧНІ РОЗДУМИ

Скорупич М. С.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. іст. наук, доцент

Криворізький національний університет

Якщо говорити про історичне приречення, то доля України – бути демократичною державою. У нас є різні регіони, які формувалися під впливом різних імперій. Суспільство постійно визначалося між східним і західним християнством, сформувавши найбільшу гібридну церкву, а значить, нам притаманні не тільки культурне і релігійне розмаїття, а й політичний напрямок.

У сучасній Україні було дві спроби створити авторитарну державу, і обидві закінчилися майданами. А тому в нинішніх кордонах альтернатива демократії в Україні навряд чи можлива. Це не тільки великий плюс, але

й виклик, тому що демократії завжди створюються повільно й важко. Недарма Вінстон Черчилль називав демократію «найгіршою з форм правління, якщо не брати до уваги всі інші». Тут є важливим мистецтво домовлятися.

Там, де ми, українці, обпіклися, довіру відновити складно. Українці не люблять владу і не вірять їй, оскільки вона довгий час належала окупантам і чужинцям. Але не тільки тому. Я не пам'ятаю цифри щодо України, але до середини ХІХ століття, коли ліквідували кріпацтво, десь третина населення були кріпаками. Ухилитися, утекти, спалити садибу – свята справа. А значить, не тільки на рівні еліт є відторгнення влади, а й на самому низовому рівні, особливо після Голодомору й колективізації – суть кріпацтва. Звідси й ідея, що виживання можливе тільки індивідуальне, а не колективне, і кожен сам за себе.

В останні роки в Україні з'являється категорія населення, яка після Майдану відмовилася демобілізуватися й пішла в політику. Держава вперше за довгі роки стає якщо не своєю, то принаймні тією, куди можна піти і щось у ній робити. Це абсолютно революційна ідея, якої ще кілька років тому не було. Якщо згадати перший Майдан, то всі вибирають хорошого президента й одразу розходяться по домівках.

Шанс швидко змінити країну створюють зовнішні поштовхи. Наприклад, окупація, як це сталося із післявоєнними Німеччиною і Японією. Остання, наприклад, написала нову конституцію, і це тільки один зі способів трансформації. Другий спосіб – авторитарний, часто кривавий режим. В Україні інша ситуація: у нас демократія, і ми повинні домовлятися між собою, щоб суспільство змінювалося. Але для нас важливим фактором залишається війна. Окупація Криму і частково Донбасу поставили незалежну Україну під загрозу виживання, а російська агресія стала тим самим зовнішнім поштовхом для

трансформації.

Саме в цих умовах Україну 2014 року рятував, зокрема, великий бізнес: хтось став губернатором, хтось фінансував армію. Звісно, усе це робилося із прагматичних міркувань, але по-іншому порятунку країн ніде не відбувається. А зараз, коли ситуація на фронті стабілізувалася, хвиля спадає, що викликає розчарування, а іноді і протест. Але процес уже запущений, нехай і не такий швидкий, як очікувалося.

Народження української незалежності, як, наприклад, і білоруської, тісно пов'язане з падінням імперії. Перші такі імперські завали почалися після Першої світової. Частково втратила території Російська імперія, розпалася Австро-Угорська, а за нею й Османська. Багато держав сучасної Європи почали формування модерних націй вже тоді.

Українцям цього не вдалося. Тому порівняно з нашими сусідами – поляками чи угорцями – у нас є часовий лаг. Але якщо дивитися на нас у контексті пострадянської імперії, то тут зовсім непогані перспективи. Білоруси відстають від нас в уявленні про те, хто вони є. Як не дивно, росіяни теж недалеко пішли. Порівняно з Центральною Європою ми, звісно, відстаємо у процесах формування держави. Але якщо подивитися на пострадянський простір, то Україна в 1991 році, проголосувавши за незалежність, дала її більшості пострадянських країн, у тому числі, як не парадоксально, Росії. Розмірковуючи про незалежність України, важливо ставити себе в обидва ці контексти – і європейський, і пострадянський.

Україна останні чотири роки помітно віддаляється від Росії, адже для Кремля багато чого пішло не так, як там припускали. Для них Україна завжди була невдалою Росією, російською провінцією. Частина того, що вони планували, вдалася, а частина провалилася. Це викликало шок, який призводить до усунення російської еліти і російського настрою в цілому від України як частини великої російської

нації.

Крим, на жаль, також сильно інтегрований в російську самосвідомість та ідентичність, як і в українську. По-перше, це спровокувала програна Кримська війна. Програші залишають найбільші рани в історичній пам'яті суспільств. Навколо кримської поразки звели величезний культ Севастополя як міста російської слави, і таким він увійшов спочатку в імперські, а потім і радянські підручники. По-друге, за умовами миру Росія не могла мати в Криму військовий флот або військові підрозділи, зате Крим перетворюється на літню столицю імперії. Туди їде цар, там будують палаци, за царем їде середній клас, інтелігенція – той же Чехов, і виникає цілий пласт російської культури, пов'язаний із Кримом.

Сьогодні питання Криму – це не стільки питання про Росію, скільки України і кримських татар. Йдеться про успіх українського європейського проекту, тому що Україна, крім інших речей, – це материк. Крим опинився у складі України, адже економічно, культурно, політично півострови тяжіють до материка. І ця географія не змінилася. Міст, який будується росіянами, – міст у нікуди. Північний Кавказ – культурно й економічно менш привабливий регіон для кримчан, аніж, наприклад, центр або південь України. Якщо в Україні відбудеться успішний європейський проект, то і Крим у певній формі буде орієнтуватися на Україну.

Проект «русского мира» для Росії зручний для Кремля, тому що його складно охопити й обмежити географічно. Він має в собі безліч речей – від мови і культури до церкви і лояльності до Росії, а тому може виникнути де завгодно.

Церква на різних етапах відіграє в ньому різну роль. До 2013 року РПЦ і російська пропаганда працювали разом. Після 2014 року патріарху Кирилу все більше не подобається те, що робить Кремль, але він мало що може зробити. Війна з Україною створює ризики для російської

церкви як у нашій країні, так і в інших регіонах, а Кирило сприймає себе таким собі «батьком» усього східного православного світу.

На відміну від українців, які після розвалу СРСР вважали, що здобули свою країну, Росія та її еліти вважають, що країну вони втратили. Російські еліти не були готові до втрати імперії або переформатування своєї політичної системи, і це не дивно, якщо подивитися очима історика. Османська імперія перебувала у стані занепаду 200–250 років, перш ніж розвалилася. Австро-Угорська імперія проходила довгий шлях трансформацій і змін, перш ніж розпалася.

Отже, роблячи висновок, можна сказати, що Україна – це молода держава, яка багато разів пройшла через негаразди, але в неї ще все попереду.

РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

Сокуренко К. С.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. іст. наук, доцент

Криворізький національний університет

Культурне піднесення в Радянській Україні припинилося з 1930 р. Розпочалася чорна доба «розстріляного відродження» [2].

Термін «розстріляне відродження» застосовується для характеристики репресивної політики комуністичної Москви, спрямованої на фізичне знищення української інтелектуальної еліти 1920–1930 рр. й табування її творчих здобутків. Назву цього періоду української історії вперше запропонував діаспорний літературознавець Юрій Лавріненко, уживши його як назву збірника найкращих текстів поезії та прози 1920–30-х рр. Цей важливий етап у тривалому процесі санації вітчизняної суспільної

свідомості, опанованої тоталітарною комуністичною ідеологією, повертав українському читачеві вагому частку його власної культурної спадщини [1, с. 266].

У Радянському Союзі Сталінін був запроваджений тоталітарний режим, що означав повний контроль владою всіх сфер життя людини. Митці, науковці, люди творчих спеціальностей стали якщо не прямим, то вірогідним ворогом тоталітаризму, який не терпить передусім інакшості у всіх її проявах (навіть не протесту!) та вільного вираження думок (думка у тоталітарному суспільстві одна і єдино можлива!).

Станом на 1 жовтня 1925 року в Україні нараховувалося близько 5000 письменників. Протягом 1932–1939 рр. більшість українських митців була репресована і розстріляна. За один день страчували понад 100 осіб представників української інтелігенції – цвіту української нації. Деякі з письменників, котрим пощастило вижити (П. Тичина, М. Рильський, В. Сосюра, П. Панч, Ю. Яновський), змушені були пристосовуватися до нових умов, ставати на шлях конформізму. Цьому процесу активно сприяли різні творчі спілки (письменників, композиторів, художників), «реорганізовані» НКВД у середині 30-х років. Усе це негативно позначилось на культурі, літературі та мистецтві, руйнувало творчий потенціал народу, збіднювало його духовне життя. Усі твори здавалися до спецховів, заборонялися, замовчувалися, багато з них були назавжди втрачені. Єдиним способом поширити свою літературу було друкування її за межами СРСР. 1947 року Іван Багряний видав за кордоном свою поетичну збірку «Золотий бумеранг», другою назвою її було «Рештки загубленого, репресованого та знищеного». Лише деяким пощастило зберегтися у самвидаві [2]. Кульмінацією дій радянського репресивного режиму стало 3 листопада 1937 року. Тоді «на честь 20-ї річниці Великого Жовтня» у

Соловецькому таборі особливого призначення за вироком Трійки був розстріляний Лесь Курбас. У списку «українських буржуазних націоналістів», розстріляних 3 листопада, також були Микола Куліш, Матвій Яворський, Валер'ян Підмогильний, Павло Филипович, Марко Вороний, Олекса Слісаренко, Михайло Яловий та інші [2].

Розстріляне відродження – це трагедія всього українського народу 20-х – початку 30-х років, під час якої високохудожні твори в галузі літератури, живопису, музики, театру було знищено тоталітарним більшовицьким режимом. Як наслідок три, а то й чотири покоління українців виростили, не знаючи про Миколу Хвильового, Миколу Зерова, Євгена Плужника і не лише про них [3].

Література

1. Інститут історії України Національної академії наук України: енциклопедія історії України. Т 9. – К. : Наукова думка, 2012. – 944 с.

2. Особливості української культури ХХ ст. – Миколаїв: Миколаївський національний університет, 2014.

3. Ільницька Т. Розстріляне відродження – один із вимірів української національної трагедії / Т. Ільницька. – К., 2006.

ОСТАРБАЙТЕРИ

Чувашов В. А.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. істор. наук, доцент
Криворізький національний університет

Остарбайтери (нім. *Ostarbeiter* — «східні робітники») – німецький термін для позначення осіб, які були вивезені гітлерівцями зі східних окупованих територій, переважно з Рейхскомісаріату Україна, протягом Другої світової війни на примусові роботи до Німеччини. Перші українці

опинилися на німецьких примусових роботах ще влітку 1939 р. Це були мешканці окупованого угорськими військами Закарпаття, яких вивозили на роботу до Австрії. Наступними на початку вересня 1939 р. потрапили до Рейху галичани – військовослужбовці польської армії, які опинилися в полоні і з часом були переведені до розряду цивільних робітників. Перші цивільні робітники з окупованої вермахтом України стали добровільно виїжджати до Німеччини ще влітку 1941 р. із дистрикту «Галичина». До початку німецько-радянської війни нацистське керівництво не планувало використовувати в промисловості своєї країни робочу силу з окупованих територій СРСР (зокрема, з України). Навпаки, розроблялися схеми масового винищення мільйонів місцевих мешканців (генеральний план «Ост») та німецької колонізації захоплених радянських земель. Зрив «блискавичної війни» восени 1941 р., необхідність проводити позиційні бойові дії та мобілізувати все більше німецьких селян і робітників до армії змусили Гітлера частково змінити свої екстермінаційні плани й піти на використання трудових ресурсів із окупованих східних територій в економічних інтересах Третього Рейху. Агітаційна кампанія нацистів в Україні почалася взимку 1942 р. у розпал голодної зими. Добровільцям обіцяли гідну заробітну плату, гаряче харчування та догляд за рідними на час перебування працівника в Німеччині. Перший ешелон із 1117 робітниками-спеціалістами вирушив із Харкова до Кельна 18 січня 1942 р., другий – до Бранденбурга 21 січня. Вивезення трудових ресурсів із Києва розпочалося 22 січня 1942 р., коли до Німеччини було відправлено 1,5 тис. осіб. 24 лютого перший потяг від'їхав із Сталінограда. Особливістю початкових німецьких трудових наборів була чітка спеціалізація робітників за професіями (перевага віддавалася чоловікам зі спеціальностями будівельників,

металургів, гірників тощо), також їхній здебільшого добровільний характер. Досить швидко ситуація почала змінюватися, адже Німеччину вже не задовольняла кількість добровольців. Із весни 1942-го німці розпочали масові облави на місцеве населення із залученням до цього поліції та солдатів вермахту. Запроваджена система обіцянок, соціального тиску і бруталного терору дала їм змогу того року депортувати з окупованих східних територій понад 1 млн цивільних робітників, більшість із яких (714 тис.) були вихідцями з України. За 1941–1944 рр. загальна кількість остарбайтерів становила 2,8 млн, у тому числі 2,2 млн українців. Більшість остарбайтерів працювала на приватних підприємствах. Продуктивність остарбайтерів була досить високою і становила серед чоловіків 60–80 % порівняно з продуктивністю німецьких робітників, а серед жінок – 90–100%. У Німеччині остарбайтери жили в спеціальних таборах під суворим наглядом адміністративно-поліцейських спецслужб. Зарплата становила 30 % платні німецького робітника, лівова частка витрачалася на оплату харчування й житла. За спробу втечі остарбайтери каралися смертю або ув'язненням.

Основні положення стосовно використання праці східних робітників були викладені в так званих Указах про остарбайтерів, які підготувала спеціальна комісія РСХА і підписав Генріх Гімлер 20 лютого 1942 р. Вони передбачали контроль над їхньою працею, пересуванням, дозвіллям і навіть статевим життям. Остарбайтерів утримували в спеціальних таборах під суворою охороною. На виробництві ізолювали від німців і решти іноземних робітників, видавали кошти, що становили половину, а то й третину зарплати німця, з яких до того ж вираховували гроші на їхнє утримання. Норми харчування були найнижчими серед решти категорій іноземних робітників у Німеччині. Штрафні санкції за трудові та політичні провини

містили широкий спектр заходів – від тілесних покарань до відправлення на кілька тижнів до штрафного чи концентраційного табору. За статеві контакти остарбайтера з німкенею передбачалася смертна кара для чоловіка і концтабір для жінки.

Упродовж війни законодавство щодо східних робітників змінювалося. Наприкінці 1942 р. їм дозволили листуватися з рідними (надсилати дві листівки на місяць), із листопада 1943 р. – виходити за межі табору за згоди керівництва, наприкінці 1944 р. норми харчування вихідців із Радянського Союзу були прирівняні до норм інших іноземців. Остарбайтери носили обов'язкову дискримінаційну відзнаку «Ост». У червні 1944 р. їх було замінено на національні відзнаки – для українців – тризуб.

Після завершення бойових дій у Європі 1945 р. більшість примусових робітників зі Сходу деякий час перебували в таборах переміщених осіб у Західній Німеччині. Згідно з міжнародними угодами між союзниками антигітлерівської коаліції, ухваленими на Ялтинській та Потсдамській конференціях у 1945 р., повернення (репатріацію) до СРСР було оголошено обов'язковим для всіх громадян, які до 1939 р. мешкали в Радянському Союзі. Більшість остарбайтерів після закінчення війни була силоміць репатрійована. Були проведені масштабні депортації цих людей із місць їх постійного проживання у віддалені райони СРСР. Багато репатріантів були репресовані за звинуваченнями в колабораціонізмі та зраді Батьківщини. Є багато людей, які розповідають свою історію. Однією з них є Таїсія.

У 1943 р. у селі Андріївка місцевими «поліцаями» було зігнано всю молодь (від 15 років) до комори для подальшого відправлення на примусові роботи до Німеччини. Серед цієї молоді була й Таїсія (їй виповнилося 15 років). Через кілька довгих та болісних днів усю молодь повантажили в товарні

вагони та відправили до Німеччини. Разом із сільською молоддю в цих вагонах так само перебувала молодь із навколишніх міст. Протягом усього шляху молодь, яка була сміливіша, намагалася втекти (Одні намагалися тікати в момент зупинок, а інші випилювали в підлозі вагона діри й вистрибували, щасливцям удавалося вижити, а менш щасливі потрапляли під колеса вагона). Таїсія була нерішучою й не стала випробовувати долю. Вона потрапила до табору Wanner Str. Tor I у місті Гельзенкірхен (працювала там із 11.08.1943 по 08.05.1945 на фірмі Deutsche Eisenwerke AG (Німецькі Залізниці). У таборі, куди потрапила Таїсія, перебували полонені інших країн. Бранцям інших країн допомагала організація «Міжнародний комітет Червоного Хреста», а від оstarбайтерів із СРСР (за указом Сталіна) країна відмовилася, тому в їхньому раціоні була одна «баланда» (вода з буряком). На щастя Таїсії, її майстер виявився доброю людиною, і коли ніхто не бачив, приносив зрідка різну їжу для Таїсії та її колег по цеху. За роботу на виробництві їм давали талони, за які можна було купити в магазині тільки лимонад і пудру. Так промайнуло кілька болісних років у неволі. Після звільнення полонених із СРСР їм був влаштовано карантин для виявлення зрадників СРСР (тих, хто поїхав добровільно на роботу на користь Третього Рейху). Тривав карантин ще 16 страшних днів. Після всіх необхідних перевірок Таїсія повернулася до рідної матері в село Андріївка.

ВИТОКИ ПИСЕМНОСТІ

Шипіна В. О.

Наук. кер. – Кадол О. М., канд. істор. наук, доцент

Криворізький національний університет

Поява писемності є одним із найважливіших,

фундаментальних відкриттів в історії розвитку людства. Писемність, на відміну від мовного спілкування, здатна закріпити, зберегти й передати інформацію за допомогою письмових знаків, дозволяє спілкуватися в просторі та в часі.

Розвитку писемності передувало малювання, тому достатньо часто в багатьох мовах слова «малювати» та «писати» мають спільний корінь. Більшість знаків ранніх систем письма – піктографічні за своїм походженням. Той факт, що єгипетський ієрогліф, що означає «сонце», і найдавніший китайський ієрогліф з тим же значенням схожі, означає не те, що ці дві системи письма взаємозалежні, а те, що вони обидві починалися зі спроб намалювати сонце.

Опанувавши принцип малювання, людина не задовольнилась його образотворчими можливостями й емоційним впливом, перед нею постала вимога підпорядкувати малюнок потребам закріплення думок, повідомлень. Це спричинило утворення піктографічного письма. Воно складалося з малюнків, поданих у формі спрощених понять, але ці малюнки вже мали зв'язок зі звуками мови. Даний тип комунікації дозволяв уже передавати інформацію не лише через іменники, але й через дієслова.

Яскравим прикладом піктографії є малюнки трипільців, які жили в V–IV тис. до н.е. на території України. Одне зображення – піктограма – передавало ціле повідомлення. Згодом з'явилося ідеографічне письмо (одна картинка чи фігура позначали ціле слово чи поняття). Спершу трипільське письмо було універсальним для свого часу, оскільки не вимагало знання грамоти та було зрозумілим усім членам суспільства, знайомим із його традиціями та символікою. Попри те, що піктограми передавали лише найпростіші повідомлення, вони добре виконували свою інформативну функцію. Піктографічні зображення потроху

розділялися на окремі знаки, дедалі більше стилізовані, за кожним із яких закріплювалося значення певного слова. Отак піктографія трансформувалася в досконаліше, проте складніше для сприйняття логографічне письмо.

Уважається, що писемність виникла дуже давно на Давньому Сході, але точний рік виникнення до сих пір невідомий. Найбільш ранньою з усіх давньосхідних систем письма є шумерська, засвідчена в Південній Месопотамії близько 3100 р. до н. е. Шумери малювали предмети чи тварин на пласких глиняних табличках. Згодом значки ставали дедалі менш схожими на ті предмети, які вони мали позначати. Через форму зрізу очеретяної палички для письма малюнки поступово перетворювалися на символи, що склалися з клиноподібних рисок, тому таке письмо називається клинописом.

Єгипетська система письма з'явилася незабаром після того, як шумерська писемність виникла в Месопотамії. Незважаючи на те, що її поява могла бути пов'язана з виникненням шумерської писемності, у цих двох системах письма знаки не схожі один на одного. У Стародавньому Єгипті писемність виникла на стику IV–III тис. до н. е., що представлена у вигляді зображень і текстів на стінах гробниць і пірамід. Поняття ієрогліфа походить від грецького «Святе письмо». Читання ієрогліфів стало можливим завдяки французькому історичу Шампольйону, якому вдалося розшифрувати текст Розетського каменю в 1822 р. Ієрогліфи використовувалися здебільшого для монументальних записів та записів священних текстів, а для щоденних адміністративних і комерційних записів та для листування існувало простіше ієратичне письмо. Згодом розвинулося демотичне письмо. Це була спрощена форма писемності, тобто народний лист.

Китайська писемність виникла в період до 1200 р. до н. е. Кожен китайський ієрогліф вийшов з малюнка, який

поступово перетворювався на певну комбінацію простих мазків пензлика. Стародавні китайці писали та малювали на довгих смужках шовкової тканини (свитках), пізніше – на дорогому шовку або у важких бамбукових «книгах». Вони використовували особливі пензлики й розтирали на камені тверді шматки сухої туші в порошок, додаючи трохи води. Тільки китайська писемність усе ще використовується у наш час.

Північносемітська фінікійська система письма стала найбільш впливовою. Фінікійська писемність є родоначальницею більшості сучасних систем письма, включаючи грецьку, латинську, кириличну, арабську, давньоєврейську писемність. Найбільш важливим із культурних здобутків фінікійців є створення зовсім нового різновиду письма, що згодом ліг в основу практично всіх давніх і сучасних алфавітних писемностей. Усі фінікійські літери – приголосні, голосні звуки на письмі пропускали. Найдавніший фінікійський алфавіт налічував 22 літери. За легендою, фонетичне письмо в Європу переніс Кадм, син фінікійського царя, який заснував колонію в Беотії. Греки вдосконалили алфавіт, увівши голосні літери.

Дешифрування письма Майя було довгим і трудомістким процесом. У ХІХ та на початку ХХ століття дослідникам удалося розшифрувати цифри майя та фрагменти текстів, пов'язаних з астрономією та календарем майя. Українець Юрій Валентинович Кнорозов відіграв велику роль у питанні розшифрування письма майя. П'ять років Юрій, не виходячи з кабінету, працював над дешифруванням і не дарма – він зробив те, що ще не вдавалося нікому. Однак світове визнання доктор наук здобув не тільки завдяки дешифруванню писемності майя, а й через використання математичних методів при вивченні нерозшифрованих абеток.

Багато прадавніх систем письма й дотепер не

розшифровані. Це стосується систем писемності Персії, долини річки Інд, о. Крит та цивілізації Майя. У більшості випадків не існує певного способу, за допомогою якого можна співвіднести такі системи письма з іншими відомими формами писемності.

Література

1. Історія української культури: у 5-ти т. – К., 2005 – 2007. – Т.2. – С. 710–725, 802–815.

2. Історія України: Документи. Матеріали: посібник / уклад., комент. В. Ю. Короля. – К. : Академія, 2008. – С. 39–47.

3. Вейс Г. Історія цивілізації: у 3 т. – М. : Ексмо-Прес, 1998.

ІННОВАЦІЇ В ТЕХНІЦІ Й ЕКОНОМІЦІ

УВЕЛИЧЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ЖЕЛЕЗА ОБЩЕГО В ПИТАНИИ УЧАСТКА МАГНИТО- ФЛОТАЦИОННОЙ ДОВОДКИ КОНЦЕНТРАТА В УСЛОВИЯХ РОФ-2 ЧАО «ИНГОК»

Алхимова Е. В.

Науч. рук. – Нескоромный В. Ю., главный обогатитель
ЧАО «ИНГОК»

*Ингулецкий колледж ГВУЗ «Криворожский национальный
университет»*

Важнейшими направлениями горной промышленности во всем мире является повышение технико-экономических показателей комплексной переработки минерального сырья и развитие ресурсосберегающих технологий. Расширение объемов освоения сырьевой базы экономически целесообразно только на основе самых современных разработок в области совершенствования процессов переработки полезных ископаемых.

В настоящее время на ЧАО «ИНГОК» существует необходимость увеличения эффективности работы участка МФО РОФ-2 при производстве товарного концентрата. Увеличение выхода концентрата МФО приведет к получению дополнительного объёма высококачественного концентрата и, как следствие, к снижению себестоимости товарной продукции ЧАО «ИНГОК».

На участок магнитно-флотационного обогащения направляется концентрат мокрой магнитной сепарации III стадии обогащения РОФ-2.

Увеличение содержания железа общего в концентрате ММС приведет к снижению содержания железа общего в хвостах магнитно-флотационной доводки концентрата и к

снижению расхода реагента на производство высококачественного концентрата.

Решая задачу, нашли несколько путей её решения:

1. Строительство узла доводки пенного продукта (стоимость ≈ 50 млн. \$, время на строительство 1–2 года).

2. Повышение эффективности флотационных машин (строительство дополнительных камер флотационных машин требует проведения дорогостоящего промышленного испытания).

3. Модернизация технологической схемы, а именно II стадии классификации по РОФ-2, замена гидроциклонов ГЦ-500 на гидроциклоны компании Multotec ГЦ-350 (затраты на внедрение $\approx 2,600$ млн. € на фабрику, время замены на одну секцию составит 5–6 дней).

Приступая к работе, мы исходили из раскрытия минералов и ситовых характеристик с распределением железа в классах крупности магнетитовых продуктов. Повышенное содержание железа в тонких классах обуславливается в степени раскрытия зерен магнетита от сrostков кварца.

Анализ результатов исследований концентрата показывает, что в классах $-0,044$ мм массовая доля железа гораздо выше, чем в классах $+0,056$ мм, что составляет 64,9%.

Такое распределение железа и кремнезема по классам крупности объясняется особенностями классификации магнетитовых пульп в гидроциклонах.

В поле центробежных сил разделение материала происходит в большей степени по плотности и в меньшей – по крупности. Это приводит к тому, что в слив гидроциклонов поступают крупные сrostки магнетита с пустой породой, а в тонкие классы – раскрытый магнетит. Таким образом, происходит засорение концентрата кремнеземом, создаются условия для переизмельчения

магнетита, снижается эффективность работы узла измельчения.

Особенности конструкции предлагаемых гидроциклонов Multotec.

Сменная каучуковая футеровка толщиной 25 мм. Колено слива изготавливается из легкого износостойкого полимера. Сливные насадки гидроциклонов из полиуретана или резины. Все смачиваемые поверхности футеруются сменными резиновыми вкладышами, срок службы которых втрое выше, чем у традиционных футеровок. Конструкция крепления песковой насадки позволяет осуществить быстрый осмотр и/или замену насадки.

Осуществляя более эффективное разделение промежуточного продукта во второй стадии классификации, получаем увеличение содержания железа в концентрате с 61,0% до 62,0% который направляется на МФД. В свою очередь, питание с содержанием железа 62,0% позволяет увеличить выход товарного концентрата на 3,6% и получить дополнительное производство концентрата в количестве 109 тыс. т. и снизить удельный расход реагента собирателя на 3 г./т. Суммарный экономический эффект от повышения качества в исходном питании МФО составит около 107 млн. грн. Рекомендуется выполнить ТЭО и провести более глубокие исследования по разработке оптимального режима классификации и по внедрению новых гидроциклонов на РОФ-2.

Литература

1. Разумов К. А. Проектирование обогатительных фабрик / К. А. Разумов, В. А. Перов. – М. : Недра, 1982. – 518 с.
2. Кармазин В. Современные методы магнитного обогащения руд черных металлов / В. Кармазин. – М. : Госгортехиздат, 1962. – 660 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ АЛЖИРОМ І УКРАЇНОЮ

Баїді Аміне (Алжир)

Наук. кер. – Савченко А. Л., канд. філол. наук, доцент

Криворізький національний університет

Алжир – найбільша країна Африки за площею і друга за економікою після ПАР. Алжир має великі ресурси вуглеводнів, а також потужний паливно-енергетичний комплекс, які повністю забезпечують внутрішні потреби та дозволяють експортувати нафту і газ. Алжирська нафта вважається однією з найкращих за якістю.

Найбільшими за запасами і рівнем видобутку тут залишаються нафтове родовище Hassi Messaoud і газове Hassi R'Mel, відкриті ще в середині 1950-х років. Сьогодні вони, як і раніше, є основою сировинної бази республіки. При цьому значна частина території країни розвідана вкрай слабо. Близько 1,5 млн кв. км земель, перспективних на нафту і газ, розташованих здебільшого в районі пустелі Сахара, є фактично неосвоєними. Відповідно, економіка Алжиру і потенціал відкриття в республіці нових родовищ із значними запасами вуглеводнів досить великий. Головне місце в енергобалансі Алжиру займають природний газ – понад 60% і нафта – близько 35%. Решта припадає на вугілля, а також на гідросонячну й вітроенергетику.

Нині Алжир займає одне з перших місць на світовому ринку енергоносіїв, тому має певний вплив на глобальну енергетичну політику. На сьогодні експорт енергоносіїв є домінуючим напрямком алжирської економіки й одним з головних пріоритетів зовнішньої політики країни. До того ж, Алжир володіє найсучаснішими технологіями скраплення газу та його обробки в портових терміналах.

Алжирці змушені закуповувати за кордоном механічні прилади, автотехніку, чорні метали та вироби з них,

електричні машини й устаткування, зерно, молочну продукцію, ліки, полімери, цукор, вимірювальну апаратуру, масло, деревину, папір тощо. Тому співпраця в торговельно-економічній сфері між Україною й Алжиром має значний потенціал подальшого розвитку.

Посол Алжиру в Україні Хосин Буссуара під час свого візиту в Торговельно-промислову палату України зазначив, що співпраця в торговельно-економічній сфері між Україною та Алжиром має великий потенціал для розвитку. Він сказав, що Алжир, маючи економіку, орієнтовану переважно на нафтогазовий сектор, більшість своїх внутрішніх потреб задовольняє завдяки імпорту. Тому алжирський бізнес у край зацікавлений у закупівлі українського металу і виробів з нього, електричних машин і устаткування, зерна, молочної продукції, ліків, цукру, масла, деревини та інших товарів, які Україна вже давно успішно експортує на інші ринки [1].

Роль українських фахівців у сприянні формуванню основ алжирської державності та економіки тут пам'ятають і цінують. Експерти, інженери, викладачі, техніки та багато інших спеціалістів зробили величезний внесок у розвиток ПЕК Алжиру і флагмана нафтогазової галузі – компанії Sonatrach. Свого часу саме в Алжирі викладав наш ректор – Микола Іванович Ступнік.

За активної участі радянських фахівців, зокрема українських, у країні створено чотири інститути, побудовано та розширено близько 40 навчальних профцентрів. Так, у 1964 році в Бумердесі було відкрито Інститут нафти і газу і технікум при ньому. До початку 1970-х він перетворився в центр регіонального значення. Багато алжирських студентів проходили і проходять зараз навчання в українських вузах. А українські робітники і інженери брали й беруть участь у формуванні індустріальної бази республіки.

Завдяки цій взаємодії Алжир перетворився на потужну індустріальну країну.

Новопризначений у 2019 році Надзвичайний і Повноважний посол України в Алжирі Максим Субх вручив копії вірчих грамот міністру закордонних справ Алжирської Народної Демократичної Республіки і підкреслив важливість активізації двосторонніх відносин шляхом обміну візитами з метою інтенсифікації співробітництва в економічній, а також у політичній та культурній сферах.

Література

1. Украина и Алжир: покорят ли украинские производители рынок Африки? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ckr.in.ua/ru/events/14369>

СИНТЕЗ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ГОЛОВНОЮ ВЕНТИЛЯЦІЙНОЮ УСТАНОВКОЮ Ш. «ПІВНІЧНА-ВЕНТИЛЯЦІЙНА» ПАТ «КЗРК»

Белоус І. Є.

Наук. кер. – Осадчук Ю. Г., канд. техн. наук, доцент

Криворізький національний університет

Продукція гірничовидобувної галузі – залізорудна сировина (ЗРС) є основним джерелом поповнення валютних запасів і формування ВВП України.

Більше ніж 30% у загальній собівартості видобутої ЗРС підземним шахтним способом становлять енерговитрати, у яких близько 90% – електроенергетичні, зумовлені фактором неефективності за структурою і параметрами експлуатованих систем електропостачання та електроспоживання залізорудних підприємств, у котрих ці системи та комплекси суттєво не модернізувались уже понад 50 років.

Найбільш енергоємними механізмами на шахтах були і залишаються головні вентиляційні установки. На них припадає більш ніж 25% від споживання електроенергії по всіх шахтах. Відтак постає питання щодо модернізації систем вентиляції шахт, синтезу більш ефективних систем їхнього керування.

У роботі було розглянуто таке питання на прикладі вентиляційної установки шахти «Північна-Вентиляційна» в умовах ПАТ «КЗРК».

У ході досліджень було визначено основні вимоги до привода головної вентиляційної установки:

- безперервний режим роботи;
- глибина регулювання за витратою 1:2, за тиском – 1:3 при плавному характері змін параметрів;
- якомога більша зона економічної роботи вентилятора;
- високі енергетичні показники (ККД, коефіцієнт потужності);
- стійка швидкість при падіннях та стрибках напруги / коливаннях напруги мережі живлення;
- аперіодичний характер перехідного процесу;
- допустимий час перехідного процесу <20 с.

Усім вищезазначеним вимогам відповідає система автоматизованого керування з підлеглим керуванням. В середовищі Matlab Simulink було промодельовано систему керування вентилятором із асинхронним пуском. Регулятор струму являє собою «П»-регулятор, регулятор швидкості – «П»-регулятор. Характер і час перехідного процесу відповідає вимогам, що зазначені вище.

Так, за основу було взято САК електропривода, яка побудована за принципом підлеглого регулювання координат із послідовною корекцією.

Для розрахунку параметрів були прийняті такі допущення:

система електропривода на базі вентиляного двигуна

аналогічна до системи ЕП постійного струму;

знехтувано зворотнім зв'язком за проти е.р.с., оскільки $T_M > 4T_z$;

передатну функцію тиристорного перетворювача прийнято як пропорційну безінерційну ланку.

Контур струму було оптимізовано налаштуванням на модульний оптимум задля найбільшої швидкодії. Контур швидкості також налаштовано на модульний оптимум. Третім компонентом САК є задавач інтенсивності.

На основі розрахунків та типової схеми САК електропривода із підлеглим керуванням було розроблено модель у середовищі Matlab Simulink.

За результатами моделювання отримано такі результати:

- виконано розрахунок системи підлеглого керування координат. Перевірка на статизм замкненої дала результат: $\Delta^*_z = 0.0034$;

- час перехідного процесу за швидкістю $t_p = 11$ с. Сам перехідний процес має аперіодичний характер;

- швидкість двигуна незначно просідає при нахилі навантаження $M_{ст} = 50955$ Нм;

- час перехідного ($t_{пп}$) процесу САК ЕП з вентиляторним навантаженням досягає 14 с.

Для відстеження роботи тиристорного перетворювача розроблено функціональну систему автоматизації на мікроконтролері.

Така модернізація дозволяє знизити споживання електроенергії при запуску установки на 69,5%, при її роботі, завдяки розширеному алгоритму керування перетворювачем.

Але, незважаючи на всі заходи, прогнозування режимів роботи шахтного вентилятора є надзвичайно складним, до того ж, більшість вентиляторів у реальності працюють у режимах, що значно відрізняються від розрахункових.

Виходячи з цього, режим роботи шахтного вентилятора можна віднести до категорії випадкових і при їх аналізі користуватися методами математичної статистики.

Вентилятори головного провітрювання – установки великої потужності, що працюють цілодобово й потребують регулювання в діапазоні $D=2:1$, тому для них необхідно використовувати систему ЕП, що має високий ККД в усьому діапазоні регулювання.

Як показує практика, для забезпечення роботи вентилятора із ККД $> 60\%$, необхідно використовувати регульований привод, однак його використання пов'язане із додатковими капітальними затратами.

Синтез енергоефективної системи керування енергоємними установками на зразок вентиляторів головного провітрювання є найефективнішим методом для зниження споживання електроенергії і дозволяє отримати відчутний економічний ефект практично одразу після модернізації установки.

Література

1. Моделирование электромеханических систем: учебник / О. П. Чорний, А. В. Луговой, Д. Й. Родькин, Г. Ю. Сисюк. – Кременчук, 2001. – 410 с.
2. Онищенко Г. Б. Электрический привод: учебник для вузов / Онищенко Г. Б. – М. : РАСХН, 2003. – 320 с.
3. Чермалых В. М. Системы электропривода и автоматики рудничных стационарных машин и установок / В. М. Чермалых, Д. И. Родькин, В. В. Каневский. – М. : Недра, 1976. – 398 с.

ЗАСОБИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНФОРМАТИКИ

Бондаренко С. О., Ткачук В. В.
Криворізький національний університет

Мотивація навчальної діяльності через гейміфікацію завжди популярна серед студентів, тому що це не вивчення власне ігор, а вивчення механізмів, які роблять гру успішною, захоплюють юнаків сюжетом, змушуючи грати знову і знову, використовуючи мову програмування як навігацію.

Гейміфікація застосовує ігрові техніки й використовує їх в освітньому процесі [3]. Часто викладачі вважають, що студенти даремно витрачають час на ігри, але це так тільки у тому випадку, коли не використовується гейміфікований підхід до навчального процесу. Ми проаналізували декілька комп'ютерних ігор, які не тільки допомагають студентам провести час із користю, а й навчитися азів програмування, принципів побудови алгоритмів і стратегічного мислення.

Empire of Code (рис. 1) – принцип цієї гри полягає в тому, щоб виконувати міжгалактичні місії, прописуючи програмний код. Гра має ознаки аркади, стратегії і шутера, а особливість її в тому, що в ній будуть змагатися між собою два гравці або дві команди. Одні будуть програмувати на Python, а інші – на Java Script [1]. Сайт гри: empireofcode.com.

CodeRally (рис. 2) – це гра, яка поєднує в собі драйв перегонів та спокій логіки. Треба створити штучний інтелект, щоб управляти гоночною машиною. У CodeRally буде цікаво грати тим студентам, які знайомі з основами Java або з будь-якою іншою об'єктно-орієнтованою мовою програмування [1]. Завантажити гру можна тут: ibm.com/developerworks/community/blogs/code-rally.

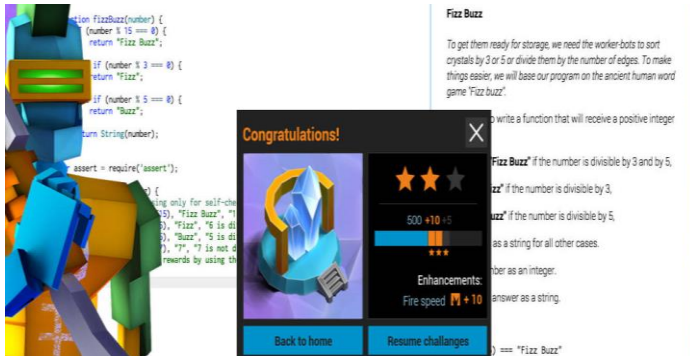

Рис. 1. Empire of Code

Рис. 2 CodeRally

CheckiO (рис. 3) – ця гра була створена програмістами для програмістів. Мета гри – виконувати місії на різних островах і переходити на нові рівні. Для цього потрібно написати програмний код за допомогою мов програмування Python або Java Script. Гра призначена для тих, хто вчиться програмувати [1]. Сайт гри: checkio.org.

На заняттях з інформатики під час вивчення курсу програмування ми вивчали CodeCombat (рис. 4) [2] – гру, що допомогла нам навчитись програмувати.

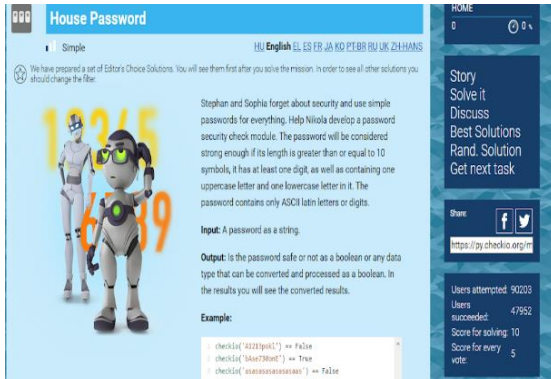

Рис. 3 CheckiO

Ми грали, збирали скарби та перемагали супротивників. Програмний код, що ми прописували, виступає в ролі заклинань та ігрових дій чарівника або воїна, якого користувачеві і належить оснастити зброєю, спорядженням, провізією, транспортом та навіть домашнім улюбленцем. У процесі нашого курсу ми навчилися усіх базових концепцій реального програмування в середовищі Python протягом гри. На нашу думку, CodeCombat – найефективніший серед усіх перерахованих. У процесі вивчення мови програмування Python ми розглядали варіанти вивчення на всіх вище перерахованих сайтах, але найбільш адаптованим, системним для вивчення і який нам сподобався є CodeCombat. По-перше, на ньому краще вчитися, тому що жанр ігор role-playing game – один із найцікавіших. По-друге, коли ми писали код, то одразу бачили візуальний результат своїх старань як досягнення у грі. Сайт гри: CodeCombat.com.

Рис. 4 CodeCombat

У ході дослідження ми розглянули підходи до ігор, ігрової діяльності та гейміфікації. Було проаналізовано визначення терміна «гейміфікація» в рамках освітнього процесу. Розглянуто приклади платформ і систем, що використовують гейміфіковані елементи, визначено CodeCombat як одну з найефективніших та адаптованих для освітніх цілей.

Література

1. IT Game: 12 ігор та 2 мови, що вчать програмувати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://womo.ua/it-game-obuchayushhih-igr-dlya-budushhih-programmistov/>.
2. Примаченко І. [Електронний ресурс] / Іван Примаченко. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/society/2016/03/4/208901/>.
3. Вербх К. Конспект по курсу Gamification [Електронний ресурс] / Кевин Вербх. – Режим доступу : https://www.slideshare.net/Ivan_Nefe/ss-63832072.

МОДЕЛЮВАННЯ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЙ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Бренич А. С. (Молдова)

Наук. кер. – Рева-Лєвшакова Л. В., д-р. філол. наук,
професор

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Попит і пропозиція – економічна модель, яка описує процес ціноутворення на ринку. Ця модель вводить поняття «попит» та «пропозиція» як універсальні поняття, необхідні для характеристики ринку, та доводить, що за певних умов ці характеристики врівноважуються й призводять до встановлення певної ціни на товар. При цьому попит представлений на ринку як потреба в товарах, а пропозиція – кількість товару, який є на ринку або може бути доставлений. Висновок моделі про урівноваження відповідає поведінці великої кількості ринків та вважається важливим економічним законом. Еволюція товарного виробництва і розвиток суспільного поділу праці зумовили переміщення функції реалізації товарів та послуг на ринку від безпосереднього виробника до торгівлі. Вплив цієї функції на стан пропозиції може бути вагомим, але вирішальною передумовою ринкової пропозиції є обсяг виробництва.

Мета цієї роботи полягає в тому, щоб пояснити основні закони, пов'язані з попитом і пропозицією, підтвердити їхнє застосування на прикладах, показати, що попит визначає сукупну суспільну чи ринкову потребу в товарах (послугах), яка зумовлена платоспроможністю й виражена в грошовій формі.

Ринкові попит і пропозиція формуються під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів безпосередньо на ринку товарів, послуг, цінних паперів, робочої сили тощо. Вони визначають відповідність платоспроможної потреби в

окремих видах товарів, їхній наявності в обігу на ринку. Суб'єктом вивчення попиту і пропозиції є сфера споживання (виробничого чи особистого) покупця; об'єктами можуть бути будь-які об'єкти ринкових відносин, що мають вартісну оцінку й певну користь для споживання.

Сукупний попит – обсяг виробництва товарів, які споживачі готові колективно придбати за поточного рівня цін. У грошовій (номінальній) формі сукупний попит визначається загальними витратами економіки на закупівлю товарів та послуг, які складаються зі споживчих витрат, валових інвестицій, державних закупівель і чистого експорту. Закон попиту за сталості всіх інших параметрів зниження ціни зумовлює відповідне зростання попиту, і навпаки. Отже, між ціною й величиною попиту діє зворотня залежність.

Природа закону попиту є простою. Якщо покупець має певну суму грошей на придбання товару, то він зможе купити тим більше товару, чим менша ціна, і навпаки. Звичайно, повна картина набагато складніша, тому що покупець може залучити додаткові кошти, придбати замість даного товару інший – товар *субститут*. Але загалом закон попиту відображає головну тенденцію – згортання обсягів закупівель зі зростанням цін на товар за умов, коли грошові можливості покупця обмежені. Пропозиція характеризує готовність продавця продати той чи інший товар у певному обсязі та за певний період часу. Обсягом пропозиції називають кількість товару, яку бажає продати на ринку окремий продавець або група продавців за певних умов і за певний час. До цих умов належать такі: характер застосовуваної технології, ціни товарів та ціни виробничих ресурсів.

Обсяг, величина пропозиції – це кількість пред'явленого до продажу товару за певними цінами. Вона є більшою за високих цін і меншою за низьких. Зростання величини

пропозиції товару при збільшенні його ціни зумовлене тим, що зі збільшенням ціни за одиницю товару зростає прибуток. Реальна картина на ринку є складнішою за цю схему, але відображена тенденція наявна в економіці. Як і обсяг попиту, величина пропозиції залежить не тільки від ціни, але й від низки нецінових чинників: виробничі можливості, стан технології, ресурс незабезпечення, рівень цін на інші товари, інфляційні очікування.

Особливості виробничого процесу дозволяють виробникові розширити виробництво товару в умовах підвищення ціни, а в умовах зниження – перейти на випуск іншої продукції. Пропозиція такого товару є еластичною. Еластичність пропозиції залежить і від часових чинників, коли виробник не може швидко відреагувати на зміни цін, тому що додаткове виробництво товару вимагає значного часу. Наприклад, збільшити виробництво автомобілів за тиждень майже неможливо, хоча ціна на них може зрости в декілька разів. У таких випадках пропозиція є нееластичною. Для товару, який не може зберігатися тривалий час (наприклад, продукти), еластичність пропозиції є низькою. Тому розрізняють еластичність попиту за ціною та еластичність попиту за прибутками.

У даних тезах приділено увагу центральним головним економічним поняттям – *попиту* і *пропозиції*, їхній взаємодії та функціонуванню на ринку товарообігу. Отже, співвідношення попиту і пропозиції є об'єктивною точкою для регулюючої роботи ринку, дії закону вартості, свідомої управлінської діяльності господарюючих суб'єктів.

Література

1. Базилінська О. Я. Макроекономіка / О. Я. Базилінська. – К., 2005. – 442 с.
2. Стеблій Г. Я. Мікроекономіка / Г. Я. Стеблій. – К., 2004. – 222 с.
3. Сукупний попит і сукупна пропозиція : основні

поняття [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/22459/

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ ТЕХНІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ СТРІЧКОВОГО КОНВЕЄРА

Бутковська К. В.

Наук. кер. – Єфіменко Л. І., канд. техн. наук, доцент

Криворізький національний університет

Нові можливості в роботі й використанні системи діагностування й прогнозування з'являються при експлуатації стрічкового конвеєра, забезпеченого регульованим приводом і автоматичною системою управління режимами транспортування. Застосування нових методів діагностування та прогнозування технічного стану обладнання дозволяє підвищити ефективність роботи стрічкового конвеєра.

При прогнозуванні технічного стану конвеєра необхідно встановити, по-перше, значення діагностичного параметра вузла і, по-друге, залишковий ресурс вузла за цим параметром у певний момент часу. На цих принципах розроблено алгоритми визначення використаного й залишкового ресурсу основних елементів.

На підставі алгоритмів визначення технічного стану основного обладнання, використаного й залишкового ресурсу та принципів прогнозування розроблено функціональну схему автоматизованої системи діагностики [1]. Вона відрізняється від наявних схем тим, що, крім визначення поточного стану, встановлює найбільш зношений елемент конвеєра, що є важливим для організації планово-попереджувального ремонту та поточної експлуатації механізму до ремонту, оскільки, знаючи

навантаження, що діють на цей елемент, можна продовжити термін його служби, а значить, і всієї установки. Відтак на підставі технічного стану обладнання можна формувати принципи управління стрічковим конвеєром.

Аналіз пускових режимів дозволяє встановити, що запуск діючих стрічкових конвеєрів здійснюється в основному підтримкою сталого моменту приводного двигуна або прискоренням приводного барабана. При цьому виникають великі динамічні зусилля у стрічці, що перевищують навантаження в усталеному режимі. Запуск конвеєра під навантаженням супроводжується зазвичай ривками і пробуксовками, які призводять до руйнування стикових з'єднань стрічки та інтенсивного зносу футеровки барабана та нижньої обкладки стрічки. У режимі з постійним прискоренням приводного барабана конвеєра максимальне окружне зусилля значно перевищує окружне зусилля у фазі розгону, відбувається стрибок у момент переходу від фази зрушення до фази розгону.

Означені явища спричинили необхідність розробки алгоритмів автоматичного запуску конвеєра з урахуванням технічного стану стрічки та наявності вантажу на ній, що забезпечують плавний запуск зі зниженням навантаження. Розроблений алгоритм формування закону керування тяговим зусиллям [1] розв'язує поставлені завдання, при цьому прискорення по ділянках розраховується з урахуванням наявності матеріалу на конвеєрі та інтенсивності зношення стрічки.

Зниження швидкості транспортування під час збільшення навантаження на стрічку (вантаж підвищеної крупності) або наявності прогресуючого розвитку дефекту типу руйнування кромки або «дірок» в обкладанні дозволяє збільшити працездатність, залишковий ресурс, підвищити коефіцієнти надійності, зокрема, коефіцієнт технічного використання.

Таким чином, з'явилась можливість раціонального керування режимом роботи стрічкового конвеєра залежно від технічного стану його вузлів та механізмів. Авторами [2; 3] запропоновано принципи побудови автоматизованої системи та алгоритми управління приводом конвеєра, які відрізняються тим, що враховується як поточний, так і прогнозований стан основних складових елементів конвеєра. Для реалізації запропонованої системи управління авторами був розроблений ряд способів і пристроїв діагностики технічного стану і прогнозування залишкового ресурсу стрічки, роликів, двигуна, підшипників, які дозволяють створити оригінальний блок визначення технічного стану та прогнозування, що виконує не лише з'ясування дефекту, але і встановлює географічне його місце розташування. За сигналами з блоку визначення технічного стану і розробленими алгоритмами відбувається формування режимів роботи конвеєра. Експлуатація обладнання з режимами, обраними з урахуванням зазначених факторів, дозволяє підвищити показники надійності роботи всієї установки.

У зв'язку з підвищенням рівня інформаційної забезпеченості процесу управління, активним розвитком нових методів дослідження й діагностики, а також упровадженням сучасної вітчизняної та зарубіжної апаратури, питання, розглянуті в роботі, вимагають подальшого розвитку.

Література

1. Єфіменко Л. І. Методи й системи діагностики прогнозування технічного стану стрічкових конвеєрів /Л. І. Єфіменко, М. П. Тиханський // Вісник Криворізького технічного університету. – 2008. – Вип. 21. – С. 163–166.

2. Тиханський М. П. Узгодження системи керування режимами роботи й системи діагностування технічного

стану конвеєра / М. П. Тиханський, Л. І. Єфіменко, А. М. Тиханська // Гірничий вісник. – 2017. – № 102. – С. 129–135.

3. Тиханський М. П. Прогнозування працездатності конвеєрної установки / М. П. Тиханський, Л. І. Єфіменко, А. М. Тиханська // Гірничий вісник. – 2019.– №105. – С. 160–168.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ НА СПЕЦИФІКУ ПОСТАНОВКИ ЗАВДАНЬ

Данілова А. А.

Наук. кер. – Варава Л. М., д-р екон. наук, професор
Криворізький національний університет

Підвищення конкурентоспроможності підприємства забезпечується оптимізацією роботи не тільки фінансових, виробничих та логістичних, а й кадрових структур. Удосконалення роботи персоналу залежить від ефективності управління кадровими ресурсами, у тому числі від поставлених цілей та завдань. Цілі, функції, результати та контроль їхньої якості є ключовими елементами системи управління персоналом. Процес цілепокладання, заснований на засадах чіткості, конкретності, досяжності, робить можливим максимальний контроль та безперервний моніторинг діяльності працівників, що дозволить вчасно виявити та виправити похибки в роботі. Результативність постановки цілей залежить від методів управління персоналом, соціально-психологічних факторів, притаманних даним методам, особливостей їхнього впливу на трудовий колектив та окремих працівників.

Теоретичні та практичні основи методик управління персоналом були закладені П. Друкером [1],

Дж. Хамблом [2], Дж. Одіорном [3], С. Робінсом [4].

У даному дослідженні було проведено аналіз специфіки постановки цілей та завдань таких методів управління персоналом: EFQM Excellence Model, MBO (Management by Objectives), MBWA (Management By Walking Around).

Метод управління за цілями – MBO (англ. Management by Objectives), що був розвинутий Пітером Друкером, передбачає високий рівень залученості персоналу до формування цілей організації. MBO базується на теорії, згідно з якою працівники виконують свої роботи краще, коли можуть зіставити власні цілі з цілями організації. Концепція працює таким чином: визначається головна мета організації, керівниками визначаються цілі відділів, які обговорюються разом із працівниками відділу, після чого кожен працівник визначає власні індивідуальні цілі. Обов'язковим є визначення очікуваних результатів та критерії їх вимірювання, установлення зворотнього зв'язку. Працівник організації, яка використовує метод MBO, завдяки прозорості системи оцінювання результатів власної роботи, розуміє критерії успішності. Це позитивно впливає на якість виконання поставленого завдання. Окрім того, участь працівника в управлінні організацією формує ініціативу та трудову мотивацію, що підвищує продуктивність його праці.

Проте, на вітчизняних підприємствах цей метод дістав модифікованої форми, яка має чимало проблем. Цілі тут установлюються менеджерами, працівники лише виконують поставлені завдання, іноді не розуміючи кінцевої мети та критеріїв оцінки. Проблеми полягають у централізації прийняття рішень, що негативно впливає на бачення працівниками власної ролі в організації.

Управління, засноване на особистому спілкуванні – MBWA – це метод управління, коли менеджер особисто спостерігає за діями підлеглого, безпосередньо взаємодіючи

зі співробітниками та обмінюючись інформацією стосовно процесу роботи, він може одночасно коригувати та направляти їх у процесі виникнення труднощів.

Персональний контакт із працівником дозволить лідеру співвіднести своє бачення проблеми та шляхів її вирішення з інтересами конкретного виконавця завдань, співставити їх зі стратегічними цілями та пріоритетами організації. Цей метод дозволить не тільки зробити бажані цілі досяжними, урахувавши реальні можливості виконавців, але й запевнити персонал у важливості такого рішення для компанії. На практиці метод MBWA успішно впроваджували Стів Джобс, засновник компанії Apple, Уільям Х'юлет та Девід Паккард, засновники компанії у сфері інформаційних технологій – Hewlett-Packard.

Модель досконалості Європейського фонду управління якістю (англ. EFQM Excellence Model) первинно була створена для оцінки компаній, що претендують на Європейську Премію Якості, проте з часом вона перетворилася на інструмент побудови цілісної системи управління, яка враховує й кадрову політику. Персонал є одним із дев'яти критеріїв, які характеризують можливості та результати діяльності організації. Згідно з моделлю найефективніші організації керують персоналом, розвивають та використовують знання, навички та потенціал працівників на всіх рівнях: індивідуальному, груповому та загальноорганізаційному, планують та удосконалюють людські ресурси, оцінюють рівень знань та компетентності персоналу. Модель містить факт наявності спілкування між керівництвом організації та її працівниками, що не тільки дозволить установити організаційну культуру, засновану на довірі та ініціативі, а й відкрити один із шляхів виявлення та впровадження інновацій шляхом діалогу щодо виробничих процесів чи очікувань клієнта. Модель передбачає наявність лідерів, які

є еталоном поведінки для працівників. Вони здатні переконати персонал у важливості та досяжності бажаних цілей, спрямувати їхню діяльність на підтримку головної мети. Для працівників завдання є чіткими та конкретними, оскільки вони залучалися на всіх етапах вирішення проблеми, тому розуміють кінцеву мету та критерії оцінювання своєї роботи. Таким чином, модель є універсальною моделлю, оскільки вона поєднує найефективніші риси двох розглянутих попередньо моделей MBWA та MBO: орієнтацію на результат і діалог між керівництвом та персоналом.

Отже, ефективна та продуктивна діяльність будь-якої організації неможлива, якщо працівники не зацікавлені у виконанні поставлених завдань. Тому для максимізації ефективності досягнення цілей і завдань керівництво організації повинно обирати найбільш релевантні методи управління персоналом.

Література

1. Robbins S. Fundamentals of Management (8th Edition). Prentice Hall, 2007. – 1044 с.

2. Маслов Д. В. Современные инструменты управления : модель совершенствования EFQM : учебное пособие /Д. В. Маслов, Ю. В. Вылгина. – Иваново: Иван. гос. энерг. ун-т., 2006. – 107 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ ПЕРВИННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА АДМІНІСТРАТИВНІ ВИТРАТИ

Демченко Є. В.

Наук. кер. – Адамовська В. С., канд. екон. наук, доцент
Криворізький національний університет

Ефективна господарська діяльність підприємства

полягає в правильній організації внутрішнього обліку. Невирішеними залишаються проблеми належного аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень із метою підвищення їх обґрунтованості та ефективності.

Адміністративні витрати займають значну частку у витратах операційної діяльності, тому безпосередньо впливають на фінансовий результат діяльності підприємства в цілому (рис. 1).

Нормативно-правові документи на державному та міжнародному законодавчому рівні регламентують організацію та методику ведення обліку на підприємстві. Аналіз нормативно-правової документації показав, що передбачені законодавством форми ведення бухгалтерського обліку не є достатніми та не надають вичерпну інформацію щодо стану саме адміністративних витрат.

Вищезазначене зумовлює необхідність удосконалення первинної документації щодо адміністративних витрат.

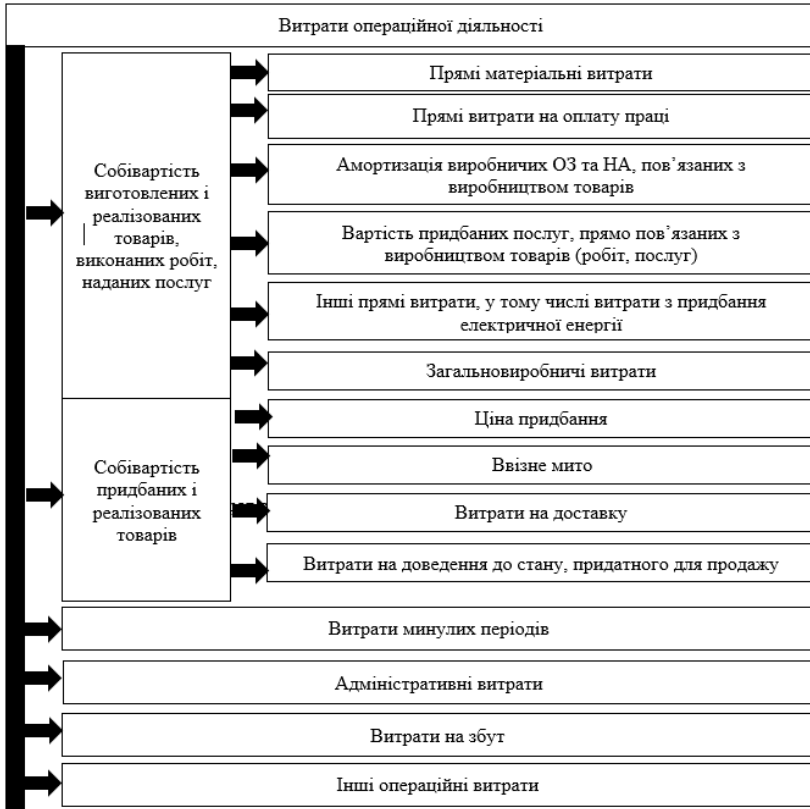
На сьогодні система бухгалтерського обліку недостатньою мірою забезпечує зростаючі потреби користувачів облікової інформації про адміністративні витрати.

У роботі нами запропоновано розробити форми первинної документації з обліку адміністративних витрат, зокрема форму АВ-1 «Звіт про використання коштів, виданих на відрядження за кордон або під звіт».

Оскільки ПАТ «АМКР» є частиною міжнародної корпорації «АрселорМіттал», зазначимо, що працівники підприємства досить часто вирушають у відрядження за кордон. Інформація про такі відрядження надається працівниками у «Звіті про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт».

У зв'язку із нестабільною ситуацією із курсом іноземної валюти в Україні можуть виникнути розбіжності із сумами

в гривнях, за якими звітуватиме працівник, у порівнянні з іноземною валютою.

Так, на великих підприємствах таких, як ПАТ «АМКР», працівники, зокрема адміністративний персонал, часто вимушені їздити у відрядження за кордон. Пропонуємо вдосконалити облік витрат на відрядження шляхом реєстрації в первинних документах сум витрат одночасно у гривнях і в іноземній валюті. Такі дії допоможуть уникнути розбіжностей сум витрат із відряджень на початковому етапі обліку, що зумовить надання більш коректної інформації у звітності.

Тому вважаємо за доцільне запропонувати форму АВ-2

«Звіт про використання коштів, виданих на відрядження за кордон або під звіт». Такий документ буде сформований за типом «Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт» і його особливість полягає в наявності поряд із указаними сумами в гривнях, суми витрат в іноземній валюті.

Таким чином, ця первинна документація надасть можливість уникнути розбіжностей під час формування суми витрат за субрахунком 922 «Витрати апарату управління та службові відрядження», що в кінцевому результаті матиме вплив на загальну суму адміністративних витрат.

Література

1. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз: [навч. посіб.] / Б. Є. Грабовецький. – К. : ЦУЛ, 2009. – 256 с.

2. Грицак І. І. Управлінський облік за центрами відповідальності: доцільність та основні вимоги організації [Електронний ресурс] / І. І. Грицак. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13135/1/176_Gricak_423-426_69.pdf.

3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 – XIV із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

ВИКОРИСТАННЯ НІВЕЛІРІВ У ГЕОДЕЗИЧНИХ РОБОТАХ

Ель Бріні Маруан (Марокко)

Наук. кер. – Пасічна О. В., канд. філол. наук, доцент

Криворізький національний університет

Геодезичні методи вимірювань і технологія їхнього застосування для розв'язання завдань науки й техніки в теперішній час зазнають революційних перетворень.

Науковці зазначають, що це пов'язано насамперед із глибокою автоматизацією як процесу вимірювань, так і подальшою обробкою його результатів. Сучасна геодезія розв'язує складні наукові, науково-технічні й інженерні завдання через геодезичні виміри та їх інтерпретацію.

Особливостям інженерно-геодезичних робіт присвячено праці І. Васютинського, Т. Крюкова, П. Кузнецова, М. Кузьміна, Ю. Кулагіна, Б. Литвинова, А. Приходи, А. Спірідонова, Х. Ямбаєва та ін. Дослідники розглядають різноманітні геодезичні прилади, які застосовує інженер-геодезист у професійній діяльності.

Предметом нашої уваги стали геодезичні прилади, що використовуються у процесі нівелювання.

Нівелювання – це сукупність вимірювальних робіт з визначення перевищень між точками місцевості, конструкцій споруд тощо [1].

Для нівелювання використовуються спеціальні геодезичні прилади – нівеліри. Усі нівеліри поділяють на чотири групи: оптичні, цифрові (електронні), лазерні та гідронівеліри.

Оптичні нівеліри можуть бути двох видів: точні та високоточні.

Точні нівеліри, які часто називають інженерно-будівельними, використовують для розмічувальних робіт, а також для всіх видів нівелювання під час зведення інженерних споруд.

Високоточні нівеліри, крім традиційних вимірювань, застосовують для визначення рухів земної кори, осідань споруд, деформацій великогабаритних механізмів тощо.

Цифрові (електронні) нівеліри є новим поколінням приладів для визначення висот точок. Наявність електронних датчиків у конструкції цих приладів дає змогу в автоматичному режимі контролювати результати вимірювань, опрацювати їх за допомогою вмонтованої у

прилад ЕОМ і зберігати в накопичувачі.

Лазерні нівеліри мають лазерні насадки. Вони керують променем лазера в різних напрямках. Такі нівеліри застосовуються в будівництві та в землевпорядкуванні.

Гідронівеліри бувають трьох видів: гідростатичні, гідродинамічні та гідромеханічні. Гідростатичні нівеліри використовують для високоточного контролю встановлення конструкцій та механізмів, а також для спостережень за осіданням споруд та обладнання. Гідродинамічні нівеліри застосовують для спостереження за осіданням різноманітних конструкцій. Гідромеханічні нівеліри застосовують під час геодезичних вишукувань трас, ліній електропередач, для побудови висотної основи геодезичного та геологічного знімання.

Отже, правильний вибір певного типу нівеліра дозволяє оптимізувати геодезичні роботи при проектуванні, будівництві, експлуатації та реконструкції інженерних споруд.

Література

1. Геодезія і маркшейдерія : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Сидоренко В. Д., Федоренко П. Й., Шолох М. В., Переметчик А. В. – Кривий Ріг : Видавничий центр КТУ, 2008. – 580 с.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ КІЛЬКОСТІ НАПЛАВЛЕНИХ ШАРІВ НА ФІЗИКО-МЕХАНІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ВІДНОВЛЕНИХ ДЕТАЛЕЙ

Зуєв І. О.

Наук. кер. – Цивінда Н. І., канд. техн. наук, доцент;
Чернявська О. В., ст. викладач; Лаухіна Л. І., ст. викладач
Криворізький національний університет

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними

завданнями. Шламові господарства гірничо-збагачувальних комбінатів – одні з найбільш енергоємних виробництв. До ґрунтових насосів, що є основним агрегатом у технологічному процесі перекачування, висуваються вимоги з підвищеної зносостійкості деталей, які взаємодіють з пульпою. Складність полягає в тому, що деталі насосу повинні в рівній мірі протидіяти як абразивному зношуванню, так і ударним навантаженням великоосколочними включеннями пульпи. Велика кількість високоабразивних частинок призводить до інтенсивного зносу робочих деталей насосів.

Вал (рис. 1) є базовою деталлю насосного агрегату і належить до найбільш навантажених деталей. На вал діють навантаження, які створюються масою робочого колеса, гідравлічними силами і силами динамічної неврівноваженості [1].

У зв'язку з цим при ремонті до валів шламових насосів висуваються високі вимоги як щодо якості відновлення зношених поверхонь, так і щодо точності й чистоти їх обробки.

У процесі експлуатації шламових насосів найхарактернішими пошкодженнями валів є зношення шийок у місцях спряження з підшипниками та ущільненнями.

Також можна виокремити такі зношення і пошкодження:

- дефекти поверхонь (кільцеві вироблення, вириви металу, тріщини);

- дефекти змінення форми і взаємного розташування поверхонь (прогин, відхилення від круглої, циліндричної форми порушення співвісності);

- дефекти поверхонь, які спрягаються з ущільненнями;

- дефекти спряження фланців валів (зношення торців і центруючих поверхонь);

- спостерігається корозійна ерозія, поява рисок і задирок при потраплянні дрібних сторонніх часток;
- абразивне спрацювання дає зменшення діаметрів посадкових місць валу. Найбільша величина зносу до 0,8 мм [2].

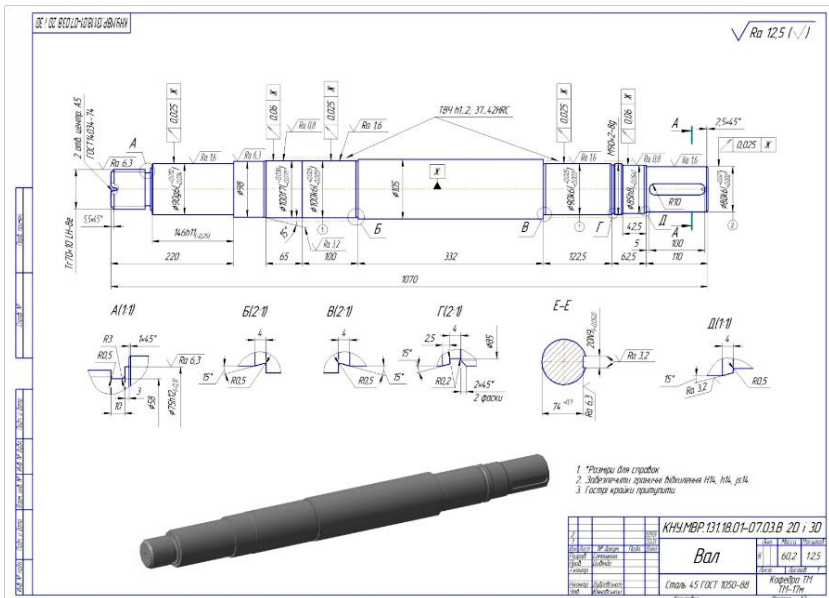

Рис.1. Вал ґрунтового насосу

Усі перераховані дефекти належать до категорії відновлюваних. Найхарактернішим методом відновлення валів ґрунтових насосів є наплавлення. Основною проблемою є забезпечення працездатності валу ґрунтового насоса після багаторазового наплавлення через термічний вплив процесів відновлення на механічні властивості матеріалу.

Постановка завдання. Метою роботи було дослідження впливу багаторазового наплавлення на фізико-механічні властивості відновлених деталей, а також впливу кількості

відновлювальних наплавлень на структуру основного металу і наплавленого шару.

Аналіз досліджень і публікацій. Процес наплавлення полягає в нанесенні на поверхню деталі шару металу, який забезпечує збільшення її розмірів або підвищення зносостійкості. Найпоширенішим є спосіб автоматичного наплавлення під шаром флюсу, розроблений в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона. Цим способом відновлюється 47 % деталей від загального обсягу наплавлювальних робіт щодо відновлення спрацьованих деталей на ремонтних підприємствах.

Застосування цього способу відновлення забезпечує: високу продуктивність процесу завдяки застосуванню великої щільності струму; економічність процесу щодо витрат електроенергії та витратних матеріалів; можливість отримання шару металу великої товщини; рівномірність шару і невеликі припуски на подальшу механічну обробку; можливість введення близько 30 % легуючих елементів і отримання шару металу майже будь-якого хімічного складу; незалежність якості наплавленого металу від кваліфікації виконавця; високий коефіцієнт наплавлення. Проблема забезпечення працездатності валу ґрунтового насоса після багаторазового наплавлення не має достатнього вирішення та потребує додаткових досліджень у виробничих умовах.

Викладення матеріалу та результати. Для проведення досліджень було вирішено використати зразки:

- перший – з прокату;
- другий – з валу ґрунтового насоса, який виробив свій ресурс роботи.

Матеріал зразків: сталь 45 ГОСТ 1050-88 (рис. 2).

Наплавлений шар складав 5...6 мм, кількість наплавлень до семи [3].

	
<p>Рис. 2. Зразки для вимірювання твердості і вивчення мікроструктури</p>	<p>Рис. 3. Точки вимірювання твердості на зразках</p>

Як фізико-механічну властивість вибрали твердість. Вимірювання твердості проводили в лабораторних умовах за допомогою портативного твердоміра ТДМ-1.

Твердість вимірювали на зразках обох видів за схемою від центру до периферії (рис. 3), тобто основного металу, зони термічного впливу і наплавленого шару. У результаті проведення досліджень фізико-механічних властивостей металу відновленого валу ґрунтового насоса визначено розподіл твердості від наплавленої зони до основного металу.

З діаграми розподілу твердості по перетину валу на зразках без впливу втомної міцності (зразки 1) (рис. 4) видно, що твердість наплавленого шару після 1-го наплавлення збільшилася до HRC 40, з 2-го до 6-го наплавлень тримається в межі HRC 25...22, і після 7-го наплавлення зменшилася до HRC 20

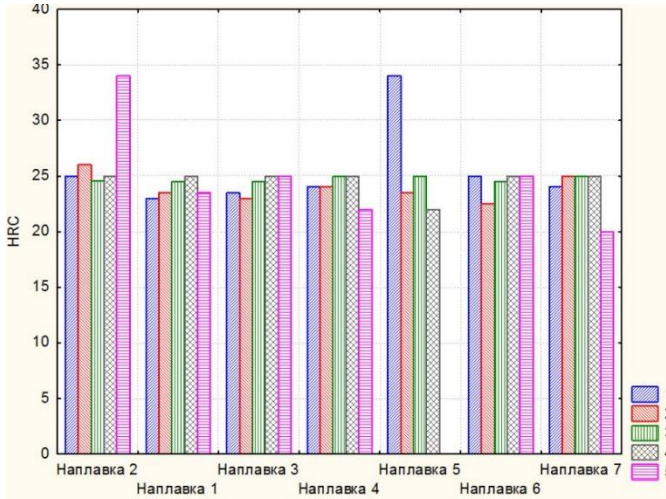

Рис. 4. Діаграма розподілу твердості по перетину валу на зразках без впливу втомної міцності 1, 2, 3, 4, 5 – точки вимірювання твердості на зразках

На діаграмі розподілу твердості по перетину валу на зразках відпрацьованих ресурсів (зразки 2) (рис. 5) видно, що твердість основного металу істотно знизилася у порівнянні зі зразками, що не мають впливу втомної міцності, а твердість наплавленого шару від 1-го до 6-го наплавлення коливається в межах HRC 22...21 (виняток становить 2-ге наплавлення, де HRC 18), істотно зменшилася твердість наплавленого шару після 7-го наплавлення HRC 16.

Висновок: Виконано експериментальні дослідження зміни твердості і структури наплавленого шару металу залежно від кількості виконаних наплавлень валу ґрунтового насоса. Можна зробити висновок, що зі збільшенням кількості відновлень твердість наплавленого шару зменшується, також зменшується і

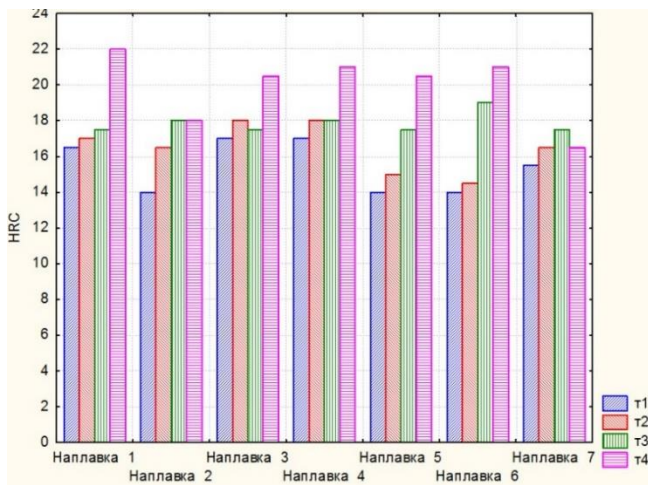

Рис. 5. Діаграма розподілу твердості по перетину валу на зразках відпрацьованих ресурсів. 1, 2, 3, 4, 5 – точки вимірювання твердості на зразках

зносостійкість відновлених поверхонь.

Для подальшого дослідження з обох видів зразків необхідно буде виготовити мікросліфи та виконати експериментальні дослідження зміни структури наплавленого шару металу залежно від кількості виконаних наплавлень і залежно від втоми основного металу валу ґрунтового насоса.

Література

1. Животовский Л. С. Лопастные насосы для абразивных гидросмесей / Л. С. Животовский, Л. А. Смойловская. – М. : Машиностроение, 1978. – 223 с.
2. Кузнецов В. Л. Ремонт крупных и центробежных насосов: Справочник / Кузнецов В. Л., Кузнецов И. В., Очилор Р. А. – М. : Энергоатомиздат, 1996. – 240 с.
3. Руденко П. А. Повышение качества восстановления деталей машин / П. А. Руденко, Н. В. Молодык. – К. : Урожай, 1978.

4. Berezhnaya O., Chepel Ju., Tsyvinda N., Pikilnyak A. (2015). Mathematic modeling of detail's restoration combined process, Metallurgical and Mining Industry, No10, p.p. 198 – 201.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ МІСЦЕВОЮ ВЛАДОЮ ТА БІЗНЕСОМ

Іщенко М. І., д-р екон. наук, професор; Костенко А. С.
Криворізький національний університет

Зацікавленість у пошуку інноваційних технологій взаємодії влади та бізнесу визначається необхідністю підвищення ефективності діяльності державних підприємств, вимогами суспільства щодо якості життя, розширення можливостей для розвитку, отримання послуг тощо. При цьому малий та середній бізнес є ключовим у планах розвитку більшості міст України, адже це є безпосереднім шляхом до становлення ринково-інноваційної економіки, створення значної кількості робочих місць, використання новітніх технологій, наповнення бюджетів міст. Налагодження тісного взаємозв'язку, порозуміння між місцевою владою та бізнесом є запорукою успішного процвітання міста.

Технології державного управління знайшли широке застосування в науковому термінологічному обороті, але в той же час конкретизація дефініції цього терміна надається рідко. Натомість у відповідних дослідженнях науковці переважно використовують поняття «технології управління», «політичні технології» та «інформаційні технології». Дане зауваження стосується й застосування

поняття «технології публічного управління». Однак конкретизація терміна більше притаманна працям із публічного адміністрування. Наприклад, у роботі [1] технологією публічного адміністрування названо «детальний опис дій, що мають бути послідовно, у належний спосіб та із застосуванням конкретних засобів та прийомів здійснені суб'єктом публічного адміністрування (організацією чи конкретно посадовою особою) для досягнення певної мети». Проте ми не можемо цілком погодитися з таким визначенням, оскільки, спираючись на застосовані авторами [1] імперативні поняття «детальний опис дій», більшість нормативно-правових актів можна охарактеризувати таким словосполученням. З іншою частиною визначення загалом можна погодитися.

З метою розмежування понять, які ми досліджуємо, пропонуємо такі визначення: технологія публічного управління – це сукупність взаємопов'язаних прийомів і засобів підтримки стійкого режиму функціонування механізмів публічного управління; технологія публічного адміністрування – це сукупність прийомів і засобів підтримки стійкого режиму функціонування механізмів публічного адміністрування, об'єднаних у відповідний технологічний ланцюг. Сучасними технологіями публічного управління щодо партнерства муніципальної влади та бізнес-структур у м. Кривий Ріг є:

- реалізація клієнтоорієнтованого підходу до обслуговування суб'єктів господарювання при наданні адміністративних послуг;

- опитування (анкетування) представників бізнес-структур для експрес-аналізу бізнес-клімату;

- підвищення інформаційної обізнаності суб'єктів господарювання через проведення освітніх семінарів, тематичних сюжетів, фокус-груп;

- оприлюднення проектів, прийнятих регуляторних

актів на офіційному веб-сайті Криворізької міської ради та її виконавчого комітету й у Криворізькій міській газеті «Червоний гірник»);

– залучення до консультацій понад 500 представників мікро- та малого підприємництва щодо оцінювання впливу регулювань;

– проведення громадських слухань із питань обговорення проектів регуляторних актів, аналізу їх регуляторного впливу та визначення ефективності прийнятих рішень;

– проведення семінарів, «круглих столів», форумів, зборів тощо за участю представників влади та бізнес-структур.

Найбільш яскравими прикладами технологій публічного адміністрування у сфері взаємодії влади та бізнесу можуть слугувати:

– використання веб-сайту Криворізької міської ради та її виконавчого комітету задля забезпечення систематичного оновлення інформації з регуляторної діяльності в підрозділі «Регуляторна політика» розділів «Законодавство України», «Інформаційна база», порталу «Криворізький ресурсний центр» та його інформаційного модуля «Віртуальний бізнес-інкубатор»;

– використання Єдиного державного порталу відкритих даних;

– використання модуля «Відкритий бюджет» на порталі «Криворізький ресурсний центр», що надає доступ громадськості до детальної інформації про обсяги доходів та видатків бюджету міста Кривого Рогу;

– використання модуля «Путівник інвестора», на якому розміщено відомості для потенційних інвесторів про стан соціальних і капітальних інвестицій у місті, інвестиційні пропозиції та об'єкти інвестування;

– удосконалення організації надання адміністративних

послуг Центром «Віза».

Отже, технології публічного управління й адміністрування тісно пов'язані між собою. Осмислення понятійно-категоріального апарату в частині відокремленого визначення технологій публічного управління від технологій публічного адміністрування сприятиме розвитку науково обґрунтованого підходу до їх розроблення в усіх відповідних сферах, а не тільки у відносинах влади з бізнес-структурами. Напрямок подальших досліджень є розроблення нових форм технологій публічного управління та окремо публічного адміністрування, які сприятимуть більшій відкритості державних і муніципальних структур.

Література

1. Публічне адміністрування в Україні: навч. посібник / В. Б. Дзюндзюк, Н. М. Мельтюхова та ін. – Х. : Магістр, 2011. – 306 с.

СУТНІСТЬ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК НАПРЯМУ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Козир А. А.

Наук. кер. – Короленко О. Б., канд. екон. наук, доцент
Криворізький національний університет

Домінуюча нині неокласична концепція економіки постулює раціональну поведінку своїх агентів. Намагаючись забезпечити належне функціонування й розвиток будь-якої економічної системи, вони завжди приймають логічні та розумні рішення, агенти є егоїстичними, мають стабільні вподобання й на основі максимально точної та доступної інформації приймають оптимальні й узгоджені рішення [1].

Однак економічний агент є живою людиною або цілим

колективом, якому може бути притаманний певний власний метод прийняття рішень. Людська психологія сприйняття та психологія поведінки створюють відхилення від раціональної поведінки, будучи невід'ємними учасниками економічного та фінансового життя суспільства. При більш детальному розгляді реальних відхилень виявилось, що вони не є випадковими, а носять систематичний характер і є цілком передбачуваними. Вивченням такої ірраціональної поведінки й займається поведінкова економіка.

Поведінкова економіка є достатньо молодим напрямком економічної теорії, незважаючи на те, що економісти минулих епох у своїх працях торкалися психології, найбільш інтенсивний розвиток припадає на ХХ ст., що пов'язано з розвитком неокласичної економічної теорії, оскільки більшість поведінкових моделей, концепцій та галузей дослідження засновані на теоріях представників цієї економічної школи, що призводить до виокремлення особливої економіко-психологічної галузі під назвою «поведінкова економіка», центральне місце в якій посідає дослідження довкола такої неокласичної концепції, як «людина економічна», тобто людина, що прагне до особистої вигоди та збагачення.

Великий внесок у розвиток цього напрямку економічної науки зробили Амос Тверські та Даніель Канеман. Останній є основоположником поведінкової економіки й у 2002 році був нагороджений Нобелівською премією з економіки за «включення даних психологічних досліджень в економічну науку, особливо тих, що стосуються суджень людини і прийняття рішень в умовах невизначеності».

Головними цілями поведінкової економіки є облік, дослідження та аналіз регулярних «відхилень» у раціональній поведінці й систематичних помилок економічних агентів при прийнятті рішень.

Досліджуючи ті ж самі питання, що й традиційна

економіка, поведінкова економіка приходять до абсолютно відмінних результатів, виходячи з того, що приймаючи рішення, реальні люди зазвичай помиляються. При цьому нерациональність їх поведінки абсолютно не залежить від того, чи знають вони економіко-математичні методи, теорію ігор або математичну статистику, оскільки поведінкові помилки є наслідками певних психологічних закономірностей, що методично виявляються, експериментально підтверджуються й теоретично обґрунтовуються [2].

Вивчення поведінкової економіки спирається на проведення експериментальних спостережень, різного роду досліджень, опитувань, тестувань, але останнім часом починають застосовувати економетричний аналіз даних, що були зібрані під час досліджень.

Співпраця економістів із психологами дала змогу досягти високих результатів у галузі вивчення та становлення поведінкової економіки як нового напрямку економічної науки, представники якої говорять, що центром у їх методології наукового дослідження є факт можливості зробити точні передбачення на основі емпіричних досліджень.

Отже, поведінкова економіка є молодим та неповністю сформованим напрямом економічної теорії, що є комплексом досліджень, який складається з великої кількості різних емпіричних спостережень, експериментальних аналізів і дослідів, на основі яких підтверджує свою плідність при вивченні різноманітних економічних явищ і процесів. Найближчим часом вона завершить описовий етап свого становлення й плавно перейде до створення моделей синтезу алгоритмів, що буде підкріплено міцною теоретичною базою.

Література

1. Власов А. В. Поведенческая экономика как новая

область исследования в экономической науке / А. В. Власов, Г. С. Гаиров // Модели, системы, сети в экономике, технике, природе и обществе. – 2017. – №3 (23). – С. 31–40.

2. Дрогобыцкий И. Н. Поведенческая экономика: экзотика или наука? / И. Н. Дрогобыцкий // Мир новой экономики. – 2016. – № 3. – С. 94–105.

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЖИМІВ ВЗАЄМВПЛИВУ І ЕЛЕКТРОМАГНІТНОЇ СУМІСНОСТІ ГРУПИ ЕЛЕКТРОПРИВОДІВ ІЗ УДАРНО-ЦИКЛІЧНИМИ НАВАНТАЖЕННЯМИ

Котякова М. Г.

Наук. кер. – Осадчук Ю. Г., канд. техн. наук, доцент
Криворізький національний університет

Описано роботу групи випрямлячів від загального трансформатора на прикладі екскаватора ЕКГ-5. Проаналізовано три різних режими, зумовлених взаємним впливом комутаційних процесів, що відбуваються у випрямлячах і призводять до зміни кута безпечного інвертування.

Проблема та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Виникнення режимів електромагнітної сумісності групового електроприводу зумовлене живленням групи електроприводів від мережі із загальним трансформатором обмеженої потужності за наявності ударно-циклічних навантажень. Найбільш наочно вказані ознаки спостерігаються в електроприводі механізмів екскаватора. Виникнення електромагнітних процесів та поява аномальних і аварійних режимів у силовій ланці зумовлена багаторежимністю комутації окремих механізмів. У роботі розглядається варіант живлення перетворювачів механізмів від загальної вторинної обмотки

трансформатора, що спричиняє негативний взаємовплив на окремих інтервалах сумісної роботи групи електроприводів. Проаналізувавши навантажувальну діаграму рис. 1, стало зрозуміло, що найбільш проблематичними в цьому випадку є небезпечні режими взаємовпливу, які характеризуються одночасною комутацією ключів у відповідних фазах мережі механізмів зі значною розбіжністю потужностей, з одного боку, і широким діапазоном зміни їх робочих характеристик – з іншого. Оскільки дослідження впливу в такій схемі не проводилося, то стає неможливим створення ефективних і надійних систем живлення групи електроприводів.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення граничних параметрів взаємовпливу (кутів керування й комутації), обґрунтування схем і заходів щодо обмеження граничних параметрів аномальних аварійних режимів роботи з ударно-циклічними навантаженнями.

Під час дослідження режимів взаємовпливу групи перетворювачів особливу увагу слід спрямувати на дослідження режимів з ударно-циклічними навантаженнями.

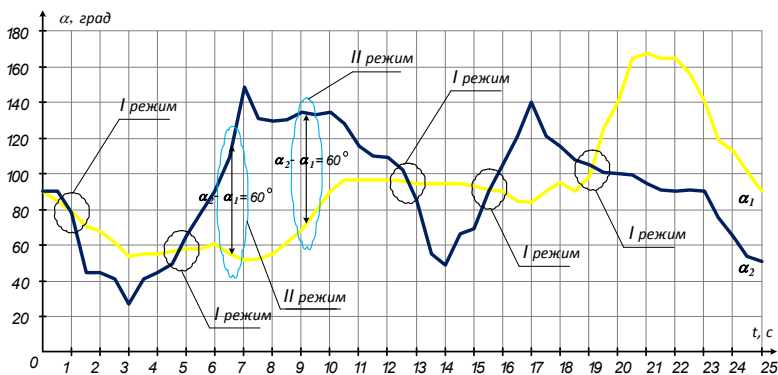

Рис. 1. Навантажувальна діаграма

За приклад узято роботу екскаватора ЕКГ-5, який встановлено на Ганнівському кар'єрі ПАТ «ПівніЗК»

м. Кривого Рогу. Живлення головних приводів екскаватора відбувається від одного двообмоткового трансформатора. Система електроприводу являє собою ТП-Д.

Взаємний вплив комутаційних процесів, що відбуваються у випрямлячах, призводить до зміни кута безпечного інвертування й, відповідно, межі безпечного інвертування. Зміни зумовлені спотворенням лінійної напруги мережі, що діє в контурі комутації.

З дослідження доцільно виключити електроприводи механізмів ходу й напору, оскільки перший не має режиму сумісної роботи з іншими приводами, а другий мало задіяний під час роботи електроприводів механізмів підйому й повороту. Отже, основна увага має бути спрямована на аналіз особливостей сумісної роботи тиристорних перетворювачів електроприводів механізмів підйому і повороту. Силкові перетворювачі зібрані за шестипульсною мостовою схемою (рис. 2). У всіх режимах розглядається комутація в другому випрямлячеві (комутація тиристорів 22 і 24).

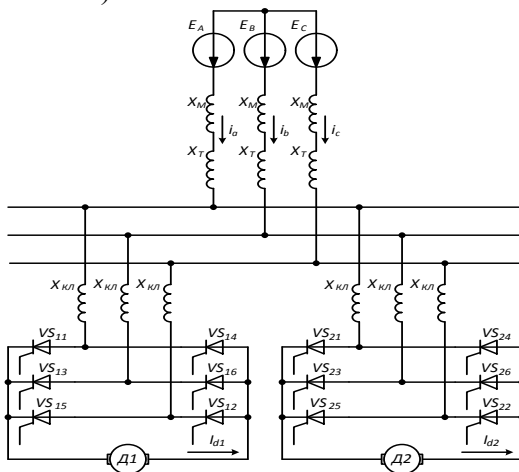

Рис. 2. Розрахункова схема перетворювачів при живленні від загального трансформатора

Під час роботи механізмів підйому й повороту екскаватора можливі три режими їх сумісної роботи:

перетворювачі механізмів комутують в одних і тих же фазах катодної чи анодної груп [4];

комутація перетворювачів відбувається в різних фазах і різних групах [4];

комутація перетворювачів відбувається в різних фазах однієї групи [4].

Висновки та напрямок подальших досліджень. Під час дослідження режимів взаємовпливу перетворювачів та їх сумісного впливу на мережу живлення було виділено три можливі режими сумісної комутації, які були описані математичними методами. Розрахункові співвідношення дозволили зробити аналіз кожного режиму. Як виявилось, робота в кожному режимі суттєво різниться. Було визначено, що характерною особливістю роботи перетворювачів у першому режимі є зменшення робочої зони керування й затягування кута комутації на всьому проміжку керування; характерною особливістю другого режиму є також зменшення робочої зони керування, але різниця полягає в тому, що кут комутації буде мати зону сприятливої комутації та зону її затягування, що, порівняно з першим режимом, буде більш сприятливо. Характерною особливістю третього режиму, на відміну від першого та другого режимів, є збільшення робочої зони керування, і зона сприятливої комутації буде на всьому діапазоні керування.

Література

1. Справочник по преобразовательной технике / [под ред. И. М. Чиженко]. – К. : Техника, 1978. – 445 с.

2. Шипилло В. П. Влияние тиристорного электропривода на питающую сеть / В. П. Шипилло // Электротехническая промышленность. Электропривод. – 1970. – № 1. – С. 5–10.

3. Ващенко А. П. Взаимное влияние тиристорных преобразователей мощных электроприводов через общую сеть «Тяжпромэлектропроект» / А. П. Ващенко. – М. : Энергия, 1970. – № 7. – С. 3–9.

4. Аннопольский Ю. Ф. Особенности работы управляемых выпрямителей при групповом питании / Ю. Ф. Аннопольский, И. И. Левитан // Электротехника. – 1976. – №9. – С. 40–43.

5. Синолицый А. Ф. Электромагнитная совместимость в системах питания и управления группой турбомеханизмов / А. Ф. Синолицый, В. А. Кольсун // Вісник Кременчуцького державного політехнічного університету. – 2005. – №3(32). – С. 46–50.

ОСОБЕННОСТИ ТЕПЛОВЫХ ПРОЦЕССОВ ПРИ ОБРАБОТКЕ ЗАГОТОВОК С ПЛАЗМЕННЫМ НАГРЕВОМ

Лавриненко Д. О.

Научн. рук. – Нечаев В. П., канд. техн. наук, доцент

Криворожский национальный университет

Проблема и ее связь с научными и практическими задачами. На современном этапе научно-технического прогресса прочность и другие характеристики материалов возрастают столь быстро, что инструментальные материалы, которыми располагает производство, в целом ряде случаев не позволяют осуществлять высокопроизводительную обработку заготовок. В связи с этим в металлообработке наряду с другими методами интенсификации технологических операций развивается направление по повышению эффективности резания путем временного снижения прочности обрабатываемого материала и изменения механизмов контактных процессов.

Такое влияние на обрабатываемый материал и контактные явления достигается комбинированием механической энергии процесса резания с одной или несколькими другими видами энергии (тепловой, электрической, химической и т. д.), облегчающими процесс резания и обеспечивающими повышение стойкости инструмента. Обработка резанием с плазменным нагревом (ПМО) представляет собой комбинированный процесс, при котором механическая энергия и энергия плазмы используются для повышения эффективности процесса резания при изготовлении деталей машин из труднообрабатываемых материалов.

Анализ исследований и публикаций. Распространен способ резания нагретых полностью заготовок. Производится нагрев заготовки в печах и затем перенос ее на металлорежущие станки. В 1939 г. был применен индукционный нагрев заготовок токами высокой частоты (ТВЧ). Тепловая энергия здесь используется таким образом, что не содействует облегчению процесса стружкообразования, а лишь разупрочняет материал заготовки. Вместе с тем, резание с нагревом ТВЧ лишено некоторых недостатков ПМО.

В 1948 г. был предложен способ электроконтактного подогрева (ЭКП), при котором дополнительная теплота выделяется в месте контакта между обрабатываемой заготовкой и токоподводом. При этом ЭКП позволяет получить повышение стойкости инструмента без особого повышения производительности.

Весьма перспективным является способ резания с лазерным подогревом обрабатываемого материала. Высокая интенсивность тепловыделения в пятне нагрева, бесшумность и ряд других преимуществ позволяет предположить, что подогрев лучом лазера в ближайшем будущем займет важное место в технологии механической обработки металла.

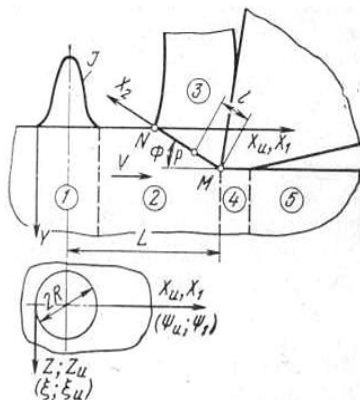

Рис. 1. Области теплового воздействия плазменной дуги и системы координат в зоне нагрева

Постановка задачи. Способ резания с плазменным нагревом наиболее производителен и экономичен при обработке высоколегированных материалов, особенно при больших сечениях среза. Рассмотрим распределение температур, возникающих в технологической зоне под влиянием нагрева плазменной дугой.

Вся сфера теплового воздействия плазменного нагрева на металл может быть условно разделена на пять областей (рис. 1): область 1, расположенную непосредственно под источником тепловыделения (пятно нагрева); область 2 подхода к режущей кромке инструмента; область 3 – в стружке; область 4, расположенную под площадкой контакта с задней поверхностью инструмента; область 5, лежащую за пределами зоны резания. Каждая область имеет свою специфику происходящих в ней тепловых процессов и распределения температур.

В области 1, на которую воздействует источник теплоты значительной интенсивности, возникает высокий градиент температур по глубине обрабатываемого материала.

Область 2 характеризуется распространением теплоты по закону теплопроводности и частичным рассеянием этой теплоты. Как показывают расчеты, теплота, рассеивающаяся на участке ON , в общем тепловом балансе незначительна. Характерной особенностью областей 3 и 4 является их теплообмен с инструментом соответственно через переднюю и заднюю его поверхности. Область 5 представляет интерес с точки зрения остаточной температуры, оказывающей влияние на состояние подповерхностного слоя и структуру материала заготовки. Вследствие асимметрии теплового поля припуска, а также неодновременности достижения максимальных температур по всему слою нагреваемого металла, термические напряжения и деформации, возникающие в зоне резания, распределены по достаточно сложным законам.

Выводы и направление дальнейших исследований. Результаты измерения динамической твердости ряда сталей показали, что обработку перлитно-мартенситных сталей следует производить при температурах, превышающих температуру (250...450°C). Заготовки из высокомарганцовистых метастабильных сталей следует обрабатывать, не допуская охлаждения поверхностного слоя ниже 250...300°C. Температуру предварительного нагрева срезаемого слоя можно регулировать как за счет параметров дуги, так и за счет расстояния между пятном нагрева и зоной резания. Рассмотрение некоторых общих процессов, связанных с интенсивным локальным нагревом поверхности заготовки, приводит к выводу, что этот нагрев должен снижать работу деформации и трения при ПМО. Невзирая на осложнения, связанные с применением плазменного нагрева, этот способ является оптимальным при обработке высоколегированных материалов при больших сечениях среза. Для успешного внедрения в производство этого процесса, оптимизации режимов в ПМО

необходимо учитывать физические явления, которые возникают, и опыт применения процесса ПМО. Процесс ПМО нуждается в продолжении последующих исследований.

Литература

1. Зайков М. А. Режимы деформации и усилия при горячей прокатке / Зайков М. А. – Свердловск: Metallurgizdat, 1960. – 302 с.

2. Обработка металлов резанием с плазменным нагревом / Резников Н. А., Шатерин М. А., Кунин В. С., Резников Л. А. – М : Машиностроение, 1986. – 232 с.

3. Нечаев В. П. Плазмово-механічна обробка двофазних титанових сплавів / В. П. Нечаєв, А. О. Рязанцев // Розвиток промисловості та суспільства : матеріали міжнар. наук.-техн. конф. (Кривий Ріг, 26–27 травня 2016 р.). Т. 1. – Кривий Ріг : ВЦ КНУ, 2016. – С. 234.

ОГЛЯД СУЧАСНИХ МЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ

Леванов М. М.

Наук. кер. – Сенько А. О., асистент

Криворізький національний університет

Сучасні великі глобальні Інтернет-провайдери вже майже повністю покрили ринок користувачів послуг у містах. Нині з'явилась проблема з ресурсом нових користувачів у районах, де розміщуються багатоквартирні будинки. Для підключення клієнтів у багатоквартирних будинках зазвичай використовують технологію Ethernet. Дана технологія дозволяє передавати інформацію за допомогою електронних імпульсів, а витрати на підключення є мінімальними. Обмеженнями даної

технології є те, що максимальна довжина кабелю є 100 м, а ще необхідно, щоб було живлення на мережеве обладнання. У зв'язку з усіма цими факторами використання даної технології в приватному секторі є проблематичним.

Щоб розв'язати дану проблему, компанії спробували використати технологію FTTH (англ. Fiber To The Home). Суть даної технології полягає в тому, що прокладається оптичний багатоволоконний кабель від активного обладнання до ящика на стовпі або в будівлю клієнта. Проблема використання даної технології полягає в тому, що необхідно додатково ставити активне обладнання, таке, як медіаконвертори та SFP-модулі, які можуть створювати додаткові поломки.

Щоб уникнути вищенаведених проблем, було винайдено альтернативну технологію PON (англ. Passive Optical Network – пасивна оптична мережа). Дана технологія використовує технологію широкосмугового мультисервісного багатоклієнтського доступу з використанням оптичного волокна, що використовує розділення сигналу за рахунок роботи на хвилях різної довжини для отримання та передачі даних. Перевагою даної технології є те, що відсутні проміжні точки, де необхідне живлення, адже активне обладнання встановлюється лише на боці провайдера та в абонента в приміщенні.

Технологія PON поділяється на декілька видів: APON, BPON, GPON, EPON/GEPON (Ethernet PON), 10GEPON. APON, BPON є застарілими технологіями. GPON є технологією, яка працює на швидкості 2,5 G та має високу вартість, тому її також майже не використовують. 10GEPON знаходиться на стадії тестування, налагодження, випробувань, тому її також не використовують у повсякденні. Залишається лише EPON/GEPON (Ethernet PON), який працює на швидкості 100/1000 Мбіт. Оскільки забезпечити швидкість 1000 Мбіт для кожного клієнта в

Україні важко, використовують EPON зі швидкістю до 100 Мбіт. Даної швидкості достатньо для звичайних потреб, а порти зі швидкістю 1000 Мбіт використовуються для підключення цілих гілок EPON (до 64 клієнтів).

Для організації мережі PON необхідні два активні компоненти. Це OLT і ONU. OLT – оптичний лінійний термінал, який встановлюється на боці провайдера й має GPON порти, які мають спеціальний потужний лазер, який здатний покрити до 64 клієнтів з одного порту. ONU – це оптичний мережевий термінал, який встановлюється в клієнта в будинку, він приймає та передає сигнал з OLT. Структурну схему роботи мережі GPON можна побачити на рисунку 1.

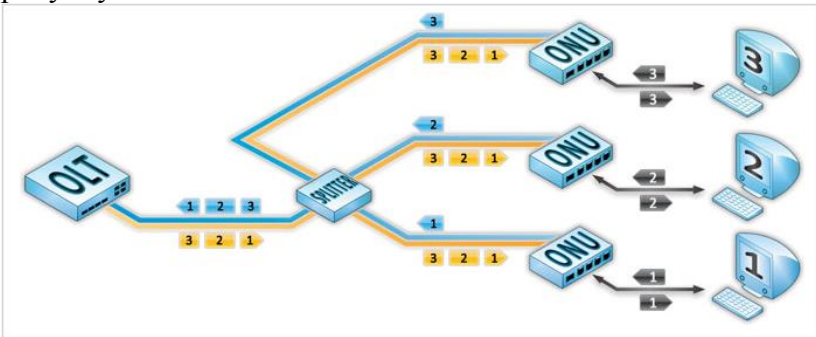

Рис. 1. Структурна схема мережі GPON

Між клієнтом і провайдером розташована пасивна оптична мережа з топологією дерева та її модифікаціями. Також обов'язковим компонентом є роздільники, які поділяють сигнал на одному оптичному волокні на 2, 4 та більше волокон, за рахунок чого можна під'єднати більше клієнтів.

Можна виокремити такі моменти при використанні технології PON:

– будь-яка ONU мовить тільки в момент часу, відведений для неї OLT;

- для будь-якої ONU в мережі OLT визначає часовий проміжок, протягом якого ONU може мовити;
- знову підключена ONU взаємодіє з OLT за протоколом MPCP;
- будь-яка ONU не може зв'язуватися з іншими ONU без участі у зв'язку OLT'a;
- усі пакети для будь-якого адресата централізовано обробляє один пристрій у мережі – OLT.

Отже, підбиваючи підсумки, можна сказати, що мережа, побудована за технологією PON, здатна надавати найбільш якісні послуги порівняно з іншими технологіями, тому що:

- можна підключити більше клієнтів;
- відсутні проміжні вузли;
- активне обладнання необхідно ставити лише у двох місцях;
- мережа не залежить від живлення;
- мережа легко масштабується;
- низька вартість обслуговування;
- кабельна мережа мінімізована;
- висока щільність абонентських портів на OLT.

Література

1. IC-LINE [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ic-line.ua/wiki/pon-glava1>.
2. MSTREAM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mstream.com.ua/pon-technology-faq.html>.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОЇ АНТИКРИЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Мішук Є. В., канд. екон. наук, доцент; Сорочинський А. Ю.
Криворізький національний університет

Від своєчасності заходів антикризового управління

органів місцевого самоврядування залежить результат подолання (мінімізації) кризи та недопущення її розгортання надалі (на рівні регіону, країни тощо). У зв'язку із цим на перший план виступає превентивне антикризове управління.

На наш погляд, адміністративна діяльність органів публічної влади являє собою законодавчо врегульований процес, що обмежений компетенціями органів, які виконують публічно-владні функції. Цей процес здійснюється від імені держави або територіальної громади й спрямований на задоволення їхніх соціально-економічних інтересів.

Слід відзначити, що найбільш широко зміст антикризового управління висвітлено стосовно підприємств різних форм власності та господарювання. Проте науковці не дійшли однозначного висновку щодо його сутності. На рівні країни частіше говорять про антикризову політику. Однак науковець О. Адамська [1, с. 36] зазначає, що в органах державної влади та місцевого самоврядування може використовуватися апробований досвід антикризових заходів із бізнесового середовища.

Державним антикризовим управлінням називають «розроблення і реалізацію комплексу заходів, спрямованих на управління в умовах уже наявної кризи, а також на виведення держави з кризового стану, виявлення, прогнозування та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз стабільності держави та її регіонів, а в разі їх настання – на мінімізацію негативних факторів» [1, с. 32]. Таке визначення принципово не відрізняється від наявних дефініцій антикризового управління стосовно підприємств.

Уважаємо, що антикризове управління органами публічної влади являє собою процес організованого управління, спрямований на планування та проведення заходів зі збереження та покращення базисних показників

сталості та розвитку на відповідній підпорядкованій їм території та містить попередження (профілактику) можливих криз, виявлення та усунення наявних криз.

Найчастіше превентивне антикризове управління пов'язують із діагностикою кризи, виявленням її перших ознак, подоланні причин розвитку кризи. Уважаємо, що першочерговим завданням на місцевому рівні є профілактика причин кризи. До таких профілактичних заходів або випереджальних стратегій антикризового управління відносимо насамперед своєчасне та в повному обсязі фінансування необхідних заходів і програм. Відтак, на нашу думку, реалізація превентивного антикризового управління в сучасних умовах має ґрунтуватися на таких напрямках роботи органів місцевого самоврядування, як планування й виконання бюджетів.

Правові засади превентивного антикризового управління органами місцевого самоврядування включають здійснення заходів, передбачених низкою міських програм. Розглянемо більш детально та конкретизуємо такі заходи і програми на прикладі міста Кривий Ріг. Так, із метою недопущення екологічної кризи розроблені та діють такі програми:

– довгострокова програма з вирішення екологічних проблем Кривбасу та поліпшення стану навколишнього середовища на 2011–2022 рр.;

– програма поповнення та використання матеріального резерву для запобігання, ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру та їх наслідків у м. Кривий Ріг на 2016–2020 рр.;

– міська програма із реалізації Загальнодержавної програми «Питна вода України» на 2006–2020 рр.

Із метою недопущення фінансової кризи розроблено «Програму розвитку малого й середнього підприємництва в місті».

Із метою недопущення соціально-демографічної кризи розроблено та діють такі програми:

- програма зайнятості населення міста;
- програма реалізації молодіжної політики «Нова генерація Кривого Рогу» на 2016–2020 рр.;
- комплексна програма підтримки в 2016 р. у м. Кривому Розі учасників антитерористичної операції, членів їх сімей та сімей загиблих у ході її проведення;
- міська міжгалузева комплексна програма «Здоров'я нації».

Із метою недопущення організаційної кризи розроблені та діють такі програми:

- програма сприяння розвитку місцевого самоврядування;
- програма стратегії інноваційного розвитку інформаційних ресурсів і технологій на 2016–2020 рр.

Важливою технологією антикризового управління фінансовою кризою в частині бюджетних ризиків є створення та функціонування відповідної робочої групи. До складу постійної комісії міської ради з питань планування бюджету та економіки (надалі – постійна комісія) входить 8 депутатів із 5 фракцій та груп, утворених у Криворізькій міській раді та 1 позафракційний. Основними принципами, якими керуються члени постійної комісії, є: законність, гласність, толерантність, колективне обговорення питань та колегіальне ухвалення висновків і рекомендацій. Робота постійної комісії проводилася відповідно до чинного законодавства України, Регламенту Криворізької міської ради, Положення про постійні комісії міської ради, планів роботи міської ради та постійної комісії.

Література

1. Адамська О. Антикризове управління в контексті реагування на регіональні виклики : теоретико-методологічний аспект / О. Адамська // Ефективність

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АФРИКАНСЬКИХ КРАЇНАХ

Мутала Мухамілу (Гана)

Наук. кер. – Гладир Я. С., канд. філол. наук, ст. викл.

Криворізький національний університет

У країнах Африки, як і у всьому світі, інформація є невід’ємною частиною сучасної політики, адже в умовах сьогодення позиції будь-якої держави залежать від рівня розвитку її інформаційних технологій. Саме завдяки розвитку Інтернет-технологій інформація стала доступною фактично будь-де на Землі. Але в той же час можна сповна аргументовано стверджувати, що в африканських країнах розповсюдження Інтернет-технологій відбувається нерівномірно. Наприклад, у державах Тропічної Африки інтернетизація й на сьогодні стосується лише великих міст. Місцеві провайдери, як правило, встановлюють такі високі ціни на свої послуги, що більшій частині сільського населення вони фактично недоступні. Окрім того, проблемою сільської місцевості в Африці на сьогодні, на жаль, залишається зростаюча безграмотність, а безграмотна частина населення не лише не потребує інтернетизації, але й не хоче знати про неї. У Тропічній Африці на сьогодні найактивнішими користувачами Інтернету залишаються університети, деякі організації та приватні компанії. І навіть у деяких університетах у пересічних студентів доступ до Інтернету платний або обмежений.

Державні структури теж не завжди використовують увесь потенціал Інтернету. Навіть належним чином оформлені офіційні сайти є не в кожній африканській країні. Більш прогресивні країни вживають активних

заходів, щоб запобігти такій ситуації. Відтак, у Камеруні заохочується діяльність спеціальних організацій, які вивчають Інтернет-простір країни (наприклад, Мережева програма стабільного розвитку, яка є частиною Програми розвитку ООН у Камеруні). Міжнародною організацією, що спеціалізується на розповсюдженні сучасних комп'ютерних технологій углиб континенту, є Африканський телекомунікаційний союз.

Повертаючись до офіційних сайтів африканських країн, слід відзначити, що сам факт наявності, на жаль, далеко не завжди засвідчує належний рівень та якість інформації цих сайтів. Так, національний сайт Кенії здебільшого нагадує звичайний туристичний сайт, адже на ньому переважно подається інформація щодо культурних пам'яток країни, які варто було б відвідати туристам або інвесторам. На цьому ж сайті пропонується придбати власність у Кенії. На сайті Танзанії, на перший погляд значно повнішому й ґрунтовнішому, при глибшому розгляді помітно, що вся інформація має переважно фрагментарно-описовий характер, а запропоновані посилання не працюють. Отже, вкрай обмежена інформація туристичного спрямування, неактивні посилання, пусті гіпертекстові сторінки – незаперечні свідчення досить посереднього рівня розвитку Інтернет-технологій у цих країнах.

Національні інформаційні інтернет-портали новин, на жаль, часто відзначаються тим, що їхніми джерелами слугують не африканські, а європейські видання. Так, на Конголезький інформаційний портал інформація постачається з англійських або французьких ЗМІ, а головна сторінка інформаційного сайту Сенегалу містить посилання на французькі газети.

Навіть сайти африканських вищих освітніх закладів демонструють зазначені недоліки. Електронні ресурси Інституту міжнародних відносин Камеруну й Університету

Найробі містять переважно інформацію описового характеру, і, оминаючи наукове життя, акцентують увагу на розкладах та поточних навчальних програмах.

Отже, на жаль, на сьогодні стан розвитку інформаційних технологій залишається посереднім, а подекуди й незадовільним у багатьох африканських країнах. Покращення становища Інтернет-питання – один із незаперечних векторів розвитку Африки.

Література

1. Панцеров К. А. Развитие информационных технологий в странах тропической Африки: проблемы и перспективы / К. А. Панцеров // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 6. – 2008. – Вып. 2. – С. 110-115.

ІНВЕСТИЦІЯ ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Омельченко Д. С.

Наук. кер. – Лашкун Г. А., асистент

Криворізький національний університет

Компанія Huawei, назва якої перекладається як «досягнення Китаю», входить до трійки найбільших виробників телефонів після Apple і Samsung, поступово розширюючи свій вплив у всьому світі.

Китайські компанії часто викликають неоднозначну реакцію. Одні називають їх феноменами, які мають великий вплив на світову економіку. Інші вказують на те, що успіх підприємств з цього регіону викликаний, у першу чергу, швидким економічним зростанням усередині країни, а тому на міжнародному ринку подібні корпорації нічого з себе не представляють. Як би там не було, на даний момент увесь світ вже оцінив перспективи китайських брендів

здебільшого завдяки компаніям на кшталт Alibaba, що зуміли створити собі ім'я за кордоном.

До таких компаній належить і телекомунікаційний гігант Huawei, капіталізація якого перевищує \$40 млрд. Завдяки унікальному підходу до роботи з клієнтами, орієнтації на зовнішні ринки, а також постійним інвестиціям у сферу інновацій компанія широко відома на міжнародній арені.

Huawei була заснована в 1987 році Женем Чженфесем – інженером, який до цього працював за фахом у китайській армії. Стартовий капітал склав 21 тисячу юанів, саме з таким статутним капіталом фірма розпочала свою роботу з виробництва та продажу обладнання для автоматичних телефонних станцій. Чженфей використовував власні дослідження для виготовлення телефонних комутаторів. Весь отриманий прибуток засновник витрачав на нові дослідження, до 1990 року створивши перший науково-дослідний центр з п'ятьма сотнями співробітників. Через три роки Huawei голосно заявив про себе на ринку комутаторів, показавши програмно контрольований комутатор C&C08 – він був найпотужнішим апаратом у Китаї. Незабаром компанія вийшла на міжнародний ринок, а до 2001 року створила ще п'ять дослідницьких центрів в інших країнах – США і Швеції [1].

У 2018 році серед технологічних компаній на розробки більше всього грошей витратили: Amazon, Alphabet, Samsung та Huawei (рис. 1).

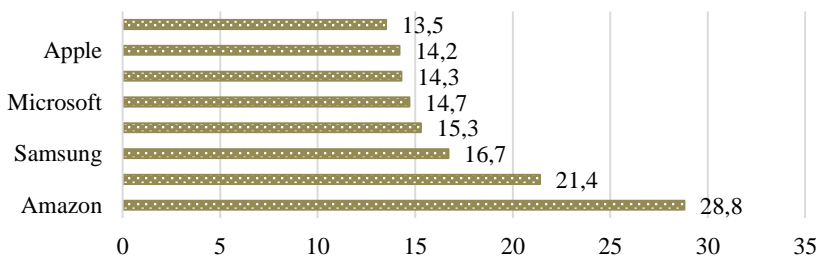

Рис. 1. Витрати технологічних компаній на розробки, млрд \$

За рахунок інвестицій у дослідження й розробки Huawei залишається одним із провідних підприємств серед компаній усього світу за кількістю поданих патентних заявок – 26,8 тис. Основні інвестиції компанія направляє в розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, тим самим випереджаючи гігантів на кшталт Qualcomm, Samsung і Sony за кількістю міжнародних патентів.

Станом на 2019 рік у компанії Huawei працює близько 180 тисяч співробітників, із яких 46% займаються безпосередньо науковими дослідженнями й розробками. Науково-дослідні центри Huawei, кількість яких перевищила за 40, розташовані в Китаї, США, Німеччині, Туреччині, Індії, Швеції. Крім цього, компанія створює спільні інноваційні центри із найбільшими світовими операторами зв'язку, такими як Vodafone Group, Telecom Italia, BT Group, Telefonica, Deutsche Telekom, France Telecom та іншими. Продукція й технічні рішення компанії використовуються більш ніж у 170 країнах світу.

У першому кварталі 2019 року, за даними міжнародної аналітичної компанії IDC, Huawei потіснила Apple за кількістю проданих пристроїв і піднялася на друге місце з продажу в цьому сегменті, зайнявши 19,1% світового ринку смартфонів. На першому місці, як і раніше Samsung із

23,1%, Apple із 11,7% – на третьому. В абсолютних цифрах продажі Huawei в першому кварталі 2019 року зросли на 50,3% порівняно з показниками першого кварталу 2018 року – з 39,3 млн штук до 59,1 млн штук. Варто відзначити, що за цей же час продажі лідера (Samsung) впали на 8,1% (з 78,2 до 71,9 млн штук), а обсяги продажів Apple впали майже на третину – 30,2% (з 52,2 до 36,4 млн штук).

Інноваційний розвиток сприяє збільшенню реалізації продукції, що, своєю чергою, відображається на фінансовому успіху підприємства (рис. 2).

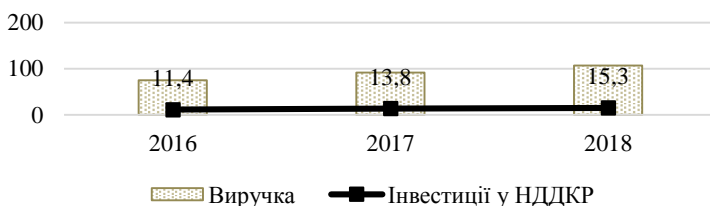

Рис. 2. Динаміка інвестицій у НДДКР та виручки, млрд \$

Так, виручка компанії за 2016–2018 рр. зросла на 41% (із 75,92 до 107 млрд \$) при збільшенні інвестицій всього на 34,2% (із 11,4 до 15,3 млрд \$). Кількість проданих смартфонів за цей період склала 139, 153 та 200 млн відповідно.

Загалом, можна сказати, що Huawei – прогресивна компанія, яка відіграла значну роль у розвитку сучасних телекомунікаційних технологій і мобільного ринку. Згідно з корпоративною ідеологією бренду, головна мета китайського виробника – створення цінностей для клієнтів, що йому, безсумнівно, вдається. Компанія щороку впроваджує величезну кількість новинок, забезпечуючи більшу частину населення планети якісним зв'язком, інноваційними мобільними пристроями та високошвидкісним Інтернетом. При цьому бренд ні на секунду не зупиняється й прагне знаходити більш ефективні рішення в цій сфері.

Література

1. История Huawei: Как китайский бренд меняет индустрию [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vc.ru/story/11965-huawei-strory>.

ПЕРЕВАГИ ПРОВЕДЕННЯ МАРКЕТИНГУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ДЛЯ ПРЕДСТАВНИКІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Павличенко М. В.

Наук. кер. – Кравцов О. В., канд. техн. наук, доцент

Криворізький національний університет

Головною метою будь-якого бізнесу є продаж продукції та послуг, від якого підприємство або фірма отримує прибуток. Зазвичай, це найкраще досягти, запропонувавши покупцю те, що він не зможе знайти в іншому місці, або переконавши його в тому, що саме цей товар або послугу йому необхідно придбати.

Одна з корисних та обов'язкових речей, яку може зробити власник для свого бізнесу, – це витратити час на розробку маркетингового плану, який виокремить його серед конкурентів. Маркетинговий план чітко визначає, як залучити клієнтів, ефективно впроваджуючи свою маркетингову стратегію.

Social media marketing (далі – SMM) – це новий спосіб просування товарів і послуг за допомогою всіх доступних на сьогоднішній день соціальних медіа. Маркетинг у соціальних мережах для малого бізнесу є надзвичайно популярним у наші дні. Використання таких мереж, як Instagram та Facebook, допомагає створити впізнаваність бренду, збільшити базу клієнтів та постійно підтримувати зв'язок із ними. Принцип роботи SMM у соціальних мережах полягає в просуванні записів блогів, публікацій, які

користувачі можуть розповсюджувати самостійно, будучи цільовою зацікавленою аудиторією.

То ж, які переваги використовують власники малого бізнесу, здійснюючи SMM?

Найголовнішими серед них є:

1. Безперервна комунікація. Використовуючи соціальні мережі, можна легко підтримувати зв'язок із клієнтами та швидко реагувати на їх повідомлення та відгуки у формі коментарів і окремих публікацій. Своєчасність та швидкість відповідей від продавця підкріплюються повагою та вдячністю від покупців.

2. Значно більше охоплення. Рекламу в таких соціальних мережах, як Instagram та Facebook, дозволяє простіше охопити потенційних клієнтів за допомогою спонсорських повідомлень та оголошень, використовуючи спеціальні інструменти та прийоми. З'являється можливість зв'язатися із покупцем з іншого куточка світу. Відтак це дозволяє починати взаємовідносини з більшою кількістю людей, ніж, можливо, удалося б за допомогою традиційних способів реклами, таких як: банери, біл-борди, друковані оголошення, листівки тощо.

3. Менші витрати на рекламу. Однією із головних переваг застосування SMM є порівняно низькі витрати на рекламу. Соціальні мережі – це прекрасний спосіб ознайомити покупців із брендом за найменшу ціну. Можна власноруч використовувати інструменти соціальних мереж і проводити рекламну кампанію.

4. Спільні маркетингові зусилля. Кілька малих підприємств можуть співпрацювати, якщо вони зацікавлені в одних і тих же покупцях, наприклад, за допомогою створення спільної реклами, акції, системи бонусів, проведення спільних спецпроектів та розіграшів призів (giveaway) тощо.

При об'єднанні у малих підприємств з'являються більші

шанси заявити про себе, привернути увагу та залучити нових клієнтів, а також заохотити їх купувати товар в обох сторін.

5. Індивідуальний підхід. Багато споживачів здійснюють покупки у представників малого бізнесу, оскільки їм подобається особиста увага, яку вони отримують. Власники можуть відповідати на будь-які запитання й надавати інформацію, що залежить безпосередньо від ситуації. Такий прямий зв'язок є однією з причин довіри споживача до обраного бренду.

Таким чином, соціальні мережі є вигідним варіантом здійснення маркетингової стратегії для малого бізнесу. Обираючи правильні методи просування, вони є основним каналом залучення клієнтів і не вимагають великих витрат, а також надають можливість представникам малого бізнесу власноруч займатися SMM.

На базі проведеного аналізу виокремлено інформаційну базу одного із способів реалізації маркетингової стратегії представниками малого бізнесу, яким є social media marketing та здійснюється за допомогою такого інструмента, як соціальні мережі.

РОЗРОБКА ЗАСОБІВ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОГО ЧАСТОТНОГО КЕРУВАННЯ ЕЛЕКТРОПРИВОДОМ ВЕНТИЛЯТОРА

Памірський О. Є.

Наук. кер. – Осадчук Ю. Г., канд. техн. наук, доцент

Криворізький національний університет

Серед технологічних агрегатів чорної металургії важливу роль відіграють прокатні стани, що випускають кінцеву продукцію металургійного виробництва. Якість продукції і продуктивність станів визначаються роботою

методичних нагрівальних печей (МНП). Помилки, що виникають при нагріві металу, призводять до зниження виходу якісної продукції.

В умовах нагріву заготовок із теплотехнічними параметрами, що змінюються, отримання необхідної якості нагріву заготовок можливо тільки при автоматичному управлінні роботою ділянки нагрівальних печей. У методичних нагрівальних печах застосовується автоматичне регулювання температурного режиму, а також автоматичне управління роботою різних механізмів пічного агрегату. Підвищення рівня автоматизації методичних нагрівальних печей отримало значний розвиток. Це пов'язано з обробкою в них різних марок сталі, для яких потрібні режими зі складними графіками зміни температури й високою точністю її підтримки, безперервним контролем і регулюванням складу атмосфери в ході процесу, а також із загальним ускладненням установок.

Однією з важливих зон печі є томільна зона, температурний режим якої впливає на якість листового прокату. Не менш важливо забезпечити задану рівномірність нагріву сталі перед обробкою тиском. Неоднаковий теплозміст за об'ємом металу в ході плющення призводить до такого: за довжиною заготівки – до її різнотовщинності (ділянки з великими значеннями температури витягуються сильніше), за шириною – до церповидності або скручування гуркату, а за перетином – до того, що більш нагріта сторона подовжується швидше і метал згинається.

Таким чином, ефективність роботи даного об'єкта залежить від його рівня автоматизації. Тому розробка системи автоматичного управління температурними режимами в томільній зоні методичної нагрівальної печі, апаратне виконання якого залежить від вигляду і числа виконаних функцій, а також від засобів контролю

параметрів, що характеризують процес, який автоматизується, є актуальним завданням.

Моделювання процесів нагріву металу є складовою частиною загального завдання побудови автоматизованої системи управління нагрівом металу. Основне призначення моделі нагріву полягає в забезпеченні системи інформацією щодо температури заготовок у даний момент і про можливу траєкторію нагріву – залежно від умов нагріву.

Застосування моделей нагріву для вибору найкращих технологічних режимів дозволяє значно скоротити обсяг експериментальних робіт, що проводяться на об'єкті, але, звичайно, не виключає й не замінює їх.

Мета – розробка системи автоматичного управління, що здійснює вибір і підтримку теплового режиму в томільній зоні методичної нагрівальної печі, який забезпечить витримку заготовок до заданих температур при коливаннях продуктивності стану і теплофізичних параметрів заготовок.

Зростання прокату, підвищення вимог до якості, поточність технологічних процесів створили умови для впровадження ефективних коштів автоматичного контролю та управління, спрямували завдання подальшого підвищення рівня автоматизації. Автоматичне управління впроваджують на всіх ділянках відділення методичних печей. Автоматизуються процеси нагріву, витрат палива й повітря, отримують розвиток нові досконалі способи контролю та управління процесами нагріву металу.

У дослідженні було зроблено аналіз характеристик вентилятора методичної печі та вимог до його електроприводу. Здійснено розрахунок потужності електродвигуна. Обрано електрообладнання, необхідне для формування системи ПЧ-АД. Після вибору устаткування ми за його паспортними даними розраховали схему заміщення. Параметри схеми заміщення були використані нами для

розрахунку механічних та енергетичних характеристик системи ПЧ-АД за наявними методиками.

Здійснили розробку системи підлеглого керування ЕП вентилятора методичної печі. Обрали чотириконтурну систему векторного керування з контурами поточкозчеплення, струмів та швидкості. Дослідження ідеальної замкненої системи засвідчило, що показники перехідних процесів відповідають вимогам, які висуваються до систем підлеглого керування. Дослідження замкненої системи зі струмообмеженням також показало, що якість перехідних процесів відповідає вимогам, які висуваються до систем автоматичного керування ЕП (максимальна швидкодія за відсутності перерегулювання з обмеженням струму на гранично припустимому рівні).

За параметрами регуляторів системи підлеглого регулювання, розрахованими раніше, було розроблено принципову реалізацію цифрової системи підлеглого керування. Окрім того, було здійснено вибір елементів принципової схеми, які зведені в таблицю специфікацій. Було розроблено блок-схему алгоритму та лістинг обчислювальної програми МП-системи. Остаточо було зроблено розрахунок інтенсивності відмов розробленої нами САК, у результаті якого ми переконалися в достатній надійності роботи нашої системи в умовах прокатного цеху.

Ми провели аналіз технологічного процесу нагрівання сталі в методичній печі, установили, що для підтримки нормальної роботи печі потрібне регулювання подачі повітря до пальників, а в результаті й швидкості обертання вентилятора. З огляду на те, що витрата повітря прив'язана до витрати горючого газу (для кращого згорання газу й для запобігання охолодження зайвим повітрям), сигнал із датчика витрати газу нами був прийнятий як сигнал завдання для керування швидкістю вентилятора. Реалізовано мікропроцесорну систему керування

швидкістю вентилятора, що враховує все вищесказане. Наведено блок схеми роботи МП-системи, за якою було реалізовано обчислювальну програму мікроконтролера.

Література

1. Алексеев К. Б. Микроконтроллерное управление электроприводом / К. Б. Алексеев, К. А. Палагута. – М. : МГИУ, 2008. – 298 с.

2. Анучин А. С. Системы управления электроприводов / А. С. Анучин. – Вологда : Инфра-Инженерия, 2015. – 373 с.

3. Балковой А. П. Прецизионный электропривод с вентильными двигателями : монография / А. П. Балковой, В. К. Цаценкин. – М. : МЭИ, 2010. – 328 с.

РОЗРОБКА ЗАСОБІВ ТА ЗАХОДІВ НОРМАЛІЗАЦІЇ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ КОКСОХІМІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Панова С. М.

Наук. кер. – Павличенко А. В., докт. техн. наук,
професор

НТУ «Дніпровська політехніка»

Коксохімічна промисловість – галузь промисловості, на підприємствах якої здійснюється хімічна переробка кам'яного вугілля методом коксування. У результаті коксування паливо розкладається з утворенням легких продуктів і твердого залишку коксу. Кінцевою продукцією цього виробництва за глибиною переробки є: кокс; продукти, що безпосередньо виділяються із коксового газу (кам'яновугільна смола, бензол, аміак, сірководень та ін.) [1].

У коксохімічному виробництві найбільша кількість пилу і шкідливих газів утворюється під час завантаження і вивантаження печей, транспортування вугілля й коксу, при

гасінні коксу фенольними водами, у сушильних відділеннях вуглезбагачувальних фабрик, відділеннях конденсації і уловлювання продуктів коксування. У виробництві коксу слід ширше застосовувати технологію бездимного завантаження, зволоження шихти до 8–10%, відсмоктування газів, які утворюються при завантаженні в газозбірники коксової і машинної сторін батареї, інжекцією їх пари або коксівним газом, а також безпилової видачі з відсмоктуванням, очищенням та допалюванням газів. Великий ефект дає застосування сухого гасіння коксу рециркулюючими в замкнутій системі інертними газами (CO_2 до 10, H_2 – 1–2, O_2 – 1%, решта – азот). Утилізоване тепло цих газів використовується для виробництва пари, у тому числі для пароінжекції при бездимному завантаженні. Таким способом частково реалізується замкнута безвідходна технологія виробництва коксу.

Для боротьби з пилом і шкідливими викидами на коксохімічних виробництвах застосовують герметизацію, аспірацію устаткування, вискоефективні пиловловлююче та пилоподавлююче устаткування. Висока ефективність засобів і способів боротьби з пилом досягається при їх правильному виборі, розрахунку, грамотній експлуатації, налагодженні й періодичному контролі [2].

У цій роботі розглядається питання щодо реконструкції установки безпилової видачі коксу (УБВК), зокрема заміною на першій ступені очищення циклонів ЦП-2-3000 на батарейний циклон з рекуперацією ЦБР-150У-640, що дає змогу знизити обсяги виділення пилу в атмосферу. Як другий ступень – рукавний фільтр всмоктувального типу марки ФРІР-1000х2 з імпульсною регенерацією стисненим повітрям.

Варіант очистки забруднюючих речовин у батарейному циклоні ЦБР-150У-640 більш ефективний. Він дозволить

скоротити викид пилу в атмосферу у порівнянні з варіантом очистки в установці безпилової видачі коксу з циклонами ЦП-2-3000 на 1104 т/рік.

Для уловлення вугільного пилу, який має переважно позитивний заряд, доцільно додатково застосувати волоконний фільтр, виготовлений з шести подвійних волоконних штор з різним знаком електростатичного заряду. Штори у фільтрі встановлюються з чергуванням знака заряду: спочатку – негативно заряджена полівінілхлоридна штора, за нею – позитивно заряджена капронова штора і т. д. На інтенсивність пилоосадження впливає ціла низка факторів. Насамперед відстань від пилової частки до поверхні волокон, розмір часток, кількість кінетичної енергії частки, що рухається разом з повітряним потоком, час перебування частки в межах пилоосаджувальної частини фільтра, величина заряду частинок і волокон штор.

Позитивно заряджені частки вугільного пилу при наближенні до негативно заряджених полівінілхлоридних волокон будуть осаджуватись на них унаслідок взаємопритягання, а при наближенні до позитивно заряджених капронових волокон – загальмовувати, що викликане впливом на них однойменного заряду, гравітаційних, інерційних та інших сил. Ефективність пиловловлення волоконного фільтра залежно від крупності пилу, вираженої через медіанний розмір часток, визначається шляхом розрахунків з використанням довідкових таблиць.

При уловленні вугільного пилу з медіанним розміром часток $d_m = 4-10$ мкм ефективність пиловловлення волоконного фільтра буде коливатись у межах 91–94 %.

Додаткове включення розробленого фільтра в наявні засоби пиловловлювання вугільного пилу на коксових

печах або часткова їх заміна дозволить знизити пиловиділення під час вивантаження коксу з печей і знизити рівень екологічної небезпеки викидів забруднювальних речовин у довкілля.

Література

1. Ухмылова Г. С. Эффективность охраны окружающей среды в коксохимическом производстве / Г. С. Ухмылова // Новости черной металлургии за рубежом. – 2001. – № 1.

2. Внедрение новых технологий и разработок. (Гипрококс) / Зингерман Ю. Е., Рудыка В. И., Кривонос В. В., Гураль В. В. // Кокс и химия. – 2009. – № 9.

ТРАНСПОРТ У КАМЕРУНІ

П'єр Гіслайн Бей Генрі (Камерун)

Наук. кер. – Гладир Я. С., канд. філол. наук, ст. викл.

Криворізький національний університет

Я іноземний студент, який ще зовсім недавно приїхав в Україну, щоб вивчати українську мову і вчитися далі в цій чудовій країні. Зараз я студент першого курсу транспортного факультету. Я хочу вивчати автомобільний транспорт, щоб повернутися додому й допомагати Камеруну розвинути транспортну галузь, адже у нас стан транспорту – велика проблема. Я хочу розповісти про цю проблему в Камеруні. Я буду розповідати просто, адже я ще тільки розпочав навчання.

Рух у Камеруні правосторонній. Дороги в моїй країні, на жаль, знаходяться в дуже поганому стані, і тому подорожі ними бувають надзвичайно довгими. У Камеруні є кілька непоганих платних автомагістралей між великими містами, ними подорожувати легше і безпечніше, але таких доріг мало. Іншими дорогами пересуватися іноді не лише довго, а й небезпечно. Як і в Україні, серед водіїв розповсюджене

п'яцтво за кермом, що створює додаткові проблеми до поганого стану автошляхів і ускладнює пересування ними. Ще одна проблема доріг Камеруну – незадовільний технічний стан більшості транспортних засобів, адже більшість із них не ремонтується десятиліттями, а інші придбані за безцінь і зібрані власноруч. Щодо міського транспорту, то найбільш популярними серед населення в Камеруні є автобуси. У будь-якому місті зазвичай є дві-три автобусні станції. Для Камеруну звичайним є факт наявності окремих автобусних станцій, які є власністю певної автобусної компанії, із власним розкладом руху. Між великими містами здебільшого курсують великі автобуси, а між маленькими – «bush taxies» (транспортний засіб, подібний до українського маршрутного таксі, але багаж пасажирів на ньому закріплюється зверху). Пасажиромісткість «bush taxies» – до двадцяти осіб.

Проблемою міського транспорту є той незадовільний факт, що автобуси майже не дотримуються графіка, і планувати поїздку заздалегідь надзвичайно складно. Окрім того, на місця майже не продаються квитки, тому, щоб зайняти зручне місце, слід сісти в автобус заздалегідь та іноді годинами очікувати заповнення транспортного засобу. Їздити стоячи в Камеруні традиційно не заохочується, а отже, для додаткових пасажирів у прохід між сидіннями на зупинках виносять і встановлюють звичайні пластикові стільці, на яких і сидять пасажирів, що, у свою чергу, робить подорож ще більш небезпечною.

Залізничний транспорт є другим за популярністю серед населення Камеруну. Він пересувається зазвичай повільніше автобусів, але спальні вагони сповна зручні для нічних переїздів (особливо вагони першого класу), тому камерунці надають перевагу потягам, якщо їм треба подорожувати на великі відстані. Проблемою залізничного транспорту є часте сходження потягів із рельсів та суттєві

затримки графіка. Поняття «білизна», традиційне для українського залізничного сервісу, для камерунських потягів відсутнє. Звичайно, у Камеруні є й авіаційний транспорт, оптимально безпечний і зручний, але коштує він дорого, тому не кожен камерунець може дозволити собі ним користуватися. Найбільший внутрішній авіаперевізник Камеруну – компанія «Elysian Airlines».

Отже, стан транспорту в моїй рідній країні, на жаль, можна в кращому випадку назвати посереднім. Як громадянин своєї країни, який дуже любить і поважає Камерун, я намагатимуся зробити все можливе, щоб його покращити.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЗАРЯДНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ НА РЕЖИМИ РОБОТИ МІСЬКИХ ЕЛЕКТРИЧНИХ МЕРЕЖ

Толочко Є. І., Михайленко О. Ю.

Криворізький національний університет

Стрімке зростання кількості транспортних засобів, що використовують електричні двигуни замість двигунів внутрішнього згоряння, призводить до необхідності розширення мережі зарядних станцій. Основним завданням зарядної станції є забезпечення накопичення необхідної кількості електроенергії конденсаторами електромобілів у максимально короткий термін. Для цього виникає необхідність підвищення потужності зарядного обладнання, що в результаті призводить до збільшення пікового навантаження, зниження якості електроенергії та надійності електропостачання. Це негативно впливає на інших споживачів у електричній мережі.

На сьогодні опубліковано ряд робіт [1; 2; 3],

присвячених дослідженню впливу зарядної інфраструктури на енергосистеми різного характеру. Ураховуючи, що зростання кількості електромобілів в Україні відбувається лише протягом останніх кількох років, аналізу впливу режимів роботи зарядних станцій на електричні мережі міст приділяється недостатньо уваги.

Мета роботи полягає в дослідженні впливу зарядної інфраструктури для електромобілів на якість і ефективність роботи електричних мереж міста на прикладі мікрорайону Інгулець м. Кривого Рогу.

Живлення мікрорайону відбувається за 2 секціями шин повітряної лінії електропередач від підстанції ПС 330 кВ «Гірнична» (НЕК «Укренерго»). До розподільчої мережі житлового масиву відносяться відкрита трансформаторна підстанція 35/6 кВ із двома трансформаторами потужністю 6300 кВА та 40 комплектних трансформаторних підстанцій (КТП).

Для проведення досліджень у програмному пакеті MATLAB/PSAT розроблено спрощену імітаційну модель системи електропостачання окремої частини мікрорайону, що складається із двох КТП 6/0,4 кВ потужністю 200 та 40 кВА, відповідно, основних побутових споживачів та двох зарядних станцій потужністю 22 кВт, які розташовано на заправці «Тельмана» і поблизу торговельного комплексу «КООПМАРКЕТ». Структурну схему імітаційної моделі наведено на рис. 1.

Використовуючи розроблену модель, було проведено серію обчислювальних експериментів для визначення характеру впливу навантаження зарядних станцій для електромобілів на робочі параметри енергосистеми, зокрема стабільність напруги, втрати електроенергії та надійність.

Результати моделювання демонструють, що приєднання зарядної станції до КТП потужністю 200 кВА не впливає на рівень напруги в мережі. Для КТП низької потужності

(40 кВА) підключення додаткового навантаження призвело до зниження рівня напруги на 8,71%.

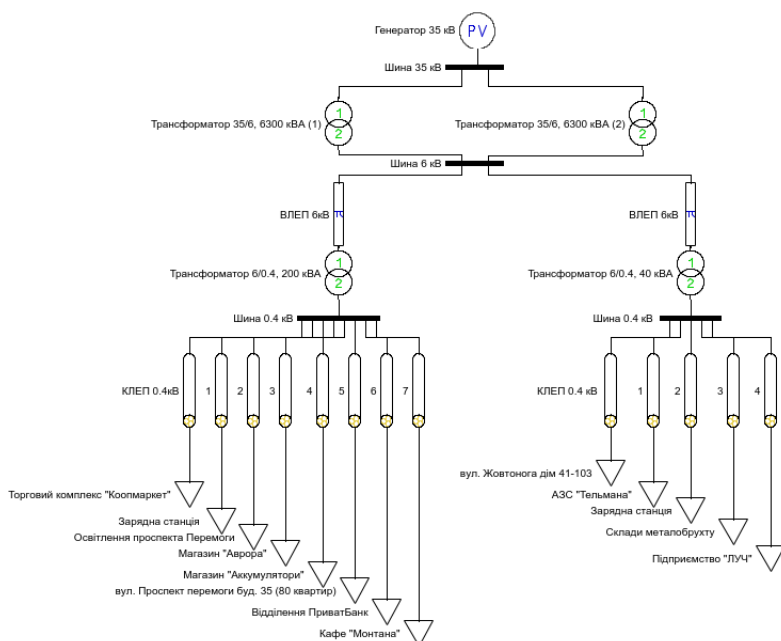

Рис. 1. Імітаційна модель енергосистеми мікрорайону із зарядною інфраструктурою для електромобілів

Незалежно від потужності КТП використання зарядних станцій зумовило виникнення спотворень форми кривих напруги і струму. Це пояснюється наявністю у складі зарядних станції напівпровідникових перетворювачів енергії.

Слід зауважити, що приєднання нових споживачів не вплинуло на показники надійності енергосистеми мікрорайону внаслідок низької потужності окремих зарядних станцій порівняно із загальним навантаженням житлового масиву.

Результати дослідження дозволили встановити, що

розширення мережі зарядних станцій для електромобілів призводить до зниження показників якості електроенергії. Ураховуючи, що кількість електротранспорту зростає, у наявних енергосистемах необхідно застосовувати спеціалізовані заходи та засоби підвищення якості. Зокрема, для зниження провалів напруг необхідно підключати зарядні станції до КТП із більшим запасом за потужністю, а для усунення гармонійних складових високих порядків у формі кривих напруги і струму доцільно застосовувати пасивні або активні фільтри.

Література

1. Shi, R.; Zhang, X.P.; Kong, D.C.; Wang, P.Y. Dynamic Impacts of Fast-charging Stations for Electric Vehicles on Active Distribution Networks. In Proceedings of the Innovative Smart Grid Technologies. – Tianjin, China. – 21–24 May 2012. – P. 1–6.

2. Alam, M.M.; Mekhilef, S.; Seyedmahmoudian, M.; Horan, B. Dynamic Charging of Electric Vehicle with Negligible Power Transfer Fluctuation. – Energies 2017. –10. –701 p.

3. Foley, A.M.; Winning, I.J.; Gallachóir, B.P. State-of-the-art in electric vehicle charging infrastructure. In Proceedings of the Vehicle Power and Propulsion (VPPC). – Lille, France. – 1–3 September 2010. – P. 1–6.

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ПРОДАЖІВ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОСТАЧАНЬ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ус А. В.

Наук. кер. – Короленко О. Б., канд. екон. наук, доцент
Криворізький національний університет

Одним із основних шляхів оптимізації постачань є управління закупівельною діяльністю торговельних

підприємств, зокрема керування товарним асортиментом та запасами. Підвищення інтересу до асортиментної політики торговельних підприємств зумовлено переслідуванням двох цілей: необхідністю підвищення ефективності використання внутрішніх ресурсів та адаптації до нових умов. Асортиментна політика торговельного підприємства являє собою розробку окремої стратегії управління різними товарними категоріями, групами товарів з метою оптимального витрачання ресурсів, що виділяються на керування ними [1].

Для розв'язання цього завдання в науковій літературі використовуються такі методи оптимізації товарного асортименту, як АВС- та XYZ-аналізи, що можуть бути застосовані як незалежно, так і в поєднанні [2].

Основна ідея АВС-аналізу полягає в диференційованому підході до управління різними об'єктами, отриманими в результаті нерівноцінного поділу сукупності об'єктів на кластери відповідно до закону Парето, який стверджує, що 20% причин відповідає за 80% наслідків. АВС-аналіз успішно використовується для вдосконалення різних сфер діяльності торговельних підприємств. Об'єктами аналізу можуть виступати товарний асортимент, постачальники, покупці, конкуренти тощо. Об'єкти, що формують указані три групи, мають різний ступінь важливості для підприємства, а тому вимагають різних стилів керівництва їх запасами. Група А об'єднує «найважливіші» об'єкти, які приносять найкращий результат (прибуток, дохід) підприємству, незважаючи на те, що займають досить малу частку в загальному асортименті. Запаси товарів цієї групи завжди повинні бути повними, щоб не виникло дефіциту та збоїв постачань. Група В – це «середні за важливістю» об'єкти, що в перспективі можуть бути розвинені до класу А. Оскільки групу В представляють менш пріоритетні товари, то рівень

запасів повинен бути нижчим, ніж у товарів групи А. Група С – це «проблемні» об'єкти, що забирають на себе надлишкову кількість ресурсів (займають місце на складі, заморожують у собі оборотні кошти, вимагають додаткових людських, фінансових, транспортних витрат). Тому відсутність у потрібний момент товарів групи С на складі суттєво не впливає на загальний рівень товарообігу підприємства.

Зміст XYZ-аналізу полягає у диференціації об'єктів на групи за рівнем прогнозованості попиту на них. Ці групи виокремлюють залежно від розрахункового значення коефіцієнта варіації, який показує, наскільки спостережувана величина відхиляється від її середнього значення. Розподіл об'єктів на групи здійснюється за такої шкалою: - група X – товари, коефіцієнт варіації яких не перевищує 10%, характеризуються стабільними обсягами продажів, незначними коливаннями попиту та високою точністю прогнозу; - група Y – товари, коефіцієнт варіації яких знаходиться в межах 10–25%, характеризуються деякими коливаннями попиту й середніми можливостями прогнозування обсягів продажів; - група Z – товари, коефіцієнт варіації яких перевищує 25%, характеризуються нерегулярністю продажів та низькою передбачуваністю попиту на них.

Ураховуючи переваги та недоліки ABC- та XYZ-аналізів, можна зробити висновок, що ці методи є взаємодоповнюючими [3]. У той час, як ABC-аналіз дозволяє оцінити внесок кожного товару в структуру збуту, XYZ-аналіз оцінює постійність попиту на даний товар. Тому в науковій літературі рекомендується проводити саме суміщений ABC–XYZ-аналіз.

Визначивши групи товарів, динаміка попиту яких може бути з високим ступенем імовірності спрогнозована, відбувається безпосереднє прогнозування обсягів продажів

за окремими товарними групами чи позиціями.

Вибір методу прогнозування відбувається з числа доступних методів за певним критерієм оптимальності. У випадку неможливості вибору одного з методів, прогноз будується кількома методами, з яких у подальшому визначається найкращий на основі порівняння модельованих даних з реальними статистичними. Це дає змогу у процесі роботи накопичувати інформацію щодо похибок прогнозів, притаманних тим чи тим методам, що дозволяє робити висновки щодо оптимальності та ефективності використання різноманітних методів прогнозування. Зрозуміло, що кожний з методів прогнозування має свої переваги та недоліки та по-різному проявляє себе в тій чи тій ситуації.

Тому для отримання найбільш точного прогнозу недостатньо лише знань про методи прогнозування, важливо чітко розмежовувати сфери застосування різних методів залежно від характеру й обсягу вихідних даних та вміти оперативно вибрати певний метод для отримання конкретного прогнозу.

Література

1. Айрапетов О. Р. Проблемы организации и планирования сбытовой деятельности предприятия [Электронный ресурс] / О. Р. Айрапетов // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 5. – С. 377–383. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/pdf/2013/5/13.pdf>.

2. Мацюк Н. О. Управління продажами торговельного підприємства з використанням інтегрованого ABC-R/S-XYZ-аналізу / Н. О. Мацюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 3. – Т. 2. – С. 70–79.

3. Голубков Е. П. ABC- и XYZ-анализ: проведение и оценка результативности / Е. П. Голубков // Маркетинг в

ВИКОРИСТАННЯ НАНОТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ ВИСОКОЯКІСНИХ БЕТОНІВ

Шевченко Г. О.

Наук. кер. – Шишкіна О. О., канд. техн. наук, доцент
Криворізький національний університет

На сьогодні в усіх галузях господарства спостерігається невинний прогрес. Будівництво є одним із тих напрямків, що розвивається найбільш бурхливо. Адже нові будівлі та споруди зводяться все частіше, а значить, зростає потреба у виробництві бетону та залізобетону. Отже, обсяги виготовлення цих матеріалів постійно збільшуються. Відповідно до вимог сучасності бетони, що використовуються як для будівництва, так і для ремонту, мають бути високоякісними. Для цього застосовується сировина з покращеними властивостями, а також певні технологічні прийоми, покликані підвищити якість бетону.

Для виготовлення деяких видів бетонних та залізобетонних виробів та конструкцій, а також при здійсненні ремонту будівель та споруд найбільш доцільно застосовувати дрібнозернисті бетони. Їх вважають бетонами майбутнього. У світовій практиці технології бетону простежується тенденція розвитку та використання саме цього виду бетону.

Особливістю таких дрібнозернистих бетонів є високі показники якості. Вони відрізняються, у першу чергу, значною міцністю при стисканні та збільшеною швидкістю формування, а також підвищеною морозостійкістю, водонепроникністю, корозійною стійкістю і т. ін. Окрім цього, випуск цих бетонів зумовлений необхідністю економії матеріальних та енергетичних ресурсів.

Із метою прискорення твердіння бетону та досягнення максимально високої міцності при стисканні застосовують різноманітні способи, найпоширенішими з яких є: підвищення питомої поверхні цементу, застосування впливу підвищеної температури твердіння бетону як при нормальному атмосферному, так і при підвищеному тиску; уведення добавок, які прискорюють твердіння. Проте кожен із цих методів має свої недоліки, то ж не є максимально ефективним. Підвищувати питому поверхню цементу рекомендовано лише до певної величини, перевищення якої призводить до зворотної агрегації часток цементу. При проведенні теплової обробки, згідно з нормативними документами, потрібно обмежувати максимальну температуру прогріву. Добавки-пришвидшувачі, які часто вводять до складу бетону, у свою чергу, призводять до зміни спрямованості процесів твердіння в'язучих речовин, оскільки втручаються в хімічні реакції, що проходять.

Згідно з новітніми науковими дослідженнями, застосування нанотехнологій у виробництві бетону є ефективним способом отримати максимальну кінцеву міцність бетону та прискорити його твердіння. Наразі використання нанотехнології в будівельній галузі здійснюється за такими напрямками: уведення високодисперсних вихідних матеріалів та добавок, наноармування та активація води, замішування нанорозмірними елементами. Але не всі ці способи вільні від недоліків. Так, використання високодисперсних вихідних матеріалів та наноармування має обмеження за величиною подрібнення. Також забезпечити рівномірний розподіл таких матеріалів в обсязі бетону достатньо важко. Отже, активація (структурування) води замішування нанорозмірними частками є найбільш перспективною та доступною нанотехнологією при отриманні бетонів нового покоління.

Ця робота присвячена визначенню впливу застосування нанотехнології структурування води замішування на міцність дрібнозернистого бетону.

В якості наноелементів, що вводилися до води замішування, були обрані колоїдні поверхнево-активні речовини, які здатні утворювати міцели (МПАР), оскільки саме такі ПАР найбільш ефективно призводять до структурування води. При цьому МПАР вводилися в концентрації, меншій за критичну концентрацію міцелоутворення. Результати досліджень показали, що застосування МПАР у складі дрібнозернистого бетону в якості наномодифікатора пришвидшує формування його міцності та дозволяє досягати показників проектної міцності у віці 3–7 діб. Також визначено, що введення МПАР сприяє підвищенню міцності бетону на 40–50% порівняно із міцністю ненаномодифікованого бетону.

Отже, наноструктурне модифікування води замішування призводить до зміни її параметрів і в результаті покращує фізико-механічні властивості наномодифікованого дрібнозернистого бетону за рахунок активації рідкої фази та фізико-хімічних процесів, які супроводжують формування структури композитів.

ЯКІСТЬ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ – КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧІВ

Шокотько Д. М., Лейнер А. М.

Наук. кер. – Агапоненко М. І., викладач

*Автотранспортний коледж ДВНЗ «Криворізький
національний університет»*

Попит на послуги транспорту визначається розвитком у регіоні інших видів транспорту, ступеня їх інтеграції, рівнем

тарифів, якості послуг, що надаються споживачам підприємствами різних видів транспорту.

Спостерігаються два напрямки в організації послуг транспорту:

- пристосування асортименту запропонованих послуг до специфічних вимог споживачів;

- активне формування потреби і попиту з метою найбільш прибуткової реалізації наявних послуг.

Розв'язання проблеми ефективності розподілу товарів і підвищення рівня якості обслуговування споживачів послуг транспорту в ринкових умовах тісно переплітається з проблемою якості послуг. Тільки високий рівень якості обслуговування може забезпечити надійний ринок збуту для послуг підприємств транспорту. Високий рівень якості та ефективності обслуговування повинні підкріплюватися відповідним рівнем матеріально-технічного забезпечення, включаючи розвинену систему складських і контейнерних терміналів, сучасну вантажно-розвантажувальну техніку, комп'ютерні засоби інформатики й управління. Дослідження й аналіз проблеми якості транспортно-експедиційного обслуговування споживачів послуг транспорту показав, що в основі наявних концепцій обслуговування лежить думка, яка стверджує, що високий рівень якості обслуговування споживачів послуг транспорту досягається за умови забезпечення комплексного обслуговування, тобто чим більше послуг буде надано споживачам, тим вище буде рівень якості обслуговування. Разом з тим, в умовах ринку обслуговування з широким асортиментом запропонованих послуг, ніж це необхідно споживачеві, буде обходитися останньому дорожче. Звісно ж, досить складною є проблема оцінки якості послуг. Якість послуг визначається як сукупність властивостей і характеристик послуг, які надають їй здатність задовольняти зумовлені або передбачувані потреби. Таким

чином, вимоги, що висуваються споживачами до доставки товарів, безпосередньо впливають з їхніх потреб. Дані потреби досить чітко обумовлюються в укладених контрактах. В інших випадках передбачувані потреби повинні бути встановлені й визначені за допомогою маркетингових досліджень.

При визначенні якості необхідно враховувати такі особливості послуг транспорту: послуга не може існувати поза процесом її виробництва, а, отже, накопичуватися. Продаж послуги – це, практично, продаж самого процесу праці, отже, якість послуги – це якість самого процесу праці. Послуга являє собою конкретну споживчу вартість лише в певний час на певному напрямку, що різко обмежує можливість її заміни на ринку. На послуги існують значні коливання попиту як у часі, так і в просторі; транспорт не має більших можливостей для згладжування нерівномірності й особливо піків попиту. Пропозиція послуг відрізняється малою гнучкістю в пристосуванні до попиту, що змінюється в часі і в просторі. Пропозиція послуг зазвичай менш надійна з точки зору технології, ніж пропозиція інших послуг (вплив метеорологічних і кліматичних умов). Створення додаткової провізної здатності для безперешкодного задоволення всіх коливань попиту коштує досить дорого. Таким чином, в умовах ринку якість визначають як той рівень споживчих властивостей і надійності послуг, який потрібен ринку (споживачеві) і який виробники здатні забезпечити за прийнятною ціною.

Якість визначають як відповідність вимогам, які повинні бути ясно сформульовані. Потім виконуються вимірювання для визначення відповідності цим вимогам. Виявлена невідповідність означає відсутність якості.

Згідно з наведеними визначеннями кожен вид послуги володіє певною сукупністю властивостей і характеристик, що задовольняють потреби споживача. Основний вид

послуги транспорту – перевезення вантажу, як правило, не може бути спожитий самостійно і в більшості випадків супроводжується наданням таких додаткових видів послуг, як, наприклад, вантажно-розвантажувальні, експедиторські тощо. Звідси можна зробити такий висновок, що якість послуг транспорту можна розглядати як якість сукупності видів послуг, що надаються підприємствами транспорту і здатних задовольнити наявні або можливі потреби споживача.

Особливу проблему являє собою визначення якості доставки вантажів.

Час (термін) доставки вантажів розглядається як один із найбільш значущих параметрів якості обслуговування споживачів.

В умовах ринкової економіки важливим є досягнення оптимального співвідношення витрат до якості обслуговування споживача. Останнього задовольняють мінімальні терміни доставки, максимальне збереження вантажу, зручності з прийому та здачі вантажів і можливість отримання достовірної інформації про тарифи, умови перевезення й розташування вантажу, і тоді він готовий нести відповідні витрати. Діяльність транспорту повинна ґрунтуватися на потребах клієнта. Споживача не цікавлять витрати підприємства транспорту на здійснення обслуговування.

Вивчення попиту на послуги транспорту свідчить про те, що споживачі до основних вимог по доставці вантажів відносять своєчасність доставки. З посиленням вимог споживачів до якості товарів потреби виробників у своєчасній і надійній доставці все більше підвищуються.

Основними вимогами, що висуваються споживачами до послуг транспорту, є такі: надійність перевезень, мінімальні терміни доставки, регулярність доставки вантажу; гарантовані строки доставки, безпека перевезень,

забезпечення збереження вантажу при доставці, зручності прийому та здачі вантажів, наявність додаткових послуг, наявність різних рівнів транспортного обслуговування, налагоджена система інформації й документування.

Література

1. Бабушкін Г. Ф. Оцінка якості транспортного обслуговування пасажирів у містах / Г. Ф. Бабушкін, О. Ф. Кузькін, В. Х. Козирев // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2009. – № 11 (141). – С. 25–27.

2. Миротин Л. Б. Логистика : учебное пособие / Л. Б. Миротин, В. И. Сергеев. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 200 с.

ЗМІСТ

ГУМАНІЗАЦІЯ ТА ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Гбогу Арсен. Моя країна – Берег Слонової Кістки.....	3
Жиляєва А. І., Гівці А. М. Використання інтерактивних методів у процесі вивчення іноземної мови в закладах вищої освіти	5
Лєвшаков С. С. Методологічні основи науки і наукового пізнання в технічній творчості	9
Рашіді Юнесс. Культурні традиції сучасного Марокко ..	12
Саного Бе Ладжі. Кот-д'Івуар – моя Батьківщина	14
Юсуф Дилек. Иностранные языки в работе экскурсовода	17

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ЗВО

Бреккель І. О. Аспекти формування творчої особистості	20
Васньова Ю. В. Педагогічні умови ефективного використання тестового контролю у ЗВО	23
Встряк Ю. Д. Особливості емоційної сфери учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти	27
Горб Я. С. Готовність до професійного самовизначення учнів ЗПТО	31
Зубков В. В. Розвиток пізнавальної мотивації учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти засобами дидактичних ігор	34
Ковальчук В. А., Ковальчук Т. М., Саратова А. В. Змістовність інноваційних методів та технологій навчання студентів	37
Комаров Д. Є. Булінг як актуальна соціально-педагогічна	

проблема.....	40
Костенко В. О. Особливості формування проектних умінь майбутніх педагогів професійного навчання у процесі вивчення комп'ютерних дисциплін.....	43
Лісова О. А. Особливості професійно-педагогічного спілкування майбутніх педагогів професійного навчання.....	46
Ляшенко О. С. Розвиток професійної свідомості майбутніх педагогів професійного навчання.....	49
Максименко А. С. Формування психологічної готовності майбутніх педагогів професійного навчання до інноваційної діяльності.....	52
Паученко Г. В. Проблеми взаєморозуміння між викладачами та студентами під час навчального процесу.....	55
Радткіна Д. В. Роль саморегуляції у професійній діяльності фахівця.....	58
Радченко О. О. Використання медіакомпетентності майбутніми педагогами професійного навчання.....	62
Рашевська А. М. Самостійна робота студента як запорука його успішності.....	65
Семененко Є. І. Розвиток творчої особистості студента в контексті професійного навчання.....	69
Соколова С. В. Розвиток професійної рефлексії студентів у процесі фахової підготовки.....	73
Тютюнник В. А. Доповнена реальність як спосіб реалізації позааудиторної форми навчання.....	75
Ушаткіна С. О. Розвиток інтелектуальних здібностей учнів ЗП(ПТ)О.....	78
Федоряка М. С. Аспекти формування готовності до професійної діяльності студентів ЗВО.....	81
Храпко В. О. Емпатійні здібності у професійній діяльності майстрів ресторанного обслуговування.....	86
Шинкаренко І. С., Стеценко В. В. Взаємозв'язок девіантної поведінки та акцентуацій характеру у студентів гірничих спеціальностей ІК ДВНЗ «КНУ».....	89

МОВНА ОСОБИСТІТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Ануфрієва В. А. Уживання економічної термінології у професійній діяльності.....	93
Біденко Н. А. Етика ділового спілкування	96
Браславська Я. В. Термінологічна лексика в галузі інформаційних технологій та її роль у сучасному суспільстві ..	98
Галечян Н. С. Проблеми сучасного українського мовлення.....	102
Гераймович Д. А. Володіння фаховою англійською мовою в контексті сучасності.....	105
Гугленко Я. Р. Культура мовлення в Інтернет-ресурсах.....	108
Євтехова Є. Є. Використання інтернаціоналізмів у майбутній професії геолога	110
Журавель В. С. Мовні особливості сучасних засобів масової інформації.....	113
Зіміна В. С. Уживання термінів у сфері менеджменту..	116
Зуєв І. О. Проблеми формування мовної особистості майбутнього фахівця.....	118
Карпун М. В. Місце і роль термінів у економіці.....	121
Кісель А. А. Використання економічної фахової термінології у майбутній професії економіста	125
Кожина С. В. Суржик як показник низької культури мовлення.....	127
Колеснік Є. П. Використання професійної лексики у фаховому спілкуванні	130
Кравченко О. В. Жаргон як вада українського літературного мовлення.....	132
Кулик А. І. Використання діалектизмів у мовленні сучасного суспільства	134
Кульбіда М. С. Мова і професія	136
Лавринюк В. О. Культура мовлення як показник загальної культури особистості	139
Ланова І. В. Формування професійної мовленнєвої компетентності студентів-нефілологів на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у технічних	

закладах вищої освіти	141
Лінський М. П. Мова електронних засобів масової інформації.....	145
Малюта О. О. Мова як соціокультурний феномен.....	148
Манагаров В. Р. Культура мовлення сучасної молоді ..	151
Михайлов П. С. Місце термінології напряму «Прикладна механіка» в сучасному навчальному процесі	154
Муха А. М. Фразеологічні зрощення в лексичному складі української мови.....	157
Овчаренко М. В. Використання іншомовних слів у професійній діяльності.....	160
Пасічна Є. В. Структурні моделі технічних термінів з автоматизації виробничих процесів.....	165
Пасічна О. В., Пасічна Є. В. Формування навичок анотування у процесі мовної підготовки студентів	169
Петренко Д. А. Знання мови – запорука успіху в професійній діяльності.....	172
Пузіно М. В. Етимологія та семантика термінів, уживаних у сфері інформаційних технологій та програмування	176
Репенко В. Є. Використання сленгу в мовленні сучасної молоді	179
Рижанкова О. І. Суржик як мовна проблема	182
Румянцева О. П. Мовностилістичні особливості публіцистичного стилю	185
Снагощенко Д. М. Фразеологічне багатство української мови	188
Сокуренко К. С. Культура мовлення в засобах масової інформації.....	190
Уїдад Мансур Бенуф. Французька мова – одна з найпотужніших світових мов.....	193
Філоненко А. Ю. Суржик – проблема сучасної української мови	195
Фоменко В. М. Використання фахової термінології на виробництві.....	198
Хорольська Ю. В. Проблеми популяризації української мови серед молоді.....	200
Чабанюк В. С., Савченко А. Л. Хвороба мови –	

суржик	203
Чернов М. Р. Мовленнєва культура сучасної молоді	207
Чернова М. А. Мовна особистість майбутнього фахівця будівельної галузі	209
Шалкєєв М. В. Сутність термінів у системі професійного мовлення.....	213
Шарбель Тоні Макарун. Мова як чинник розвитку особистості.....	216
Шелест Н. Б. Культура мовлення в соціальних мережах	218
Юрченко Б. М. Сфери поповнення професіоналізмів у повсякденному спілкуванні.....	221

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Браславська Я. В. Економіка та грошова система Запорізької Січі та Гетьманщини.....	225
Гончар К. С. Організаційні зв'язки органів державної влади та місцевого смоврядування	228
Єфимова Є. О. Принципи освіти махновського регіону	232
Жовтуха А. І. Децентралізація влади: зарубіжний досвід та перспективи України.....	234
Зайко С. В. Фінансова система Київської Русі.....	238
Зіміна В. С. Становище України в роки Першої світової війни.....	243
Карпуненко А. І. Ефективність управлінського контролю в системі публічного управління	246
Касьян О. В. Соціальні аномалії в Україні в умовах голодомору 1933 р. у висвітленні сучасної вітчизняної історіографії.....	252
Кисельов В. І., Першаков М. В. «Бабині Яри» України. колонія Інгулець	256
Кожина С. В. Козацька символіка	259
Кузгункая Ѓьокберк. The holodomor truth.....	262

Кузь Д. Є. Історія сучасних грошей України.....	264
Малюта О. О. Гетьманщина – Українська держава 17–18 століття.....	268
Мартинюк О. В. Прийняття політичного рішення та його основні етапи	272
Савчук Д. В. «Спасибі, ми пам’ятаємо!».....	275
Скорупич М. С. Доба сучасної України: публіцистичні роздуми.....	279
Сокуренко К. С. Розстріляне відродження	283
Чувашов В. А. Остарбайтери.....	285
Шипіна В. О. Витоки писемності.....	289

ІННОВАЦІЇ В ТЕХНІЦІ Й ЕКОНОМІЦІ

Алхимова Е. В. Увеличение содержания железа общего в питании участка магнито-флотационной доводки концентрата в условиях РОФ-2 ЧАО «ИНГОК».....	294
Баїді Аміне. Перспективи розвитку економічного співробітництва між Алжиром і Україною.....	297
Белоус І. Є. Синтез енергоефективної системи керування головною вентиляційною установкою ш. «Північна-вентиляційна» ПАТ «КЗРК».....	299
Бондаренко С. О., Ткачук В. В. Засоби гейміфікації на заняттях з інформатики.....	303
Бренич А. С. Моделювання попиту та пропозицій у сучасній економіці.....	307
Бутковська К. В. Ефективність застосування систем технічної діагностики при експлуатації стрічкового конвеєра	310
Данілова А. А. Аналіз впливу методів управління на специфіку постановки завдань.....	313
Демченко Є. В. Удосконалення форм первинної документації як інструмент впливу на адміністративні витрати.....	316
Ель Бріні Маруан. Використання нівелірів у геодезичних роботах	319
Зуєв І. О. Аналіз впливу кількості наплавлених шарів на	

фізико-механічні властивості відновлених деталей.....	321
Іщенко М. І., Костенко А. С. Роль інноваційних технологій публічного управління та адміністрування у взаємозв'язку між місцевою владою та бізнесом.....	328
Козир А. А. Сутність поведінкової економіки як напряму економічної науки	331
Котякова М. Г. Дослідження режимів взаємовпливу і електромагнітної сумісності групи електроприводів із ударно-циклічними навантаженнями	334
Лавриненко Д. О. Особенности тепловых процессов при обработке заготовок с плазменным нагревом.....	338
Леванов М. М. Огляд сучасних мережевих технологій для приватного сектору	342
Мищук Є. В., Сорочинський А. Ю. Правові засади превентивної антикризової діяльності органів місцевого самоврядування	345
Мутала Мухамілу. Розвиток інформаційних технологій в африканських країнах	349
Омельченко Д. С. Інвестиції як фактор інноваційного розвитку підприємства.....	351
Павличенко М. В. Переваги проведення маркетингу в соціальних мережах для представників малого бізнесу	355
Памірський О. Є. Розробка засобів енергоефективного частотного керування електроприводом вентилятора.....	357
Панова С. М. Розробка засобів та заходів нормалізації стану довілля в умовах коксохімічного виробництва.....	361
П'єр Гіслайн Бей Генрі. Транспорт у Камеруні.....	364
Толочко Є. І., Михайленко О. Ю. Дослідження впливу зарядної інфраструктури для електромобілів на режими роботи міських електричних мереж	366
Ус А. В. Прогнозування обсягів продажів для оптимізації постачань торговельного підприємства	369
Шевченко Г. О. Використання нанотехнологій при виробництві високоякісних бетонів.....	373
Шокотько Д. М., Лейнер А. М. Якість транспортних послуг – критерій ефективного обслуговування споживачів...375	

Наукове видання

**МОЛОДИЙ НАУКОВЕЦЬ
XXI СТОЛІТТЯ**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, магістрантів і молодих дослідників з міжнародною
участю

14 листопада 2019 року

Відповідальність за зміст поданих матеріалів несуть автори